

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL X, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST, 1965

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Siblu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

	Pag.
REDACȚIA: <i>Primul 23 August în Republica Socialistă România</i> . . .	483—491

COMEMORĂRI

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: „Fericit este cel pe care l-ai ales și l-ai primit, Doamne!”	492—493
REDACȚIA: Comemorarea Mitropolitului Nicolae Bălan. — După zece ani — Mărturii contemporane despre Mitropolitul Nicolae Bălan — extrase din caracterizări făcute de Prea Fericitul Patriarh Justinian și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit: <i>Iustin al Moldovei și Sucevei,</i> <i>Nicolae al Ardealului și Firmilian al Olteniei</i>	494—496 497—500

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Dr. ORESTE TARANGUL (†): <i>Maria din Betania și Maria Magdalena</i>	501—510
--	---------

Teologie istorică

ȘTEFAN METEȘ: Școlile de muzică și cântare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania	511—520
Protos. VENIAMIN TOHĂNEANU: <i>Mănăstirea „Brîncoveanu”</i>	521—546
ROMAN COTOȘMAN: O nouă teorie privitoare la originea Mitropoliei Ardealului pe baza izvoarelor străine	547—564

Teologie sistematică

Diacon GHEORGHE PAPUC: <i>Bucuria de a trăi</i>	565—579
---	---------

Teologie practică

Prot. NICODIM BELEA: <i>Gânduri despre rolul conștiinței în chiverni- sirea bunurilor Bisericii</i>	580—584
---	---------

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

† VALERIAN, Episcopul Oradiei: <i>Semnificația iconografiei ortodoxe.</i> <i>(Cuvîntare ținută la sfințirea catedralei din Carei)</i>	585—589
Preot ION BUNEA: <i>Sfînta Euharistie și roadele ei (predică)</i>	590—592

(Continuare în p. III a copertei)

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Imuni contra păcatului (predică) . . .	592—594
Prot. Dr. VASILE COMAN: Iubire și jertfă . . .	594—596
Preot NICHIFOR TODOR: Marile momente (predică la Schimbarea la Față) . . .	596—599
Prot. Dl. SIMION RADU: Maica Domnului (predică la Sf. Adormire) . . .	599—602
Pr. NICHIFOR TODOR: Iertarea (predică) . . .	602—603
Pr. Prof. D. BELU: „Stăruți” (Col. 4, 2; predică) . . .	604—607

URME DIN TRECUT

T. G. BULAT: O scrisoare a Episcopului Vasile Moga către Nectarie proin Mitropolitul Țării Românești . . .	608—610
Pr. Prof. SP. CÂNDEA: Popa Costan din Crișcior . . .	610—612

TEOLOGI ORTODOCȘI

Prof. Dr. IORGU D. IVAN: (†) Academicianul Profesor Protopresbiter Dr. Ștefan Țancov ; . . .	613—618
---	---------

RECENZII

Asistent MIRCEA PĂCURARIU: Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1965 . . .	619—622
---	---------

VIAȚA BISERICESCĂ

M.: Hramul Sfintei Mănăstiri de la Simbăta de Sus . . .	623—624
Pr. Prof. Dr. ENE BRANIȘTE: Stînțirea bisericii din Rodna . . .	624—627
REDACȚIA: Parastas pentru Mitropolitul Nicolae Bălan († 1955) . . .	627
— Aniversarea Părintelui Profesor Ioan Lupăș . . .	627—628

INSEMNAȚII

C. SIRBU, MIRCEA BASARAB, Prof. Dr. H. BINDER, M. ȘESAN; GH. PAPUC și RED.: O consultație neoficială între ortodocși și ne- calcedonieni. — Un nou centru de studii ecumenice: Strasbourg. — Conferința bisericilor minoritare luterane. — Publicațiile Mitro- poliei ortodoxe cehoslovace. — Din viața Bisericii ortodoxe Sirbe. — Din presa protestanților cehi. — Din Polonia. — Vasile Alecsandri. — 75 de ani de la moartea sa. — Să fie stinse focarele de război . . .	629—640
---	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL X, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST, 1965

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

De mai bine de două decenii, August este luna șierbinte a anului calendaristic pentru poporul nostru; și anume, nu atât ca miez de vară, înregistrată ca atare, meteorologic, la „mersul vremii”, ci în neîntrerupta și mereu crescînda ei intensitate de trăire patriotică.

În anul acesta, slăvitul stăvilar de nouă istorie națională — 23 August — s-a transformat în prag de epocă: al XXI-lea de la eliberare, el este totodată întîiul 23 August sărbătorit șremă-tător în ROMÂNIA SOCIALISTĂ, căci țara noastră înfloritoare și-a dat o nouă Constituție, corespunzătoare noii și înaintatei ei așezări lăuntrice.

Proiectul noii Constituții a fost pus în dezbaterea întregului nostru popor la 29 iunie a. c. Vreme de aproape două luni de zile, păturile largi ale cetățenilor Patriei noastre au examinat, analizat și discutat prevederile lui, cu conștiința celor ce se simt și sînt realmente adevărații stăpîni ai țării. După aceea, Marea Adunare Națională, în sesiunea ei din 20—22 August a. c. — îndeplinind atribuția de Adunare Constituantă — a procedat la definitivarea și adoptarea noii legi fundamentale a Patriei: CONSTITUȚIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA.

Aniversarea anuală a eliberării României de sub jugul fascist este de fiecare dată prilej festiv de evocare a luptelor duse în acest scop în vara anului 1944 și după aceea, pînă la Ziua Victoriei (9 Mai 1945), dar și soroc periodic de trecere în revistă a pașilor energici și siguri făcuți de-atunci încoace, de Patria noastră dragă pe calea luminoasă a unei înfloriri fără precedent în tot trecutul țării românești.

Această aniversare — cea mai mare sărbătoare națională a poporului nostru — nu lasă memoria să așipească și nici recunoștința noastră obștească să slăbească. Memoria evocă jertfe și fapte mărețe petrecute acum XXI de ani pentru izbăvirea Patriei, iar recunoștința obștească preamărește pe cei ce au luptat și au înjăptuit epocalul act al istoriei noastre contemporane.

Înjăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, răsturnarea dictaturii militaro-fasciste prin insurecția armată organizată și condusă de Partidul Comunist Român, a deschis poporului nostru calea luminoasă a făuririi orînduirii socialiste.

Prin înfrîngerea Germaniei hitleriste — care înrobise popoarele Europei și tindea spre dominație mondială — omenirea a fost salvată de neobarbaria contemporană și s-au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea liberă, democratică a unui șir de țări, dintre care făcea parte și România.

Este bine stabilit că rolul hotărîtor în dobîndirea victoriei asupra fascismului l-a avut Uniunea Sovietică. Ea a purtat greul celui de al doilea război mondial.

O contribuție de seamă la această mare bătălie au adus celelalte țări ale coaliției antihitleriste — Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Franța — precum și popoarele care s-au ridicat cu arma în mîină împotriva cîmpitorilor fasciști.

Se știe că în urma insurecției victorioase de la 23 August 1944, România s-a alăturat coaliției antihitleriste. Toate forțele sale materiale și militare au fost mobilizate la lupta împotriva Germaniei naziste. Forțele patriotice și unitățile militare au eliberat — în zilele imediat următoare actului istoric de la 23 August 1944 — Capitala țării și cea mai mare parte a teritoriului național. Armata Română, umăr la umăr cu Armata Sovietică, prin lupte grele și jertfe costisitoare, a alungat trupele hitleriste și horthiste de pe întreg teritoriul țării și a luat apoi parte activă la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, luptînd pînă la capitularea fără condiții a Germaniei. În forma aceasta, poporul român și-a adus din plin contribuția de sînge la cîvîrșitoarea victorie asupra fascismului.

Luptele purtate în comun de ostașii români și sovietici au dezvoltat și întărit prietenia frățească, de nezdruccinat, româno-sovietică.

Lor le mărturisim toată recunoștința noastră: Patria cea nouă, liberă și înfloritoare, s-a ridicat pe jertfele lor eroice.

Cu inimi înflorate de emoție recunoștința noastră se îndreaptă apoi către toți luptătorii și patrioții care și-au închinat

viața măreței cauze a libertății și independenței Patriei și construirii unei vieți fericite pentru harnicul și vrednicul nostru popor.

Calea străbătută de la 23 August 1944 încoace n-a fost ușoară. Au trebuit să fie înfruntate destule dificultăți care se ivesc oarecum firesc în viața complexă a unui popor pornit să-și făurească o istorie nouă. Prin munca entuziastă, disciplinată și persistentă a tuturor și prin solidaritatea înfrangibilă dintre popor și ocîrmuirea de stat — ieșită din sînul său — greutățile au fost biruite una după alta, iar țara s-a împodobit de la un capăt la altul cu înfăptuiri fără precedent, demne și de înaintatul nostru veac, și de dreptul firesc pe care-l avea poporul nostru la o viață din ce în ce mai înlesnită și mai îmbelșugată. Astăzi, socialismul este realitate statală și socială în țara noastră, el „a învins deplin și definitiv în România. De la o țară cu industrie slabă în care monopolurile imperialiste dețineau poziții dominante, cu agricultură înapoiată în care mai continuau să existe rămășițe ale relațiilor feudale — la țara socialistă de azi, cu o industrie dezvoltată și o agricultură în continuu progres; de la monarhia burghezo-moșierească — la Republica Socialistă România este o întreagă epocă istorică pe care poporul român a străbătut-o cu succes...”. Dl Nicolae Ceaușescu a exprimat simțămintele noastre ale tuturor cînd — în calitatea d-sale de președinte al Comisiei pentru elaborarea noii Constituții — în raportul prezentat Marii Adunări Naționale, a spus: „Privind însă calea străbătută, înfăptuirile obținute prin munca eroică a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, încercăm cu toții o îndreptățită mîndrie patriotică, ne sporește și mai mult încrederea în forțele creatoare ale minunatului nostru popor”.

Aceste forțe creatoare și-au găsit o nouă și proaspătă expresie în rezultatele obținute în întîmpinarea celei de-a XXI-a aniversări a zilei de 23 August. În primele șapte luni ale anului în curs, planul producției globale industriale a fost realizat în proporție de 101,8 la sută, — sporul obținut peste prevederile planului ridicîndu-se la un miliard cinci sute milioane lei. Sarcinile de creștere a producției au fost îndeplinite în toate ramurile industriale și în toate regiunile țării. Față de perioada corespunzătoare a anului trecut, producția globală industrială a crescut cu 14 la sută. Au fost înregistrate succese însemnate și în creșterea producției agricole, în special la culturile de toamnă.

Prin realizarea planului pe anul 1965 se încheie planul șesenal, ale cărui sarcini fundamentale au fost îndeplinite cu suc-

ces, fapt care creează baza trainică pentru trecerea la înfăptuirea sarcinilor legate de dezvoltarea economiei naționale pe perioada 1966—1970.

Așa cum a arătat Dl Nicolae Ceaușescu la mitingul din Palatul mare al Kremlinului, consacrat prieteniei româno-sovietice, în 10 septembrie a. c., „forțele de producție ale țării au cunoscut în această perioadă o puternică înflorire. A crescut în ritm impetuos industria socialistă, a progresat economia națională, s-a ridicat nivelul de trai al poporului. Dezvoltându-se în anii planului de șase ani într-un ritm anual de 14,4 la sută, producția industrială este în anul 1965 de 2,24 ori mai mare decât în 1959 și de aproape zece ori decât în 1938 — anul în care producția a atins nivelul cel mai înalt cunoscut de regimul burghezomoșieresc“.

*

Avântul impetuos al construcției socialiste în țara noastră a făcut ca legea noastră fundamentală, Constituția din 1952, să devină necorespunzătoare, fiind depășită istoricește.

Noua Constituție schimbă în primul rând denumirea țării, în **REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**. Denumirea aceasta — întâmpinată cu freamătătoare însuflețire de întregul nostru popor — corespunde pe deplin actualului stadiu de dezvoltare social-politică și economică a țării.

În Republica Socialistă România întreaga putere aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa și este exercitată de către popor.

În orînduirea capitalistă, evoluția națiunilor are loc în condițiile inegalității sociale, dependenței economice și politice, ale amestecului cercurilor imperialiste în treburile interne ale statelor.

Socialismul — în opoziție cu situația din capitalism — „deschide calea dezvoltării multilaterale a națiunii socialiste, descătușează forțele și energiile nepuizabile ale poporului, le organizează și le îndrumă spre țelul măreț al progresului și prosperității întregii națiuni“. „Socialismul asigură manifestarea multilaterală a posibilităților de creație ale individului și colectivității. Lichidarea exploatării omului de către om a descătușat personalitatea umană, creînd condiții pentru înflorirea ei, pentru afirmarea inițiativei și capacității celor ce muncesc pe toate planurile activității sociale“. (Din raportul citat).

Constituția Republicii Socialiste România reflectă împlinirea aspirațiilor de libertate ale celor ce muncesc. Ea reprezintă

Carta libertății și suveranității naționale, a înfloririi națiunii socialiste, a egalității depline de drepturi pentru toți cetățenii Patriei, fără deosebire de naționalitate, a afirmării multilaterale a demnității și personalității omului care construiește socialismul și își făurește în chip conștient propria sa istorie. Eliberat de asuprire și inegalitate și devenit stăpîn pe mijloacele de producție și pe toate bunurile materiale ale țării, cetățeanul Republicii Socialiste România a pășit realmente și definitiv în inveliul libertății care pune în deplină lumină valoarea și demnitatea sa personală. Grijă față de om, spiritul de răspundere față de respectarea legalității socialiste constituie, potrivit Constituției, îndatoriri de mare însemnătate pentru organele de stat.

*

În cei peste douăzeci de ani de la eliberarea României de sub jugul fascist, poporul nostru a dat statornice și răsunătoare dovezi că este hotărît să-și consacre toate forțele sale muncii pașnice, constructive, care cheazășuiește progresul și înflorirea Patriei. În lumina acestei hotărîri de neclintit, Constituția Republicii Socialiste România dă expresie deslușită și solemnă voinței poporului român de pace și prietenie între popoare.

Se știe că politica externă a oricărei țări este continuarea și reflectarea politicii sale interne. Climatului lăuntric de muncă spornică și entuziastă, care caracterizează viața actuală a poporului nostru, îi corespunde o acțiune consecventă de făurire înafară, în viața internațională, a condițiilor favorabile desfășurării unei opere creatoare de proporțiile aceleia pe care o săvîrșim noi. Asemenea condiții pot fi rezumate în două cuvinte: asigurarea păcii. În centrul politicii noastre de asigurare a păcii în lume stau — ca și pînă acum — prietenia și alianța cu țările socialiste. Acționînd, însă, în spiritul coexistenței pașnice, Republica Socialistă România dezvoltă totodată relații economice, tehnico-științifice și culturale cu toate statele, fără deosebire de sistem social. Rodul concret al acestei politici este ilustrat, între altele, de legăturile noastre diplomatice (cu aproape șaptezeci de state) și comerciale și culturale (cu peste o sută de state). Poporul și guvernul român consideră că schimburile multilaterale — cu deosebire cele economice — contribuie la micșorarea încordării internaționale și la apropierea între popoare, fiind un factor de căpetenie în acțiunea de apărare și întărire a păcii generale.

„La Organizația Națiunilor Unite, cît și în celelalte foruri internaționale — precizează unul din juriștii noștri de seamă —

ne pronunțăm cu hotărîre pentru curmarea cursei înarmărilor și înșăptuirea dezarmării, precum și pentru cele mai urgente și mai eficiente măsuri parțiale, cum ar fi crearea de zone denuclea-rizate, interzicerea necondiționată a folosirii armelor atomice și distrugerea stocurilor existente, desființarea bazelor militare, încheierea tratatului de pace german, lichidarea blocurilor mi-litare”.

Relațiile externe ale Republicii Socialiste România se ba-zează pe principiile respectării suveranității și independenței na-ționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neameste-cului în treburile interne ale altor state. De aceea, țara noastră luptă pentru lichidarea neîntârziată a ultimelor rămășițe ale sis-temului colonial, pentru curmarea oricăror forme de agresiune imperialistă, pentru stingerea conflictelor și soluționarea dife-rendelor internaționale pe cale de tratative pașnice, prin bună înțelegere.

Întreaga politică externă a Republicii Socialiste România exprimă năzuințele și interesele fundamentale ale poporului ro-mân și corespunde intereselor de pace, progres și bunăstare ale tuturor popoarelor. Faptul acesta ne-a agonisit un loc de cinsle în lume, un prestigiu internațional în continuă creștere. „Am fost la Națiunile Unite timp de 6 ani și pot să vă spun că dele-gațiile române au depus întotdeauna o activitate foarte efi-cientă... Întotdeauna reprezentanții României au adoptat o po-ziție constructivă, de natură să faciliteze un rezultat concret”, — a declarat dl Alex Quaison-Sackey, președintele Adunării Generale a O.N.U., cu prilejul vizitei pe care a făcut-o nu demult în țara noastră. Astfel de mărturii despre rolul pozitiv pe care îl exercită România pe plan politic internațional pot fi citate în catenă.

*

Constituția Republicii Socialiste România a fost adoptată de Marea Adunare Națională în 21 august a. c., cu unanimitatea voturilor celor 446 deputați prezenți la ședință și publicată în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România” (anul I, Nr. 1, Partea I, din 21 august 1965, p. 1—10). Din cuprinsul noii Constituții reținem art. 17, art. 30 și art. 41.

„Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sînt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale.

Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nici o îngădire a acestor drepturi și nici o deosebire în exercitarea

lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei nu sînt îngăduite.

Orice manifestare avînd ca scop stabilirea unor asemenea îngrădiri, propaganda naționalist-șovină, ațîțirea urii de rasă sau naționale sînt pedepsite prin lege", — hotărăște art. 17.

„Libertatea conștiinței este garantată tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România.

Oricine este liber să împărtășească sau nu o credință religioasă. Libertatea exercitării cultului religios este garantată. Cultele religioase se organizează și funcționează liber. Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase este reglementat prin lege", — prevede art. 30 al Constituției Republicii Socialiste România (aliniatele 1—2). Același articol — în aliniatul 3 și ultimul — prevede că cultele religioase pot deschide și întreține „școli speciale pentru pregătirea personalului de cult".

Articolul 41 stabilește că „Apărarea Patriei este datoria sfîntă a fiecărui cetățean al Republicii Socialiste România. Călcarea jurămîntului militar, trădarea de patrie, trecerea de partea inamicului, aducerea de prejudicii capacității de apărare a statului constituie crimele cele mai grave față de popor și sînt pedepsite prin lege cu toată asprimea".

Osebită însemnătate prezintă pentru noi, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, cuvîntarea rostită de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dr. Iustin Moisescu al Moldovei și Sucevei, în plenul Marii Adunări Naționale, al cărei membru este, cu prilejul dezbaterilor care au precedat adoptarea noii Constituții.

După ce a arătat că marile bogății ale Patriei, hărnicia fără seamăn a minunatului nostru popor și îndeosebi înțeleapta ocîrmuire a statului au contribuit deopotrivă la propășirea țării, dîndu-i putința să intre în orînduirea socialistă, Înalt Prea Sfinția Sa s-a referit în chip special la prevederile art. 30 al noii Constituții, spunînd, între altele, că „aceste prevederi confirmă starea de drept și de fapt a existenței deplinei libertăți religioase pentru toate cultele din patria noastră, în mod egal, fără nici o îngrădire sau discriminare".

„Libertatea de conștiință — a continuat I. P. Sf. Sa — este una din cele mai mari cuceriri ale omului în lupta pentru dobîndirea și afirmarea demnității sale umane. Conștiința liberă încununează ființa omenească cu nimbul deplinei sale valori. Omul se simte stăpîn pe soarta sa în măsura în care este liber în conștiința sa.

Integrat în orînduirea socialistă, omul se realizează pe sine ca om, nu numai nutrînd conștiința existenței sale umane, dar avînd asigurată și libera manifestare a cerințelor conștiinței sale. Descătușată de silnicii, ființa omenească, primenindu-se mereu, dă viață elanului său creator, sporindu-și fără încetare înșăptuirile pentru slujirea binelui obștesc.

Intăriți de conștiința slujirii unui țel comun, egali în drepturi și înșrăliși în muncă, cetățenii scumpei noastre patrii găsesc în noua Constituție temeiul unui avînt sporit pentru a ridica țara pe culmi din zi în zi mai înalte.

Prețuind după cuviință garantarea deplinei lor libertăți religioase, credincioșii și slujitorii bisericești, însușești de năzuințele mărețe ale întregului nostru popor, își vor aduce, cu hărnicie și devotament, întreaga lor contribuție la sporirea binelui obștesc, ca împreună lucrători cu toți oamenii muncii din țară la zidirea cea nouă a patriei noastre dragi”.

În continuarea discursului său parlamentar, I. P. Sf. Mitropolit Iustin a vorbit despre făgăduința pe care poporul nostru o face prin însăși legea sa fundamentală de-a se afirma în continuare, pe arena vieții internaționale, „ca popor al păcii, al înțelegerii și prieteniei între popoare, înfățișîndu-se pe plan mondial ca slujitor al cerințelor majore ale conștiinței umane”.

Obligației morale, universale, de-a asigura pacea, înaltul ierarh, deputat în Marea Adunare Națională, îi dedică gînduri cu limpezime și intensitate de pledoarie: „Asigurarea păcii însemnează asigurarea vieții neamului omenesc. În epoca noastră, proporțiile de cataclism mondial ale unui eventual război atomic implică pustiirea unor țări sau întregi continente, pentru vreme îndelungată. În cîteva ceasuri poate dispărea, pentru totdeauna, o dată cu vieți omenesci fără număr, tot ceea ce omenirea a realizat mai bun și mai frumos pe tărîmul artei, științei și culturii în general, veacuri de-a rîndul. De aceea, atît în virtutea intereselor lor proprii, cît și din respect pentru demnitatea umană, prin prețuirea vieții omului și cinstirea înșăptuirilor lui, toate popoarele au datoria sfîntă să contribuie împreună la așezarea păcii trainice în lume... O pace trainică presupune însă nu numai evitarea războiului în vremea noastră, ci însăși eliminarea lui din istoria omenirii pentru totdeauna. În acest scop, generația noastră are datoria nu numai de a lăsa moștenire generațiilor viitoare o lume în pace, dar și de a le pregăti pentru a păstra și ele mai departe pacea în lume.

*În lucrarea aceasta de asigurare a păcii trainice între po-
poare, împreună cu toți fiii patriei noastre, credincioșii și sluji-
torii bisericești își vor înteți strădaniile pentru biruința defini-
tivă a binelui împotriva răului, a vieții împotriva morții, a păcii
împotriva războiului”.*

*

*Trăim astăzi vechi și aprinse visuri împlinite. La nivelul mo-
dului de gândire și expresie al vremii sale, marele Nicolae Băl-
cescu scria: „Oamenii nu pot păși spre desăvârșire și a fi frați
unii cu alții fără numai în acele societăți unde poporul va fi su-
veran, adecă stăpîn pe sineși”. — „Ce va să zică suveranitate?
— Va să zică slăpânirea desăvârșită, fără să aibă a da socoteală
decît numai lui Dumnezeu”. Bălcescu și generația lui rîvneau la
înstaurarea unei „republici democratice”, „va să zică lucru al
îuturor”.*

*Cîteva decenii mai tîrziu, tumultuos și dezlănțuit ca o fla-
mură ridicată spre soare de brațe voinice, incomparabilul nostru
Mihail Eminescu cerea răzbătător:*

*Zdrobiți orînduirea cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați.*

*faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
egală fiecare, și să trăim ca frații*

(Împărat și proletar. 1874)

*Ceea ce a năzuit și unul și altul — și șiraguri nesfîrșite de
oprimați însetați de libertate și fericire — s-a împlinit și a fost
depășit prin realitățile a căror trăinicie și capacitate de dezvoltare
necurmată le consfințește Constituția Republicii Socialiste
România.*

*Încrezători în calitățile și posibilitățile excepționale ale po-
porului nostru, ca și în înțelepciunea ocîrmuirii de stat, vedem
înăptuindu-se pas de pas „viitorul de aur” al înfloritoarei noas-
tre Patrii socialiste și înălțarea ei peste ani și peste vremi.*

REDACTIA

**„FERICIT ESTE CEL PE CARE L-AI ALES ȘI L-AI PRIMIT,
DOAMNE“!**

Cei mutați întru odihna cea fericită lasă în urmă amintirile și înfăptuirile legate de osîrdia și destoinicia lor. Cînd sînt oameni deosebiți, urmele pașilor lor făgăduiesc să nu se șteargă în veac din conștiința și prețuirea urmașilor.

S-au împlinit zece ani de cînd am așezat în mormîntul nou din biserica ctitoriei brîncovenești de la Sîmbăta de Sus osemintele pămîntești ale marelui mitropolit Nicolae Bălan.

Inimile noastre plînsu asistau atunci — în murmur de rugă obștească și-n dangăt prelung de clopote — la o despărțire care ne umplea de mîhnire.

...Dar și de nebiruită speranță în trăinicia operei sale excepționale.

Intr-adevăr, ceea ce a făurit pururea pomenitul mitropolit Nicolae Bălan într-o jumătate de veac de strălucită slujire a Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal — 15 ani ca profesor de teologie (1905—1920) și alți 35 de ani ca arhiepiscop și mitropolit (1920—1955) — poartă pecetea trăinicieii.

Profesorul a dovedit însemnătatea pregătirii teologice a preoțimii și trebuința unui cler care să îndeplinească credința cu cultura, spre a fi la înălțimea vremurilor, care nu stau pe loc.

Ierarhul a năzuit și s-a străduit ca viața Bisericii noastre să-și păstreze caracterul ei românesc, avînd inimă deschisă către toate posibilitățile de propășire duhovnicească și națională.

A fost măsurat, chibzuit și hotărît în toate ale sale. Știa de unde vine, pe ce cale să apuce și cum să umble ca să ajungă acolo unde voia, acolo unde trebuia.

Nu l-am văzut niciodată grăbit. Dar nici zăbavnic... Nu-i plăceau improvizatiile, ci lucrurile durate pe-ndelete, ca să înfrunte veacurile. Tot ce gîndea și săvîrșea, făcea „ca pentru Domnul“ (Col. 3, 23): cu cumpăt, cu temei, cu simț pentru monu-

mental. De aceea Dumnezeu a și binecuvîntat cu roade îmbelșugate jertfa ostinelilor lui.

Viața Bisericii noastre în prima jumătate a veacului acestuia îl numără între ctitorii ei. „Semnelor vremii profet“ fiind, a întrevăzut măreția zilelor de-acum și a înlesnit Bisericii noastre o dreaptă orientare în problemele vieții contemporane.

Făcîndu-i cuvenita pomenire creștinească după un deceniu de la plecarea lui pe drumul întoarcerii întru înviere, îi prețuim și perpetuăm cu sfințenie moștenirea de gînd și faptă înnoitoare.

Dumnezeu să odihnească sufletul lui mare!

† N I C O L A E
Mitropolitul Ardealului

Sibiu, 9 august 1965

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DUPĂ ZECE ANI

Cînd a închis ochii, acum zece ani, într-amiaza praznicului Schimbării la Față (6 august 1955), ne-am dat seama că Dumnezeu a chemat la Sine pe un ierarh a cărui impunătoare statură spirituală a fost tot timpul la nivelul falnicului său chip firesc.

Am auzit atunci — printre suspine și lacrimi cernite — că cel ce dormea într-o revărsare îmbelșugată de flori, cu fața încremenită de suflarea morții îndreptată statuar spre bolta solemnă a Catedralei noastre, a fost un mare ierarh, un vlădică de talie înaltă, un arhipăstor deosebit.

Acolo, ca și-n pridvorul ctitoriei brîncovenești de la călciul Carpaților făgărășeni — unde-și alesese din bunăvreme sălaș de veșnică odihnă — mereu am auzit vorbindu-se despre Mitropolitul NICOLAE BALAN la timpul trecut: *a fost...* E explicabil: trecutul e timpul preferat al evocărilor istorice, dar și modul de exprimare verbală a părerilor de rău pentru valori ce nu mai sînt, pentru pierderi pe care le socotim — fără alunecări în abuzuri de vocabular — ireparabile.

Și totuși, nimănui nu i-ar fi trecut prin gînd să transforme, concepțional, acest mod de vorbire într-un sfîrșit lipsit de prelungiri ulterioare. Panegiriștii Mitropolitului Nicolae Bălan se pronunțau — oral sau în scris — despre o *p r e z e n ță* pe care suflarea morții nu o poate întrerupe. Este, acesta, un privilegiu al personalităților de excepție: mormîntul, în viața lor fără de moarte, e un prag episodic — el separă fără să stingă, transformă fără să spulbere. Aduce o schimbare de decor. Substanța, rămîne.

Ceea ce a năzuit și a făurit Mitropolitul Nicolae Bălan poartă pecetea valabilității de durată. Scrierile sale, cuvîntările sale, realizările sale arhipăstorești reprezintă valori ale căror dimensiuni se măsoară cu unități de ordinul monumentalului.

*

Răsfoim cu gînd recules și degete înfiorate de emoție file atît de des și de bucuros întîlnite: toamnele uitărilor se țin departe de ele, nu reușesc să le îngălbenească.

„Am făcut apel la cucernicii noștri preoți, la experiența celor mai vîrstnici și la avîntul și însușirea celor tineri, rugîndu-i pe toți să-și deschidă larg porțile sufletului pentru ca să primească înăuntrul și în viața lor pe Hristos Domnul, căci numai cu El și prin El sîntem puternici în misiunea noastră. Noi sîntem unelte slabe, dar avem cine să ne întărească, cu puterea de Sus: e Mai-marele păstorilor și Stăpînul vieții noastre. Să ne naștem din nou întru viața cea după Hristos — aceasta trebuie s-o vrem. Trebuie să avem noi mai întîi în sufletele noastre ceea ce vom să împărtășim credincioșilor. Trebuie să fi pus stăpînire voia lui Dumnezeu peste noi, ca să putem chema și pe credincioși la ascultare de voia Celui de Sus. Căci acesta este cel mai mare program de viață (creștinească): să vrei și tu cum vrea Dumnezeu“.

Au trecut zece ani de cînd cel ce ne-a vorbit astfel înainte de aceea cu alți cincisprezece (în 1940), s-a „mutat“ de la noi întru odihna cea fericită. Timpul care trece n-are putere de împuținare valorică a unui astfel de mesaj arhipăstoresc. El rămîne valabil, pentru noi, „în veac“.

„N-am nesocotit nici principiul de-a face păstorire și cu preoții, dacă voiam ca ei, la rîndul lor, să facă bună păstorire cu credincioșii. Astfel am întocmit și pus în aplicare mijloace pentru a stimula zelul preoțimii și a perfecționa metodele ei de păstorire“.

Au trecut zece ani de cînd ctitorul celor dintîi cursuri preoțești de îndrumare pastorală a închis ochii pentru totdeauna — și inițiativa sa își păstrează întreaga valabilitate în întocmiri pe care Sfîntul Sinod al Bisericii noastre le-a alcătuit și le diriguiește înțelepțește, spre binele slujitorilor sfintelor altare.

„Nici o armă pe lume nu este în stare să biruiască voința neștrămutată a unui neam de a trăi și de a-și croi viitorul său“.

Au trecut zece ani de cînd sufletul fremătător al ierarhului care a rostit acest adevăr și-a luat zborul spre cele de Sus — și certitudinea articulată în slova lui continuă să fie miez de convingeri patriotice pentru noi.

„Domnul Hristos a știut că pînă la pacea adevărată este o cale grea. Întîi trebuie o curățire a sufletului omenesc de toate patimile și de toate poștele necurate. Trebuie dezrădăcinate din om pisma, pofta de mărire și de stăpînire, lăcomia, dorul de plăceri neiertate și în locul lor trebuie așezat duhul lepădării de cele lumești, iubirea de Dumnezeu și de oameni.

Domnul nostru Iisus Hristos a venit să înalțe sufletele pînă la acea stare de curățenie și de bunătate, din care să izvorască în chip nesilit, ca

apa din izvor, pacea... „Pacea nu e ceva ce să nu poată fi sălăşlui! pe pământ şi între oameni“.

Au trecut zece ani de cînd marele mitropolit s-a stins din viaţă —şi repelatele sale intervenţii în problemele păcii şi războiului continuă să fie, pentru noi, contribuţii neîntrecute prin profunzimea şi limpezimea lor la închegarea unei „teologii a păcii“ şi a unei pastoraţii care să așeze în miezul ei strădania de apropiere a oamenilor, de reconciliere a lor, de stingere a vrajbelor, de înseninare a cugetelor, de încălzire a inimilor la vatra dragostei de aproapele, de expulzare dintre noi a toată pricina de întăritare şi de înverşunare a omului contra semenu-lui său.

„Am avut marea mîngăiere de-a fi văzut preoţimea noastră făcînd progrese îmbucurătoare în toate privinţele şi răspunzînd cerinţelor mereu crescînde ale vremii. Domnul să binecuvinteze munca ei!“.

Au trecut zece ani de cînd s-au pus în mormînt — cu cuvenita înguire creştinească asupra gropii proaspăt deschisă — rămăşiţele pămînteşti ale celui ce a fost Mitropolitul Nicolae Bălan — şi binecuvîntarea împărtăşită aci continuă să se ofere tuturor acelor strădalnici slujitori bisericeşti care răspund cu zel apostolesc şi cu fierbinte dragoste de Patrie „cerinţelor mereu crescînde ale vremii“.

*

Au trecut zece ani de-atunci — şi moartea n-are putere asupra uriaşului pe care ni l-a răpit cu trupul.

Vie-i e amintirea, statornică prezenţa, valabilă povaţa şi fapta.

Non omnis moriar! Mitropolitul Nicolae Bălan s-a săvîrşit din viaţă acum zece ani, dar trăieşte de-a pururi în plămada unei jumătăţi de veac de apostolie fără pereche şi fără învechire.

Mulţumind Cerului că ni l-a hărăzit ocîrmuitor, ne mărturisim bucuria de-a sprijini paşii noştri de înaintare în spre măreţiile viitorului şi pe netrecătoarea lui moştenire spirituală.

REDACTIA

MARTURII CONTEMPORANE DESPRE MITROPOLITUL NICOLAE BĂLAN

Mitropolitul Nicolae Bălan a fost, în adevăr, o personalitate de culme în istoria contemporană a Bisericii noastre. Curat în viața sa, cinstit în toată activitatea sa de apostol național și bisericesc, urmărind cu încredere și dirzenie idealul său făurit din nevoile și năzuințele poporului ardelean, el a mers drept, hotărît, fanatic, așa cum fac numai firile alese, caracterele sincere, convingerile adânci.

În cei cincizeci de ani de lucrare neistovită în ogorul Bisericii, el a avut mari contribuții în toate domeniile vieții ortodoxe din Ardeal și din toată țara, prin cultura lui, prin geniul său organizatoric, prin însușețirea caldă pe care o punea în proiectele și în faptele sale, prin puterea sa de pătrundere și de dezlegare a situațiilor celor mai complicate, prin tactul său imperturbabil în orice împrejurare, prin optimismul său robust, prin dragostea sa arzătoare față de Dumnezeu, de oameni, de Biserică și de țară, prin dăruirea sa fără rezervoă pentru binele tuturor.

...Mitropolitul Nicolae era el însuși un om de înaltă cultură, așa cum o dovedesc cele peste o mie de studii și articole scrise de dînsul și nenumăratele cuvîntări, perle de artă oratorică și de gîndire bisericească. Cugelarea sa adîncă, precisă și bine încheată, e o podoabă a teologiei românești și îndreptar pentru noi toți. Cuvîntul său calm, măsurat, bine gîndit, curge limpede, cald și învăluitor din mintea sa de aur. Cînd mitropolitul Nicolae ridică glasul său, o făcea nu pentru a-și scoate în evidență meritele proprii, ci pentru a apăra o cauză dreaptă, a sublinia un principiu înalt, a spulhera o intrigă sau o insinuaie. Smerenia și frumusețea duhovnicească a personalității sale sînt prea bine cunoscute tuturor.

...Trăitor în timpul celor două războaie, a cunoscut din plin durerile și pustiirile lor. Convins de importanța păcii între neamuri și popoare a depus eforturi mari pentru promovarea ei — în ultimii ani — alături de membrii Sfințului Sinod...

Mitropolitul Nicolae Bălan a fost un mare ierarh, un mare cărturar, un mare conducător de Biserică, un mare patriot și clarvăzător, un mare părinte duhovnicesc, un mare sfătuitoare și un mare prieten. El a fost un pom încărcat cu minunate roade, o „gură de rai“ a vieții noastre preotești și românești, o podoabă scumpă a Bisericii și țării...

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN
(Sibiu, 9 august 1955)

...Mitropolitul Nicolae Bălan a fost ierarhul cărturar care a întruchipat în mod strălucit năzuințele mari ale Bisericii Ardelene în întia jumătate a veacului nostru. Prin îndrumarea dată clerului pregătit în așezăminte teologice de grad universitar, prin publicațiile tipărite la Sibiu și, în general, prin toată activitatea desfășurată în instituțiile bisericești din Arhiepiscopie, el a izbutit să ridice Biserica ortodoxă din Ardeal pe o culme de înflorire, păstorind-o cu înțelepciune și rîvnă sfîntă. Păstrînd comoara de preț a Ortodoxiei strămoșești, el a mers cu hotărîre pe calea vrierilor obștești, fiind alături de popor în lupta pentru împlinirea năzuințelor lui înalte.

De aceea, amintirea Mitropolitului Nicolae va rămîne mereu vie printre noi, îndreptîndu-ne mereu pașii pe căile adevărului, păcii și progresului.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit IUSTIN

(ca mitropolit al Ardealului, Sibiu,
iulie 1956, în prefața volumului omagial)

Desigur, îndeobște contemporaneitatea nu prețuiește la dreapta lor valoare faptele omenești. E și firesc să se întîmple astfel, fiindcă pentru dreapta judecată și prețuire a acestora este necesară o anumită perspectivă istorică. Totuși, sînt și fapte a căror mărime și trîinicie se vădesc grabnic, fiindcă sînt săvîrșite pe temeiul unei lucide cunoașteri a realității date și pe profetica viziune a scopului celui mai înalt. Asemenea fapte sînt cele ale Mitropolitului nostru Nicolae. De aceea ele vor intra, cu toată strălucirea lor, în istoria neamului.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit NICOLAE al Ardealului

(ca episcop al Clujului, în 1940)

S-a săvîrșit în Domnul păstorul de mare autoritate al Ardealului ... în ziua praznicului împărătesc „Schimbarea la Față“, după dumnezeiasca liturghie și după ultimele sale binecuvîntări. O jumătate de veac de activitate publică și 35 de ani de înaltă păstorire se încheie, astfel, într-o lumină de apoteoză și-n ziua de slavă a Mîntuitorului. Credem că este una din bunele voiri ale lui Dumnezeu și o mărturie pentru cei aleși și neșovăielnici în slujba Lui.

„Alegerea“ Mitropolitului Nicolae nu este o vorbă de ocazie. El vine în fruntea Bisericii din Ardeal după timpul de șovăire dintre el și marele Andreiu Șaguna. Ia în mîna lui de arhiereu cîrma unei Biserici într-o provincie înglobată în sfera intereselor catolice și purtînd rănile cruntului imperialism habsburgic; două puteri necruțătoare și egale cu asuprirea populației. Opune acestor puteri forța culturii lui și asocierea celor mai vii energii ale Bisericii sale. Păstrează neconținut legătura cu Patria Mamă și veghează atent la mișcările ei dătătoare de viață și de liberă dis-

poziție. Îndrumează prin cuvântări de mare viziune cugetul local, iar prin studii de largă circulație întinde anipile către cultura timpului și către problemele contemporane ale Bisericii. Ar fi un lucru de mult preț ca cineva să se ocupe îndeaproape de vorba și scrisul acestui ierarh, care a putut să rămână prezent în Biserica sa locală și prezent în gândirea generaiă a Bisericii noastre.

În scurte vorbe, pregătirea acestui ierarh începe serios și sigur, la izvoare universitare severe, autentice și de o disciplină fără pereche. De aceea acțiunile și conducerea sa au fost sigure și fără tocmeală: În Sinodul local și mai apoi în Sinodul Bisericii Române, Mitropolitul Nicolae al Ardealului se pronunța hotărît, stăpîn pe convingeri, studiat în soluții, cu gravitate și cu autoritatea omului familiarizat cu problemele. Mi-au impus adesea stăpînirea lui de sine și cumpătarea cu care răspundea la unele contrarietăți. Cunosc prilejuri, cînd Mitropolitul Ardealului a rezistat amenințărilor pontifilor trecători și apoi le-a întins mîna cu dragoste, ca un arhiereu al lui Dumnezeu și urmaș al Sf. Ioan Hrisostom.

Gîndirea Mitropolitului Nicolae Bălan este consemnată într-o sumă de opere. Ea este în directă legătură cu temeinica lui pregătire, dar și cu o dotație deosebită. Putem să afirmăm că în veacul nostru sînt foarte puțini ierarhi care au plutit în actualitate și au lăsat bogăția de opere a Mitropolitului Nicolae Bălan. Mai întii, lucrările acestui scriitor bisericesc sînt *selective și necesare*. Ele îmbrățișează probleme capitale ale vremii și puneri la punct ale substanței și vieții bisericești față de instituțiile Statului..., față de mișcările gândirii contemporane..., față de curentele și transformările sociale... Uneori, ele se ridică împotriva pretențiilor și siluirilor profesionale... Alteori stau în directă legătură cu dorul de veacuri al unității bisericești...

Din aceste lucrări lipsește, apoi, tot ceea ce este de prisos, temeinicia lor stînd în *prelucrarea* omului străbătut de cultura teologică și filozofică, așa cum se cuvine unui ierarh și paznic al Bisericii și depozitului său sfînt. Fără tăgadă este faptul că opera scrisă a Mitropolitului Nicolae Bălan deschide *perspective*, dintre care unele s-au adevărit, iar altele se vor împlini la vreme; ceea ce face *durabilitatea* și *valoarea* ei netrecătoare...

Statul ierarhic al Mitropolitului Nicolae se întregește prin marile lui calități de organizator, dascăl, crescător de ucenici, misionar și aprig luptător pentru neamul și patria sa. El are, în sfîrșit, norocul să vadă unită în 1948, Biserica sa, după o lungă, stăruitoare și vitează zbatere pentru desființarea celor „două străni“.

Ca om, Mitropolitul Nicolae era prietenos și deschis discuțiilor interesante. Ridica totdeauna nivelul acestor discuții, cu darul evocării, cu puterea formulării și cu convingerea și prospețimea cuvîntului ales.

Avea o mare conștiință ierarhică și o demnitate care silea comunul și uneie libertăți să se retragă în fundul lor. Era optimist și putea ușor să comunice acest tonic al vieții și dintr-o robustețe sufletească, dar și dintr-o puternică însușire a adevărilor religioase care lucrau într-însul nestincherii și fără răgaz. O discretă poezie cumpănea acest suflet furtunos și o iubire a frumosului echilibra forțele conducătorului.

Am căutat pînă în ziua morții lui cuvîntul care să cuprindă personalitatea Mitropolitului Nicolae Bălan. Acum, cînd s-a desprins din lume și din mijlocul Sfîntului Sinod al Bisericii noastre, mi-am adus aminte de asemănarea Psalmistului.

Mitropolitul Nicolae al Ardealului a fost „ca un pom, răsădit lângă izvoarele apelor“. Cu rădăcinile s-a hrănit din istoria acestui neam, cu virful din harul lui cel dumnezeiesc, iar tulpina și crengile lui spirituale au fost purtătoare de belșugul unor scumpe roade bisericești.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit FIRMILIAN al Olteniei
(în revista „Mitropolia Olteniei“, anul VII, 1955,
nr. 10—12, p. 521—522)

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MARIA DIN BETANIA ȘI MARIA MAGDALENA

În Sfînta Scriptură a Noului Testament întîlnim atît numele Mariei Magdalena cît și numele Mariei din Betania, sora dreptului Lazăr. Dar după o analiză mai amănunțită a situațiilor din viața Domnului nostru Iisus Hristos, descrisă de sfinții evangheliști, în care apare Maria din Betania sau Maria Magdalena, se impune concluzia că aceste două Marii sînt una și aceeași persoană.

I

Betania, un sat din apropierea Ierusalimului, este numit de Sf. Evanghelist Ioan (11, 1) satul Mariei și al surorii sale, Marta. Aici se îmbolnăvi dreptul Lazăr, pe cînd Iisus se afla cu Sf. Apostoli în Betabara, dincolo de Iordan.

Din relatările Sf. Evanghelist Ioan rezultă că Maria din Betania aparținea unei familii evlavioase, care se bucura de o deosebită dragoste și considerațiune din partea Mîntuitorului.

Evanghelistul Ioan (11, 3) ne istorisește că surorile lui Lazăr au trimis vorbă lui Iisus, zicînd: „Doamne, acela pe care-l *iubești* este bolnav“. Deci Iisus îl iubea pe Lazăr. Iar mai departe citim că: „Iisus *iubea* pe Marta și pe sora ei și pe Lazăr“. Domnul, vorbind despre Lazăr, îl numește prieten: „Lazăr, *prietenul nostru*, a adormit, mă duc să-l deștept“ (Ioan 11, 5. 11).

Cînd Marta, după ce s-a întîlnit cu Iisus, care venise pînă la marginea Betaniei, a chemat-o în taină pe Maria, zicîndu-i: „Învățătorul este aici și te cheamă“, Maria s-a sculat repede și s-a dus la Iisus și căzînd la picioarele Lui a zis: „Doamne, de ai fi fost aici nu ar fi murit fratele meu“. Iar Iisus, „dacă a văzut-o plîngînd și pe iudeii care veniseră cu ea plîngînd și ei, se zgudui în duhul său și se tulbură și mergînd la mormîntul lui Lazăr a lăcrimat“ (Ioan 11, 28, 32, 33).

Din reproșul Martei și al Mariei adresat Mîntuitorului — că dacă Iisus ar fi fost în Betania, Lazăr n-ar fi murit — cum și din faptul că Domnul, care nu a plîns cînd l-a sărutat Iuda și nici cînd de pe cruce i-a încredințat învățacelui Său iubit pe Mama Sa, lăcrimează în fața durerii Mariei și a mormîntului

lui Lazăr, se desprinde o mare prietenie a Mîntuitorului pentru Lazăr și surorile sale.

Intr-un alt capitol al evangheliei sale, Sf. Ioan (12, 1—8), vorbind despre vizita făcută de Iisus cu șase zile înainte de Paști în Betania, relatează că în timp ce ședea Domnul la cină, în casa lui Simon Leprosul, împreună cu Lazăr, cel înviat din morți, și Marta servea, Maria a luat o litră cu mir de nard curat de mare preț, a uns picioarele Lui și le-a șters cu părul ei. Iuda Iscarioteanul i-a reproșat Mariei de ce nu a vîndut mirul cu treizeci de dinari, iar banii să-i fi dat săracilor. Iisus atunci i-a zis lui Iuda: „Las-o pe ea, căci pentru ziua îngropării mele l-a păstrat. Pe săraci pururea îi aveți cu voi, dar pe mine nu mă aveți pururea”. Sf. Evanghelist Matei (26, 13) ne arată că Iisus a mai spus: „Amin grăiesc vouă, ori unde se va propovădui această evanghelie în toată lumea, se va spune și ce a făcut ea, spre pomenirea ei”.

Un alt episod din viața Mariei din Betania ni-l descrie Sf. Evanghelist Luca (10, 38—42). Este primirea lui Iisus în casa Martei, cînd Maria ședea la picioarele Lui și asculta cuvintele Lui, iar Marta se silea spre multă slujbă. Rugînd Marta pe Iisus s-o lase pe Maria să-i ajute, Iisus i-a vorbit: „Marto, Marto te grijești și spre multe te silești, dar un lucru trebuiește; Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea”.

În fine, Sf. Evanghelist Luca (7, 36—50) ne istorisește despre ungerea cu mir a picioarelor Domnului în Galileia, după învierea Fiului văduvei din Nain, în casa unui fariseu, de către o femeie păcătoasă. Femeia, stînd la picioarele Lui, plîngea, le uda cu lacrimi, le ștergea cu părul capului ei, le săruta și le ungea cu mir. Fariseul, care-l chemase pe Iisus în casa sa, se gîndea că dacă Iisus ar fi prooroc, ar ști cine și ce fel de femeie este aceea ce se atinge de El.

Iisus, cunoscînd gîndurile fariseului, a voit ca, printr-o parabolă, să facă o comparație între păcatele mai ușoare și mai puține ale fariseului, pe care le-a iertat, și păcatele mari ale femeii de la picioarele Lui. Cu această intenție Iisus îi pune lui Simon întrebarea: dacă un cămătar îi iartă unui datornic cincizeci de dinari, iar altui datornic cincisute de dinari, care din aceștia îl va iubi mai mult pe cămătar? Răspunzînd fariseul că acela căruia cămătarul i-a iertat cincisute de dinari, Iisus i-a spus că bine a judecat și apoi i-a reproșat fariseului că nu l-a prînit în casă după cuviință, pe cînd femeia păcătoasă i-a spălat picioarele cu lacrimi, le-a șters cu părul capului ei, le-a sărutat

și le-a uns cu mir. Apoi întorcându-se către femeie, Domnul i-a iertat păcatele. Întrebându-se cei ce ședeau cu Iisus la masă cine este acesta, care iartă și păcatele, Domnul a zis femeii: „Credința ta te-a mântuit, mergi în pace“.

Evanghelistul Luca nu ne spune numele acestei femei păcătoase, pe care Domnul a vindecat-o, iertându-i păcatele cele multe. Dar Sf. Evanghelist Ioan (11, 2), când descrie învierea drăpului Lazăr și amintește de Maria și Marta, zice: „Maria era aceea care a uns cu mir pe Domnul și i-a șters picioarele cu părul ei, iar Lazăr cel bolnav era fratele lor“. Unii exegeți, în baza acestui text, sînt de acord că femeia păcătoasă din casa fariseului Simon era Maria din Betania.¹

Totuși, sînt exegeți care cred că femeia păcătoasă din casa lui Simon este o altă femeie, necunoscută, și că deci Maria din Betania, Maria Magdalena și această femeie păcătoasă ar fi trei persoane diferite.² Cît privește textul din evanghelia de la Ioan (11, 2), aceștia îl interpretează în sensul că Sf. Ioan, când zice despre Maria că ea era aceea care a uns cu mir pe Domnul și i-a șters picioarele cu părul ei, se referă la un fapt ulterior — și anume la ungerea Domnului cu mir de către Maria în casa lui Simon Leprosul din Betania, cu șase zile înainte de Paști. După părerea acestor exegeți, Sf. Ioan se putea referi, cu ocazia descrierii învierii lui Lazăr, la fapte ce s-au petrecut mai tîrziu, deoarece el a scris evanghelia sa după învierea Domnului, când ungerea Domnului cu mir, în Betania, de către Maria, era un fapt cunoscut.

O astfel de interpretare nu se impune deloc ca fiind singura îndreptățită.

Mai întîi, în principiu, atît în evanghelia de la Ioan cît și în celelalte evanghelii, faptele din viața pămîntească a Mîntuitorului sînt descrise în mod cronologic, și, în general, nu găsim cazuri în care să se anticipeze cu relatarea unui eveniment sau să se refere la fapte ce s-au întîmplat mai tîrziu.

În al doilea rînd, nu vedem nici o rațiune pentru care Sf. Ioan — atunci când descrie faptele în legătură cu învierea lui Lazăr — să se refere și la ungerea Domnului în casa lui Simon

1 De ex. Tertullian, *De Pudicitia*, Migne P.L., tom. XI, col. 1001. Prof. Vasile Gheorghiu, *Sf. Evanghelie după Matei cu comentariu*, 1925, p. 705 și urm. susține că au fost două ungeri, făcute de o singură persoană.

2 Așa de ex. Origen, *Comentariul la Matei*, Migne P.G., tom. XIII, col. 1721. Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia 62*, Migne P.G., tom. VIII, col. 342 afirmă că femeia păcătoasă din Evanghelia de la Luca (7, 36 și urm.) nu este identică cu Maria sora lui Lazăr. *Fericitul Ieronim, Comentariul la Matei*, Migne, tom. XXVI, col. 191, vorbește despre două ungeri, făcute de două femei diferite.

Leprosul din Betania, care a avut loc ulterior. Dar pentru a prezenta o icoană completă despre învierea lui Lazăr, era necesar ca să se arate că una din surorile lui Lazăr, cu numele Maria, îl cunoște pe Iisus încă de demult și că s-a atașat de El, dobîndind vindecarea sufletească și iertarea păcatelor, prin ungerea picioarelor cu mir, în casa fariseului Simon.

Maria din Betania, deci, rătăcind pe valurile acestei vieți, după o viață plină de păcate, umbrită de harul Mîntuitorului, se leapadă în Galileia de urîciunile săvîrșite, străbate pînă la picioarele Lui și dobîndește iertare deplină. Ea se întoarce la căminul din Betania, unde are fericirea să fie evidențiată de Domnul Hristos că și-a ales partea cea bună. Cu o altă ocazie, ea este apărută de Iisus împotriva lui Iuda, cînd Domnul îi prevestește că ori unde se va propovădui evanghelia se va spune că ea i-a uns picioarele cu mir, spre înmormîntare (Ioan 12, 7—8; Mt. 26, 13).

II

Numele Mariei Magdalena nu-l găsim amintit în timpul activității pămîntești a Domnului Hristos decît o singură dată, în Evanghelia de la Luca (7, 1—3), în care citim: „Și a fost după aceasta că Iisus a cîtreierat orașe și sate, propovăduind și binevestind împărăția lui Dumnezeu. Și erau cei doisprezece (apostoli) cu dînsul. De asemenea niște femei, care au fost tămăduite de duhuri rele și boli: Maria, cea numită Magdalena, din care ieșiseră șapte demoni și Ioana, femeia lui Huza, ispravnicul lui Irod și Suzana și alte multe, care slujeau lui din avuțiile lor“.

Ceilalți evangheliști nu menționează deloc numele Mariei Magdalena pînă la patimile și învierea lui Iisus Hristos.

Abia cînd Sf. Evangheliști ne descriu răstignirea Domnului, amintesc și pe Maria Magdalena printre femeile care au asistat la această scenă lugubră de pe muntele Golgota.

Așa scrie Sf. Evanghelist Matei (27, 55—56): „Și erau acolo și femei multe, privind de departe, care meraseră după Iisus din Galileia, slujind lui, între care Maria Magdalena și Maria, mama lui Iacob și a lui Iosie, și mama fiilor lui Zevedei“.

De asemenea Maria Magdalena este amintită printre femeile care au urmat pe Iisus pe drumul Golgotei, în Evanghelia de la Marcu (15, 40) și Ioan (19, 25).

Sf. Evanghelist Luca (23, 49) se mulțumește să amintească numai că toți cunoscuții Lui stăteau privind de departe acestea, împreună cu femeile care veniseră după El din Galileia, fără să indice numele acestor femei.

Însă după învierea Domnului, toți cei patru evangheliști o prezintă pe Maria Magdalena ca pe o persoană principală în desfășurarea evenimentelor petrecute.

Sf. Evanghelist Matei (28, 1 și urm.) ne relatează că sîmbăta, tîrziu, cînd se lumina spre ziua cea dintîi a săptămîinii, au venit să vadă mormîntul Maria Magdalena și „cealaltă Marie“, adică Maria, mama lui Iacov. Și iată că s-a făcut cutremur mare și îngerul Domnului, pogorînd din cer, a răsturnat piatra de pe mormînt și a vestit femeilor că Iisus cel răstignit s-a sculat, precum a zis. Îngerul le trimite apoi pe femei să comunice această apostolilor, cum și că Iisus va merge înainte de ei în Galileia, unde îl vor afla.

Sf. Evanghelist Matei ne arată în continuare că mergînd Maria Magdalena și cealaltă Marie să comunice ucenicilor vestea, Iisus le-a întîmpinat, zicînd: „Bucurați-vă“. Ele apropiindu-se de Iisus, i-au cuprins picioarele iar El le-a zis: „Nu vă temeți, mergeți și vestiți fraților mei ca să meargă în Galileia și acolo mă vor vedea“ (Matei 28, 9—10).

Sf. Evanghelist Marcu (16, 1—4) ne relatează, la fel, că dacă a trecut sîmbăta, Maria Magdalena, Maria lui Iacov și Salomia au cumpărat miresme să-l ungă pe Domnul. Și foarte de dimineață s-au dus la mormînt, dar au găsit piatra răsturnată și un înger le-a vestit că Hristos a înviat.

În aceeași zi Domnul, după învierea Sa, s-a arătat mai întîi Mariei Magdalena, „din care scosese draci“. Ea a mers apoi și a vestit apostolilor care plîngeau și se tînguiau. Aceștia însă nu au crezut.

De asemenea și Sf. Evanghelist Luca (24, 1—11) mărturisește că printre femeile care au venit la mormînt să ungă trupul Domnului și cărora îngerul le-a vestit că El a înviat, se afla Maria Magdalena. Aceste femei au vestit apoi ucenicilor minunea cea mare.

Emoționant descrie faptele ce s-au petrecut la mormîntul Domnului, după învierea Sa, Sf. Evanghelist Ioan (20, 1—18), cum Maria Magdalena, venind la mormînt, a găsit piatra răsturnată, cum a alergat să vestească pe Sf. Apostoli Petru și Ioan, cum au venit amîndoi ucenicii la mormînt și găsindu-l gol, s-au întors la ceilalți ucenici și cum Maria Magdalena l-a văzut cea dintîi pe Domnul.

Maria sta la mormînt și plîngea. Plecîndu-se deasupra mormîntului a văzut doi îngeri în veșminte albe, care au întrebat-o

de ce plînge? Iar ea le-a răspuns: „Că au luat pe *Domnul meu* și nu știu unde l-au pus“.

Întorcîndu-se, Maria l-a văzut stînd pe Iisus. Dar ea nu l-a recunoscut. Întrebînd-o Iisus de ce plînge și pe cine caută, Maria, crezînd că el este grădinarul, l-a rugat să-i spună unde l-a pus pe Iisus, pentru ca ea să-l poată lua. Atunci Iisus i-a spus: „*Marie*“, iar Maria, întorcîndu-se, i-a zis: „Ravvuni“! adică învățătorule.

III

Analizînd aceste texte și comparîndu-le întreolaltă nu putem conchide decît că Maria din Betania este identică cu Maria Magdalena.³

Temeiurile care ne duc la aceste concluzii sînt următoarele:

1. — Cuvîntul „Magdalena“ nu indică, așa cum cred mulți teologi, că Maria ar fi originară din orașul Magdala, din Galileia, ci este un epitet ca și epitelele Matei Vameșul sau Simon Leprosul. Sf. Evanghelist Luca (8, 2) spune clar: *Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνή*, adică Maria cea numită Magdalena.

Cînd Sf. evangheliști vor să indice locul de origină al unei persoane ei întrebuintează cuvîntul *ἀπὸ* adică „din“, de exemplu: *ἀπὸ Ἀριμαθαίας τοῦ ὀνόμα Ἰωσήφ* (Matei 27, 57), sau *Ἰωσήφ δ ἀπὸ Ἀριμαθαίας* (Marcu 15, 43), sau *Ἰωσήφ . . . ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως* (Luca 23, 50 și 51) sau *Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας* (Ioan 19, 38); alteleori transformă denumirea locului de origină într-un adjectiv, cum ar fi Simon Chirineanul, fără însă să intercaleze cuvîntul *καλουμένος* (numit) Astfel găsim la Matei (27, 32) *ἄνθρωπον Κυρηναῖον, ὀνόματι Σίμωνα*, sau la Marcu (15, 21) *τινα Σίμωνα Κυρηναῖον*, sau la Luca (23, 26) *Σίμωνα τινα Κυρηναῖον*.

Evanghelistul Luca, în altă parte a evangheliei sale (24, 10), cum și Evangheliștii Matei (27, 56, 61 și 28, 1), Marcu (15, 40 și 16, 1) și Ioan (19, 25 și 20, 1) o numesc pe Maria Magdalena: *ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία* sau *Μαρία ἡ Μαγδαληνή*. Deci ei pun articolul înainte de epitet: *ἡ Μαγδαληνή*, la fel cum fac cînd vorbesc de ex. despre Simon Leprosul: „*ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ*“ (Matei 26, 6 și Marcu 14, 3)-

3 În acest sens: Sf. Grigorie cel Mare, Migne P.L., tom. LXXIX, col. 343. Opinia Sf. Grigorie cel Mare s-a împus în evul mediu mai ales în apus. Clement din Alexandria, Pedagogul II, 8, Migne P.G., tom. VIII, col. 430.

Prof. V. Gheorghiu, op. cit., p. 707 și 821 și urm. cunoaște două Marii: Maria, sora lui Lazăr, din Betania și Maria Magdalena din Magdala.

H. Lesêtre, în articolul: „Maria Magdalena“, publicat în Dictionaire de la Bible“, tom. IV, p. 814 și urm. dă o amplă bibliografie cu privire la problema ce ne preocupă.

Din Sf. Scriptură nu rezultă cum a ajuns Maria din Betania la epitetul de „Magdalena”; l-a primit de la alții sau și l-a în-sușit ea singură din smerenie, după convertirea sa în casa fariseului Simon? La fel nu știm de ce Maria și-a luat epitetul „Magdalena”, după orașul Magdala. Poate că Simon fariseul locuia în Magdala și deci acolo s-a făcut convertirea ei, sau poate că în orașul Magdala, Maria a dus viața ei păcătoasă, sau poate că a locuit ea un timp în acest oraș.

2. — Sf. Luca, după ce termină capitolul 7 cu descrierea modului cum Maria din Betania a dobândit în casa fariseului Simon iertarea păcatelor, când Iisus i-a zis: „Credința ta te-a mântuit, mergi în pace” (7, 50), începe capitolul 8 cu cuvintele: „Și a fost, după acestea, că Iisus călătorea din oraș în oraș și din sat în sat, propovăduind și binevestind împărăția lui Dumnezeu, iar cei doisprezece apostoli erau cu El” (8, 1). „Asemenea oarecare femei care fuseseră tămăduite de duhuri rele și de boale: Maria numită Magdalena, din care ieșiseră șapte demoni...” (8, 2).

Faptul că Evanghelistul Luca o amintește pe Maria Magdalena imediat după descrierea vizitei lui Iisus în casa lui Simon, în care a iertat păcatele unei femei, care i-a uns picioarele cu mir și în special cuvintele cu care Sf. Luca începe capitolul 8: „Și a fost *după acestea*”, adică după vizita lui Iisus în casa lui Simon, ne indică legătura pe care el o face între femeia păcătoasă din casa lui Simon și Maria Magdalena, din care ieșiseră șapte demoni. Rezultă, deci, că Maria Magdalena, care urma pe Domnul și îi slujea și din care Domnul a scos șapte demoni, este femeia păcătoasă din casa lui Simon. Și cum această femeie este Maria din Betania, așa după cum am văzut mai sus, Maria, cea numită Magdalena, nu poate fi decât Maria din Betania.

Este firesc ca Maria din Betania, care a dobândit iertare și vindecarea sufletului ei, după un profund zbucium sufletească, să se alăture Domnului și să-i urmeze, împreună cu alte femei ucenice, vindecate de boale și de duhuri rele. Adușul cuvintelor „din care ieșiră șapte draci”, pe lângă numele Mariei Magdalena, în Evanghelia de la Luca se referă la „păcatele cele multe” ce i le-a iertat Iisus în casa lui Simon fariseul.

Maria, urmînd pe Domnul, s-a întors în Betania, satul ei părintesc, la fratele ei, Lazăr, și la sora ei, Marta. Zbuciumul sufletească prin care a trecut i-a purificat sufletul și i-a transformat personalitatea. Ea devine Maria Magdalena, străină de ispitele și năravurile lumii.

Cu numele nou de Maria Magdalena, Maria din Betania îl urmează pe Domnul. Cu acest nume o remarcă sf. scriitori printre femeile care priveau de departe desfășurarea dramei sinistre de pe muntele Golgota, cum și printre mironosițele care au venit la mormântul Domnului după sf. înviere.

3. — S-ar putea pune problema dacă Maria din Betania și-a luat după convertire epitetul de „Magdalena” de ce sf. evangheliști o numesc, atunci când descriu învierea lui Lazăr, sau ungera lui Iisus în Betania, sau primirea lui Iisus în casa Martei, deci după convertirea ei în casa lui Simon fariseul, simplu Maria, fără să adauge și epitetul de „Magdalena”, și de ce, pe de altă parte, atunci când sf. evangheliști descriu patimile și învierea Domnului vorbesc de Maria Magdalena. Deci și după convertirea din casa lui Simon găsim atât numele de Maria, cât și numele de Maria Magdalena.

Răspunsul este simplu. Atunci când Maria din Betania este împreună cu Maria lui Cleopa, mama lui Iacov și a lui Iosif, evangheliștii adaugă și numele de Magdalena pentru a o deosebi de „cealaltă Marie”. Așa, de exemplu, Ioan (15, 25): „Și stăteau lângă crucea lui Mama lui și sora Mamei lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena”, sau Marcu (16, 1): „După ce a trecut ziua sîmbetei, Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov și Salomia...”; la fel găsim numele de Maria Magdalena și la Matei (17, 56, 62 și 28, 1) și Luca (24, 10).

Atunci însă când sf. evangheliști vorbesc numai de Maria din Betania, nu mai adaugă epitetul de „Magdalena”, deoarece nu mai este nevoie pentru claritatea expunerii de a preciza despre care Marie este vorba. Numai sf. Luca (8, 2) o numește pe Maria, îndată după convertirea ei în casa fariseului Simon: „Cea numită Magdalena”, cu toate că nu este împreună cu cealaltă Marie. Dar aici sf. evanghelist vrea să precizeze că Maria din Betania, după iertarea păcatelor ei, este numită Magdalena.

Dar și Iisus, când s-a arătat Mariei Magdalena, după înviere, o cheamă „Marie” și nu „Maria Magdalena”. Dacă ar fi fost două Marii, una din Betania și alta Maria Magdalena, atunci desigur că Iisus ar fi chemat-o cu numele ei întreg.

4. — Maria Magdalena este menționată ca fiind prezentă la răstignirea Domnului. Ei îi încredințează Iisus Hristos mesajul către Apostoli, după învierea Sa, și astfel Maria Magdalena devine mironosița cea întocmai cu Apostolii Domnului.

Este de neconceput că această mironosiță, distinsă în mod atât de strălucit de către Iisus Hristos cel înviat, să nu se fi remarcat încă înainte de sf. patimi, printr-o viață deosebit de evlavioasă, sau prin alte fapte și astfel să nu fi fost amintită de sf. evangheliști. Ori, numai Sf. Luca o menționează înainte de patimile Domnului pe Maria Magdalena, ca una dintre femeile care îl însoțeau pe Iisus împreună cu Apostolii Săi (8, 2).

De aceea trebuie să ajungem la concluzia că Maria Magdalena este identică cu Maria din Betania despre care ne vorbesc sf. evangheliști și înainte de patimile Domnului, pe care o arată ca făcând parte din familia dreptului Lazăr și ca pe cea mai stăruitoare dintre femeile care slujeau Domnului și ascultau învățăturile Sale.

Și din descrierea deosebit de mișcătoare a întâlnirii Mariei cu Iisus Hristos după învierea Sa, pe care ne-o face evanghelistul Ioan (20, 11—16), se desprinde chipul Mariei din Betania, care cu multă ardoare l-a slujit pe Domnul. Faptul că Maria îl numește pe Iisus „Domnul meu“, cum și chemarea ei din partea Mântuitorului cu un singur cuvânt: „Marie“, și iarăși exclamarea ei „Ravvuni“ evocă, prin felul dramatic cum aceste cuvinte au fost rostite, amintiri sfinte relatate de învățacelul cel iubit al Domnului, încît recunoaștem în această Marie pe sora Martei și a lui Lazăr, prietenul lui Hristos.

5. — Pe de altă parte, sf. evangheliști nu amintesc prezența Mariei din Betania nici la răstignirea și nici după învierea lui Hristos.

Dar, cum ar fi fost posibil ca Maria din Betania, sora dreptului Lazăr cel înviat din morți, să lipsească din cortegiul spre Golgota? Ar fi fost cu puțință ca tocmai Maria, care partea cea bună și-a ales, mironosița căreia Iisus i-a luat apărarea împotriva lui Iuda și care de două ori l-a uns cu mir pe Domnul, ca tocmai ea să lipsească dintre mironosițele care au venit la mormânt, la mîncare adîncă?

Este de neconceput ca Maria din Betania, această femeie contemplativă, atașată Domnului, plină de credință, venerație și devotament față de Domnul, să fi fost absentă în aceste momente supreme din viața pămîntească a Mântuitorului. Maria, care în adîncă pocăință i-a udat picioarele cu lacrimile sale, i le-a șters cu părul capului ei și l-a uns pe Iisus cu mir de mare preț, femeia căreia Iisus i-a iertat păcatele cele multe pentru dragostea ei cea mare către Domnul și care cu osîrdie asculta cuvintele Lui, nu putea acum să rămînă departe de suferințele Lui.

Pe de altă parte nu ne putem închipui că sf. evangheliști să fi putut s-o treacă cu vederea pe Maria din Betania în descrierea drumului Golgotei sau a sfintei învieri. Maria din Betania a fost un personaj prea important în anturajul Domnului, ea a fost una din femeile care s-au remarcat mai mult în osîrdia cu care acestea slujeau Domnului. În concluzie, este imposibil de explicat faptul că în descrierea momentelor dramatice ale patimilor și învierii lui Hristos sf. scriitori să vorbească despre Maria Magdalena, despre care înainte nu face mențiune decât Sf. Luca și să nu vorbească nimic despre Maria din Betania.

Toate aceste nedumeriri exegetice dispar dacă acceptăm concluzia că Maria din Betania și Maria Magdalena nu sînt două persoane diferite, ci una și aceeași persoană.

6. — În afară de argumentele deduse din exegeza sfîntelor texte, pentru concluzia că Maria din Betania este identică cu Maria Magdalena mai invocăm încă două împrejurări.

Mai întîi, în calendarul Bisericii noastre nu este pomenită Maria din Betania, deși Iisus Hristos a spus: „Amin grăiesc vouă, ori unde se va propovădui această evanghelie în toată lumea se va spune și ce a făcut ea *spre pomenirea ei*“. Dar la 22 iulie se serbează pomenirea sf. mironosițe Maria Magdalena „cea întocmai cu Apostolii“.

Fără îndoială că pomenirea Mariei din Betania trebuie să se facă în calendarul Bisericii creștine, potrivit cuvintelor lui Iisus. Această pomenire o face Biserica la 22 iulie deoarece, după cum am arătat, Maria din Betania este una și aceeași persoană cu Maria Magdalena.

În al doilea rînd, Sinaxarul din 22 iulie ne informează că Maria Magdalena, după sf. înălțare a Domnului, s-a retras la Efes, la Sf. Apostol Ioan. Aici a repausat ea și a fost înmormîntată la intrarea peșterii în care au adormit cei șapte sfinți și fericiți tineri.

În zilele fericitului împărat Leon, moaștele Mariei Magdalena au fost depuse în mănăstirea zidită de împărat și care a fost închinată sfîntului Lazăr.

Este evident că depunerea moaștelor Mariei Magdalena în mănăstirea închinată Sf. Lazăr s-a făcut în baza tradiției păstrate, că Maria Magdalena este sora dreptului Lazăr.

ȘCOLILE DE MUZICĂ ȘI CÎNTARE BISERICESCĂ DIN IAȘI (1558) ȘI BUCUREȘTI (1711—1823) ȘI ROMÂNII DIN TRANSILVANIA

Cîntarea în general a mîngîiat în toate timpurile sufletul omenesc în durere și a găsit expresii rimate pentru a-l fortifica în bucuriile prezente și în speranța unui viitor mai bun. Cîntarea bisericească în special a înălțat omul și l-a pus în contact cu divinitatea eternă, pentru a-i asigura viața fericirii veșnice.

Arhimandritul Grigorie Rîmniceanul, într-o prefață frumoasă la „Catavasierul” tipărit în 1790, cu cheltuiala mitropolitului Filaret, spunea:

„...Nu iaste altă puteare omenească, nici mai deșteptătoare, nici mai grabnică în prefacerea simțirilor decît meșteșugul cîntării... Pentru aceia purtătorii de Dumnezeu părinți ... au întocmit a se cînta în biserică Domnului cîntări care zugrăvesc în suflet că în tablă icoane dumnezeiești întrupării sale și patimile lui ceale cu nespusă iubire de oameni suferite, biruința și deșărtarea iadului, omorîrea morții și preaslăvită învierea sa și înălțarea la ceruri și altele multe, cu ale căror sudori au împodobit Dumnezeu besearica sa ca cu o hlamidă și spre dînșii i-au împreunat într-o horă ce saltă în sunetele Duhului sfînt“... (publicată în *Revista istorică*, Văleni, XI, 1925, p. 216—218).

Această cîntare bisericească a avut fără îndoială o importanță deosebită pentru credincioșii Bisericii noastre. Am cunoscut personal un episcop care punea mai presus de studiile teologice cîntarea bisericească și preotul care avea acest dar ales trecea înaintea tuturor în aprecierea sa vlădicească. La noi, sute de ani s-a practicat cîntarea în biserică în limbi străine: slavonă și grecească și numai în secolul XVIII s-a glăsuț în românește. Procedura aceasta a fost oficială, dar alături de ea a răsunat desigur spre mărirea lui Dumnezeu în biserică și în afară de ea, la diferite slujbe, și în limba românească. Mare bucurie a cuprins sufletele credincioșilor noștri cînd toată slujba divină a

fost însoțită de cîntări acum înțelese, în limba lor. Învățătorii acestor cîntări la sate erau de obicei preotul și „cantorul”, conducătorul strănii. Cu cît glasul lor eră mai melodios, cu atît credincioșii îl prețuiau mai mult și-l ascultau mai cu drag.

În afară de aceste „școli” modeste sătești, erau cele mănăstirești și domnești din cele două capitale ale Țărilor Române: Iași și București, susținute de domnii și mitropoliții din aceste două țări.

Cea mai veche știre documentară despre o școală de muzică și cîntare bisericească în Iași este din 1558, cînd domnul Moldovei Alexandru Lăpușneanu scria călugărilor din Lemberg (Liow) — unde aveam o mănăstire ortodoxă — următoarele:

„...Să-i trimită patru tineri buni, iar noi îi vom da să învețe cîntarea grecească și sîrbească (slavonă), și îndată ce vor învăța, îi trimitem la noi. Numai (să trimiteți) de acei cari ar avea glasuri bune; căci de asemeni și din Peremisl s-au trimis la noi diaci la învățătură”. (Cf. Bărbulescu Ilie, *Cercetări istorico-filologice*, București, 1900, p. 80).

Deci, la 1558 exista la Iași, dacă nu și mai înainte, o școală domnească de cîntări bisericești, la care veneau învățăcei pînă și din Polonia. Din lipsă de informație istorică nu putem preciza pînă cînd a funcționat această școală.

O întrebare justificată se impune: A fost școala de cîntări bisericești din Iași cercetată și de românii din Transilvania?

Credem că da, a avut „elevi”, dar nu putem afirma dacă a avut și „profesori”, cum vom înțeli la cea din București. Și iată de ce! Alexandru Vodă Lăpușneanu al Moldovei a avut relații multiple și felurite cu românii transilvăneni. Ani de-a rîndul a fost proprietarul celor două domenii, cu vreo 65 sate: Ciceu și Cetatea de Baltă. Prin intervenția lui s-au așezat la Geoagiul de Sus doi episcopi: Cristofor, care știa grecește, și Gheorghe, pe care-l poftise în Moldova prin doi boieri ai săi, încă atunci cînd acesta era numai preot în Ocna Sibiului, ajungînd apoi episcop la Roman. Aceste legături bisericești erau susținute și întărite de cele politice. Așa bunăoară: Alexandru Lăpușneanu și Pătrașcu cel Bun, au străbătut în vara anului 1556, cu oastea lor, toată Transilvania, au poposit în județul Satu Mare, unde poporul și nobilii cu cetăți, în urma unor „proclamații” amenințătoare, s-au supus domnilor români, care de aici s-au întors cu regina Elisabeta Zapolya și cu fiul ei, Sigismund, și i-au instalat în orașul Cluj, în 23 octombrie 1556. (Vezi, Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Româ-*

nești, I, București, 1929, p. 160—62, no. 202—203 și Meteș, *Domni și boieri din Țările Române în orașul Cluj*, Cluj 1935, p. VII, și 1).

Cum oștirile românești au fost primite pretutindeni cu mulțumire și nădejdi de eliberare, mai ales de români, Alexandru Lăpușneanu s-a gândit un moment la cucerirea Transilvaniei, locuită în majoritatea ei de români. În privința aceasta avem o dovadă autentică contemporană, din octombrie 1557, și anume scrisoarea delegatului Moldovei la Constantinopol către marele și puternicul vizir turc Rustem, în care scria relativ la planul domnului său din Iași aceste rînduri foarte importante:

„I-ar fi ușor s-o faci cu ajutorul acelor sangeaci (din Buda), fiindcă pe lângă cetățile ce are în Transilvania, *e foarte iubit de acei locuitori și toți ar fi înțeleși și l-ar primi bucuros*, iar, dacă n-ar fi așa, și cu puterea i-ar putea aduce la supunere față de dînsul“ (cf. Hurmuzaki, *Documente*, etc., vol. II, partea I. p. 260—261).

În atmosfera aceasta extrem de favorabilă prin unirea dorinței domnești cu cea a poporului transilvan, este ușor de înțeles că relațiile între frații de aceeași lege și sînge din cele două provincii vecine s-au intensificat sub toate raporturile, deci au putut fi și „elevi“ — mireni, călugări sau preoți transilvăneni — la școala de muzică și cîntări bisericești din Iași.

Ne oprim acum la școala din București, tot din acest domeniu artistic, avînd informații mai bogate relativ la colaborarea emigranților transilvăneni la opera ei.

Constantin Brîncoveanu a protejat, moral și material, Biserica românească, atît din Țara Românească și Transilvania, cît și cea ortodoxă din imperiul otoman. A apărut-o contra catolicilor agresivi, a tipărit cărți bisericești în toate limbile credincioșilor ortodocși. A dorit ca în biserici să domine limba românească la slujba divină, asemenea și la cîntarea din strane. A tipărit și retipărit cărțile necesare pentru multe și felurite slujbe. A românizat muzica și cîntarea bisericească, înființînd pentru ea o școală specială în care să se învețe și să se practice această artă pentru desfătarea și înălțarea sufletească a credincioșilor.

Spre a-și împlini rostul ei, această școală avea nevoie de o carte indispensabilă, care s-a scris-tradus, dar nu s-a putut tipări, fiindcă ctitorul ei a murit curînd în mod tragic. Cel care a scris-o și tradus-o și a pus pe note și glasuri, a fost ieromonahul Floteiu. Titlul ei era: „*Psaltikie rumânească*, care cuprinde în sine toate trebuințioasele cîntări ale bisericii ce se cîntă peste

tot anul". Ne spune în prefața cărții că îndemnul i-a venit de la domnul și mitropolitul țării: „Iaste socoteala Măriei tale, cum ceale ce se cîntă în besearică nu numai să se cînte, ci să se înțeleagă de ascultătorii pravoslavnici creștini. Pentru care nu încetează în toată vremea cu îndurare cheltuind, spre tălmăcirile celor nelesne înțelese cuvinte și cîntări ale besearicii, către arătarea și mai bună înțelegere". „Cîntările peste tot anul", așezîndu-le toate cu meșteșugul psaltikiei pre glasurile cele grecești, pentru mai multă dulceață și cuviință a viersurilor" (publ. prefața la Bianu, *Catalogul manuscriptelor românești*, I, ed. Acad. Rom., București 1907, p. 144—148).

Filotei mai adaugă că acest lucru l-a făcut după „izvoare grecești", dar și „cu voia și cererea a toată boerimea și a tot norodul".

Cel mai adînc cunoscător și specialist în muzica bizantină (cu studii foarte prețuite și în limba franceză, pe temeiul numeroaselor manuscripte inedite), preotul I. D. Petrescu de la biserica Visarion din București. (Vezi *Etude de paléographie musicale byzantine* de XI—XIV-2 siècles, Paris 1932) mai scria, între altele: „Valoarea muzicală a operei muzicografului emerit Filoteiu este covârșitoare... Muzica lui e după cele mai bune izvoare ale timpului, păstrate în versiunile foarte curate din veacurile XIII—XIV". Și pînă Petrescu continuă:

„Filoteiu păstrează în traducerea sa ritmul vechilor cîntări, pe care încă îl mai auzim cîte odată în gura cîte unui cîntăreț de sat, nestricat de școala sistemii celei noi, rău înțeleasă și rău practică. Iar cînd limba a păstrat arhaismul veacului lui Filoteiu, atunci ai impresia că trăiești în adevăr cu cel puțin 200 de ani în urmă. *Această senzație am încercat-o eu, acum doi ani (1935), într-o biserică-dintr-un sat din Ardeal*". (Vezi articolul pînă Petrescu despre *Filoteiu muzicograf* în revista *Pedania*, I, București, 1937, no. 6—7 (mai), p. 25—27).

E interesantă observația aceasta, că într-un sat transilvan (din jurul Brașovului ori Sibiului, după cum îmi spunea pînă Petrescu) s-a păstrat cîntarea bisericească din vremea lui Brîncoveanu. Îmi amintesc foarte bine că Ioan (Iustinian) Teculescu, în tot cursul serviciului său preoțesc (ca protopop în Alba Iulia, episcop militar, apoi eparhiot) a păstrat sistemul arhaic, la slujba și cîntarea bisericească, poate în parte chiar din vremea ieromonahului Filotei.

Explicarea și admiterea acestei afirmații se bazează pe faptul istoric că mulți preoți transilvani au învățat carte în mănăs-

tirile din Țara Românească, fiind foarte mulți sfințiți de înșiși vlădicii din această țară. Au fost între ei și unii care au cercetat, ca elevi, școala de cîntări românești a lui Brîncoveanu, ba unii au servit ca conducători-profesori la ea. Iată ce ne spune în privința aceasta o notă de pe o carte manuscris, „Alexandria“, din acea domnie:

„Această carte ce se cheamă *Alixandria* o am scris eu Bucur Gramaticul din Sîmbăta de Sus, nepotul lui Man Barbu, și o am scris în ora în București cînd învățam eu cîntări la dascălul Coman, domnesc era acel dascăl și mă dedese Mariia sa Vodă la acel dascăl, în zilele prea-luminatului și preaînălțatului și de Dumnezeu iubitior Io Constantin voevod a toată Țara Rumânească Domn; și mă pusese pe mine dascălul vataf peste școala lui, peste 50 de copii și îmbla văleatul atunci 7212 (1704) martie 18 zile“ (mss. la Arhivele Statului; cf. Hașdeu, *Etymologicum magnum Romaniae*, vol. I, București, 1887, p. 860).

Acest Bucur Grămăticul din satul Sîmbăta de Sus, din țara Oltului, proprietatea lui Constantin Brîncoveanu, era un cărturar. El trebuie să fie preotul din acel sat, care scria în 1711 o Psaltire (cf. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin Brîncoveanu*, în An. Ac. Rom., secț. ist. 1914, p. 177), dar și un bun cîntăreț, care prin vrednicia lui ajunge vataful școlii numite din București. „Alexandria“ scrisă de el se pare că e cea amintită de secretarul de limbi europene al lui Brîncoveanu, Del Chiaro, ca tipărită în domnia acestuia, socotită de acest italian din Florența ca o „istorie într-adevăr foarte interesantă prin multele și variatele legende ce conține“ (cf. *Revoluțiile Valahiei* (1718), traducere în românește de Cristian, Iași, 1929, p. 27). „Alexandria“ aceasta, tipărită în 1713—14, încă n-a fost descoperită.

După moartea tragică a lui Brîncoveanu (15 aug. 1714), desigur școala de cîntări s-a desființat, Bucur s-a întors în satul său de origine, unde îl aflăm între cei 10 preoți din 1721—22. (Cf. Meteș, *Situația economică a Românilor din țara Făgărașului*, I, Cluj, 1935, p. 154—155).

„Psaltichia românească“ a ieromonahului Filoteiu, cum am spus, nu s-a tipărit, nici în manuscris ea n-a fost răspîndită prin copii, fiindcă nu avem decît un singur mss. original la Biblioteca Academiei R. S. România. Curentul de românizare al cîntărilor s-a menținut, cu toate împotrivirile aderenților celui grecesc. Așa avem peste vreo patru decenii o altă „Psaltichie“, de data aceasta făcută de un dascăl din Scheiul Brașovului: Ioan

Duma, care e și un om cu carte, care a scris-tradus și cărți teologice din grecește. (Vezi Furtună D., în *Revista istorică*, Văleni, 1914, p. 69—73 și Lăpedatu Alex., *Doi cărturari brașoveni în secolul XVIII-lea*, București, 1915, p. 3—17). Acest Ioan e fiul episcopului Radu Duma de la biserica Sf. Nicolae, care împlinise misiuni importante la diferiți episcopi ortodocși și generali austrieci. Dată fiind situația lui Radu, el a căutat să dea fiului său o educație și cultură bisericească aleasă, care atunci nu putea fi cîștigată decît în Țara Românească, cu care românii din Brașov aveau de veacuri cele mai întinse relații comerciale și culturale. Astfel Ioan Duma învătă cîțiva ani școală la București, însușindu-și o frumoasă cultură teologică și muzicală. Aceasta din urmă o relevăm aici. În 1751, sub domnia lui Grigorie Ghica și a mitropolitului Neofit scrie o „*Psaltichie rumânească*“, care cuprinde toate trebuincioasele cîntări ale bisericii ce să cîntă peste tot anul ... așezate cu meșteșugul Psaltichiei pre glasurile grecești“. În prefața cărții — păstrată numai în manuscris la Academia R. S. România nr. 4305 — adresată cîntăreților și preoților, arată în proză și vers importanța și necesitatea Psaltichiei în românește cu citate și din Sf. Scriptură: „Oarecari defaimă și hulesc limba noastră cea rumânească, zicînd că iaste grozavă și necuvioasă. De care lucru de vreme ce pizma nu suferă cele de folos, unii ca aceia să știe că fiește care om limba lui în care s-a născut i să pare a fi mai frumoasă și mai lesne decît toate limbile, pentru că Dzeu nu caută la frumuseța limbii, nici îi trebuiește aceasta, ci la înțelesul minții și la umilînța inimii“, cu care să-l cinstim. (Cf. Lăpedatu, o. c., p. 14—17, unde se reproduce prefața). Iar în partea versificată, zice și către „pravoslavnicul norod al Țării Românești“:

„Iată s-au tălmăcit spre al vostru folos

„Care cu nevoință de pe greceie s-au scos

„Prin cuvinte rumânești și prin glasuri grecești

„Inima și sufletul să ți le'ndulcești.

„Cîntînd, slăvind, lăudînd pe Dumnezeuul cel mare“...

(Ibid., p. 17)

Un studiu comparativ între cele două Psaltichii ar fi necesar, fiindcă se pare că Ioan Duma a cunoscut pe cea a ieromonahului Filoteiu. Duma s-a întors la Brașov, fără să aibă norocul și mulțumirea să-și vadă tipărit rodul ostanelilor sale de bun și priceput cîntăreț.

A trebuit să mai treacă vreo 70 de ani ca să avem tipărită c Psaltichie românească, dar între timp s-a mai scris o a treia Psaltichie, în 1788, tot de un român de origine transilvănean, din Jima Sibiului, și anume de Naum Rîmniceanu, cel mai învățat călugăr din vremea sa.

Enciclopedist, prin multele și variatele lui cunoștințe, neamul și țara îl interesa cu tot rostul lor în trecut, prezent și viitor și îl preocupă în tot ce scrie, neodihnit și în veșnică elaborare spirituală. Învăță neconținut de la alții și pe alții, ca dascăl. Suferințele și nedreptățile din țară au un ecou viu în sufletul lui simțitor și le dă glas în scrierile lui istorice și memoriile adresate domnitorilor și mitropoliților, condamnând pe cei vinovați, mai ales pe greci, care în acel timp erau prezenți în toate treburile țării, în politică și biserică. Acest amestec al lui Naum așa de justificat, a fost cauza principală, că n-a ocupat nici un scaun vlădicesc, deși l-ar fi meritat deplin. Cu frații lui transilvăneni a păstrat în toată viața lui zbuciumată cele mai intime și strânse relații, murind în mijlocul lor, între călugării de la mănăstirea Cernica. A stat vreo 7 ani (1787—1794) refugiat în Transilvania, cercetînd satul părinților săi, apoi diferite mănăstiri, pe cei trei episcopi ortodocși de atunci din Sibiu, Arad și Timișoara și pe învățatul Dr. Molnar, cu care plănuise un întreg program de tipărituri bisericești. Aceasta se vede limpede din o scrisoare a sa, din 1815, către mitropolitul Nectarie din București (citise Istoria Românilor de Petru Maior, făcîndu-i și o critică).

„Ași voi mai întîi să știu oficia și scrie despre partea mea unele ca acestea: să pue silința (Dr. Molnar în privința cărților tipărite în Transilvania), de ar fi cu putință, prin cheltuiala sa, a trimite 2 sau 3 dintr-acei învățați să vie aici în București cu numele și cu cuvînt pentru vederea orașului, fără de a nu spune nimic altă pricină despre venirea lor. Și, așa întîlnindu-se cu mine să aducă semn de încredințare de la domnul Molnar, scrisoare cum că aceștia sînt și credincioși patriei, iubitori de patrie și împodobiți cu învățătură în limba latinească și de neam firesc deci și peste tot pravoslavnici adevărați, ca și eu desăvîrșit să mă încredințez lor și să mă descoper prin viu glas cele prin condeiu nu pociu să le arăt... Atunci pe lîngă aceasta și toate celelalte cărți și vor avea trecere aici în București, la Moldova și în toate părțile dacicești“. (Cf. Erbiceanu, *Viața și activitatea lite-*

rară a protosinghelului Naum Rîmniceanu, ed. Acad. Rom., 1900, p. 42).

Părintele Naum nu s-a oprit numai la studii istorice și teologice, la probleme actuale economice, financiare, administrative, ci mintea lui a fost preocupată și de chestiuni abstracte, așazicînd „filozofice“, din care ni s-a păstrat cuprinsul unei vaste opere în 3 volume. Alte amănunte despre Naum în studiul meu inedit, *Emigrările românilor din Transilvania*, p. 243, 367—71, 523—24, 578, 603).

În afară de toată această activitate literară și științifică, așa de îmbelșugată și multilaterală, el a mai scris o operă în românește (în 1788), care ne interesează aici și care a rămas, ca mai toate, numai în manuscris, ca și ale celor doi înaintași: „*Psaltichie meșteșugul cîntărilor bisericești pe glasuri*“. Învățăutul profesor și academician Const. Erbiceanu, care a cercetat acest manuscris, scria:

„E de cea mai mare valoare pentru cîntăreții și oamenii contemporani literați. Este o gramatică sau teoreticon în românește în care mi s-a păstrat valoarea notelor psaltichiei vechi, așa că acum poate să se înțeleagă toate notele de psaltichie întrebuintate de cei vechi psalți pînă la sistema întocmită la noi de Macarie psaltul“ (în 1823). (Cf. Erbiceanu, o. c., p. 39).

Tipărirea acestei cărți așa de utilă și necesară pentru cîntăreții bisericii mai întîrzie vreo trei decenii, pînă ce în fruntea Mitropoliei din București ajunge, după atîția greci, românul Dionisie Lupu. Iată ce ne comunică Carcalechi în publicația sa din Buda: *Biblioteca românească* din 1821, p. 169—170: Mitropolitul Dionisie Lupu a trimis la Buda pe Macarie și pe Nil Nicolae Poponea, dascăli de muzică, ca să tipărească cărțile de muzică românească alcătuite de ei după sistema cea nuaă. Dionisie, cunoscut „pentru vorba netedă, desinteresare, iubire a culturii și pricepere în ale bisericii ca și ale statului“, îndată după înscăunarea sa de mitropolit în „proclamația“ către țară, între altele, spune că va „înființa o școală de teologie, de enciclopedie și de muzică în limba țării“. Susține moral și material școala de la Sf. Sava a lui Gheorghe Lazăr, cu care are cele mai bune relații, la școala de muzică înființată de el pune în fruntea ei pe bine cunoscutul cîntăreț, teoretician și practician Macarie ieromonahul și pe Nicolae Poponea din Sibiu, desigur recomandat de episcopul Vasile Moga, cu care mitropolitul Dionisie întreține cele mai folositoare raporturi chiar și în exilul său din Brașov, unde

se întâlnesc în vara 1823, trimițându-i o „*arhieratică*”. (Despre corespondența între ei vezi Bibl. Acad. Rom. mss. no. 1080, f. 126 și Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Scheiul Brașovului*, II, Brașov, 1947).

„Nil Nicolae Poponea Sibianul, dascăl de sistema cea nouă a psaltichiei grecești și românești” iscălește astfel cu Macarie „Înștiințarea” despre tipărirea celor două cărți: Anastasimatarul și Irmologhiul, fixându-le prețul câte 15 lei, și cei abonați le pot ridica de la Moise Fulea, din Sibiu, dascălul școlilor neunite și în Banat de la protopopul Ioan Tomici din Caransebeș. (Cf. N. Popescu, revista *Biserica Ortodoxă Română*, vol. 39 (1915), p. 790—94, 800—805).

Sprijinul mitropolitului Dionisie a fost de scurtă durată, din cauza revoluției lui Tudor Vladimirescu, când vlădica a fost silit să se refugieze la Brașov, unde de fapt a stat pînă prin 1826. În autobiografia lui Eufrosin Poteca (editată de Ion Vîrtosu, București 1937, p. 19) ni se spune că Dionisie, încă în timpul păstoririi sale, a trimis trei bursieri în străinătate și anume pe ieromonahul psaltist Macarie, pe Eufrosin Poteca și pe Nil Nicolae Poponea Sibianul. Despre acesta din urmă nu mai știm nimic, deși a trebuit să fie un tînăr cu talent și alese calități intelectuale, căci altfel nu s-ar fi învrednicit, în acel timp zgîrcit, de o bursă în țări străine. Va fi mers la Viena ori Kiev, nu putem preciza, neavînd deocamdată nici o informație contemporană, decît că a fost dascăl de muzică la școala din București.

În toamna anului 1821 Macarie era la Sibiu, însoțit desigur și de Poponea Sibianul, unde conving pe marele negustor și binefăcător Hagi Popp Constantin ca împreună cu bogatul negustor din Orșova Ghiță Opran și olteanul Voicu Periețeanu să tipărească cărțile de muzică pe cheltuiala lor. Merg la Buda, unde voiau să tipărească aceste cărți. Aici sînt sprijiniți de unchiul lui Șaguna, dar nu reușesc din cauza grecilor, care le fac cele mai mari neajunsuri contra tipăririi. Trec la Viena, în martie 1822, unde reușesc să tipărească cele trei cărți de muzică bisericească, cu toată dușmănia grecească. (Popescu, o. c., vol. 39, p. 793; și Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, III, p. 414—427).

În aceste puține pagini nu m-am oprit asupra „elevilor” trasilvăneni care au cercetat în cursul veacurilor școlile multe și atîtea din ele conforme cu necesitățile sufletești ale vremurilor de atunci din cuprinsul celor două Țări Române, fiindcă des-

pre ei am dat amănunte în studiile mai vechi. (Vezi *Istoria bisericii*, vol. I, Sibiu, ed. II, 1935; *Mănăstirile românești din Transilvania*, Sibiu 1936; *Relațiile bisericii ardelenе ort. rom. cu Principatele Române*, Sibiu, 1928 și studiul inedit *Emigrările românilor din Transilvania (1247—1918)*).

Scopul celor expuse mai sus a fost să arăt contribuția cîtorva români transilvăneni la românizarea cîntărilor românești, ca dascăli și autori de Psaltichii la școlile domnești-mitropolitane, ca: Bucur, Ioan Duma, Naum Rîmniceanu și Nicolae Poponea în v. XVIII și XIX.

ȘTEFAN METEȘ

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MANĂSTIREA „BRÎNCOVEANU”

Ctitoria voievodală de la Sîmbăta de Sus, raionul Făgăraș, ocupă un loc de seamă între monumentele istorice și de artă bisericească din partea de jos a Transilvaniei. Începuturile acestei așezări călugărești merg în urmă cu aproape trei veacuri, pe vremea cînd în fruntea Țării Românești se afla voievodul Constantin Brîncoveanu.

Trecutul zbuciumat al acestei așezări mănăstirești este redat, pe scurt, în pisania săpată în piatră, aflată deasupra ușii de intrare, în care se spune: *„Această sfîntă biserică înălțată din temelii de Domnul Țării Românești Constantin Brîncoveanu, dar dărîmată la 1785 de dușmanii credinței ortodoxe, a fost reclădită pe vechile ei temelii nezdruincinate și împodobită din nou, după dezrobirea Transilvaniei, prin osîrdia și purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae Bălan, cu jertfa de bună voie a dreptcredinciosului popor român. Sfințirea ei s-a săvîrșit la Praznicul Adormirii Maicii Domnului, joi la 15 august 1946”*.

Conducerea de Stat, apreciind valoarea arhitectonică și istorică a acestei mănăstiri, a declarat-o monument de arhitectură (Nr. 2707). Restaurarea ei din starea de ruine s-a făcut — așa cum arată pisania de mai sus — în perioada anilor 1926—1936 „...cu jertfa de bună voie a întregului popor român...”. În zilele noastre, mănăstirea de la Sîmbăta, ca și alte multe sfințe lăcașuri cu valoare istorică și arhitectonică din Arhiepiscopia Sibiuului, precum și din întreaga țară, a fost reparată și împodobită din nou. Astfel, în anii 1962—1963, cu sprijinul prețios al Statului — acordat prin Departamentul Cultelor — și al Mitropoliei Ardealului, s-au făcut mari lucrări de renovare și consolidare, înlocuindu-se în întregime acoperișul de șindrilă la biserică și clopotniță, precum și la fîntîna numită „Izvorul Tămă-

duirii". Prin lucrările efectuate în acești ani, mănăstirea fiind din nou împodobită, poate sta cu cinste alături de alte multe comori de artă ale Patriei noastre, care se impun prin măreție și frumusețe.

Mănăstirea „Brîncoveanu“ are o așezare pitorească: în apropiere de cursul furtunos al râului Sîmbăta, la distanță de 16 km de stația C.F.R. Voila și la 9 km de localitatea Sîmbăta de Sus unde se află castelul brîncovenesc, la poalele munților Făgăraș, în pădurea „Braniștei“, care se deschide într-o frumoasă poiană. Aici se află biserica mănăstirii. Eliberată de clădiri administrative care i-ar umbri frumusețea, renunțându-se la zidurile de piatră ce împrejmuiau incinta în prima sa existență, mănăstirea este înconjurată doar de codri, oglindindu-și măreția în apele albastre ale lacurilor din apropiere.

CITEVA DATE ISTORICE

Starea social-economică — ca și cea religioasă — a românilor din țara Oltului a fost totdeauna grea din pricina exploatării fără milă a stăpînirii feudale, dar ea se înrăutățește simțitor în prima și mai ales în a doua jumătate a secolului XVII, cînd mai întîi calvinii și mai apoi rom-catolicii, aliați cu stăpînirea, voiau să cîștige de partea lor pe românii ortodocși. În fața acestei primejdii, românii ardeleni își îndreptau privirile către frații lor din Țara Românească, nădăjduind de la ei ajutor în lupta pentru păstrarea legii strămoșești. Ajutorul așteptat n-a întîrziat să vină, căci pe moșiile intrate în stăpînirea familiei Brîncoveanu românii își găseau oarecare ușurare și apărare, datorită intervențiilor făcute de domnul muntean pe lîngă guvernul austriac din Viena.

Înțeleptul și evlaviosul Constantin Brîncoveanu, ajungînd la 1688 domn în Țara Românească, încă din primii ani ai domniei sale și-a îndreptat privirea către Ardeal, fiind interesat pentru posesiunile ce avea aici, ca moștenitor direct al bunicului său, Predă din Brîncoveni și a purces — după obiceiul timpului — să zidească locașuri de închinare în Făgăraș, în Ocna Sibiului, ajutînd totodată cu bani și cu odoare biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului. În atenția lui deosebită a fost însă ridicarea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, pe moșia sa, unde a înlemnit școală, a adus călugări cărturari și duhovnici iscusiți din Țara Românească, făcîndu-i în același timp nenumărate daruri. Astfel, prin intervenția directă a lui Brîncoveanu, ca și prin prezența lui pe aceste meleaguri, moralul iobagilor români a fost mult ridicat și a contribuit la îmbunătățirea situației materiale, culturale și religioase a românilor ardeleni, în special a celor din țara Oltului.

Văzînd sprijinul dat de Brîncoveanu românilor din această parte a țării, e firesc să ne întrebăm: cu ce interes făcea el aceasta și, mai ales, cum a ajuns Brîncoveanu stăpîn peste moșiile sale din țara Oltului?

Cea mai veche știre în legătură cu moșiile brîncovenesti din Ardeal o aflăm într-un document în care se spune că principele Ardealului,

Gheorghe Rakoczy, fiind strîmătorat de bani, amănetază la anul 1653 satul Sîmbăta de Sus pentru 1.800 galbeni, la bogatul boier muntean Vornicul Preda din Brîncoveni,¹ pe care craiul unguresc îl iubea foarte mult și-l numea tată, după cum ne spune arhidiaconul Paul de Alep.² Lucrul acesta îl confirmă și diploma din 28 mai 1654, prin care văduva lui Gheorghe Rakoczy, Susana Lorantfi, la stăruința lui Matei Basarab, zălogește vornicului Preda din Brîncoveni posesiunea Sîmbăta de Sus, spre a-i răsplăti serviciile.³

Intrucît moșia amănatată n-a mai fost răscumpărată de Susana Lorantfi și nici de fiul ei, Gheorghe Rakoczy II, ea a rămas proprietatea familiei Brîncoveanu; iar după moartea vornicului Preda, moșia ajunge în stăpînirea fiului acestuia, Papa, din Brîncoveni. Acesta fiind omorît într-o răscoală a Seimenilor,⁴ principele Ardealului Mihail Apaffi confiscă moșia de la Sîmbăta de Sus, lucru ce provoacă intervenția lui Radu Vodă Leon, domnul Țării Românești, care la 26 octombrie 1665 îi scrie lui Apaffi în acest fel: „Mă încunoștiințează nepoții vornicului Preda: Barbu și Constantin, că moșia lor, Sîmbăta de Sus, îndată după moartea tatălui lor, ați ocupat-o și nu știu din ce cauză. V-am scris încă de două ori în această chestiune. Credem că în orice țară, dacă omul cumpără pe banii lui moșie, e statornic a lui, chiar și în țara Măriei Tale, dar văd că ne-am înșelat. Să dați moșia înapoi, căci altcum noi suntem siliți să ne despăgubim prin luarea moșiei lui Beldi pe care o are aici. Nu voim, dar dacă Măria Ta voești, sîntem siliți să o facem. Moșia le stă în 7750 florini”.⁵

Se vede că intervenția energetică a domnului muntean a avut rezultat, căci aflăm satul Sîmbăta de Sus în proprietatea urmașilor legitimi; aceasta reiese din scrisoarea trimisă de Constantin Brîncoveanu, nepotul vornicului Preda, lui Mihail Apaffi, în 8 mai 1681, în care îi scrie: „De pe moșia mea de la Sîmbăta de Sus, popa Solomon cu fratele său mai mic și cu copiii săi, fiind iobagi de la înaintașii mei rămași, au fugit avînd libertate de la Măria Ta. În anii trecuți, din iobagi de ai mei tot de la Sîmbăta de Sus, au trecut pe moșia Măriei Tale de la Ibașfalău; acum voind să vină înapoi, Vă rog să porunciți să-i lase să vie”.⁶ Lucrurile stăteau însă cu mult mai bine, căci Constantin Brîncoveanu era într-un anumit moment să devină domnitor al Ardealului și anume la 1692, avînd de gînd să pună în locul lui domn în Țara Românească pe prințul Filip de Lichtenstein, după care voia să-și mărite una din fetele sale. Nicolae de Porta, un grec cu informații sigure și cunoscător bun al culiselor politice, scrie despre Brîncoveanu: „Ardelenii, care vedeau înlăturat principele lor închipuit (Apafi) temîndu-și libertățile lor după exemplul din Ungaria și neavînd un om de această importanță — date fiind greșelile dușmăniei dintre dînșii — ar fi

1 N. Iorga: Sate și preoți din Ardeal, București 1902, p. 153.

2 Paul de Alep a însoțit pe patriarhul Antiohiei, Macarie, în călătoria făcută în Țările Române și a scris însemnări de călătorie.

3 I. Lupaș: Documente istorice privitoare la moșiile brîncovenești din Transilvania și Oltenia, Cluj 1933, p. 27.

4 Seimenii sînt lefegiii veșnic nemulțumiți ai lui Matei Basarab, care a murit tot din cauza lor.

5 Șt. Meteș: Mănăstiri românești din Transilvania și Ungaria, Sibiu 1936, p. 88.

6 Șt. Meteș: Moșiile domnitorilor și boierilor din Țara Românească în Ardeal și Ungaria, Arad 1925, p. 76.

primit bucuros pe Brîncoveanu, om de frunte, principe încoronat și cu faimă de mare om politic, pentru a potoli revoluțiile de acasă.⁷ Venirea lui Brîncoveanu ca domn în Ardeal, cînd rom.-catolicismul sprijinit de stăpînirea austriacă se străduia să rupă unitatea de credință a românilor ardeleni, ar fi fost pentru ei o adevărată binecuvîntare.

Despre proprietatea lui Brîncoveanu în Ardeal se știe și din însuși testamentul său din 13 august 1709, în care se arată satele ce le avea în Ardeal și cum să fie ele împărțite între copiii săi: „Satul Sîmbăta de Sus, care este moșie cu iobagi, cu casele, cu pămînturile, cu munții, să se împartă în patru părți frățește. Satul Sîmbăta de Jos, cumpărat dela Gheorghe Banfi guvernatorul cu 1000 de galbeni ungurești, să-l ție iar cîte patru frați. Satul Poiana Mărului, cumpărat de la Nalacy și Szekely cu 3500 galbeni, să-l împartă tot frățește în patru. Locurile ce au pus zălog sătenii din Cincul mic cu patru zapise drept 6100 florinți, iar cîte patru frați. Locul dela Sînmartin, ce au pus zălog sătenii de acolo drept 3000 de florinți, să-l stăpînească toți frații, pînă la răscumpărare”.⁸

În atenția deosebită a lui Brîncoveanu era moșia de la Sîmbăta de Sus, pe care a clădit castelul și mănăstirea, fiindcă aceasta era singura moșie moștenită, în vreme ce toate celelalte erau dobîndite în diferite împrejurări. Astfel moșia de la Sîmbăta de Jos o dobîndește în împrejurări ca acestea: fiind război și rechiziții în Ardeal, guvernatorul Bănfi trimite o turmă de oi și vite în Țara Românească, spre a fi păstrată pînă ce trece războiul. Brîncoveanu, pentru întreținerea acestora, dă în natură și bani valoarea de 2500 taleri, iar în schimbul acestei sume, Banfi îi pune zălog satul Sîmbăta de Jos.⁹ Moșia de la Sîmbăta de Sus, mai înainte de a fi zălogită lui Preda din Brîncoveni de către Gheorghe Rakoczy, a aparținut lui Ștefan Sulyok de Sopar, fost consilier intim și vistiernic al lui Gheorghe Rakoczy, care nevoind să cedeze moșia noului proprietar, e silit la aceasta prin intervenția lui Matei Basarab.

Principii Transilvaniei nu erau dispuși să respecte întru totul posesiunile brîncovenesti în Ardeal. În legătură cu aceasta s-au păstrat documente din care se vede intervenția lui Brîncoveanu pe lîngă guvernul din Viena, cerînd să i se respecte proprietățile, precum și scutirea lor de dări. În martie 1712, Brîncoveanu intervine prin secretarul său, Petru Griener, la Consiliul de Război din Viena pentru scutirea de dări a moșiilor sale de la Sîmbăta de Jos, Poiana Mărului, Berivoi, Recea și altele.¹¹ La 4 mai 1690 Brîncoveanu scrie principelui Apafi că: „iobagi de pe moșia sa dela Sîmbăta i s-au plîns la București despre marile greutăți ce le-a pus pe cap cu dările”, „plîngerile lor le-am ascultat nu cu puțină durere”. „Cerem ușurarea lor de dările puse”.¹²

Urmașii lui Brîncoveanu nu s-au dovedit destul de destoinici în a păstra moștenirile primite. Astfel întîlnim și tirziu lungul proces dintre urmașii lui Brîncoveanu și urmașii marelui bancher Doboși din Sibiu. Cei dinții recunoșteau că au primit de la bancherul Doboși suma de 7725

7 Șt. Meteș: *Istoria Bisericii Române din Transilvania*. Vol. I. Ed. II. Sibiu 1935, p. 364.

8 Giurescu-Dobrescu: *Documente și registre privitoare la Constantin Brîncoveanu*, București 1907, p. 74.

9 Ibidem, p. 75.

10 I. Lupaș: *Documente istorice*, p. 2.

11 Șt. Meteș: *Moșiile domnilor și boierilor*, p. 77.

12 Ibidem, p. 78.

florini și 50 cruceri, pentru care s-au obligat a plăti o dobândă de 6%, dîndu-i ipotecă asupra moșiilor de la Sîmbăta de Sus, Berivoi, Poiana Mărului. Acest împrumut nu este recunoscut însă decît la 22 februarie 1760, de către Constantin Brîncoveanu, un urmaș de al voievodului. Diferendul dintre familia Brîncoveanu și familia Doboși se soluționează definitiv la sfîrșitul anului 1802, cînd Brîncovenii pierd moșiile pînă la achitarea sumei.¹³

NECESITATEA RIDICĂRII UNEI MĂNĂSTIRI LA SÎMBĂTA

Vremurile de nesiguranță în care trăiau domnii munteni din pricina turcilor — care la cea mai mică bănuială mazileau pe domnii Principatelor Române — au determinat pe Constantin Brîncoveanu să întrețină bune raporturi cu vecinii săi din Ardeal. Aici în Transilvania căuta Brîncoveanu un adăpost sigur unde să se poată refugia la vreme de primejdie. În acest scop, avînd posesiuni recunoscute în Ardeal, a obținut ușor cetățenia transilvăneană, iar la anul 1701 Brîncoveanu obține de la împăratul Austriei dreptul ca atunci cînd va fi nevoie să-și părăsească scaunul, să fie primit pe moșiile lui din Ardeal și tratat după cuviință.¹⁴ Avînd toate aceste drepturi cîștigate, Brîncoveanu a purces la construirea unui castel pe moșia sa de la Sîmbăta de Sus, unde poposea cu numeroasa sa familie atunci cînd venea în Ardeal. Dar sufletul de creștin al domnitorului muntean nu s-a mulțumit numai cu atît, ci voia să ridice lui Dumnezeu locaș de închinare, pentru familia sa și pentru familiile românilor din țara Oltului, în care să se aducă jertfă de laudă și de mulțumire lui Dumnezeu, pentru toate binefacerile Sale. Așa cugeta evlaviosul domn și într-una din zile, însoțit de meșteri iscusiți aduși din Țara Românească, porni pe valea Sîmbetei în căutarea locului potrivit și au aflat locul binecuvîntat din poiana „Braniștei“ de la poalele munților Făgăraș. Se poate spune pe bună dreptate că dacă la Horezu-Vîlcea Brîncoveanu a construit cea mai frumoasă dintre mănăstirile sale, la Sîmbăta de Sus a ales pentru ctitoria sa locul cel mai frumos.

Ridicarea unei mănăstiri ortodoxe în țara Făgărașului la anul 1697 — numai cu trei ani înainte de 1700, anul de cumpănă al ortodoxiei ardeleni — apare ca o necesitate imediată. Brîncoveanu era un bun cunoscător al politicii Vaticanului și prevedea intențiile sale de catolicizare a românilor ardeleni și de aceea a voit să vină cu un ceas mai devreme în sprijinul confraților săi ardeleni.

¹³ I. Lupaș: Documente istorice, p. 20.

¹⁴ Ibidem, p. 21.

În legătură cu vechimea mănăstirii brîncovenești de la Sîmbăta de Sus avem două informații. Prima informație ne-o dă arhidiaconul Paul de Alep, după care biserica mănăstirii de la Sîmbăta ar fi zidită încă de la 1657 de către vornicul Preda Brîncoveanu, pentru că la această dată, cînd patriarhul Macarie al Antiohiei a vizitat moșia vornicului Preda în localitatea Brîncoveni, acesta se afla în Ardeal, pentru a zidi biserică pe moșia sa de la Sîmbăta de Sus. Se pare însă că mănăstirea despre care ne informează Paul de Alep că o zidea vornicul Preda în august 1657 să fi fost biserica de lemn din satul Sîmbăta de Sus, căreia Constantin Brîncoveanu îi dăruiește în 1697 un Evangheliar și care mai târziu a fost înlocuită cu una de piatră.¹⁵ Cea mai sigură informație este însă aceea că mănăstirea de la Sîmbăta de Sus a fost ctitorită de voievodul Constantin Brîncoveanu la anul 1697. În sprijinul acestei mărturii stă și inscripția de la proscomidiar, pusă mai târziu. În ea citim: „*Această mănăstire s-a zidit cu toată cheltuiala Măriei Sale Constantin Brîncoveanu, voievod a toată Ungrovlahia, a sfinției sale părintelui egumen al mănăstirii* (probabil părintele Ioan din Pojorta-Făgăraș) *și a dumnealor ctitori: Nicolae, Maria, Manolache, Constantin Vodă, Maria, Stanca, Constantin, Constantin, Ana, Ștefan, Radu, Șerban, Maria, Praxia, Visarion, ierei Isaia, Bogoslova, Rafailă, Iacov, Ionașcu, Rafail, Gheorghe, Nastasia, Mihail, Ioan, Teodor, Hrisantie, Balașa, Bogoslov, Ioil, Ștefan, Monica, Zoița*“.¹⁶

Pentru a face dovada că mănăstirea a fost ridicată înainte de 1700 me stă mărturie și însemnarea de pe un triod tipărit la Buzău, la anul 1701, în care se spune: „*Acest triod ni s-a dat de pomeană de Măria Sa Vodă Constantin Brîncoveanu voievodul mănăstirii dela satul Măriei Sale dela Sîmbăta de Sus vleaț 7202/1701*). Pe scoarțele acestui triod sînt scrise numele mai multor dieci, care au învățat carte la părintele Mitrofan, egumenul acestei mănăstiri.¹⁷

Zugrăvitul mănăstirii s-a terminat în anul 1767, dată însemnată deasupra ușii de intrare în naos și în pisania din altar, unde e amintit și zugravul: *ierei*=(preot) *Ionașcu Pană Mihai*, care pare să fi fost un bun cunoscător al tehnicii fresco, judecînd

15 Emilia Cioran: Călătoria patriarhului Macarie al Antiohiei în Țările Române, București 1900, p. 196.

16 N. Iorga: Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene, Vălenii de Munte, 1913, p. 183.

17 Șt. Meteș: Inst. Bis. Române, p. 367. (Vezi și N. Iorga: Studii și docum. XIII, p. 184. — Constantin Vodă dăruiește acestei biserici o Pravilă cu iscălitura sa, cf. ziarul „Oltul“-Făgăraș 1913, nr. 16).

după resturile de pictură originală ce s-au păstrat pînă în zilele noastre și după care Comisia Monumentelor Istorice, prin pictori iscusiți, a reconstituit tot restul picturii.

Conscripția din 1748 însemnează că mănăstirea s-a clădit pe locul voievodului Brîncoveanu și sub protecția sa. Prima obște călugărească au format-o aici călugări cu viață contemplativă, avînd în frunte un egumen, care era instituit cu aprobarea domnului de pămînt, după modelul din Țara Românească, păstrîndu-se și mai departe rînduiala aceasta pentru egumenii instituiți la mănăstirea de la Sîmbăta de către urmașii lui Brîncoveanu. La anul 1748 egumen în această mănăstire era Visarion, despre care avem și alte știri. El este una și aceeași persoană cu popa Vasile, cum însuși ne spune într-o notiță scrisă pe un Euhologhion: „Să se știe că acest sfînt molitfelnic, l-am cumpărat eu popa Vasile, feciorul popei Ionaș din Sîmbăta de Sus și l-am cumpărat drept nou (9) zloți și 3 dutce și zlotul făcea 9 dutce și am scris aprilie vleit 1750”. „Acest molitfelnic fiind al meu, adică al egumenului Visarion, cumpărat pe banii miei, precum mai înainte am scris, l-am vîndut la popa Samoilă din Lisa; s-a tocmit cu florini zece și să dea banii la Paști și am scris egumen cu mîna mia să nu aibe nime nice o nevoe; 1761 februarie 21”.¹⁸ Părintele Visarion era egumen aici încă din 1748; merge apoi în 1754 la Ierusalim, cum notează însuși pe un Octoih: „Acest sfînt octoih l-am cumpărat ieu Visarion pe florinți 12 și l-am dat sfîntei mănăstiri 1751 mai 20 de zile, iar mergerea mea la Ierusalim la Sfîntul Mormînt a fost la anul 1754 iulie 29, s-a întîmplat zi vineri, cu trei zile înaintea postului Adormirii Precistei. Eu Visarion egumenul mînăstirii în anu al patrulea al egumeniei mele”.¹⁹ De la egumenul Visarion ne-a rămas o broșură de polemică religioasă: „Întrebări și răspunsuri pentru legea a treia ce s-a izvodit și s-a numit adică umia în țara Ardealului” scrisă la anul 1746.²⁰

După egumenul Visarion, la conducerea obștei mănăstirești de la Sîmbăta de Sus se pare să fi urmat egumenul Andrei, care ne lasă o însemnare pe filele unei cazanii tipărită în 1748: „Ieu ieromonahul popa Andrei dela mănăstirea Sîmbăta de Sus dela Schitu, am cumpărat această cazanie dela popa Sîntion din Jina cu florinți 18 vonași, azi 18 februarie vleit 1761”.²¹

18 St. Meteș: Mănăstiri românești, p. 85.

19 Ibidem.

20 Ibidem.

21 Ibidem.

În strînsă legătură cu zidirea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus stă și zidirea bisericii din satul Sîmbăta de Sus apuseană, care a fost zidită îndată după anul 1700 cu ajutorul dat de voievodul Constantin Brîncoveanu și sub supravegherea egumenu-lui mănăstirii. Contrar tradiției orale păstrate de intelectualii sa-tului,²² din care reiese că această biserică ar fi fost zidită de egumenul Visarion la anul 1760—1770, cu cheltuiala familiei Brîncoveanu, ea este mult mai veche și iată de ce: Din cunoaș-terea istorică a situației economice a urmașilor lui Constantin Brîncoveanu, constatăm că la această dată nici Nicolae și nici Manolache Brîncoveanu nu mai posedau moșia aceasta, ea fiind de mult ipotecată bancherului Doboși din Sibiu și dată spre fo-losință lui Dumitru Marcu pentru suma de 20.000 florinți, prin care acesta achitase pretenția familiei Doboși și de abia între anii 1803—1811 principele Grigore Brîncoveanu reintră din nou în stăpînirea domeniului său de la Sîmbăta de Sus. De aseme-nea, ținînd seama de faptul că la 1760 familia Brîncoveanu nu putuse achita succesorilor bancherului Doboși nici suma de 7725 florinți, pentru care dăduse obligație de împrumut cu 6%, apoi că Nicolae Brîncoveanu se plîngea de greutățile financiare ce le avea în jurul anului 1766 și în sfîrșit că pînă la 1711 Brîn-covenii erau numai proprietari nominali ai domeniului, nu se poate admite ca ei să fi putut cheltui cu ridicarea și înzestrarea acestei biserici.²³

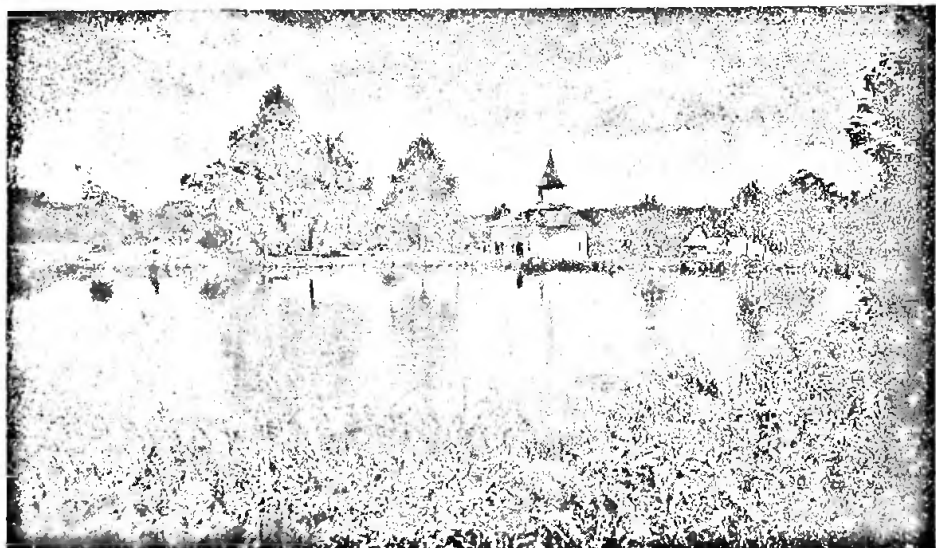
ACTIVITATEA ȘI DĂRIMAREA MĂNĂSTIRII DE LA SIMBĂTA

De abia s-au așezat călugării la sfînta mănăstire, de abia s-a statornicit pravila vieții călugărești după vechile rînduieli chinoviale, de abia s-a înfrățit freamătul codrilor cu șoapta de taină a rugăciunii și valurile vremii s-au prăvălit cu nesecată vrăjmășie peste plăpînda ființă a nou-ctitoritei mănăstiri: sînt anii grei ai luptei pentru Ortodoxie, pentru păstrarea dreptei cre-dințe. Stăpînirea împărăției habsburgice, ca și stăpînirea Princi-patului Ardelean, și-au pus în mișcare toată puterea spre a im-pune românilor din Transilvania supunerea față de Roma catolică. În lupta aceasta, mănăstirea de la Sîmbăta a avut un rol de seamă în păstrarea dreptei credințe.

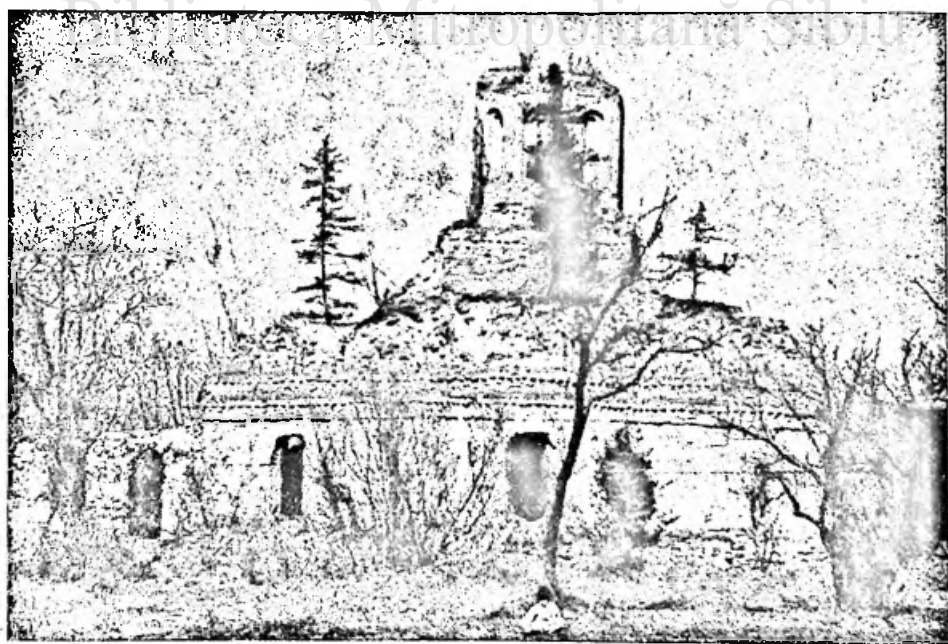
Printre călugării aduși de Brîncoveanu din Țara Romî-nească erau și mulți cărturari care au întemeiat aici o școală, la

²² Ziarul „Oltul“, Făgăraș 1913, nr. 17.

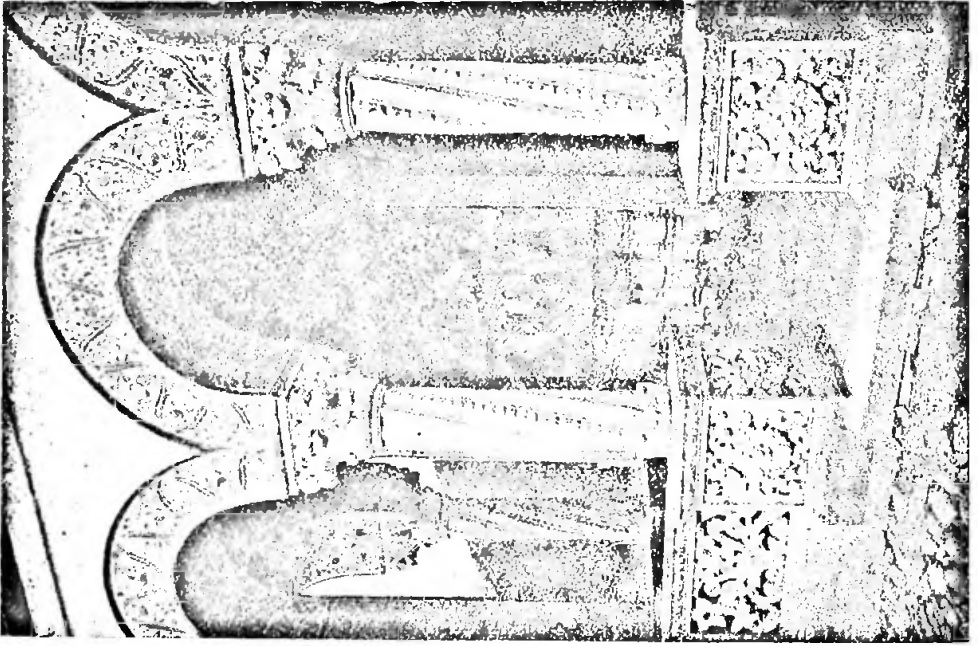
²³ Lucrul acesta reiese dintr-un număr de documente publicate de I. Lupaș, în: Documente istorice, p. 69.

VEDERE GENERALĂ A MĂNĂSTIRII

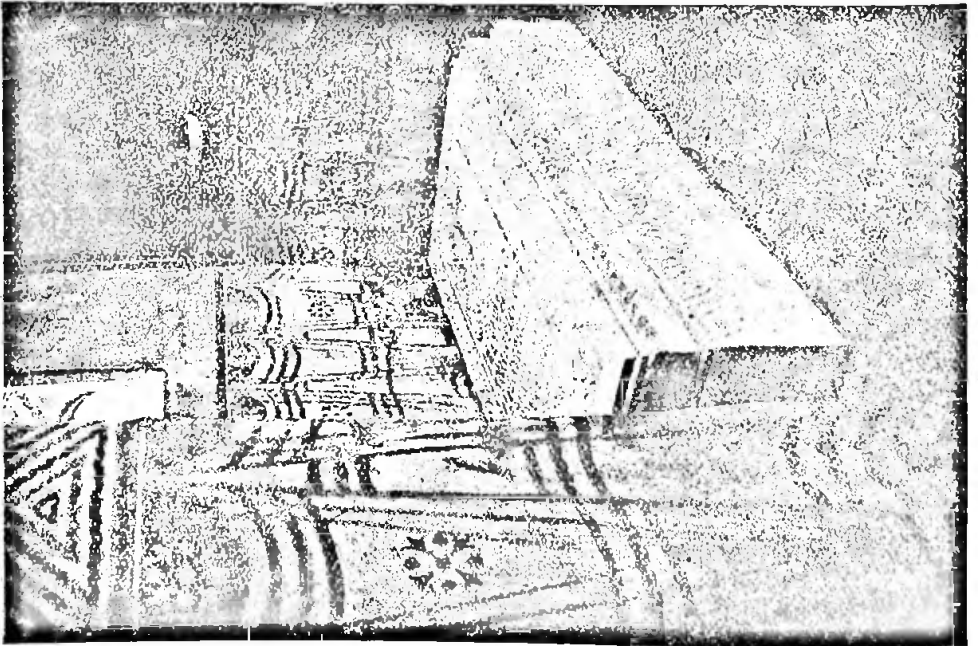

MĂNĂSTIREA ÎN RUINE DUPĂ DISTRUGEREA EI, CARE A AVUT LOC
ÎN 10 SEPTEMBRIE 1785

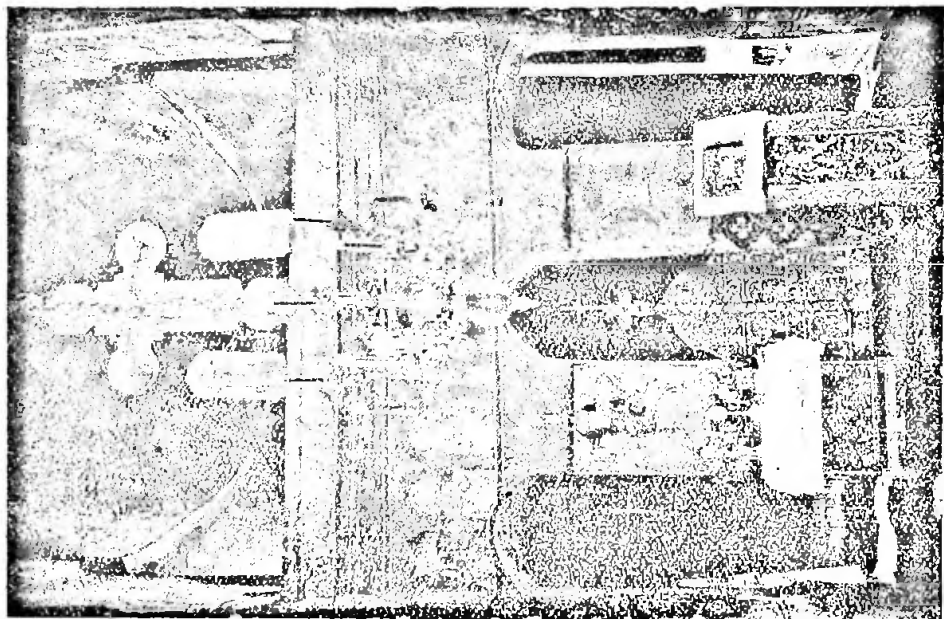

PRIDVORUL MĂNĂSTIRII

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

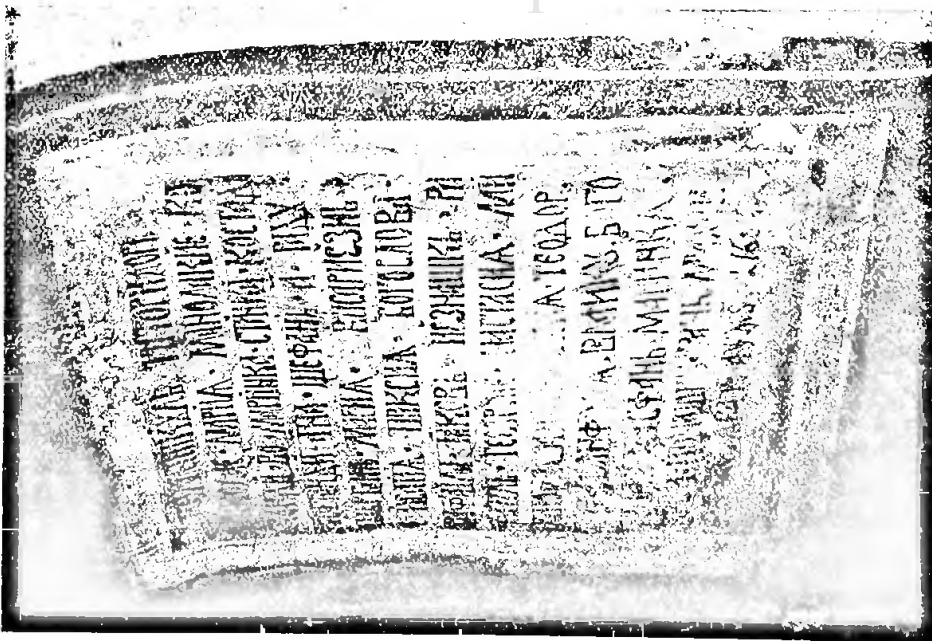

PIAȚA FUNERARĂ A MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAU

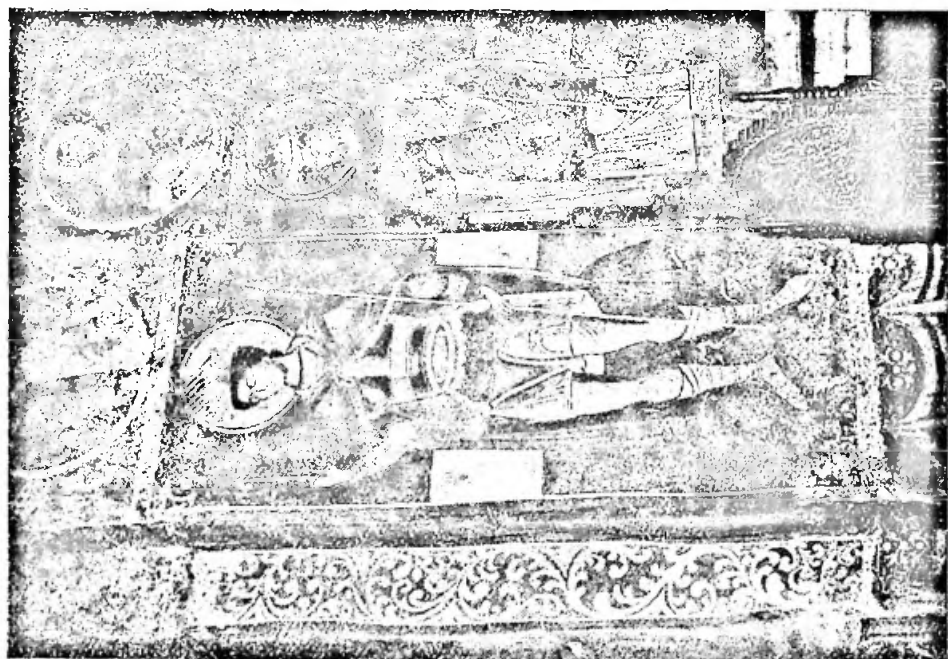

CATAPETEASMA BISERICII

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

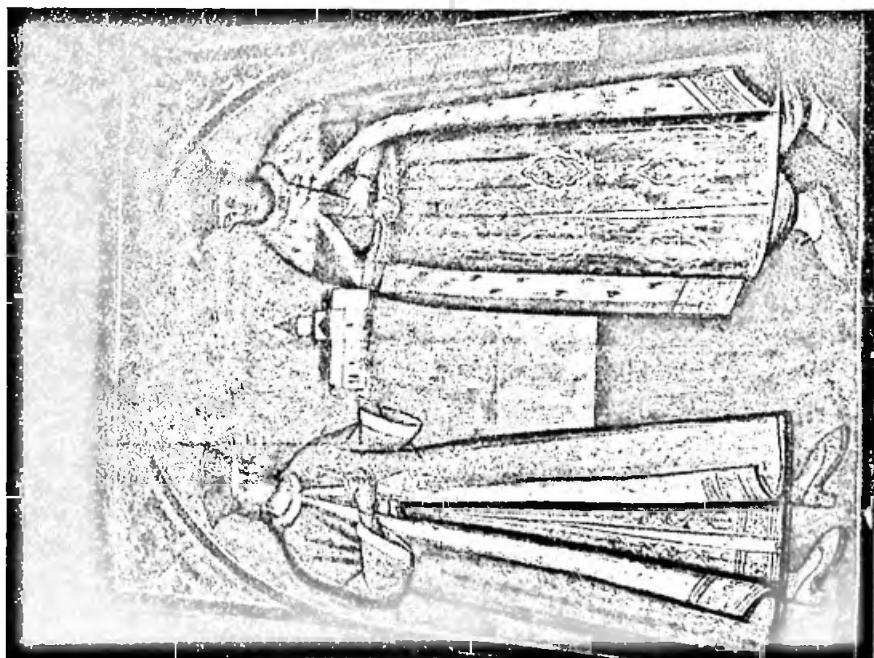

POMELNICUL CITITORILOR

FRESCĂ ORIGINALĂ ÎN NAOS

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TABLOUL VOTIV AL CTITORILOR

care învățau să scrie și să citească fiii țăranilor cu rîvnă de învățătură, de prin satele din țara Oltului.²⁴ Călugărul Bucur povestește că a învățat carte în cea dintîi școală în mănăstirea de la Sîmbăta și că după ruinarea mănăstirii, dascălul care conducea acea școală, anume Nicolae Piltea, învăța în continuare pe copii într-o casă din Sîmbăta de Sus, pentru o plată de 8 zloți.²⁵ Școala întemeiată de Brîncoveanu în această mănăstire a avut înrîurire asupra dezvoltării culturale și religioase în această parte a țării, zădărniciind în mare măsură prozelitismul întreprins de școala calvină din Făgăraș, iar mai tîrziu pe cel catolic.

Dar activitatea călugărilor din această mănăstire nu se mărginea numai la răspîndirea cărților românești aduse din Țara Românească și la activitatea școlărească, ci se adaptează cerințelor vremii, creînd opere originale spre a face față prozelitismului catolic. În direcția aceasta cunoaștem un manuscris al călugărului Visarion (zis și popa Vasile), despre care am amintit mai sus. Manuscrisul se află azi în două versiuni: una mai lungă în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România și o versiune mai scurtă (20 pagini) în biblioteca Mănăstirii Căldărușani. Cartea aceasta, scrisă sub forma unui dialog, combate catolicismul cu dovezi simple luate din cărțile de ritual și din sinaxare. Călugărul Visarion Sarai — care cu puțin timp înainte mișcase masele împotriva acțiunii de catolicizare — e prezentat în această carte ca „un om trimis de Dumnezeu pentru mîntuirea românilor de legea cea eretică a Romei”. Expunerea convingătoare și populară vedește în autor un priceput apărător al Ortodoxiei.²⁶

Călugărul Visarion, fost egumen la această mănăstire, a mai scris o carte, pe care a vîndut-o cu 300 galbeni bătrînului Moise Andreiaș al lui Ananie (Ananie a fost călugăr la mănăstirea de la Sîmbăta pe la 1748), dar astăzi nu se mai cunoaște conținutul ei.²⁷

După înăbușirea răscoalei inițiată de călugării Visarion Sarai, Nicodim și alții și continuată de Sofronie de la Cioara, dușmanii Ortodoxiei au dezlănțuit cea mai cruntă persecuție împotriva călugărilor ortodocși și a mănăstirilor de acest fel din

24 Nicolae Albu: Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800, Blaj 1944, p. 83.

25 St. Meteș: Mănăstiri românești, p. 87.

26 Maria O. Cornilă: Monografia satului Sîmbăta de Sus (în manuscris) p. 14.

27 St. Meteș: Mănăstiri românești, p. 87.

Ardeal și îndeosebi împotriva mănăstirii de la Sîmbăta, unde era stareț un călugăr luminat ce luase adesea atitudine împotriva acțiunii de catolicizare a credincioșilor ortodocși.

Cei 15 preoți din mănăstirea de la Sîmbăta sînt chemați, în 1751, la Făgăraș, spre a-i convinge de adevărurile noii credințe religioase a Romei; dar aceștia au cerut, conform canoanelor, dreptul de a funcționa și încetarea persecuțiilor împotriva lor. Reprezentantul secției catolice, însărcinat cu această afacere, le răspunde preoților că le va satisface cererea, dar numai după ce vor mărturisi adevărurile credinței catolice, care li s-au făcut cunoscute și în același timp raportează secției catolice că n-a putut să-i înduplece, fiindcă aceștia sînt supuși principelui Brîncoveanu și fără prealabila învoire a acestuia, nu pot primi. Rămîne deci stabilit — raportează el — că, această mănăstire schismatică fiind piatră de poticnire, scandal și suprem pericol pentru sacra religie catolică nu numai în districtul Făgăraș, ci prin faima ei și în locuri mai îndepărtate, înalta secție catolică trebuie să se îngrijească cu religiozitate și de remedii extreme.²⁸ Toate aceste măsuri n-au dus la nici un rezultat: viețuitorii de la mănăstirea Sîmbăta nu s-au lăsat intimidați și nici n-au putut fi convinși cu argumentele prezentate. Ca urmare, secția catolică cere guvernului alungarea călugărilor ortodocși din Ardeal și dărîmarea mănăstirilor. Astfel s-a împlinit opera de distrugere a monahismului ortodox din Ardeal, după spusele cronicarului din Scheiul Brașovului: „Vlădica Aron, avînd mare pismă asupra mănăstirilor care au fost în țara Oltului pe sub munte — fiind 37 — căci la aceste mănăstiri mulți creștini care nu voiau să treacă și să se supue Romei, mergeau de se spovedeau și se cuminecau și fiind popa Vasile protopop la Făgăraș s-au sfătuit cu vlădica Aron de au mers la comandîru ghegener Bucow, spunindu-i multe minciuni, și zicînd că la aceste mănăstiri sînt gazde de hoți — și așa pornind ghinăralul Bucow, au ars acele mănăstiri toate și le-au stricat, numai o mănăstire de la Sîmbăta de sus — ce iaste satul Brîncoveanului aceia a rămas. (Oh! Ce mare răutate este pisma și zavistia). Adevărat că și-au luat plata de la Dumnezeu și ghinăralul și vlădica, că cu grabnică moarte și-au dat sfîrșitul. Precum apostolul Pavel zice: „Cine va strica Biserica lui Dumnezeu, îl va strica pe dînsul Domnul“. Anul distrugerilor mănăstirilor din Ardeal a fost 1761—1762”.²⁹

²⁸ Ibidem, p. 87.

²⁹ Mitropolitul Nicolae Bălan: Monahismul Ortodox, Sibiu 1936, p. 6.

Rămasă singura mănăstire ortodoxă din Ardeal — desigur prin intervenția familiei Brîncoveanu — ea întruchipa acum simbolic și real rezistența Ortodoxiei în această parte a țării.

În 1763, egumenul mănăstirii, Visarion, dăruiește bisericii din Sîmbăta de Sus răsăriteană — care acum se construise — o cruciuliță din lemn de chiparos ferecată cu argint, pe care o adusese de la Ierusalim. Tot Visarion dăruiește bisericii din Sîmbăta de Sus apuseană două sfeșnice mari de lemn și o icoană a Maicii Domnului, ferecată cu 13 pietre mari și 12 ținte de argint.³⁰ Pe la 1769 se așează în această mănăstire și un călugăr venit de la Ierusalim, care a binecuvîntat biserica ortodoxă din Voivodenii mici, împreună cu protopopul din Sîmbăta de Sus, de unde deducem că la acea dată Sîmbăta de Sus era sediul unui protopopiat ortodox.

Episcopul greco-catolic Atanasie Rednic, în protocolul său de vizite canonice din 1769, vorbind despre călugării mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, scrie că aceștia sînt „răi schismatici“. O scrisoare a aceluiași, din 5 martie 1772, către guvernul ardelean, ne dă unele informații prețioase, și anume că principele Brîncoveanu din acel timp, trimitea prin călugării veniți din Țara Românească, la mănăstirea Sîmbăta de Sus, multe cărți bisericești, pe care apoi aceștia le împărțeau credincioșilor din această parte a țării.³¹

Grigore Maior, de asemenea episcop greco-catolic, condamna în cuvinte aspre îndărătnicia călugărilor de la Sîmbăta de Sus, care cu nici un preț nu voiau să se despartă de credința strămoșească și lucrau după putință ca românii să n-o părăsească și pe cei trecuți să-i întoarcă la vechea credință a părinților. De aceea el scrie, la 26 aprilie 1779, generalului Preiss, că: „în mănăstirea ortodoxă de la Sîmbăta viețuiesc niște călugări imorali, care au infectat toată Transilvania cu învățătura lor schimatică“. Iar în iulie al aceluiași an scrie din nou generalului Preiss că dacă nu lasă să se restaureze mănăstirea de la Lisa — trecută la „sfînta religie catolică“ — atunci cea de la Sîmbăta de Sus, care este peșteră și adăpost vagabonzilor și care contaminează pămîntul binecuvîntat al Făgărașului cu vorbele lor false și perverse și corup clerul și poporul, pentru care pricină din autoritate supremă regească să se suprimă. Și continuă să scrie: „ne dărimă ei și restaurarea mănăstirii foste schisma-

30 Șt. Meteș: Mănăstiri românești, p. 87.

31 Șt. Meteș: Mănăstiri românești, p. 87.

tice de la Șinca și scandalizează întreagă țara Oltului".³² Ur-mărind cu tot dinadinsul dărîmarea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, pe ai cărei călugări nu-i putea aduce la uniație, Grigore Maior scrie, la 19 aprilie 1772 comandamentului general din Sibiu: „Dacă fac abstracție de la schitul Silvașul de sus din districtul Hațegului, nu mai există pe cît știu, nicăieri altundeva eremiți sau călugări de acest fel, sub jurisdicția mea. Dar mă întorc la mănăstirea de rit grec de la Sîmbăta de Sus, cel mai mare luptător împotriva sfîntei uniri și reamintesc cu plecăciune Excelenței Voastre, cele ce vi le-am scris adesea, cerînd dărîmarea din temelii a acestui lăcaș pădureț. Nu mă îndoiesc că Excelența Voastră va ajuta la împlinirea acestei cereri, dacă acum o sprijinește și dorința preainaltă”.³³

La această scrisoare, comandantul general din Sibiu răspunde chiar a doua zi (20 aprilie 1772): „La onorata scrisoare a Excelenței Voastre din 19 cr. răspund respectuos că desființarea mănăstirii de rit grecesc de la Sîmbăta de Sus e în afară de sfera Prefecturii Armelor și chestiunea privește exclusiv guvernul”. La 14 mai a aceluiași an, Comanda din Sibiu scrie lui Grigore Maior: „Iar aceasta adaog că nu am omis să informez guvernul regesc despre mănăstirea numită de la Sîmbăta de Sus, care în baza adresei din 19 aprilie constituie un pericol pentru unire”. De fapt, în aceeași zi, raportul Comandei din Sibiu mergea la guvern în sensul dorinței lui Grigore Maior, care prin stăruințele lui dușmănoase a contribuit și a grăbit dărîmarea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, care cu 20 de ani mai înainte fusese salvată de furia generalului Bucow.³⁴

Pentru a satisface repetatele cereri ale lui Grigore Maior și pentru a fi și pe placul secției catolice, comandamentul din Sibiu reușește să smulgă de la guvern aprobarea dorită și fără să mai țină seama de intervenția făcută pe lîngă guvernul din Viena de boierii ctitori și proprietarii Nicolae și Efrem Brîncoveanu, la 10 septembrie 1785, mănăstirea de la Sîmbăta de Sus, ctitorie a lui Constantin Brîncoveanu, este dărîmată de un tun trimis din Sibiu sub comanda unui ofițer de artilerie. Se vede însă că zidurile ei — construite din cărămidă și piatră cimentate cu var cald, care au la bază o grosime de 1,60 m — au rezistat cu dîrzenie ghiulelelor dușmane și ea n-a putut fi dărîmată din temelie, așa cum se cerea, ci doar vîrfurile turlei, bolta

32 Ibidem, p. 89.

33 D. Stăniloae, în: „Telegraful Român” din 24 februarie 1935.

34 Ibidem.

altarului și tinda cu toată ornamentația stilului brîncovenesc — care erau mai puțin rezistente. Au fost distruse însă pînă în temelii chiliile călugărilor și toate dependențele mănăstirii, inclusiv clopotnița, iar călugării care s-au împotrivit acestei acțiuni de distrugere și-au găsit aici sfîrșit mucenicesc, făcîndu-se următori ctitorului Constantin Brîncoveanu, care și-a dat viața mărturisind credința dreptmăritoare.

Așa a fost distrusă mănăstirea de la Sîmbăta de Sus — ultima fortăreață a Ortodoxiei ardelene din acea vreme. Călugării care au supraviețuit, au trecut munții în Țara Românească, ducînd cu ei jalea care a cuprins pe toți cei ce se împărtășeau de binefacerile acestei mănăstiri, iar cîțiva dintre ei, în frunte cu egumenul Visarion, au coborît în satul Sîmbăta de Sus, și au zidit aici o bisericuță, lîngă care și-au continuat viața călugărească, așteptînd vremuri mai senine spre a se putea întoarce la mănăstirea lor.

Prin dărîmarea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, credincioșii ortodocși din țara Oltului se vedeau lipsiți de sprijinul moral pe care-l aflau la acest centru de cultură românească și de credință ortodoxă, în acele vremuri zbuciumate.

Cu trecerea anilor, bălăriile și mestecenii au năpădit ruinele frumosului lăcaș de închinăciune, păstrîndu-le așa spre amintirea celor ce vor urma și spre mărturia tuturor celor ce le vor vedea, că mănăstirea de la Sîmbăta de Sus și-a împlinit cu cinste misiunea ei de apărătoare a Ortodoxiei ardelene.

Singur izvorul — Izvorul Tămăduirii — fîntîna cu aceeași vechime ca și biserica, a rămas lîngă ruine, ca împreunîndu-și șopotul cu freamătul codrilor să destăinuie veacurilor istoria de irudă și mucenie a mănăstirii voievodale.

După dărîmarea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus, castelul brîncovenesc și toată averea brîncovenească trece în stăpînirea bisericii grecești din Brașov, conform testamentului lăsat de boierul grecizat, marele logofăt Grigore Brîncoveanu, fiul lui Manolache Brîncoveanu, deoarece acesta murea fără să aibă copii.³⁵

INCERCĂRI DE RECONSTRUIRE A MĂNĂSTIRII

Documente descoperite în arhivele din Viena scot la lumină unele încercări făcute de cei care n-au uitat de ctitorul mănăstirii de la Sîmbăta. Astfel Maria Borșoș din Făgăraș a

³⁵ Șt. Lupșa: Mănăstirea de la Sîmbăta de Sus, în: „Revista Teologică”, nr. 1—2/1931, Sibiu, p. 132.

cerut cu stăruință, în mai multe rînduri, aprobarea de a reconstrui cu mijloace proprii mănăstirea de la Sîmbăta de Sus. În amintitul document stă scris: „Propunerea Cancelariei Aulice Ardelene din 21 octombrie 1817, cu privire la petețiunea maestatică a călugăriței de religione ortodoxă Maria Borșoș din Făgăraș, în care spune că pe domeniul principelui Brîncoveanu din Sîmbăta de Sus, districtul Făgăraș, a existat odinioară o mănăstire. Ruinele ei se văd încă. În această mănăstire locuiau înainte vreme călugări. Cere deci autorizația să reclădească cu mijloace de care dînsa dispune, acea mănăstire și biserica ei și să locuiască într-însa împreună cu alte zece călugărițe”. „Relativ la aceasta raportăm că, prin înalta rezoluție din 12 decembrie 1782, s-a dispus desființarea în cuprinsul întregii monarhii a tuturor acelor ordine de călugări și călugărițe care duc numai viață contemplativă, fără a contribui cu ceva plauzibil la binele apropiatului și al societății civile”.³⁶

În marele Principat al Transilvaniei, unde nu erau alte ordine de acest fel, rezoluția a lovit numai mănăstirile și pe călugării greco-catolici și ortodocși și mai ales pe aceia din urmă. Prin această rezoluție au fost desființate toate așezările monahale și mănăstirile ortodoxe; cele greco-catolice au fost exceptate, motivîndu-se că li se va da o întrebuințare mai rațională. S-au luat toate măsurile ca nici în viitor să nu fie permise și tolerate în țară așezări monahale, schituri și mănăstiri de acest fel, nici călugări și ieromonahi singulari. Astfel stînd lucrurile, Mariei Borșoș i se respinge de către împărat și ultima cerere făcută în 12 ianuarie 1818, pe temeiul deciziei cancelariei aulice din 15 noiembrie 1817, aprobată de consilierii imperiali și de împăratul Austriei.³⁷

Încercarea de a o ridica din ruine face și Ilarion Pușcariu, vicarul mitropoliei din Sibiu, dar se lovește de aceeași rezoluție a cancelariei aulice și se limitează să descrie — ca martor ocular — starea de jale a mănăstirii în ruine, astfel: „Biserica mănăstirii de la Sîmbăta de Sus este ascunsă de toate părțile în pădurea din jurul poienei „Branîștea”. Ea este conservată mai întregă și numai la altar boltitura de sus e spartă; iar partea de mijloc în care se ridică în formă de cupolă turnul bisericii, este mai bine conservată. Pridvorul și tinda sunt mici de tot. Partea de mijloc și cupola poartă semne învederate despre un stil arihi-

36 Șt. Metes: Mănăstiri românești, p. 90.

37 Ibidem, p. 91.

tectonic îngrijit. În sfântul altar se vede bine locul de proscomidie unde sunt scrise numele de pomenit ale ctitorilor³⁸.

Înăuntru și înafară este zugrăvită frumos de sus pînă jos. În sfântul altar sînt zugrăviți arhanghelii în mărime naturală, în culori vii, desen regulat și cu o aureolă în aur strălucitor atît de gros, încît se poate rade de pe perete.³⁹ Exteriorul bisericii, acoperit la anumite locuri cu iarbă și cu arbori mici, face o impresie tristă. În jurul bisericii se cunosc încă și astăzi gropile unde au fost așezate chiliile călugărilor și unele morminte.⁴⁰

Mitropolitul Andreiu Șaguna a avut și el dorința de a reconstrui mănăstirea de la Sîmbăta, mai ales că în vremea sa Cancelaria Imperială din Viena nu-i mai punea piedici. Și guvernul din Budapesta se arăta mai binevoitor cu privire la reconstruirea unor mănăstiri ortodoxe în Ardeal și Banat, după ce Biserica Ortodoxă din Ardeal s-a despărțit de Mitropolia sîrbească din Carloviț. Lui Șaguna nu i-a mai rămas timp să înfăptuiască această dorință, căci toată strădania sa a pus-o în slujba organizării Bisericii și a școalelor din Ardeal.

RESTAURAREA MĂNĂSTIRII DE LA SÎMBĂTA DE SUS

Precum la temelia Bisericii creștine stă jertfa Mîntuitorului Iisus Hristos și precum la temelia mănăstirii Curtea de Argeș stă jertfa meșterului Manole istorisită de legendă, tot așa și la temelia mănăstirii de la Sîmbăta de Sus stă mai întîi jertfa mucenicească a voievodului Constantin Brîncoveanu, apoi jertfelnicia Mitropolitului Nicolae Bălan, al doilea ctitor, precum și jertfa de bună voie a întregii obștii dreptcredincioase, de la care s-au adunat contribuții frumoase, cu care s-a restaurat și înfrumusețat din nou Mănăstirea Brîncoveanu.

Reorganizarea monahismului ardelean și ridicarea din ruine a mănăstirii de la Sîmbăta de Sus au fost pentru Mitropolitul Nicolae Bălan probleme de fiecare zi, încă de la urcarea sa pe scaunul Mitropoliei din Sibiu. Ca tînar profesor la Seminarul Teologic „Andreian” din Sibiu și apoi ca mitropolit, venea adesea la Sîmbăta, făcînd planuri, dînd îndrumări și apoi trecînd la fapte. În 1926 s-au dezgropat ruinele uitate de vreme și s-au pus sub acoperiș. În anul următor s-a început construirea șoselei pietruite pe o distanță de 10 km. Paralel cu acestea s-a

38 N. Iorga: *Scrisori și inscripții*, p. 183.

39 Șt. Meteș: *Istoria Bisericii Române*, p. 430 și Dr. Ilarion Pușcariu: *Documente pentru limbă și istorie*, Sibiu 1889, p. 395.

40 Șt. Meteș: *Mănăstiri românești*, p. 94.

început strângerea sumelor necesare acestei lucrări. Prin circulara Nr. 10775/1926 Mitropolitul Nicolae Bălan face apel la toți credincioșii Bisericii pentru strângerea ajutoarelor necesare continuării lucrărilor începute: „...dorind ca acest locaș de închinare creștinească să se ridice din jertfa curată a fiecăruia, facem apel la toți credincioșii Bisericii noastre și-i rugăm să contribuie cu obolul lor după îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Fiecare precum se îndeamnă cu inima, nu din părere de rău sau din silă, că pe dătătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu“ (II Cor. 9, 7).

Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale, la intervenția Mitropolitului Nicolae Bălan, aprobă (cu ordinul Nr. 11530 din 1926 și Nr. 28777/1928) întocmirea listelor pentru colectarea cărămizilor și a banilor necesari construirii.

Avînd colaboratori devotați care munceau cu rîvnă, lucrarea progresa cu fiecare zi. Mai întîi s-au amenajat cele două clădiri existente în partea de nord-vest a bisericii, pentru locuințele călugărilor și dependințele gospodărești, apoi s-a început defrișarea tufișului din jurul bisericii, s-au astupat gropile, s-au secăt mlaștinile, s-a sădit livada de pomi, s-a amenajat parcul și peste tot s-a pus multă stăruință ca dintr-un loc pădureț să se ajungă la ceea ce se vede azi, frumusețe care place ochiului și odihnește sufletul închinătorilor.

Restaurarea bisericii și a clopotniței a început în anul 1926 și s-a terminat în 1936, sub supravegherea Comisiei Monumentelor Istorice, cu purtarea de grijă a mitropoliei și sub conducerea arhitecților: Gheorghe Cristinel, Petre Dumitrescu și Friedrich Buertmes, care au căutat să redea fidel forma inițială a bisericii, reconstituind părțile distruse de tun și de intemperiiile vremii, păstrîndu-se întru totul forma stilului brîncovenesc, atît în interior cît și în exterior. Pentru executarea sculpturilor în piatră a fost angajat sculptorul I. Chidu din Sibiu, iar pentru sculpturile în lemn, sculptorul Lorentz, tot din Sibiu. Totodată s-a reconstruit și fîntîna „Izvorul Tămăduirii“, curățindu-se în interior și dîndu-i-se o formă plăcută în exterior.

Sfințirea bisericii mănăstirii s-a săvîrșit la Praznicul Adormirii Maicii Domnului, joi 15 august 1946, de către Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae Bălan, înconjurat de un sobor de preoți, fiind de față și o mare mulțime de închinători. Tot atunci s-a săvîrșit sfințirea altarului din pădure, care a fost construit în 1944—1945 de către călugării mănăstirii, cu mijloace locale, cu scopul slujirii în aer liber a sfintelor slujbe la hram și sărbători mai mari.

ARHITECTURA MĂNĂSTIRII DE LA SÎMBĂTA

Arhitectura mănăstirii de la Sîmbăta de Sus se încadrează întru totul în stilul brîncovenesc, apărut la sfîrșitul veacului XVII și în prima jumătate a veacului XVIII în Țara Românească și reprezentat în chipul cel mai desăvîrșit la mănăstirea Hurezu-Vîlcea.

Căderea Constantinopolului și retragerea în țările noastre a meșterilor iscusiți în arta bizantină, a influențat puternic felul de a se construi la noi și astfel după o perioadă de căutare a stilului celui mai potrivit pentru construcțiile de biserici în țara noastră, s-a ajuns în epoca lui Brîncoveanu, care-i foarte bogată în construcții la noi, la forma cunoscută în zilele noastre sub denumirea de „stilul brîncovenesc”, care reține admirația specialiștilor din țara noastră și de peste hotare.

Stilul brîncovenesc, din punct de vedere al arhitecturii, întrunește toate însușirile unui monument religios. Este însemnat prin caracteristicile lui bizantine, cu forma exterioară și împărțirea interioară, prin care întrunește toate condițiile unei biserici ortodoxe, după cele mai imperioase cerințe liturgice.⁴¹

Planul treflat al bisericii mănăstirii de la Sîmbăta, avînd în interior formă de cruce, cu împărțirea în altar, naos, pronaos și tindă, este întîlnit la mai toate bisericile construite în epoca lui Brîncoveanu și după aceea. Ca mărime, biserica are o formă armonioasă, lățimea 6 m, lungimea 19 m, iar înălțimea turlei tot de 19 m.

Deosebit de interesantă este bolta acestei biserici, la care turla navei este așezată pe un sistem de arcuri treptate după modelul construcțiilor brîncovenești și pe care unii cercetători o consideră a fi o adaptare a metodelor de construcție derivată din arhitectura în lemn, întîlnită adesea la construcția bisericilor de lemn din Maramureș și de la poalele munților Carpați.

Generalizîndu-se construirea nartexului (pridvor) la bisericile brîncovenești, meșterii recrutați de Brîncoveanu din Țara Românească și Transilvania se silesc să dea o tot mai mare frumusețe acestei prime intrări a bisericii. Astfel stîlpii de zid care susțineau arcadele sînt înlocuiți cu pilaștri de piatră ori de marmură, sculptați frumos cu motive vegetale și care se termină în partea de sus cu frumoase capiteluri; se înlocuiește zidul de piatră ce împrejmuia incinta nartexului cu panouri de piatră ori

41 Ibidem, p. 95.

de marmoră, de asemenea sculptate în basoreliefuri cu motive vegetale și animale, care sînt sprijinite la rîndul lor pe un șir de socluri de asemenea frumos ornamentate cu sculpturi. Toate aceste inovații caracteristice stilului brîncovenesc au fost aplicate la construirea mănăstirii de la Sîmbăta de Sus și ele au fost fidel reconstituite cu ocazia restaurării mănăstirii.

Brîiele de piatră, închipuind funiile împletite atît de des întîlnite la bisericile din Moldova și Țara Românească, sînt înlocuite la bisericile brîncovenești cu cele două șiruri de cărămidă aparentă așezate în formă de zimți, ce sînt așezate sub șirul de ocnite de la baza cornișei și care împart fondul alb al peretelui exterior în două mari registre, dînd în același timp un aspect plăcut și odihnitor.

La fel sînt înlocuite la bisericile brîncovenești portalurile semigotice de la uși și ferestre cu ancadramente duble din piatră ori marmoră sculptată, terminate la vîrf în formă de arc ușor frînt.

Contraforturile, aproape nelipsite la construcțiile moldovenești și la cele din Țara Românească și care-s o influență străină în arhitectura romînească, le întîlnim foarte rar și aproape disparent la construcțiile brîncovenești și aceasta datorită zidurilor foarte groase, care la biserica mănăstirii de la Sîmbăta ating grosimea de 1,60 m; și aceasta face posibilă eliberarea clădirilor de contraforturile incomode și neestetice.

Peretele exterior al mănăstirii de la Sîmbăta are sub cornișe un șir de 54 ocnite, unele mai mari, altele mai mici, care se așteaptă a fi pictate în frescă; soclul bisericii e tencuit cu ciment pînă la 120 cm înălțime. Turla — cilindrică în interior, în exterior are formă octogonală, cu cîte o fereastră longitudinală pe fiecare latură — este spoită în alb în exterior, ca și restul bisericii.

Învelitoarea e din șindrila de brad pe întreaga suprafață a bisericii, clopotniței și fîntînei, avînd sub streșină bazie din scîndură vopsită.

Zidul de sub stratul de tencuială e format din piatră de rîu și cărămidă de format mare, cimentate între ele cu mortar de var cald, care dă mare durabilitate acestui gen de construcții. Pe partea interioară, la 20 cm înălțime de la bază, sub tencuială, se deschide o cavitate (un canal) cu un diametru de 20 cm în formă de piramidă. Cavitatea aceasta era, în prima existență a mănăstirii, un loc secret în care se ascundeau obiectele de va-

loare ale bisericii în caz de război sau alte primejdii, spre a le feri de prădăciuni.⁴² Azi, această cavitate nu mai are nici o însemnătate.

Pridvorul bisericii are o formă dreptunghiulară, cu 7 arcade în formă de arc ușor frînt la partea superioară, trei în partea dinspre apus și cîte două în celelalte părți; arcadele se sprijină pe patru coloane (pilaștri) de piatră sculptată, care au la partea de sus capiteluri de piatră sculptată în motive vegetale, iar partea de jos a coloanelor se sprijină pe grilajul ce închide incinta pridvorului și care e format din panouri de piatră sculptată, fixate într-un soclu masiv de piatră albă, de asemenea frumos ornamentat.

Cei doi stîlpi de zid din colțul pridvorului, împreună cu zidăria de deasupra arcazelor, se prelungesc în alte patru arcuri legate între ele prin cele patru pandantive pe care se sprijină bolta pridvorului, ce are formă de calotă. Intrarea din pridvor în pronaos se face printr-o ușă dreptunghiulară din stejar masiv, fixată în toc tot din stejar, care la rîndul lui e fixat într-un ancadrament profilat de piatră, dublat de un al doilea ancadrament, amîndouă sculptate în stil brîncovenesc. Deasupra ușii de intrare se află pisania cu istoricul pe scurt al mănăstirii, săpată pe o placă de piatră albă.

Pronaosul, tot de formă dreptunghiulară, este bine luminat prin două ferestre proporționale cu încăperea, dispuse în pereții laterali sud și nord. Ferestrele în partea de sus au formă de arc frînt lucrat în lemn de stejar, iar tocul fixat într-un ancadrament de piatră albă sculptată, fixat în partea exterioară a zidului. Deosebit de frumoasă apare bolta pronaosului, așezată la o înălțime proporționată față de dimensiunile încăperii. Și aici, ca și în pridvor, bolta are forma de calotă sprijinită pe cele patru pandantive, care la rîndul lor sînt susținute de cele patru arcuri ce se termină în zidurile laterale. Deasupra tunelului de trecere din pronaos în naos se află o nișe cu inscripția 1767, data pictării sau a renovării bisericii. Sub lespedea de piatră a pardoselii din pronaos se află o încăpere-cavou cu dimensiunile 2,50/2,40 și 2 m înălțime, în care se află așezate rămășițele pămîntești ale Mitropolitului Nicolae Bălan, în clitoricească cinstire. Deasupra cavoului este fixată o piatră funerară din marmură frumos sculptată și ornamentată, pe care se află inscripția: „*Nicolae, Arhiepiscop și Mitropolit, 27 aprilie 1882—6 august 1955*”.

42 Dr. Ilarion Pușcariu: Documente pentru limbă, p. 395.

Păretele de zid masiv, gros de 1,20 m, care desparte pronaosul de naos, are o cavitate care permite trecerea, fără uşă, ceea ce permite închinătorilor din naos vizionarea slujbelor.

Naosul e tot de formă dreptunghiulară, dar la mijloc e lărgit de cele două abside laterale de formă semicirculară (horele stranelor), la care dacă adăugăm şi absida dinspre răsărit cu prelungirea altarului, obţinem planul treflat caracteristic bisericilor brîncovenesti. Altarul e despărţit de naos printr-un zid de piatră gros de 60 cm, care formează catapeteasma, pictată şi ea în frescă. Extremele zidului catapetesmei sînt fixate în stîlpii de zid ce se termină deasupra sa, printr-un arc masiv pe care se sprijină pe de o parte cupola altarului şi de cealaltă parte arcurile suprapuse ce susţin turla cu cupola centrală.

Naosul este luminat de două ferestre la fel de mari ca şi cele din pronaos, fixate în partea exterioară a zidului în aceleaşi ancadrame de piatră sculptată şi distribuite paralel pe centrul absidelor laterale. Nişele laterale se termină sus cu boltituri în formă de jumătăţi de calotă. Zidul masiv ce desparte naosul de pronaos susţine sus porţiunea de cupolă de formă semicilindrică, prelungită în interior cu doi stîlpi de zid, formînd paralel cu ei o adîncitură verticală. Cupola naosului — prelungindu-se în cele două arcuri de la bolţile laterale şi cu arcurile de la catapeteasmă, precum şi cu cel dinspre apus — susţine pendentivele centrale, centru de greutate pentru sprijinirea greutăţii turnului, care în interior are formă cilindrică, iar în exterior octogonală, iar partea interioară a turnului se termină printr-o cupolă în formă de calotă.

Prin cele trei uşi tăiate în zidul catapetesmei se intră în altar, care are formă semirotundă cu o lungime de 3 m şi lăţime de 4,80 m. În partea dinspre răsărit, aşezată în centrul absidei, se află o fereastră de aceeaşi mărime ca şi cele din restul bisericii, fixată în partea exterioară a zidului, în aceleaşi ancadrame de piatră sculptată. Absida altarului se termină sus cu o semicupolă sprijinită pe arcul de deasupra catapetesmei. În pereţele absidei altarului sînt săpate 5 nişe de diferite mărimi, care ţin loc de proscomidier, diaconicon şi pentru păstrarea obiectelor de cult. Sfînta Masă, construită din piatră şi ciment, este îmbrăcată într-o învelitoare de lemn de brad. Aici, cu ocazia tîrnosirii bisericii, la 15 august 1946, s-au aşezat după rînduială sfinţele moaşte.

Interiorul bisericii şi al pridvorului e pardosit în întregime cu plăci masive de piatră cioplită. Diferenţa de nivel între pro-

naos și altar e de 25 cm, altarul fiind mai ridicat decât restul încăperilor.

Clopotnița — construită pe urmele și după modelul vechii clopotnițe, interesează mai puțin din punct de vedere arhitectonic, deoarece ea a fost construită în întregime odată cu restaurarea bisericii și a fost terminată în anul 1936; dar și în construirea ei s-a urmărit să se redea fidel stilul brîncovenesc al vechii clopotnițe. E o construcție plăcută la vedere, cu linii bine studiate și foarte solidă pentru a susține cele 5 clopote instalate în încăperea turlei, la care se ajunge printr-o scară în spirală, iar la parter are două chilii locuibile. Soclul clădirii e din piatră aparentă, pereții exteriori și ai turlei văruiți alb, iar învelitoarea, ca și la biserică, din șindrilă de brad. Interesantă e aici bolta cupolei de sub turnul de trecere, care-i sprijinită pe pereții laterali, formînd patru arcuri unite în centru, dînd un aspect semigotic, dar care e întîlnit și la alte construcții brîncovenești.

PICTURA

Dacă în arhitectură putem vorbi de un stil brîncovenesc, în pictură și mai ales pictura executată în tehnica „fresco“, predomină stilul bizantin, cu oarecare influențe autohtone, în funcție de epoca și meșterii care au executat-o.

Biserica mănăstirii de la Sîmbăta — cu toate că timp de 150 de ani a stat părăsită în ruine — păstrează pînă azi părți din fresca originală, executată, după cum ne arată inscripția amintită mai sus, la anul 1767. Pe temeiul acestor resturi, pictorii trimiși de Comisia Monumentelor Istorice au reconstituit pictura pe întreaga suprafață interioară a bisericii, precum și în pridvor.

În mod obișnuit, bisericile se pictează în interior, iar exteriorul fiind supus diferitelor intemperii, este decorat cu alte materiale, ca piatră sculptată, cărămidă aparentă ori smălțuită și cele mai multe văruiate în alb. Excepție de la această regulă fac cîteva biserici mănăstirești din nordul Moldovei (Sucevița, Moldovița, Humor, etc.), la care întîlnim minunate picturi murale exterioare, care deși au fost executate de meșteri autohtoni, au rezistat tuturor intemperiilor vreme de aproape 500 de ani, reprezentînd azi valori artistice deosebite.

Nu se știe prin ce împrejurare și din a cui inițiativă biserica mănăstirii de la Sîmbăta de Sus s-a învrednicit și ea să fie împodobită în exterior, în întregime, cu astfel de pictură în frescă.

Dacă s-ar fi păstrat pînă azi, ea ar mări considerabil tezaurul de valori artistice din țara noastră. Mărturie sigură că biserica mănăstirii a fost pictată și în exterior ne dă un martor ocular. Este vorba de vizitarea ruinelor mănăstirii de către vicarul Mitropoliei din Sibiu, arhiereul Ilarion Pușcariu, la 1889, deci la mai bine de o sută de ani de la ruinarea ei, cînd biserica mai păstra încă pe pereții ei exteriori pictura în frescă.⁴³

Deducem că zugravul „ierei“ Ionașcu Pană Mihai, care la 1767 a pictat biserica pe dinăuntru, influențat de frumusețea frescelor exterioare cu care erau împodobite mănăstirile din nordul Moldovei, sprijinit de călugării mănăstirii și de urmașii ctitorului Brîncoveanu, a pictat și exteriorul bisericii, la care și el era preot slujitor.

Specialiștii în materie de artă bizantină, căutînd să explice rostul și originea picturii exterioare, au ajuns la concluzia că ea a apărut din inițiativa Bisericii ca o necesitate practic-pedagogică, ca mijloc de educație religioasă a credincioșilor, într-o vreme cînd majoritatea populației era neștiutoare de carte. Pictura bisericească era o carte deschisă în care credinciosul citea învățătura dreptei credințe. Acesta va fi fost motivul împodobirii pereților exteriori ai mănăstirii de la Sîmbăta de Sus cu frescă în stil bizantin. Pictura aceasta însă n-a ajuns pînă în zilele noastre, fie din motivul că meșterul care a executat-o nu deținea secretul meșterilor din nordul Moldovei, fie din pricină că biserica stînd 150 de ani fără acoperiș, ploile și vînturile au nimicuit-o.

La restaurarea bisericii s-au acoperit cu tencuială resturile de pictură și s-a văruiat în alb toată suprafața exterioară a ei, cu excepția icoanei hramului „Adormirea Maicii Domnului“, lucrată în frescă în ocnîța centrală de deasupra ușii de intrare în pridvor, care se păstrează destul de bine. Picturi exterioare de proveniență mai nouă avem în pridvorul bisericii. Pe peretele din față e pictat tabloul Judecării de apoi, sus în cupolă e pictat Iisus Emanuel, iar pe pereții laterali diferite scene din Vechiul Testament.

Locuri pentru viitoare picturi exterioare sînt rezervate în cele 50 ocnîțe, aflate sub cornișe de jur împrejurul bisericii, ceva mai sus de brîul de cărămidă aparentă ce înconjoară biserica.

⁴³ N. Iorga: Scrisori și inscripții, p. 183 și Dr. Ilarion Pușcariu: Documente pentru limbă, p. 395.

În pronaos nu s-au păstrat din picturile originale decât mici resturi; tot ce se vede azi e pictură nouă, executată după restaurarea bisericii. Pe peretele dinspre apus al pronaosului se află tabloul votiv al ctitorilor: Constantin Voievod și Maria Doamna. Pe ceilalți pereți pictura e dispusă în 4 registre: rîndul de jos, cuvioșii părinți, pictați în mărime naturală; registrul al doilea: medalioane de sfinți mucenici; rîndul al treilea prezintă cîteva scene biblice și sus, în boltă, Maica Domnului.

Doar în naos s-au păstrat părți din pictura originală și aceste părți au servit pictorilor ca punct de orientare pentru reconstituirea picturii pe întreaga suprafață interioară a bisericii. Pictura în naos e distribuită în 5 registre, în afară de ornamentația în formă de draperie care ocupă spațiul peretelui pînă la 1,50 m înălțime. În primul registru sînt pictați în mărime naturală sfinții mucenici: Gheorghe, Dimitrie, Procopie, Victor și alții. Expresia feței, liniile corpului, mișcarea și peste tot frumusețea acestor tablouri vădește în zugrav un bun cunoscător al artei bizantine și al tehnicii picturale. Registrul al doilea îl formează un lanț de medalioane reprezentînd pe mucenicii și martirii mai de seamă. Registrul al treilea prezintă tablouri de formă dreptunghiulară cu scene din Noul Testament. În registrul al patrulea sînt cîteva dintre proorocii Vechiului Testament, pictați în medalioane de format mai mic. În semicupolele absidelor laterale se află cîte un tablou mai mare, în stînga Învieirea Domnului, iar în dreapta Schimbarea la Față. În cupola turnului este pictat Iisus Pantocratorul, la mijloc puterile cerești, iar la baza turlei se află Liturghia cerească. Pe peretele dinspre apus al naosului, fiind spațiul cel mai mare, sînt cîteva tablouri mai mari reprezentînd scene din Vechiul și Noul Testament, care s-au păstrat cel mai bine din pictura inițială.

Pe peretele de zid al catapetesmei sînt pictați în frescă Sfinții Apostoli, avînd în mijloc pe Iisus Hristos, Maica Domnului și Sfîntul Ioan Botezătorul. Deasupra catapetesmei se află Răstignirea Domnului, pictată în ulei, pe scîndură de păr. Cele două icoane împărătești, precum și cele două icoane ale hramului, sînt picturi mai noi, în ulei, pe lemn patinat.

În sfîntul altar pictura e așezată tot în patru registre, în felul următor: registrul prim cuprinde pe ierarhii mai de seamă ai Bisericii noastre, pictați în mărime naturală; registrul al doilea prezintă pe părinții bisericești mai cunoscuți, busturi; în registrul al treilea aflăm tabloul reprezentînd împărțirea Apostolilor, iar sus, în cupolă, Maica Domnului Plătitera. La Proscot-

midier este pictat Mîntuitorul răstignit și alături se află pomelnicul ctitorilor.

Pe peretele dinspre răsărit al catapetesmei sînt pictați diaconii Ștefan și Lavrentie și cîțiva heruvimi.

Lucrările de reparație executate în anii 1962—1963, cu sprijinul prețios al Statului, dat prin Departamentul Cultelor, și sub îndrumarea Sfintei Arhiepiscopii din Sibiu, au fost la timp executate, tocmai pentru a scuti de umezeală zidurile interioare, la care prin acoperișul deteriorat pătrundea apa și punea în primejdie pictura.

EDIFICII MAI NOI LA MĂNĂSTIREA BRÎNCOVEANU

Stăreția mănăstirii, biblioteca, atelierul de pictură, biroul și o parte din chiliile călugărilor au fost instalate în clădirea dreptunghiulară aflată în partea dinspre nord-vest, la o distanță de 600 m de biserică, unde se află și clădirea rezervată locuinței chiriarhale. Amenajarea acestor clădiri a început în 1932, sub conducerea arhitectului Friedrich Buertmes și sub îndrumarea Arhiepiscopiei din Sibiu și s-a terminat în anii 1944—1946, precum și în anii 1958—1959, compartimentîndu-se și amenajîndu-se astfel spre a putea fi folosite. Tot în acești ani s-a amenajat și clădirea în care se află trapeza mănăstirii și celelalte dependințe, iar în anii 1955—1956 s-a construit clădirea dinspre nord pentru adăpostirea animalelor și depozitarea furajelor.

Arhondaricul mănăstirii, numit și „Căminul Închinătorilor“, se află în nord-est, la o distanță de 400 m de biserică. Clădirea aceasta a fost construită în anii războiului. Este o construcție dreptunghiulară lipsită de forme artistice, cu o lungime de 26 m și lată de 7 m, acoperită cu țiglă.

O altă construcție de proveniență mai nouă e așa-numitul „Altar din pădure“, folosit mai ales vara și la praznice mai mari, cînd bisericuța mănăstirii devine neîncăpătoare. Altarul acesta construit în mijlocul codrului de fag, este o adevărată bijuterie, unică în acest fel la noi în țară. A fost construit în anii 1944—1945, din inițiativa Mitropolitului Nicolae Bălan, ctitorul restaurator al mănăstirii, cu mijloace locale și cu sprijinul călugărilor mănăstirii și al închinătorilor. E așezat în partea de nord-vest la o distanță de 300 m de biserică, în mijlocul pădurii de fag „Branîștea“. Construcția are forma unui foișor, pe o platformă de piatră aparentă înaltă de 1 m, ce se termină cu mai multe trepte în partea dinspre apus. Platforma are suprafața de 6/4 m.

În mijloc se află Sf. Masă, iar Proscomidiarul se află în partea dinspre răsărit, lângă crucea frumos sculptată de un călugăr al mănăstirii. Acoperișul acestui altar e sprijinit pe 4 stâlpi de stejar, iar incinta altarului e împrejmuită de un grilaj de lemn ce corespunde cu alt grilaj, dispus paralel sub streșină. Întreaga construcție are un aspect plăcut și odihnitor. Sfințirea acestui altar s-a făcut de către Mitropolitul Nicolae Bălan, odată cu sfințirea bisericii, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, joi 15 august 1946.

O altă realizare de seamă a fost introducerea luminii electrice în mănăstire. Folosindu-se resursele locale — adică apa de munte ce trece prin lacurile care înfrumusețează grădina mănăstirii — în anul 1952, călugării mănăstirii au construit o uzină electrică proprie, iar în anul 1957, cu sprijinul prețios al Statului, dat prin Departamentul Cultelor, și al Arhiepiscopiei Sibiuului, s-a perfecționat instalația electrică și s-a construit în partea dinspre sud-est a bisericii, în dreptul lacurilor, o clădire cu etaj, care la parter adăpostește uzina electrică, moara, circularul și alte unelte, toate puse în mișcare de aceeași turbină cu apă, folosindu-se alternativ după trebuințele gospodărești ale mănăstirii. Tot cu sprijinul Statului și al Arhiepiscopiei din Sibiu s-a construit în anii 1963—1964 clădirea ce adăpostește stupina, trapeza și camerele de locuit pentru personal. De asemenea s-a construit în anii 1961—1962 clădirea destinată spălătoriei, atelier de tâmplărie, adăpost pentru păsări și locuința îngrijitorilor.

Călugării mănăstirii, luminați de învățătura teologică, sînt îndrumați direct de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit din Sibiu, starețul de drept al mănăstirii, și duc aici viață călugărească, organizați în obște monahală, fiind ocrotiți de legile Republicii Socialiste România, de Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și de Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, care prevede că mănăstirea este un așezămînt duhovnicesc de rugăciune și muncă. Călugării mănăstirii sînt conștienți de misiunea lor de slujitori ai sfîntului altar, de îndrumători duhovnicești ai credincioșilor și de păstrători ai tezaurului de învățătură curată a Bisericii noastre dreptmăritoare. Ei se silesc nu numai pentru mîntuirea lor personală, ci își dau silința să fie pentru toată lumea pildă de curăție sufletească, de modестie și mai ales de hărnicie în munca obștească, de îngrijire, de întreținere și o continuă înfrumusețare a bunului obștesc, a mănăstirii monument de arhitec-

tură, monument istoric de mare valoare în această parte a Patriei noastre scumpe.

Ca unii ce formăm o zală a lungului lanț de slujitori ai Bisericii noastre strămoșești, ca urmași smeriți ai călugărilor ce s-au nevoit veacuri de-a rîndul în această ctitorie voievodală, călugării din obștea de azi a mănăstirii de la Sîmbăta aduc din toată inima prinos de aleasă cinstire înaltei Conduceri de Stat pentru atenția acordată monumentelor istorice bisericesti, cu încredințarea că vom veghea cu mare luare aminte la buna păstrare a bisericilor mănăstirești reînnoite și înfrumusețate, deoarece folosirea, chivernisirea și buna păstrare a tezaurului ortodox strămoșesc sînt cerute și impuse de conștiința fiecărui cetățean al Patriei noastre.

ProtosinCEL VENIAMIN TOHĂNEANU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

O NOUĂ TEORIE PRIVITOARE LA ORIGINEA MITROPOLIEI ARDEALULUI PE BAZA IZVOARELOR STRĂINE

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA TEORIILOR DESPRE ORIGINEA MITROPOLIEI ARDEALULUI

Mitropolia Ardealului are o istorie bogată și s-a bucurat de o mare atenție din partea istoricilor români și străini. Deși problema originii și vechimii ei poate fi considerată ca rezolvată, totuși mai persistă la noi păreri care pun sub semnul întrebării alți originea, cât și vechimea ei.

Istoricii noștri vechi, ardeleni caută începuturile acestei Mitropolii chiar din epoca romană,¹ socotind ca titulari ai ei pe *Teofil* al Gothiei din anul 325 și pe *Ulfila* al goților din același secol:² „Din Dachia lui Traian sau cea veche — scrie *Gh. Șincai* —, carea pe vremea soborului acestuia (de la Niceia, 325) ... se numia *Gothia*, au fost Mitropolitul Theofil, după cum mărturisește iscălitura lui.³ Fost-au cu Mitropolitul Theofil și Ulfila Preotul, carele apoi i-au și urmat.⁴ Ci fiind că Theofil se iscălește pre sine numai al *Mitropoliei Gothiei*, mare întrebare iaste, a căria cetăți mitropolit au fost? mie mi se vede (pare), că ar fi fost al Bălgradului din Ardeal, pentru că începutul Mitropoliei cei românești din Bălgrad aiurilea nu-l aflu, tirziu sfârșitul ei s-au făcut în anul 1721, când s-au milostivit Innochentie Papa de la Roma a ne dăruî cu Episcopia Făgărașului în locul Mitropoliei Bălgradului; pentru aceia pentru că ne-am unit cu St. Besearica Romei“.⁵ Ca urmaș al lui Teofil, cronicarul

1 Gheorghe Șincai din Șinca, *Chronica Românilor și a mai multor ne(a)muri*, ed. II, tom. I, Anii 84—1439, București, 1886, p. 62—63.

2 Ibid., p. 62—65.

3 Ibid., p. 66—67, cit. Labbaem, tom. 2. Conciliorum.

4 Gheorghe Șincai, *Chronica Românilor*, p. 67, cit. Conradus Ianningus, tom. 5, Iunii, p. 185. Papebrochius, tom. 2, Aprilis, p. 87.

5 Gheorghe Șincai, *Chronica Românilor*, p. 67.

Șincai îl scoate pe „Ulfila Mitropolitul Ardealului”,⁶ care cu învoirea împăratului „Valente au dobîndit ce poțtea Gothii, cu care au și trecut (Dunărea în Moesia) lăsîndu-și turma cea românească în Dachia lui Traian”.⁷

În același sens scrie și *Nicolae Popea*,⁸ adăugînd la cei doi, pe un al treilea Mitropolit al Gothiei — Daciei, pe *Unila*, contemporanul și ucenicul Sf. Ioan Gură de Aur.

Alții consideră și pe *Ierotei*, hirotonit la 947 în Constantinopol de către patriarhul ecumenic Theofilact,⁹ ca făcînd parte din șirul vechilor Mitropoliți ai Ardealului,¹⁰ înșirînd de la anul 1348 încă 30 mitropoliți ardeleni pînă la *Atanasie* de la 1698.¹¹

Pentru *Nicolae Iorga* și pentru cei ce l-au urmat și-l urmează nu poate fi vorba de o Mitropolie românească a Ardealului înainte de domnia lui Mihai Viteazul în Ardeal.¹² Punctul de vedere al vechilor istorici de la Blaj, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Petru Maior, Timotei Cipariu, Aug. Tr. Laurian, a fost respins cu argumente false și contradictorii de către Dr. Augustin Bunea,¹³ de care s-a lăsat influențat și N. Iorga.

Oricît de ispititoare au fost unele teorii, ele n-au putut rezista criticii obiective, bazată pe spiritul documentelor descoperite acum 100 de ani. După publicarea acestor documente sub titlul *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, istoricii români și străini au început să afirme — la început mai timid, mai apoi pe față — că Mitropolia Ardealului este *continuatoarea* Mitropoliei Severinului, întemeiată la 1370 de *Vladislav I* (Vlaicu vodă) (1364—1377), domnul Țării Românești.¹⁵

6 Ibid, p. 93.

7 Ibid, p. 91—94.

8 Nicolau Popea, *Vechia Metropolia ortodosa romana a Transilvaniei*, suprimerea și restaurarea ei. Sabiniu 1870, p. 69.

9 Moravcsik Gyula, *Bizánc és a magyarság*, Budapest, 1953.

10 Nicolau Popea, *Vechia Mitropolia ortodosa romana a Transilvaniei*, p. 69; Gh. Șincai, *Chronica Românilor*, I, p. 280; Laurian, *Documente istorice despre starea politică și ieratică a romanilor din Transilvania*. Vienna, 1850, p. 13; cf. Dr. Ioan Lupăș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*. Sibiiu, 1918, p. 26.

11 Tim. Cipariu, *Acte și fragmente latine romanesce*. Blasiu, MDCCCLV, p. XIII; Dr. Șt. Lupșa, *Vechea Mitropolie a Ardealului*. Contribuții la istoria ei în secolele XV și XVI. Sibiu, 1948, p. 11; Nicolau Popea, *o. c.*, p. 70.

12 N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I. ed. II, București 1929, p. 186—187.

13 Dr. Augustin Bunea, *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj 1904, p. 3—46, 76—289.

14 Cf. Teodor V. Păcățian, *Istoriografi vechi. Istoriografi noi. Studiu critic în chestia vechii mitropolii ortodoxe române*. Sibiu 1904, în care polemizează și combate pe Bunea și pe Iorga.

15 Pr. Gheorghe I. Moiescu, Pr. Ștefan Lupșa și Pr. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, I, București, 1957, p. 153—162.

Prezența în Scheii Brașovului pe timpul judeului cetății Petru Baer (1488—1500) a unui vlădică român cu numele *Daniil* și care se intitula slavonește *Kyr Daniil mitropolit Severinschi i Ardelschi*,¹⁶ a deschis noi perspective cercetărilor în acest domeniu atât de controversat.¹⁷

Analizînd cu spirit critic toate teoriile emise privind acest subiect, Șt. Lupșa, într-o conferință intitulată *Vechea Mitropolie a Ardealului. Contribuții la istoria ei în secolele XV și XVI*, ținută în Sibiu, la 29 februarie 1948, a spus: „Cred că încercarea de a-i căuta mitropoliei ardelene origini mai vechi de secolul XV ... trebuie părăsită. Cu atât mai mult trebuie excluse din cercetare timpurile mai vechi, dinainte de organizarea Ardealului ca provincie, care s-a făcut după cucerirea Ardealului de regele Ungariei, Ladislau, la sfîrșitul secolului XI, mitropolia fiind o noțiune legată de provincie”.¹⁸ Lupșa leagă începuturile Mitropoliei Ardealului de așezarea la Feleac a vlădiciei ortodox *Marcu* (episcopus greacus), care cumpără casa popii Vasile din acea localitate, și-i adoptă pe fiul său *Danciu*, care în călugărie ia numele de *Daniil*, și pe care episcopul Marcu îl lasă urmaș în scaunul vlădicesc de la Feleac. Căutînd „explicarea mai de aproape a *originii* Mitropoliei aduse de Marcu la Feleac”, Lupșa scrie: „Titlul de mitropolit de Severin și de Ardeal, purtat de urmașul lui Marcu, e cheia explicării acestei origini. Intuiția marilor istorici Micu, Maior, Golubinschi și Eus. Popovici, care vedeau originea mitropoliei Ardealului în mitropolia Severinului, înființată de patriarhia Constantinopolei în 1370, se dovedește justă”.¹⁹

Cam pe aceeași linie se situează și afirmația cronicarului de la Caransebeș, care în *Pomelnicul inedit al Episcopilor și Mitropoliților români din Țara Severinului și din Țara Banatului*, scrie la 1696: „Arhiepiscopa Daniil de la 1470 stă în scaun (la Severin) pînă la 1479, dară atunci se mută în Ardeal și Metropolia rămîne pe vecie acolo și pînă astăzi la Bălgărad”.²⁰

¹⁶ Ibid., p. 265.

¹⁷ Ibid., p. 264—266, 355—361; Șt. Lupșa, *Vechea Mitropolie a Ardealului*, p. 19—22.

¹⁸ Șt. Lupșa, *Vechea Mitropolie a Ardealului*, p. 16.

¹⁹ Ibid., p. 22—25.

²⁰ Domaschin Udrea și Iromonaca Ion, *Pomelnicul alu Mitropoliți și Episcopi din scaunele Sev(er)inului la Vodița și Meedia și din Temisvara și tot Pașalicul și toată țara Banatului*, Caransebeș 1696, mss., p. 4, apud Gh. Cotoșman, *Contribuții la începuturile Mitropoliei Ardealului și la raporturile ei cu Mitropolia Banatului*, în OMAGIU I. P. S. Mitropolitului Dr. Nicolae Bălan, Sibiu 1956, p. 334—349.

Mutarea Mitropoliei Săverinului în Ardeal stă în legătură cu înaintarea turcilor la nordul Dunării. „Pentru a preciza mai de aproape data mutării mitropoliei de la Severin la Feleac ar trebui studiată istoria Severinului în timpul războaielor turcomaghiare din sec. XV, care au pricinuit această mutare. Ea se va fi făcut — scrie Lupșa — cel mai târziu în 1479, când turcii înaintară dinspre Severin pînă lîngă Orăștie, poate înainte și de 1474, când turcii venind din aceeași regiune au ars Oradea”.²¹

În anii din urmă își făcu apariția o nouă teorie privitoare la originea Mitropoliei Ardealului. Autorul ei este profesorul Dr. Victor Popa de la Cluj, care leagă începuturile Mitropoliei ardelenene de domnia lui Ștefan cel Mare al Moldovei,²² ca stăpîn asupra unor feude din Transilvania,²³ Ciceul și Cetatea de Baltă,²⁴ și ca urmare a legăturilor dintre domnul Moldovei și Mateiaș Corvinul, regele de viță românească al Ungariei.²⁵

Combătînd punctul de vedere susținut de N. Iorga și de Augustin Bunea, profesorul clujan admite existența la Feleac, la finea sec. XV și începutul sec. XVI nu numai a unei episcopii contestată de cei doi istorici, ci chiar a unei mitropolii ortodoxe a Transilvaniei „mai mult sau mai puțin organizată”.²⁶

În sprijinul afirmației sale aduce „patru dovezi”:

„Prima dovadă este mențiunea de pe *tetraevangheliar*ul bisericii din Feleac ... care spune: „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu lucrarea Sfîntului Duh, s-a săvîrșit acest *Tetraevangheliar* din porunca preasfîntului nostru *arhiepiscop* chir *Daniil* în zilele marelui crai *Matia*. S-a scris pe numele Feleacului, aproape de orașul Cluj, unde și biserică am zidit cu hramul preasfîntei maicii *Paraschiva*. În anul 6997 (1488) luna octombrie 25 zile”.

„Cea de a doua dovadă este pasajul din amintitul document al lui *Vladislav II*, din 14 mai 1494, prin care egumenul *Ilarie* (de la mănăstirea *Perii* lui *Maramureș*) era obligat să presteze „*arhiepiscopului* din *Transilvania*. celui de acum, ca și celor viitori, ca unor superiori ai săi, supunerea și ascultarea cuvenită”.

„Cea de a treia dovadă este inscripția gravată în metalul copertei ace-luiași *tetraevangheliar*, ce are următorul cuprins: „*Robul* lui Dumnezeu *Isac* vistiernicul a ferecat acest *tetraevangheliar* pentru *mitropolia* din *Feleac* în anul 1498 decembrie” — „*Rab B(o)jii Isak vistiarnik okova săi tetraevanghel mitropoliiu ot Feliak v l(e)to 7006 dek*”.²⁷

21 Șt. Lupșa, *Vechea Mitropolie a Ardealului*, p. 25.

22 Dr. Victor Popa, *Considerațiuni critice cu privire la Mitropolia Transilvaniei din secolul al XV-lea și al XVI-lea și a raporturilor ei cu Moldova*, în *Mitropolia Banatului*, anul VIII, nr. 7-8-9 (iulie—sept. 1958), p. 387—436.

23 Ibid., p. 411—414, 419.

24 Ibid., p. 417—419.

25 Ibid., p. 419—422, 435.

26 Ibid., p. 408.

27 Ibid., p. 410.

„Ultima și, poate, cea mai importantă dovadă este inscripția aflată pe piatra din temeliea bisericii de la Feleac, inscripție ce are următorul cuprins: „În anul (7024?) s-a scris de păcătosul popă Filip din Hațeg și în acest an s-a pristăvit Laslău craiul, în zilele mitropolitului chir Ș(tefan?)“²⁸

Din analiza acestor dovezi prof. Popa concludă: „Acordul dintre dovezi e cert. Mențiunea din 1488 de pe tetraevangheliar numește pe episcopul de Feleac „arhiepiscopul Daniil“, documentul din 14 mai 1494 îi spune „arhiepiscopul Transilvaniei“, în vreme ce inscripția din 1498 numește noua instituție „mitropolia din Feleac“. Dovezile sînt deci evidente și concludente. Ele adevăresc existența unei mitropolii ortodoxe a Transilvaniei, la Feleac, la sfîrșitul sec. XV și începutul sec. XVI“.²⁹ „Deci, pe baza acestor dovezi, se poate afirma că *episcopia de la Feleac a fost înălțată la rangul de mitropolie la sfîrșitul domniei regelui Matia, înainte de 1488* — dată ce corespunde întocmai cu începutul stăpînirii lui Ștefan în Transilvania — și a existat cu acest rang și în timpul domniei regelui Vladislav II, cu care Ștefan a avut de asemenea bune raporturi de prietenie, domnie după care nu mai avem cunoștință să mai fi existat vreun mitropolit, ci numai un episcop, Petru, pe la 1534 și 1538. Dacă inscripția de pe piatra de temelie a bisericii de la Feleac este din 1516, așa cum se poate vedea, însemnează că mitropolia de la Feleac a avut o existență de cel puțin un sfert de veac (1488—1516).“³⁰

Profesorul Popa nu este de acord cu titulatura arhiepiscopului Daniil „de Severin și Ardeal“, care figurează în inscripția Isac al lui Ștefan cel Mare, și pe care (inscripție), ca și Cipariu³¹ și Iorga,³² o consideră „o interpolație mai tîrzie“.³³ Pornind de la această premisă lipsită de temei susține că „un mitropolit al Severinului, în această vreme, n-a existat și nici nu se găsește pomenit în documentele Țării Românești. Se găsește în schimb un mitropolit Daniil „de Severin și Ardeal“ în veacul următor, între anii 1577—1578, dar acesta nu-i identic cu „arhiepiscopul Daniil de la Feleac“.³⁴ Cu aceasta numitul profesor reeditează inadvertența cronologică a istoricilor noștri mai vechi,

28 Ibid, p. 409—410.

29 Ibid, 409.

30 Ibid, p. 414.

31 Ibid, p. 414.

32 Ibidem.

33 Ibidem.

34 Ibid, p. 414—415.

Hașdeu,³⁵ Bogdan,³⁶ Euseviu Popovici,³⁷ Gh. Popovici,³⁸ N. Iorga,³⁹ A. Bunea, I. Lupaș,⁴⁰ care au „greșit cu aproape un secol datarea”⁴¹ anilor de păstorire ai mitropolitului Daniil.

Ceea ce trebuie reținut din teoria și argumentarea prof. Victor Popa este noutatea ipotezei că autorul Mitropoliei Transilvaniei este domnul Moldovei *Ștefan cel Mare* (1457—1504), care, din motive de politică externă, „va fi cerut lui Matia ridicarea episcopiei din Transilvania la rangul de mitropolie, iar *Matia* gândindu-se, la rîndul său, că prin înființarea acestei mitropolii și prin mijlocirea mitropolitului ortodox, mai ușor va putea stăpîni masa de iobagi români, va fi încuviințat această cerere și va fi ridicat episcopia Transilvaniei la rangul de mitropolie”.⁴²

Nu este, prin urmare, după această teorie, nici o legătură între Mitropolia Severinului și cea a Transilvaniei. Prima dispăre la începutul sec. XV, iar cea de a doua are o existență efemeră „de cel puțin un sfert de veac (1488—1516)”⁴³ ceea ce bine înțeles nu corespunde adevărului istoric.⁴⁴

La rîndul lor, autorii celei mai noi *Istории a Bisericii Române*, lasă impresia că încearcă să susțină o sinteză a teoriilor de mai sus, fără prea multă abatere de la punctul de vedere al lui Nicolae Iorga: „În a doua jumătate a veac. XV pribegea prin Ardeal un episcop grec. *Marcu*, fugit poate în aceste părți de frica turcilor. Cu cîtva timp înainte de 23 septembrie 1488, el s-a așezat în satul Feleac de lîngă Cluj, la preotul Vasile de aici, cumpărîndu-i casa, ograda, grădina, fîneța și ogoarele, ca să-i fie de locuință pentru odihna bătrînețelor. Curînd după aceea episcopul *Marcu* înfiiază pe *Danciu*, fiul preotului *Vasile*, care căsătorindu-se își zidi casă, lîngă cea părintească. Episcopul *Marcu* îl hirotoni diacon, iar cînd îi muri tatăl, îl sfinți preot pe seama bisericii din Feleac. Murindu-i soția, preotul *Danciu* s-a călu-

35 Bogdan Petriceicu Hașdeu, în *Analele Academiei Române*. Seria II, tom. III, 1881, Dezbaterei, p. 41.

36 Ion Bogdan, *Documente și regeste*, București 1902, ed. II, 1903, p. 308, nr. 182.

37 Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. At. Mironescu, vol. IV, Mănăstirea Cernica, 1928, p. 415.

38 Dr. Gh. Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Budapesta, Lugoj, 1904, p. 234.

39 N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 156.

40 Augustin Bunea, *Ierarhia românilor*, p. 22—23, 240; Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, p. 30.

41 Ștefan Lupaș, *Vechea Mitropolie a Ardealului*, p. 20.

42 Victor Popa, *Considerațiuni critice cu privire la Mitropolia Transilvaniei*, în rev. cit., p. 417—420.

43 Ibid., p. 411.

gărit cu numele de *Daniil*. Părintele lui sufletească îl hirotoni arhieru, iar la moarte îi lăasă *moştenire* nu numai averea, ci şi obləduirea de episcop peste ținuturile din jurul Feleacului.⁴⁴ În scrisoarea adresată judei Petru Baer al Braşovului vlădica Daniil se intitulează „Kir Daniil mitropolit Severinski i Ardelesi”, punînd şi pecetea, avînd următoarea inscripţie slavonă: „Smereni mitropolit Danniil”.⁴⁵

„Cei patru episcopi: Ioan de Caffa, Ioanichie de Bălgărad, Marcu şi Daniil din Feleac, care au păstorit pe românii din ținuturile Transilvaniei în veacul XV, ne sînt cunoscuţi mai mult cu numele... Afară de cei din Feleac, ei n-au avut un scaun statornic de păstorire”.⁴⁶

Ca urmaş al lui Daniil al Feleacului „este pomenit ca vlădică în Feleac” fratele său *Petru*. Ei mai aveau un frate, pe *Ioan*, paroh în Feleac. „Prin 1550 popa Ioan stăpînea toată averea din Feleac, fostă a episcopului Daniil, şi pe care de bună seamă i-o vîndu-se fratele său, vlădica Petru”.⁴⁷ Abia la 1572 este cunoscut cu numele urmaşul vlădicilor de la Feleac, *Eftimie*, care „este hirotonit episcop, însă nu la Mitropolia din Tîrgovişte, şi nici la Suceava, cum era datina, ci tocmai la *Ipek* în Serbia”.⁴⁸ „La 3 august 1572 Ştefan Báthory recunoaşte pe Eftimie episcop al românilor din Ardeal şi părţile ungureşti...”.⁴⁹ Eftimie are ca urmaş pe „*episcopul Cristofor*” (1574—1577).⁵⁰

„După moartea *episcopului* Cristofor ... preoţii români au ales pe *Ghenadie*, hirotonit la Tîrgovişte cu titlul de „mitropolit al întreg ținutului din Ardeal şi Orăzii Mari”.⁵¹ După ce pe Ghenadie şi pe urmaşul lui, *Ioan de Prislop* (1585—1606) din timpul lui Mihai Viteazul, îi intitulează *mitropoliţi*, pe urmaşul lor, *Teoctist* (1606—1614) îl consideră iarăşi numai *episcop*. După moartea episcopului Teoctist, principele Gabriel Bethlen numi urmaş pe *Teofil*, egumenul mănăstirii Prislop”.⁵³ Urmăşul lui, *Ghenadie II* (1627—1640), figurează cu titlul de mitropolit,⁵⁴

44 Istoria Bisericii Române, I, p. 264—265, 353—362.

45 Ibid. p. 265.

46 Ibid. p. 265—266.

47 Ibid. p. 355.

48 Ibid. p. 357—358.

49 Ibid. p. 358.

50 Ibid. p. 358—359.

51 Ibid. p. 359.

52 Ibid. p. 360, 402.

53 Ibid. p. 361.

54 Ibid. p. 361; Cf. Andrei Eftimie, Au existat episcopi canonici în Transilvania în veacul al XVIII-ea?, în: Studii Teologice, an. VII, nr. 1 (Bucureşti, 1955), p. 93—108.

cum vor figura vlădicii Albei Iulia pînă la Atanasie Anghel. Prin această oscilație, autorii acestei Istории se situează pe linia concepției și teoriei Iorga-Bunea, care pun în ghilimele „Mitropolia” Albei Iulii și pe titularii ei,⁵⁵ deși N. Iorga, vorbind de „Mitropolitul” Ghenadie, se exprimă astfel despre succesorul său: „Locul acestuia fu luat în 1585 de egumenul Prislopului, Ioan, — numit la 20 mart. întors de la hirotonie în august — din care Mihai Viteazul era să facă, înainte chiar de cucerirea Ardealului „un adevărat mitropolit, stînd în capitala țării”.⁵⁶

În linii mari așa se înfățișează pînă în timpul de față problema originii și vechimii Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului, tratată cu multă pasiune și competență de către istoricii noștri.

MITROPOLIA ARDEALULUI ÎN IZVOARELE STRAINE

Printre multele teorii privind începuturile și vechimea Mitropoliei Ardealului avem și una din sursă sîrbo-maghiară.

Relativ destul de veche, teoria a fost reactualizată în zilele noastre de către unii istorici sîrbi cu bun renume. Punctul de plecare al teoriei îl constituie problema organizării Bisericii Ortodoxe Sîrbe în provinciile de dincoace de munți, aparținînd Ungariei feudale, deci din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Potrivit acestei teorii, prima eparhie ortodoxă organizată din fosta Ungarie ar fi fost cea de la Ienopolea Aradului (Ineu, ung. *Borosjenő*), unde urmașii despoților sîrbi, după transformarea Serbiei în pașalîc, la 1459, au primit feude de la regii Ungariei, ca și Ștefan cel Mare și Petru Rareș, domnii Moldovei, încă din sec. XV.

La început, titularul eparhiei ortodoxe cu sediul la Ienopolea ar fi fost numai vicar al Mitropolitului Belgradului Serbiei. Cu timpul, el a fost ridicat la rangul de episcop, cu jurisdicție peste toți credincioșii ortodocși din Ungaria.

Cum românii, potrivit acestei teorii, n-aveau în acel timp o ierarhie și o Biserică organizată, episcopul sîrb din Ienopolea a purtat grijă și de nevoile lor spirituale înglobîndu-i printre credincioșii săi, al căror număr sporea mareu prin dese imigrări determinate de persecuțiile și apăsările turcești.

⁵⁵ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, II, ed. II-a, București, 1932, p. 40; și vol. I, p. 187.

⁵⁶ Ibid, I, p. 189.

Episcopul Ienopolei, Teodor, implicat în răscoala antiotomană de la 1594, după eşuarea răscoalei, spre a evita războiul turcesc, s-ar fi refugiat în Ardeal, la Teiuş, ori chiar la Sibiu, punînd astfel bazele episcopiei-mitropoliei ortodoxe române a Ardealului.

În linii mari acesta este miezul teoriei, care face din vlădica Teodor — considerat de unii istorici al Înăului, de alţii al Vîrşeşului sau chiar la Becicherecului — întemeietorul Mitropoliei Ortodoxe Române a Ardealului.

Să vedem cum îşi susţin şi argumentează părerile adepţii acestei teorii.

TEORIA DESPRE INTEMEIEREA MITROPOLIEI ARDEALULUI PRIN EPISCOPUL IENOPOLEI TEODOR TIVODOROVICI

Istoricul maghiar *Pesty Frigyes*, în lucrarea sa privind istoria Banatului de Severin şi a judeţului Severin: „*A szörényi bánság és Szörény vármegye története*“, la capitolul despre Biserica ortodoxă — *A görög-keleti egyház* — aminteşte şi de episcopia Ienopolei — *jenopoli püspökség* — „singura, dintre episcopiile amintite în diploma dată (patriarhu) lui Csernovici şi tovarăşilor lui, care existase şi mai de vreme — az egyedüli, mely a Csernavics és társainak adott diplomában nevezett püspökségek közül már korábban is iétézett“.⁵⁷

În sprijinul afirmaţiei sale, istoricul maghiar citează pe învăţatul francez *Emile Auguste Picot* (fost între anii 1869—1872 consul al Franţei în Timişoara), care în publicaţia sa *Les Serbes de Hongrie*, scrie că „în timpul domniei principelui transilvan Sigismund Báthory (1581—1597, 1598—1599, 1601, 1601—1602, † 1613), episcopul *Teodor Tivodorovici* a întemeiat la Sibiu o *Eparhie sîrbească*, care cu încetul a fost recunoscută de întreaga preoţime românească din Ardeal. Puţin mai tîrziu s-a înfiinţat la Ienopole (=Borosjenő) Episcopie sîrbească, ocupată mai apoi de Sava Brancovici — Báthory Zsigmond idejében, *Tivodorovics Tivadar* N. — Szebenben szerb eparchiát alapított, mely lassankint az eg-sz oláh papságot Erdelyben tekintélyének elismerésére készíté. Kevéssel azután Boros-Ienőben (Ienopol) alapítottott szerb püspökség, melyet utóbb Brankovics Szava elfoglalt“.⁵⁸

⁵⁷ Pesty Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, I, Budapest, 1877, p. 352.

⁵⁸ Emile Picot, *Les Serbes de Hongrie*, p. 56.

Continuînd, Pesty scrie că din familia lui Gheorghe Brancovici — „care nu este din familia despoților sîrbi (ki nem a szerb despoták családjából volt),⁵⁹ și care în urma serviciilor militare a primit din partea principelui Sigismund Báthory moșia și titlul de jupan de Ienopol, „jenopoli zsupánnak nevezte“⁶⁰ — au ieșit trei vlădici: *Sava*, *Daniil* și *Longhin*, cu sediul la Ienopolea.⁶¹

Afirmația lui Engel, care în lucrarea sa *Serwien und Bosnien* susținea că „Episcopia Ienopolei s-a mutat în Ardeal, în jurul anului 1600, cînd Sava era episcop, și prin această s-a pus baza episcopiei greco-ortodoxe ardelene (a jenopoli püspökség 1600. ev. körül... Erdélybe helyeztetett át, mi által az erdélyi g.k.e. püspökség alapja letetett)“,⁶² Pesty o combate, socotînd-o greșită, „deoarece existența episcopilor ortodocși în Ardeal se poate dovedi cu siguranță în sec. 16, „mert az erdélyi görögkeleti püspökök előfordulása már a 16. században biztosan kimutatható“.⁶³

Istoricul Marki Sándor în lucrarea sa *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*, despre istoricul județului și orașului Arad, ocupîndu-se și cu problemele bisericești, deosebește Biserica Ortodoxă Română de cea sîrbă, scriînd: „În timp ce toți românii își aveau numai în Caran-Sebeș episcopie, cea dintîi episcopie a sîrbilor din Ungaria s-a întemeiat la Boros-Ineu — Mig az olahoknak mindössze is csak Karan-Sebesen volt püspökségök, a rácok magyarországi első püspöksége Boros-Jenöben alakult meg“.⁶⁴

Vorbind despre raporturile dintre episcopia Ineului și episcopia Lipovei, ca și despre episcopii acestor eparhii, Márki presupune că mitropolii (Simion) Ștefan (1643—1654) și urmașul său Daniil (sic.), ar fi fost succesorii mitropolitului Longhinus (de la Ineu, plecat în Țara Românească, la mănăstirea Comana), dar cu reședința la Alba Iulia.⁶⁵ Pe urmașul acestora, pe Sava Brancovici, Márki îl socotește la început cu reședința la Ineu-Ienopole, după căderea căruia sub turci se mută în Ar-

59 Pesty Frigyes, *A szörényi bánság...*, I, p. 352.

60 Ibidem.

61 Ibidem.

62 Engel, *Serwien und Bosnien*, p. 480, ap. Pesty, *A szörényi bánság...*, I, p. 352.

63 Pesty, *A szörényi bánság...*, I, p. 352.

64 Márki Sándor, *Aradvármegye és Arad szabad királyi város története*, II, Arad, 1895, p. 238.

65 Ibid., p. 239—240.

deal, la Alba Iulia.⁶⁶ Așa cum pune problema, lasă să se înțeleagă că mitropolia Ardealului își are originea la Boros-Ineu.

Alt istoric maghiar, Böhm Lenart, în istoria sa asupra Banatului „*Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme*“, după ce vorbește despre răscoala românilor și sîrbilor de la 1594, ca și despre consecințele ei, citînd pe Szalay, scrie că „Sigismund Báthory s-a simțit obligat să primească pe teritoriul său pe refugiații sîrbi. Între ei a fost și *episcopul Ineului*, probabil identic cu *vlădica Theodor*, amintit în scrisoarea adresată principelui (la 13 iunie 1594).⁶⁷ Acesta a fost *primul episcop greco-ortodox în Ardeal*. Ceilalți refugiați *sîrbo-români* și-au aflat scăparea în diferite locuri din Ardeal, unde și-au întemeiat noi cămine — Báthory Zsigmond köteleességének tartota a menekülő szerbeket területén befogadni. Közöttük volt a *jenői püspök* is, talán azonos a magat fönneb *Theodor vladikanat nevező* levélíróva. Ez volt az *első görög kel. püspök Erdélyben*. A többi *szerb-román* menekülő Erdélyben több helyütt talált menedékre, hol új hazát alapítottak maguknak“.⁶⁸

Să urmărim acum izvorul la care se referă Böhm, anume pe istoricul maghiar *Ladislau von Szalay*, care în lucrarea sa germană asupra sîrbilor *Das Rechtsverhältniss der serbischen Niederlassungen zum Staate in den Ländern der Ungarischen Krone*, tipărită în „Leipzig und Pest“, la 1862, descriind răscoala valahilor și sîrbilor de la 1594 în Banat, cu luptele date la Becicherec împotriva turcilor comandați de pașa de Timișoara și de beii din Giula, Cenad și Lipova,⁶⁹ scrie precum urmează:

„Sigismund Báthory își ținu probabil de a sa datorie — după ce Moise Székely, fără aprobarea sa, se opri în interiorul ținuturilor Ardealului — ca să primească prietenește pe refugiații *sîrbi* între care și pe *episcopul din Ineu* — probabil același cu *vlădica Theodor*, cel care a predat cererea de mai sus. Theodor — sau cum se numise acel om — *a fost cel dintîi episcop greco-neunit al Ardealului* — die serbischen Flüchtlinge, unter ihnen den Bischof von Jenő — vielleicht einundderselbe mit dem sich oben Vladika Theodor nennenden Gesuchsteller — bei sich

⁶⁶ Ibid., p. 241.

⁶⁷ Ioachim Crăciun, Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români 1566—1608, Cluj, 1928, p. 198.

⁶⁸ Böhm Lénárt, *Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme*, I, Pest, 1867, p. 252—255, 402—403, n. 13.

⁶⁹ Ladislau von Szalay, *Das Rechtsverhältnisse der serbischen Niederlassungen zum Staate in den Ländern der Ungarischen Krone*, Leipzig und Pest, 1862, p. 11—12.

gastfreundlich aufzunehmen. Theodor — oder wie der Mann hiess — *war der erste griechisch-nicht-unierte Bischof Siebenbürgens*.⁷⁰ O parte a refugiaților *sîrbo-valachi* — continuă Szalay — s-au așezat în regiunea Teiușului și a Albei Iulia de azi, unde și-au temeluit și biserici, o altă parte și-au făcut tabără la Orăștie și-n jurul ei, care însă după zece ani s-a nisipit — Ein Theil der *serbischen-walachischen* Flüchtlinge liess sich in der Gegend von Tövis und des heutigen Karlsburg — damals Gyulafehérvár genannt — nieder, und baute sich hier auch Kirchen...“.⁷¹

Szalay știe și despre urmașii *Vlădiciei* Teodor în Scaunul Ardealului, provenind tot de la Ineu: „Al cincilea, dacă nu greșim, urmaș al lui Teodor în scaunul episcopal greco-neunit al Albei Iulia, Savva, a fost tot din ținutul *Ineului*, avea numele de *Brancovici*, și era probabil din aceeași familie cu Teodor-*Theodors*, wenn wir nicht irren, *fünfter Nachfolger auf dem karlsburger nicht-unirten Bischofstuhle: Sabba*, war gleichfalls aus der Gegend von *Jenö*, führte den Namen Brankovics, und mag mit *Theodor* aus einer und derselben Familie entsprossen sein“.⁷² Gheorghe Rákoczi II, cu diploma din 28 decembrie 1656, a aflat de bine să „încredințeze *episcopia greco-sîrbo-valachică* lui Savva Brancoyici-Corenici — den Sabbas Brancovics-Korentics ... dass das *griechisch-raizisch-walachische* Bisthum ihm soll verliehen werden ... și a-i aproba numitului Savva *Episcopia bisericilor de confesiune greacă din Ardeal* și din părțile aparținătoare acestuia — dem genannten Sabba das Bisthum der Kirchen *griechischer Confession in Siebenbürgen* und den damit verbundenen Thellen zu verleihen...“.⁷³

Fără să indice izvorul, peste zece ani după Szalay, istoricul german *Joh. Heinr. Schwicker*, în a sa Istorie a Banatului Timișan — *Geschichte des Temeser Banats*, zweite Ausgabe, Pest, 1872, apreciază în același fel urmările răscoalei româno-sîrbe de la 1594, inspirată de Mihai Viteazul.⁷⁴ Printre refugiații sîrbi, die flüchtigen Serben, s-a aflat și *Episcopul de Ineu*, probabil identic cu autorul scrisorii sus citate, *Vlădica Teodor*, care a fost primul episcop greco-neunit în Ardeal — Unter ihnen befand sich auch der *Bischof von Jenö*, vielleicht identisch mit dem

70 Ibid, p. 14.

71 Ibidem.

72 Ibidem.

73 Ibid, p. 14—15.

74 Joh. Heinr. Schwicker, *Geschichte des Temeser Banats*, ed. II, Pest, 1872, p. 189—193.

oben berührten Briefschreiber *Vladika Teodor*; es war diesz der erste gr.n.u. Bischof in Siebenbürgen.⁷⁵ Ceilalți refugiați sîrbo-români obținură mai multe localități pentru refugiu în Ardeal, unde și-au întemeiat o nouă patrie. — Die übrigen *serbisch-walachischen* Flüchtlinge erhielten in mehreren Orten Siebenbürgens Zufluchtsstellen, wo sie sich eine neue Heimat errichteten“.⁷⁶

Teoria aceasta abia a aflat ecou, ciuntit, în publicațiile românești. Protopopul Lugoșului, Dr. Gh. Popovici, în *Istoria Românilor Bănățeni* (Budapesta, 1904), reține doar atît din urmările răscoalei de la 1594: „O parte din răsculați se refugiară în Transilvania, între care și episcopul din Ienopolea“.⁷⁷ Deși amintește aici de *vlădica Teodor* și despre rolul lui în operațiunile militare ale răsculaților (fără să precizeze naționalitatea acestora) creștini din Banat, nu dă nici o relație unde și-a avut scaunul“.⁷⁸

Nicolae Iorga, în *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor* (I, ed. II, București, 1928), scrie că la Lipova „se întîlnește încă la 1608 un *vlădică fără reședință*, de bună seamă român, Savva, urmaș al unui *Teodor Vlădica*, pe care-l aflăm pomenit în cursul luptelor lui Sigismund Bathory cu turcii, la 1595“.⁷⁹ În volumul II al Istoriei sale, în *Lista mitropoliților și episcopilor români*, la Episcopia de Inău (Ienopole) trece în primul loc pe *Teodor*, 1595 și urm. „*Episcop român*“.⁸⁰

Cronicarul ungur, din epoca lui Mihai Viteazul, Szamosközy, în *Insemnările* lui privitoare la români, amintește la 1594 despre răscoala împotriva turcilor, ca și despre ajutorul solicitat de răsculați principelui sau craiului Sigismund: „Capul soliei era unul cu numele *Teodor*“.⁸¹ La cap. CLV al *Insemnărilor* scrie „Scrisoarea lui Sava Ban, Vely Mironith și *Teodor Vlădica*“,⁸² fără să precizeze reședința lui.

Dr. Ioachim Crăciun, editorul *Cronicarului Szamosközy*, scrie că episcopul Teodor „nu pare a fi al Inăului, după cum

75 Ibid, p. 193, n.

76 Ibidem.

77 Dr. Gh. Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Budapesta, 1904, p. 240.

78 Ibid, p. 239—240.

79 N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, I, ed. II, București, 1928, p. 236.

80 Idem, *ibid.*, II, ed. II, București, 1932, p. 347.

81 Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*..., p. 3.

82 Ibid, p. 198.

s-a crezut⁸³ (de către N. Iorga), ci al Vîrșeșului, după cum susțin toți istoricii sîrbi“.⁸⁴

Analizînd toate părerile expuse în această problemă, Gh. Cotoșman a conchis: „Combinația cu *Teodor Nestorovici* sau *Tivodorovici* de la Sibiu, identic cu vlădica *Teodor* de la *Inăw* sau *Virșeș*, poate să aibă și ea ceva bază reală. Eventuala prezență, temporară, la Sibiu, după eșuarea răscoalei, a vlădicăi *Teodor*, trebuie pusă în legătură cu tratativele diplomatice ce-au urmat între principele ardelean *Sigismund Báthory* și *Mihai Viteazul*,⁸⁵ care, după *Schwicker*, a colaborat cu acest faimos Vlădică la organizarea răscoalei bănățene de la 1594“.⁸⁶

ISTORIOGRAFIA SIRBEASCA DESPRE INCEPUTURILE MITROPOLIEI ARDEALULUI

1. CRONICA LUI GHEORGHE BRANCOVICI

Din cercetările de pînă acum se pare că izvorul care a alimentat teoriile contradictorii care căutau originea Mitropoliei române a Ardealului în Episcopia „sîrbească“ a Ienopolei, este *Cronica* sîrbească a falsului despot sîrbesc *Gheorghe Brancovici*, fratele Sf. Mitropolit *Sava Brancovici* (1656—1680). Critica istorică obiectivă a dovedit că această cronică, pe lîngă multe adevăruri, conține o serie întreagă de plăsmuiri.⁸⁷

După ce face genealogia familiei sale, pe care o consideră coborîtoare din familia despoților sîrbi cu acest nume, cronicarul se ocupă în special de urmașii jupanului *Ioan Brancovici* și cu osebite de *Simeon*, cu numele călugăresc *Sava*, și de unchiul acestuia, de „*Longhin Brancovici*, arhiepiscopul din Ienopole“.⁸⁸ Aici ne interesează pasajul privind episcopia Ienopolei și legătura ei cu mitropolia Ardealului:

„După oare care vreme pristăvindu-se întîiul preot din tîrgul Ienopolei și fiindu-i acesta rudă după sînge (lui *Simeon*); cu numele *Grigore Brancovici*, că în acea vreme arhiepiscopia mitropolitană cu toată clă-

⁸³ Citează pe N. Iorga, o. c., I, p. 234.

⁸⁴ Ioachim Crăciun, Știri despre episcopii Ioan Cernea al Vadului, Teodor al Vîrșeșului și Sava al Inăului la cronicarul ardelean Ștefan Szamosközy, în: Închinare lui Nicolae Iorga, p. 127.

⁸⁵ Dr. Ioan Sîrbu, Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, Domnul Țării Românești, I, București, 1904, p. 271—272.

⁸⁶ Schwicker, Geschichte des Temeser Banats, p. 191; Gh. Cotoșman, Episcopia Caransebeșului pînă în pragul sec. XIX. Caransebeș, 1941, p. 67.

⁸⁷ Silviu Dragomir, Fragmente din Cronica sîrbească a lui Gheorghe Brancovici, în: Anuarul Institutului de Istorie națională, II, 1923, București, 1924, p. 3—11; Marina I. Lupaș, Mitropolitul Sava Brancovici, Cluj, 1939, p. 7—11, 15.

⁸⁸ Silviu Dragomir, Fragmente din Cronica sîrbească a lui George Brancovici, în: Anuarul cit., p. 52.

direa, fu mutată din târgul Ienopolei și așezată în Bălgradul Ardealului, de către desamintitul Mihai Basarab, voevodul Țării Românești, iar Ienopolea căpătă atunci numai un preot de frunte, care se cheamă protopop. De aceea, cum am zis, mutându-se *arhiepiscopia de aici* și schimbându-se în *episcopie*, în locul căpeteniei episcopoești fu așezată cea protopopească și cu oficiul de protopop fiecare din Ienopole dispunea peste tot cuprinsul eparhiei". În original textul sună așa:

„Po nekoemu je minuvšemu vremenu vatomjde Ioanopolskomu trjištu, prvo nacelsvuiuštei Sveštenik ot jilišta veka sego prestavliaem bivaet, bivši je ubo i toi prvo nacelni Sveštenik povlekušteise krvi sarodnik imenuemi *Grigorie Brankovišu*, -iako ubo vatijde vremenah *Mitropolitsko Arhiepiskupstvo* rukoiu više mnog ciislnim kratom vaspomenuemago, Mihaila Basaraba voivodi vlahozaplaninskago ot *ioanopolskago trjišta va sedmogradsko Belgradsko* trjište priseleno i vamesteno bivaše vasiaciaskim ustroieniem, ioanopolskoje trjište togda taciui prvo nacelnim Sveštenikom obdrjimo bivaše egoje protopopom nazivati obiciiai imeahu, togo radi iako *ottudu Arhiepiskupstvo* poviše recennomu priselivšise, i va *episkupsko* stepenstvo vamesteno bivši, tuje i potom va *mesto episkupskago nacelstva* vameštavaemo bivaet protopopsko nacelstvo i timjde protopopskimi nacelstvom vasak prvo Sveštenstvuiei va ioanopolsko trjišteoblast imeaša vaseiu episkopskoii eparhieiu“.⁸⁹

Pe lângă imprecizii și inadvertențe cronologice, textul citat și în general întreaga cronică abundă în confuzii, fapt care determină pe unii istorici s-o timbreze ca mincinoasă: „Pesty Frigyes și scriitorii românesci urmează cu privire la episcopia Ienopolei o istorie mincinoasă, scrisă de George Brancovici, fratele „mitropolitului“ Belgradului Sava Brancovici, despre trecutul familiei sale. Nu ne putem lua după istoria lui George Brancovici, pentru a stabili vechimea episcopiei Ienopolei. Constatat pînă acum este numai atîta, că pre la 1689 era episcop în Ienopolea *Isaia Diacovich*, care ni se prezintă de la început ca supus patriarhului sîrbesc...“.⁹⁰

„Dacă scriitorii noștri s-au luat după spusele lui George Brancovici ... ei au greșit foarte tare ... În spusele lui nu găsim nici un grăunte de adevăr. În istoria familiei sale zice că *mitropolia Albei Iulie s-a întemeiat prin un sîrb, Sava, mutîndu-se acolo episcopia din Ienopole*, ceea ce însuși Cipariu constată că nu este adevărat“⁹¹ — scrie și cu oarecare patimă confesională Augustin Bunea.

Cît de confuză și plină de erori este această cronică rezultă și din pasajul ce urmează privind alegerea ca protopop a lui *Simeon*, viitorul mitropolit Sava Brancovici: „Atunci nu nu-

89 Dragomir, Fragmente din Cronica sîrbească a lui George Brancovici, în: Anuarul cit., p. 14—15, 53.

90 Bunea, Ierarchia românilor din Ardeal și Ungaria, p. 199—200.

91 Ibid; p. 268; cit. pe Cipariu, Arhiv., p. 650.

mai rudele sale din Ienopole au stăruit să-l convingă, ci adunându-se în sobor toată *eparhia episcopală a Ienopolei* zicînd, să nu fie așezat vre-un om străin în cel mai de frunte scaun preoțesc, ca nu cumva să se mute, pe urmă, *eparhia episcopală* din tîrgul Ienopolei... Ei insistară cu toată puterea, ca *scaunul episcopesc* să rămînă vechei familii a Brancovicilor... Dacă însă ar ajunge această *eparhie* la un însemnat neam strein, li se pare că va fi împărțită în mai multe părți”.⁹²

2. DIMITRIE RUVARAT LEAGĂ ÎNCEPUTURILE MITROPOLIEI ARDEALULUI DE MUTAREA LA SIBIU A VLĂDICII TEODOR

În lucrarea sa asupra eparhiei Timișorului la 1758 — *Temišvarska eparhija od nyena postanka do 1758. god.*, tipărită în *Srpska manastirska štamparija u Sremskim Karlovcima*, 1914, fostul bibliotecar al Mitropoliei de la Carloveț încearcă să arunce lumină asupra unui trecut învăluit în ceață și nesiguranță.⁹³

În legătură cu răscoală „sîrbilor din Banat” de la 1594, în care vlădica *Teodor* a jucat un rol de seamă, Ruvaraț scrie: „Tot cu această ocazie, mulți sîrbi s-au retras din Ienopolea înapoi la Arad, iar alții s-au dus în Ardeal și s-au așezat în orașele Bălgărad, Sibiu și alte orașe, unde vlădica *Teodor Tivadirovici întemeie* — după cum se spune și nu după o dovadă întru totul verificată — *episcopia ortodoxă de Sibiu* — Tom se prilikom mnogi Srbi povukoše u Jenopolje iznad Arada, a drugi se osteliše u Erdely i naseliše erdelyski Beograd, Sibiu i druge gradove, gde *vladika Teodor Tivadirovici osnova* — po pricianju, a još ne sasvim utvrđyjenim dokazom — *pravoslavnu episkopiju u Sibinyu*”.⁹⁴

„Sîrbii, colonizați cu această ocazie în Ardeal, cu timpul s-au contopit cu românii, ca și o bună parte în Banatul însuși — Naselyeni i tom prilikom a i raniie u Erdelyu Srbi, vremenom su se pretopili u Rumune, kao dobar deo i u samom Banatu”.⁹⁵

În istoria eparhiei Vîrșetului-Caransebeșului la 1713 — *Opis uršaciko-sebeške eparhiie od 1713. godine*, u Srem Karlovcima, 1924, istoricul Ruvaraț completează cele afirmate în

⁹² Dragomir, *Fragmente din Cronica sîrbească*., p. 54.

⁹³ D. Ruvaraț, *Temišvarska eparhija od nyena postanka do 1758, god.*, Srem Karlovți, 1914, p. III, VI.

⁹⁴ Ibid., p. VI.

⁹⁵ Ibidem.

studiul mai sus citat privind lipsa de informații asupra trecutului Bisericii sîrbești din Ungaria de odinioară: „Cu toate că emigrarea sîrbilor din Serbia în Banatul de nord — așa-zisul Banat al Severinului — a început în măsură mai mare încă în sec. XV, pe timpul despotului Ștefan Lazarevici, fiul knezului Lazar, — *nu se știe nimic din istoria lor bisericească înainte de finea secolului al XVI* — seoba Srbalya iz Srbije u severni Banat — tako zvani Severinski Banat — zapocela u vetyci meri ioš u XV. veku za vreme despota Stevana Lazarevicia — s sina kneza Lazara —, *ne zna se sve do pred kraj XVI. veka ništa iz. Jrkvene nyihove Istorije*“.⁹⁶

Remarca lui Ruvaraț este importantă și pentru fizionomia etnică a Banatului și Crișanei la finea sec. XVI, cînd, după denumita răscoală româno-sîrbească de la 1594, sîrbilor „li se nimicește — potrivit istoriei maghiare — nu numai speranța și norocul, ci și *numele li s-a șters din Banat* — E nap a szerbeknek nem csak reményét és szerencsáját tette semmivé, hanem *nevüket is a Bánságban kitörülte*“.⁹⁷

3. DR. DUȘAN I. POPOVICI DESPRE AȘEZAREA LA TEIUȘ ÎN ARDEAL A EPISCOPULUI TEODOR AL VÎRȘETULUI

Profesorul universitar de la Belgrad, Dr. Dușan I. Popovici, în opul său istoric despre sîrbii din Banat pînă la finea sec. XVIII — *Srbi u Banatu do kraia osamnaestog veka*, Beograd, 1955, — vorbind despre mișcarea revoluționară din Banat de la 1594, scrie: „La finea sec. XVI s-a pornit printre sîrbii din Banat o mare mișcare împotriva turcilor, care s-a încheiat defavorabil pentru sîrbi — koi i nesrecino svršio po Srbe.“⁹⁸ După înnăbușirea răscoalei, turcii au pustiit satele, tîrînd populația sîrbească în robie, — opustoșili i porobili srpska naselya.⁹⁹ Locuitorii care au reușit să se salveze, o parte din ei s-au refugiat în Ardeal, iar altă parte au trecut în împărăția austriacă. Cei ce s-au refugiat în Ardeal, s-au stabilit la Teiuș și jur, unde Báthory le institui ca episcop pe fostul episcop al Vîrșetului, Teodor — Oni koi su pobegli u Erdely mastane se u Teiušu i okolini gde im Batori postavi za vladiku raniieg vršacikog vla-

⁹⁶ D. Ruvaraț, Opis vršaciko-sebeške eparhije od 1713, godine, un Srem Karlovčima, 1924, p. 3.

⁹⁷ Böhm Lenart, Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme, I, p. 255.

⁹⁸ Dr. Dușan J. Popovici, Srbi u Banatu do kraia osamnaestog veka, Beograd, 1955, p. 37.

⁹⁹ Ibidem.

diku Teodora —,¹⁰⁰ iar din cei ce au trecut în împărăția austriacă s-a format un grup de 400 bărbați luptători puși în slujba armatei Austriei.¹⁰¹

În aceeași lucrare, la capitolul despre așezările sârbești din Banatul Românesc — *Srpska naselya u rumunskom Banatu* —, profesorul Dușan Popovici se oprește asupra istoricului orășelului Teiuș din Transilvania, locul de refugiu al bejenarilor sârbi de la 1594. După căderea Timișorii și Lipovei (1552) și a Giulei (1566) s-au așezat un număr de sârbi la marginea Ardealului pe lângă Alba Iulia — naselio se izvestan broi Srba u kraj oko Erdelyskog Beograda.¹⁰² Printre sîrbii colonizați în aceste părți, unii s-au așezat la Teiuș pe Mureș — *Teviș, Teuș, Trnovo, na Morišu*. Numărul sîrbilor în Teiuș s-a mărit după nereușita răscoalei de la 1594 — Broi Srba u Tevișu poiaciao se posle neuspele bune od 1594.¹⁰³ Atunci o parte dintre sîrbii din Banat s-a așezat la *Teiuș*, unde cnezul (principele) Báthory a așezat cu ei și pe *episcopul Virșețului vlădica Teodor* — Tada ie iedan deo Srba iz Banata nastanio u *Tevișu*, gde im ie knez Batori postavio za *vladiku vršacikog vladiku Teodora*.¹⁰⁴ Această *episcopie* exista și în sec. XVII — Ova episkopiia postoiala ie u XVII-lea veku. În 1616 era *mitropolit în Teiuș* Sava Brancovici — 1616 bio ie *Tevișu* mitropolit Sava Brancovici.¹⁰⁵ Pe la 1665 cneazul (principele) Apafi colonizează la Teiuș sîrbi, din cei refugiați de la Ienopolea. Între anii 1656—80 a fost în Teiuș Sava II Brancovici, mitropolit al românilor, sîrbilor, grecilor și rușilor — 1656—80 bio ie u *Tevișu* Sava II Brankovici mitropolit Blaha, Srba, Grka i Rusina“,¹⁰⁶ scrie recent profesorul Dr. Dușan Popovici.

ROMAN COTOȘMAN

100 Ibidem.

101 Ibidem.

102 Ibidem.

103 Ibidem.

104 Ibidem.

105 Ibidem.

106 Ibid, p. 202.

BUCURIA DE A TRĂI

„Bucurați-vă pururea“

(I Tes. 5, 16)

Știm cu toții — noi, cei ce credem în Mântuitorul Iisus Hristos — că viața este un mare dar pe care îl avem de la Dumnezeu, Ziditorul nostru. Și dacă ne bucurăm atunci când primim un dar oarecare, când ne este oferit cu inimă bună, cu atât mai mult trebuie să ne bucurăm de unul dintre cele mai mari daruri posibile, primit cu nelimitată dragoste, dar care este viața noastră. Căci din bucurie am fost zidiți spre bucurie.

Drept aceea, bucuria constituie un element esențial al vieții. Fără bucurie viața n-ar avea sens, n-ar avea suport. Înțelepciunea popoarelor a sesizat încă din vechime acest adevăr, cuvîntul de bucurie fiind frecvent în salutul zilnic al multor neamuri. Il găsim și la poporul nostru alături de cuvîntul pace, pace și bucurie, ca două surori bune, ca două realități importante, ca două bunuri de temelie ale vieții. Tot din vechime, acest adevăr a fost sesizat și de gînditori de seamă ai omenirii, care l-au concretizat în cuvinte ca acestea: „Bucuria face societatea mai bună; ea ajută tot ceea ce este mai bun. Dacă tu ai bucurie în inimă, mintea ta va fi mai limpede, gîndirea ta mai clară, imaginația ta mai vie, sufletul tău mai senin, viața ta morală mai ridicată, lucrul tău mai plăcut, sănătatea ta mai tare, virtutea mai gata de jertfă“.

Căci, spre deosebire de întristare, de „inima rea“, care sapă la sănătatea trupeză și sufletează a omului,

„Bucuria cînd răsună,

Orice inimă îmbună

Și sufletele răsfată

Cu nespusa ei dulceață“,

cum constată pe drept cuvînt și Anton Pann în aceste versuri.

Bucuria, dragostea de viață, încrederea în ea este însă o poruncă creștină de frunte. „Ideia de bucurie este ceva obișnuit în Sf. Scriptură“, ne spune Sf. Vasile cel Mare comentînd Psalmul 32. De altfel, de la început învățătura creștină a apărut ca un mesaj de bucurie, căci Evanghelia „veste bună“ înseamnă și orice veste bună este purtătoarea unei bucurii. Știind, ca Dumnezeu ce este, că „veselia inimii este viața omului și bucuria omului este îndelungarea zilelor lui“ (Înțelepciunea lui Iisus, Sirah 30, 22), cu adevărat pacea și bucuria — pace vouă, bucurați-vă, bucurați-vă și vă veseliți — sînt frecvente pe buzele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Bucuria este nelipsită și la Sf. Apostoli și cu deosebire la Sf. Apostol Pavel, în ale cărui scrieri setea de a trăi, încrederea în viață, în om și în rosturile lui se desprind din fiecare capitol, el însuși desfășurîndu-și „cu bucurie“ (F. Ap. 20, 24) întreaga și greaua sa muncă de evanghelizare. „Bucurați-vă pururea întru Domnul și iarăși zic bucurați-vă“ — ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel în Epistola către Filipeni (4, 4), iar în Epistola către Tesaloniceni ne poruncește direct: „Bucurați-vă pururea!“ (I Tes. 5, 16).

Marele Apostol Pavel ne cere, așadar, o stare de bucurie, de seninătate, de pace sufletească cît mai bogată, cît mai permanentă. Bucuria de a trăi, bucuria vieții deci trebuie să ne fie cît mai deplină. Pentru acest scop creștinul are suficiente motive, unele mai vădite, iar altele mai puțin vădite, și asupra unora dintre ele vom zăbovi puțin în cele ce urmează.

După cum am văzut și la începutul acestor rînduri, scopul zidirii noastre a fost acela de a ne bucuria, de a fi fericiți. După învățătura noastră creștină, lumea cu tot ce este în ea este lucrarea lui Dumnezeu, este o oglindire a dragostei Sale, a înțelepciunii și atotputerniciei Sale, El creindu-ne „spre a ne face părtași bunătății Sale dumnezeiești“, după cum spune Sf. Ioan Damaschinul.

Bucuria de a trăi ne-o dă de pildă natura, mediul fizic sau lumea aceasta materială care ne înconjoară și în care ne desfășurăm activitatea, ca munții și cîmpiile cu tot ceea ce cuprind ele, dealurile și văile, izvoarele, rîurile și mările, animalele și păsările și, în general, întregul Univers cu toate fenomenele lui. Natura, cu toate bogățiile și frumusețile ei, este o adevărată binecuvîntare pentru noi oamenii. Murmurul unui izvor, o adiere lină de seară, un răsărit de soare sau de lună, un munte cu creasta înfiptă în nori, o livadă cu pomi, un cîmp încărcat cu holde, o pajiște presărată cu mii de flori, un codru bogat înveș-

mîntat cu verdeață sau cu neaua iernii și altele de felul acestora ne încîntă ochiul și ne desfată auzul, ne liniștesc sufletul și ne refac ca prin minune puterile noastre de muncă. De aceea, sufletele mari mai ales au găsit în natură a doua lor mamă, iubind-o și cîntînd-o în versurile, în scrierile și muzica lor, ca să nu spunem că natura a fost prietenul cel mai fidel al întregului nostru popor, în decursul zbuciumatei sale istorii.

Pe cîți dintre noi nu ne-au mișcat, cîte simțăminte de mulțumire, de bucurie că trăim nu ne-au produs gingășia și parfumul unei lăcrimioare, frumusețea unui trandafir sau a unei garoafe, aerul curat și proaspăt al unei dimineți pline de pace, un zîmbet îngeresc de copil, un salut sincer și binevoitor, revederea unui prieten iubit sau altei ființe dragi etc! Sînt pe deplin îndreptățite spusele că „penelul măestru al Creatorului a presărat natura cu comori de frumuseți, dîndu-i omului fericirea de a se bucura de ele“.

Frumusețea naturii a mișcat și sufletul divin al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, ceea ce rezultă din următoarele cuvinte pe care le adresa ucenicilor Săi și tuturor celor care îl ascultau: „Priviți crinii cîmpului cum cresc... Nici Solomon în toată mărirea sa nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia“ (Matei 6, 28—29). „Frumusețea florilor întrece toate broderiile de aur și mătase“ — spune Sf. Ioan Gură de Aur, comentînd Evanghelia după Matei (Omilia XXII).

Pămîntul însuși în mișcarea sa planetară ca și întregul Univers, cu toate legile care îl guvernează, sînt de-o frumusețearară. De altfel cuvîntul „cosmos“ nu înseamnă altceva decît frumusețe, armonie. Acest lucru a fost confirmat de cosmonauți, care, privind Pămîntul de la înălțimile atinse în zborurile lor, au declarat că „planeta noastră este excepțional de frumoasă“.

Chemîndu-i la pace și liniște pe la începutul sec. II d.Hr., printre altele Clement Romanul le dădea corintenilor ca pildă de urmat și mișcarea astrilor și în general pacea și armonia care domnește în cosmos, în cuvinte ca acestea: „Ziua și noaptea își săvîrșesc calea rînduită de Dumnezeu, nefăcîndu-și una alteia vreo piedică. Soarele, luna și grupurile de stele, după legile Lui, în armonie și fără abatere, își străbat căile care le sînt rînduite. Adîncurile nepătrunse ale prăpăstiilor și tărîmurile necercetate dinăuntru Pămîntului prin aceleași legi se țin împreună. Întinderea nemăsurată a mării, strînsă în albia sa, nu trece peste marginile ce-i sînt puse împrejur. Timpurile de primăvară, vară, toamnă și iarnă se înlocuiesc în pace unul pe altul.

Întoarcerea regulată a vînturilor la un anumit timp își îndeplinește fără greșală serviciul său. Izvoare pururea curgătoare, făcute spre folosirea și sănătatea noastră, pun neîntrerupt la îndemîna oamenilor vinele lor pentru a-i face să trăiască. Toate acestea le-a rînduit marele Făcător și Stăpîn al tuturor, ca să petreacă în pace și bună înțelegere, împărțind tuturor binefacerile Sale" (Epistola I către Corinteni XX). Cu adevărat deci „toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la vremea lor" (Eccl. 3, 11). Toată opera Sa fiind „slavă și frumusețe" (Psalm 110, 3), întreaga natură constituie, așadar, un motiv de bucurie pentru orice ochi și simțire omenească, după cuvîntul Psalmistului care zice: „M-ai veselit, Doamne, prin fapăturile tale și lucrurile mîinilor tale mă minunează" (Ps. 91, 4).

Un puternic temel pentru bucuria de a trăi îl constituie cu deosebire viața însăși, îl avem în omul însuși, în noi înșine, în valoarea noastră în această lume, în constituția noastră trupească și sufletească, în uriașa bogăție morală care este cuprinsă în ființa noastră, în însușirile noastre pozitive și în posibilitățile de împlinire a acestor însușiri. „Ce fericire este să trăiești — spunea cu vădită mulțumire un vîldică ortodox din timpul nostru, apreciind neprețuitul dar care este viața. Să respiri aer, să simți în piept bătaia inimii, să porți în tine mintea care adună știința, să ai inimă făcută pentru dragostea de oameni și pentru tot ce ne înconjoară, să ai ochi care să vadă, urechi care să audă, picioare care să ne ducă acolo unde vrem; numai singure acestea alcătuiesc o mare fericire" (Rev. Glasul Bisericii, nr. 7—8/1962, p. 818).

După învățătura Sf. Scripturi, valoarea unui singur om nu poate fi cu nimic comparată. Tot aurul pămîntului, toate bogățiile materiale ale lumii nu valorează cît un singur om, căci cea mai mare valoare a Pămîntului este omul, iar toate celelalte pentru el sînt făcute. „Micșoratu-l-ai numai cu puțin față de îngeri; *cu slavă și cu cinste l-ai încununat* și l-ai pus stăpîn peste lucrurile mîinilor tale. Toate le-ai supus sub picioarele lui" — spune Psalmistul (Ps. 8, 6—7), subliniind marea omului. Tălmăcind Psalmul 48, Sf. Vasile cel Mare ne învață și el: „Mare lucru este omul și un lucru de cinste este bărbatul milostiv, avînd sădită această cinste în însăși construcția lui naturală. Căci care dintre lucrurile de pe pămînt a mai fost făcut după chipul Creatorului?"

Vorbînd despre om ca despre cea din urmă și cea mai distinsă faptură a Ziditorului, asemenea unui profet din vechime

care vorbea în numele Domnului, un mare pedagog scria acum aproape patru veacuri: „Pe tine (omule) te-am ales ca tovarăș al eternității; spre folosul tău am pregătit eu cerul, pământul și ceea ce este într-însul. Pe tine te-am pus peste toate lucrurile mâinilor mele; toate le-am pus la picioarele tale. Pentru ca să nu-ți lipsească nimic, în cele din urmă m-am dat pe mine însumi ție, în unire ipostatică, unind natură mea cu a ta pentru vecie, ceea ce nu s-a întâmplat nici uneia dintre făpturile văzute sau nevăzute. Recunoaște, așadar, că tu ești culmea cea mai desăvârșită a operelor mele, o admirabilă chintesență a lor, locuitorul lui Dumnezeu printre ele, coroana gloriei mele” (I. A. Komensky: Texte alese. București 1958, pag. 10—11). „Omul este cununa creației. Fără el viața își pierde valoarea și este lipsită de istorie” — se spune într-un document prezentat la o întrunire internațională de către delegația Bisericii Ortodoxe Române. (Cf. rev. „Bis. Ort. Română, nr. 1—2/1964, p. 87).

Cei ce studiază trupul omului, spun adesea că din punct de vedere fizic trupul omenesc este una dintre cele mai complexe și perfecte mașini, în măsura în care, desigur, se poate face o asemenea comparație. Să ne gândim de pildă, în această privință, la minunata capacitate de apărare a trupului nostru împotriva infecțiilor mai ales. Nici n-a pătruns bine microbul în corp și o armată deplin credincioasă de leucocite năvălește asupra lui și-l distruge cu prețul morții lor.

Privind la înțeleapta întocmire a ființei omenesti, care este cum nu se poate mai potrivită pentru rostul nobil pe care-l are de împlinit în lume, Psalmistul David exclamă plin de recunoștință către Marele nostru Ziditor: „Tu ai făcut cele dinăuntru ale mele și m-ai țesut în pîntecele maicii mele. *Slăvescu-te că sînt minunat întocmit*” (Ps. 138, 13—14).

Sf. Părinți au făcut și ei o seamă de observații juste și interesante nu numai asupra sufletului, ci și asupra trupului nostru.

Noi însă sîntem oameni nu numai prin trupul nostru, cît mai ales prin rațiunea noastră, prin partea spirituală din noi, prin sufletul nostru. „Rațiunea ne face vrednici să ne numim oameni” — ne arată Antonie cel Mare (Filocalia, trad. de Prot. Dr. D. Stăniloae, vol. I, p. 6). „Capul (rațiunea, gîndirea, sufletul) mai cu seamă este ceea ce numim noi om” — ne învață și Sf. Ioan Gură de Aur (Omilia XXXI la Ep. I către Corinteni).

Sufletul nostru al fiecăruia este mai ales izvorul cel nesecat de bogății și de bucurii multiple și adânci. „Fericirea nu stă în turme sau în aur; lăcașul ei este în sufletul nostru“ — constata încă de demult un înțelept din vechime. Fiecare ființă omească are un interior inexprimabil, nespus de bogat, avînd chemarea ca, prin activitate intensă, prin muncă creatoare, să-l îmbogățească mai mult. Căci, după cuvîntul unui Părinte bisericesc (Nil Ascetul, cf. Filocalia vol. I, p. 215), „sufletul are atîta puțință de creștere încît nu-i ajunge toată viața pentru desăvîrșirea lui“. Același înțeles îl au și cuvintele Sf. Vasile cel Mare din tălmăcirea sa la Psalmul 14: „Ni s-a dat grija sufletului, pentru ca lucrîndu-l cît se poate de potrivit să-l dăm înapoi plin de roadă Celui care ni l-a dat“. Fiecare din noi este capabil de gînduri sau idei înalte, fiecare ne naștem cu predispoziții, înclinații spre fapte mărețe, spre înfăptuiri minunate, aducătoare de bucurii. Pilda cu talanții este o nedezmințită mărturie în acest sens. În ea ni se arată că fiecare om are o anumită zestre spirituală, unii mai multă, alții mai puțină, dar fiecare dintre noi are cel puțin un talant, pe care poate și este obligat să-l înmulțească spre bucuria sa și a altora.

Să ne gîndim în această privință la puterea de creație a omului, la multele lui posibilități de a face viața tot mai frumoasă, de a o îmbogăți permanent cu opere nemuritoare de tot felul. Ba avem chiar obligația, o măreață sarcină ca, alături de Părintele nostru Ceresc, să conlucrăm și noi, prin însușirile noastre creatoare, la înfrumusețarea și desăvîrșirea acestei lumi. „Noi sîntem împreună lucrătorii lui Dumnezeu“ — ne spune Sf. Apostol Pavel (I Cor 3, 9). „Slujiți fiecare cu darul pe care l-ați primit spre folosul tuturor“ — ne îndeamnă Sf. Apostol Petru (I Petru 4, 10), ceea ce înseamnă că fiecare trebuie să ne punem toată puterea de muncă, toate însușirile cu care sîntem înzestrați spre binele obștesc, spre folosul societății din care facem parte, cu atît mai mult cu cît din aceeași Pildă cu talanții rezultă că bucuria se făgăduiește, aparține în chip deosebit celor care își îndeplinesc îndatoririle, potrivit puterii și capacității fiecăruia (cf. Matei 25, 20—23). Același stăruitor îndemn rezultă și din cuvintele Sf. Maxim Mărturisitorul (Filocalia, vol. II, p. 132), care spune: „Bunurile de care s-a împărtășit cineva prin darul lui Dumnezeu, este dator să le împărtășească și altora cu inimă largă“.

„Nimic mai frumos decît să te apropi de divinitate, de ceea ce este desăvîrșire absolută, de ceea ce este ideal veșnic și apoi

să faci să se răspîndească razele acestei divinități prin cuvîntul tău și prin fapta ta asupra celorlalți oameni” — spune Beethoven. Ascultînd arcușul fermecat al lui Paganini, după un concert dat de marele violonist, Schubert a exclamat: „Am auzit cîntînd un înger”. Într-adevăr, arta în general este una din căile de seamă prin care ne îmbogățim viața, prin care simțim bucuria vieții, bucuria de a trăi, constituind, totodată, un mijloc de apropiere între oameni, de înfrățire și pace. „Cred în puterea irenică a poeziei și artei” — spune în această privință neuitatul preot și scriitor Gala Galaction, în ultimul articol pe care îl scria, în 1955. Dumnezeu — ne învață Sf. Ioan Gură de Aur în Omilia XI la Epistola către Filipeni — a lăsat „meșteșugurile și artele frumoase, pentru ca viața să ni se pară plăcută”. De altfel, puterea artei de a înfrumuseța viața ne-o confirmă direct și Sf. Scriptură atunci cînd ne arată de pildă că David liniștea pe Saul, chinuit de boală, cîntîndu-i din instrument. „David luînd harpa cînta și lui Saul îi era mai ușor și mai bine” (I Regi 16, 23).

Dar nu numai prin artă, ci și în alte domenii, în alte direcții de creație în firea omenească, în ființa noastră avem sădite o seamă de elemente care ne pot face mulțumiți, lucrînd desigur în colaborare cu ceilalți semeni ai noștri și trăind într-un regim de libertate și dreptate socială, ca cel existent la noi în țară. Noi creștem — spune un gînditor — „cum crește floarea, pentru că este în însăși firea ei de a se deschide și de a fi fericită”. Toate au fost făcute „bune foarte” ne învață Sf. Scriptură (Facere 1, 31), sau „toate le-a umplut de bucurie”, cum frumos ne spune și o rugăciune din Liturghier, și despre acest lucru își poate da seama oricine trece prin viață cu ochii trupului și ai minții bine deschiși. Spre bucuria vieții, spre bucuria de a trăi, în condiții firești, se pare că toate converg, toate se îndreaptă, atît cele din ființa noastră cît și cele din afară, din natura înconjurătoare. Ne sînt date astfel toate elementele pentru a face realități din posibilitățile care sînt înscrise în fiecare din noi. Omul are de pildă capacitatea de a crea uneltele de muncă, mașini și aparate de tot felul. Iată că natura îi pune la dispoziție, nu fără sudoare de bună seamă, elementele necesare pentru ca el să-și fructifice această posibilitate a sa, aflînd materialul atît pentru construcția lor cît și pentru punerea lor în mișcare. Cel ce are darul picturii, își găsește și își poate prepara și culorile necesare pentru a da viață talentului său, așa după cum pentru vindecarea multor boli se găsesc în natură

plantele din care se pot extrage medicamentele necesare. „Natura — remarcă foarte potrivit un distins teolog de-al nostru — e dată minții noastre ca o carte, la a cărei descifrare fiecare generație își aduce aportul ei, sporind tezaurul științei, punându-se în valoare pentru viața noastră puterile depozitate de Dumnezeu în ea“ (Filocalia, vol. I, p. 354, nota 1).

O nesfârșită gamă de bucurii ne dă apoi lucrarea binelui, a faptelor bune. Este îndeobște cunoscut adevărul că orice faptă a noastră, izvorită și revărsată dintr-o curată dragoste de Dumnezeu și de oameni, este urmată de un simțămînt de mulțumire, de bucurie. Cîți dintre noi n-am simțit și nu simțim, n-am mărturisit și nu mărturisim că cele mai adînci bucurii le-am avut cînd am făcut în chip sincer, dezinteresat, un bine cuiva, cînd am ajutat pe cineva, am mîngîiat sau am îndrumat la bine pe semenul nostru, cînd ne-am împăcat cu frații noștri și cu oricare om, cînd am terminat un lucru bun etc. Cu astfel de prilejuri ne-am simțit parcă mai în rosturile noastre, mai ușurați sau mai înaripați sufletește, mai dornici de a trăi, mai gata spre noi fapte de zidire. „Căci — așa după cum ne învață Sf. Vasile cel Mare, comentînd Psalmul 1 — cei care săvîrșesc binele găsesc fericirea în însuși binele săvîrșit“. Numai atunci trăim cu adevărat, așadar, numai atunci ne valorificăm viața în sens real și superior, cînd săvîrșim binele sub orice formă ar fi el. Din acest motiv, un scriitor creștin ne spune că „numai aceia trăiesc care fac binele“, sau: „Omul cel mai fericit este acela care face fericiți pe cît mai mulți oameni“ — după cum spune într-o altă formulare un gînditor mai vechi.

De-altfel, însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos propovăduiește viața, cît mai multă viață izvorită din cît mai mult bine săvîrșit (cf. Ioan 10, 10). După cuvîntul Său, fericirea aparține acelor care, într-un fel sau altul, lucrează la bucuria de a trăi a altora. „Fericiți cei ce flămînzesc și însetoșează de dreptate“ (Matei 5, 6), cei care luptă, jertfindu-și uneori și viața pentru o viață mai bună a popoarelor, așa cum se întîmplă și astăzi în colonii și în multe țări asuprite, cei care dau semenilor lor ceea ce li se cuvine, cei care iau sub ocrotirea lor și stau în ajutorul celor mai slabi și mai neajutorați. „Fericiți cei milostivi“ (Matei 5, 7), cei care se apleacă cu inimă bună asupra nevoilor semenilor lor și le împlinesc pe ele; „Fericiți făcătorii de pace“ (Matei 5, 9), cei care lucrează efectiv la împăcarea oamenilor, la înlăturarea discordiilor dintre ei, la eliminarea neînțelegerilor și războaielor din viața omenirii, căci „bucuria

este partea pentru cei ce dau sfaturi de pace“ (Pilde 12, 20). Această bucurie, de a lucra pentru pace, este desigur mai mare astăzi, cînd războiul a devenit mai catastrofal ca oricînd, fiara cea mai hidoasă, împotriva căreia luptă sute de milioane de oameni.

Despre faptul că lucrarea binelui este născătoare de mulțumire și împăcare sufletească, Sf. Scriptură ne vorbește și în alte multe locuri. „Veseliți-vă dreptilor întru Domnul“, citim în Psalmul 32, 1, ceea ce ne arată că bucuria este legată firesc de lucrarea binelui, a dreptății și a păcii. „Slavă și cinste și pace peste tot cel ce face binele“ — spune Sf. Apostol Pavel (Rom. 2, 10). „Cel ce privește în legea cea desăvîrșită a slobozeniei și stăruiește într-însa ca un plinitor cu fapta, nu numai ca un ascultător uituc, — *acela va fi fericit pe urma faptelor sale*“ — ne arată și Sf. Iacob (1, 25), învățătură pe care ne-o confirmă și Sf. Apostol Pavel care — constatînd îndreptarea corintenilor, care s-au lăsat de dezbinări și de unele păcate grele — le scrie: „Mare îmi este încrederea în voi, mare îmi este lauda pentru voi. Umplutu-m-am de mîngîiere și, cu tot necazul meu, sînt copleșit de bucurie“ (II Cor. 7, 4). Ne-o confirmă și Sf. Ioan Gură de Aur, care ne învață zicînd: „Dacă voim să ne bucurăm de adevărata mulțumire, să fugim mai înainte de toate de răutate și viclenie și să căutăm a face fapte bune, pentru că altfel nu este cu putință să ne împărtășim de ea“ (Omilia II la Epistola către Romani). Se cunosc, de altfel, suficiente cazuri de oameni de pe toate tărîmurile de activitate, care au jertfit într-adevăr totul pentru binele altora, cîștigîndu-și, în felul acesta, un suflet mare, plin de bucurie. „Acești ochi îngerești constituiau pentru mine o înaltă plăcere de a trăi“, spune marele pedagog Pestalozzi despre copiii pe care îi avea în grija sa. El, de fapt, nu se ocupa numai de educația acestor copii ai nimănui — căci din aceștia era formată școala sa — ci îi îngrijea în toate nevoile lor, cu propriile sale mîini, găsind în această îndeletnicire o nemărginită mulțumire (cf. Din Istoria gîndirii pedagogice universale. București 1959, p. 248—249). De aceea, astfel de oameni rămîn neștersi în amintirea urmașilor, potrivit proverbului nostru popular, care zice: „Faptele bune în lume îți lasă nemuritor nume“.

Și noi fieștecare, așadar, putem face în fiecare zi cîte un bine, bineștiind că binele se poate lucra sub nenumărate forme și posibilitatea săvîrșirii lui ni se ivește la tot pasul, pe stradă, în mașină, în tramvai, pe cărări de

munte sau de șes, la locul de muncă, acasă etc. și, în felul acesta, în fiecare zi puteam avea cel puțin o bucurie. Ba mai mult, din fîntîna nesecată a sufletului nostru putem scoate mult mai des gînduri frumoase, înălțătoare, ziditoare și astfel lanțul bucuriilor noastre poate crește nemăsurat. Aceasta cu atît mai mult cu cît știm cu toții că bucuria adevărată, bucuria de esență, este de natură interioară, nu cea manifestată zgomotos peste măsură în afară. „Nu este bucurie mai mare decît bucuria inimii“ — ne spune în acest sens Sf. Scriptură (Înțelepciunea lui Iisus Sirah 30, 16).

Munca fizică și intelectuală, prestată în anumite limite pentru susținerea vieții noastre și pentru binele semenilor, mărește și ea nespus de mult bucuria noastră de a trăi. Spre deosebire de cei ce fug de muncă, de cei ce nu desfășoară o activitate sistematică și constructivă în folosul obștei din care fac parte și care sfîrșesc adesea în ruînări fizice și morale, omul muncitor, omul harnic și cu dragoste de muncă este totdeauna mai robust, mai optimist, mai sănătos sufletește și trupește. „Munca e blagoslovită / Cînd te ții de ea ai pită“ — sună un proverb de-al nostru în versificarea lui A. Pann. Bucuriile, mulțumirile sau satisfacțiile cele mai mari se vădesc adesea la capătul unor zile și nopți, săptămîni și ani de muncă intensă și perseverentă. Ne gîndim nu numai la munca savanților, artiștilor și creatorilor de tot felul, care realizează ceea ce realizează mai întîi prin muncă susținută și apoi prin capacitatea și talentul lor, ci și, de pildă, la harnicii constructori de pe șantierele Patriei noastre. „A lucra înseamnă a trăi“ și „Nimic nu prețuiește ca munca, pentru a-ți cheltui cinstit viața“ — spunea marele cercetător în domeniul gîzelor, „Homerul insectelor“, cum a fost numit J. H. Fabre. „Dacă nu iubești munca, lesne îți pierzi curajul“ — scria în 1894 fratelui ei, în Polonia, renumita savantă Maria Curie.

Avînd în vedere binefacerile muncii pentru folosul personal și obștesc, Sf. Ioan Gură de Aur, în una din Omiliile despre statui, ne povățuiește stăruitor pe noi, creștinii, zicînd: „De la furnică să înveți dragostea pentru muncă, iar de la albină frumusețea, hărnicia și dragostea de aproapele. Căci albină nu lucrează numai pentru sine, ci și pentru noi și în acest scop trudește în fiecare zi. Tot așa fă și tu omule: de strîngi bani, cheltuiește-i pentru ajutorarea semenilor, de ai bogăția învățăturii, nu o îngropa ci pune-o înaintea celor care au nevoie de

ea, și tot astfel dacă ai vreun lucru deosebit, fii folositor celor care au nevoie de roada ostanelilor tale“.

O viață virtuoasă, curată sau neprihănită, petrecută în muncă cinstită, este de asemenea un izvor de bucurie. Ne spune Mântuitorul însuși în chip direct când zice: „Fericiți cei cu inima curată“ (Matei 5, 9), cei cu conștiința trează și nepătată adică, cei fără vicleșug și cinstiți cu ei și cu semenii lor, cei ce trudesc la împlinirea virtuților care înnobilează ființa noastră omească. Ne încredințează de acest lucru și marii trăitori ai virtuților noastre creștinești, care, deși treceau prin tot felul de strîmtorări, erau totuși senini, plini de o sfîntă pace, pentru că, îndeobște, virtutea este împreună cu liniștea. „O viață aleasă face să se reverse în suflet o mare bucurie“ — spune Diadoch al Foticeei (Filocalia, vol. I, p. 343). „Nimic nu ne apasă și nu ne strîmtorează așa de mult ca o conștiință rea (încărcată) și nimic nu ne liniștește și ne face chiar de a zbura cîte puțin ca o conștiință bună“ — subliniază și Sf. Ioan Gură de Aur (Omilia XIII la Epistola către Romani). Și tot acest Sf. Părinte spune despre credinciosul plin de dragoste creștină, îmbolditoarea spre înaltă viațuire, că „de-ar locui pe pămînt sau în cer, el pretutindeni se bucură de liniște sufletească și-și împletește singur mii de cununi. Un astfel de om este lipsit de orice invidie, mînie, zavistie, ușurință, slavă deșartă, poftă rea“ etc. (Omilia XXXII la Epistola I către Corinteni). „Bucuria noastră — me învață și unele din Pastoralele Arhiereilor noștri — să izvorască din viața neprihănită și din fapte bune. Aceasta este bucuria cea adevărată pentru că își are începutul la Dumnezeu, precum zice Mântuitorul: „Bucuria mea rămîne cu voi și bucuria voastră va fi desăvîrșită“ (cf. rev. Mitropolia Moldovei și Sucevei, nr. 9—12/1962, p. 648).

Bucuria de a trăi a noastră, a creștinilor, este mărită și de alte motive. Așa este, de pildă, Providența divină. După învățătura noastră creștină știm că Dumnezeu ne-a zidit și, ca un Părinte bun, ne poartă mereu de grijă. El este mereu alături de noi, îndemnîndu-ne și ajutîndu-ne la tot lucrul bun. „El pururea își aduce aminte de așezămîntul său“ — zice Psalmistul (Ps. 104, 8), căci „ochii Domnului sînt pretutindeni, veghind asupra“ tuturor (Pilde 15, 3). Culminarea acestei Providențe divine constă în întruparea celei de a doua Persoane din Sf. Treime, a Fiului lui Dumnezeu. „Nu vă temeți, căci iată *vă vestesc vouă bucurie mare*“ — spune îngerul Domnului păs-

torilor din preajma Betleemului, în noaptea sfântă a Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos (Luca 2, 10).

Învierea Domnului, eveniment unic și cu totul măreț care-și revarsă luminile sale peste întreaga viață creștină, rămîne însă temeiul cel mai puternic al bucuriei creștinilor de totdeauna. Mântuitorul însuși întărește acest adevăr cînd, în preajma morții Sale, spune ucenicilor că după învierea Sa inimile lor se vor bucura, iar bucuria lor nimeni nu le-o va mai putea răpi (Ioan 16, 22), precum și atunci cînd, după Înviere, întîmpină pe femeile mîronosițe cu salutul: „Bucurați-vă!“ (Matei 28, 9).

Bucuria noastră este mare, pentru că prin Învierea Domnului nostru Iisus Hristos lumina a biruit întunericul, binele a învins răul, viața a nimicit moartea, Învierea Domnului fiind, în același timp, o cheazășie sau o garanție că și noi vom învia. De aici vedem încă odată marea valoare a omului, marea prețuire pe care el o are înaintea lui Dumnezeu, noi fiind chemați nu numai la viața aceasta pămîntească, frumoasă prin ea însăși, ci și la o altă viață cu totul superioară, desfășurată pe un alt plan de existență, care nu se va sfîrși în veci. Căci, după învățătura noastră creștină, bucuriile pe care le încercăm în viața aceasta, oricît de mari ar fi ele, rămîn totuși relative, pentru că adevărata bucurie, fericirea deplină va fi în veacul cel ce va să vină, cînd toți cei ce au lucrat dreptatea, pacea și dragostea de oameni, binele adică sub toate formele lui, cînd toți cei ce au urmat cu adevărat învățăturile Domnului se vor împărtăși de o asemenea bucurie încît cu neputință ne este a ne-o și imagina, după cuvîntul Sf. Apostol Pavel care zice: „Cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-a suit, acestea le-a gătit Dumnezeu pentru cei ce-l iubesc pe dînsul“ (I Cor. 2, 9).

Din acest motiv, Ziua Învierii Domnului este numită Praznic al Praznicelor și Sărbătoare a Sărbătorilor, în care „să ne bucurăm și să se veselim“ (Ps. 117, 24). În această Zi întreaga fire parcă tresaltă de bucurie, iar noi o cinstim cu cîntări ca acestea: „Cerurile după cuviință să se veselească și Pămîntul să se bucure și să prăznuiască toată lumea cea văzută și nevăzută, că Hristos s-a sculat, veselia cea veșnică“. „Hristos a înviat din morți, Mântuitorul lumii, și a umplut toate de bună mireasmă. Bucurați-vă popoare și să veseliți!“ Sau: „Paștile cele prea cinstite nouă ne-au răsărit, Paștile, cu bucurie unul

pe altul să ne îmbrățișăm” — Învierea Domnului fiind nu numai o chemare la bucurie, ci și la iertare, la bunăînțelegere între oameni, o chemare la pace, pînă astăzi în multe biserici creștine dîndu-se chiar între credincioși, în dimineața Învierii, „sărutarea păcii”.

Canoanele Bisericii opreau îngenuncherile între Paști și Rusalii, fiind timp de bucurie pentru Învierea Domnului (cf. Filocalia, vol. II, p. 345, nota 3), și nu fără temei deci, vlădici de-ai noștri mai de demult au numit Penticostarul, cartea care cuprinde toate aceste flori ale bucuriei creștine prilejuite de Înviere, „Carte veselitoare”. Astfel, în predoslovie Penticostarului lipărit la Mănăstirea Neamțu în 1834 citim: „Penticostar, o carte veselitoare”, „O, carte aurită, tu ivindu-te risipești toată întristarea suflelelor și Biserica lui Hristos se umple de lumină, de strălucire și de pace. Tu pe toți credincioșii îi chemi ca deobște să se veselească”. Bucuria Învierii Domnului a intrat și în folclorul religios, în care găsim versuri ca acestea: „Astăzi ziua Învierii / Părăsirea întristării, / Zi de mare bucurie / Creștinilor să le fie”.

În una din cuvîntările sale la Praznicele împărătești, Sf. Ioan Gură de Aur ne spune și el în această privință: „Iată a venit la noi praznicul cel dorit și mîntuitor, ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, temeiul păcii, pricina împăcării, îndepărtarea războaielor, nimicirea morții. Astăzi credincioșii s-au amestecat cu îngerii, iar cei îmbrăcați cu trup înalță împreună cu cei fără de trupuri, cîntări de laudă. Din pricina Învierii ni s-au dat mii de bunătăți, din pricina Învierii, deși îmbrăcați în trupuri, dacă vom muri nu sîntem cu nimic mai prejos decît cei fără de trupuri. Așadar, toți să ne bucurăm, să săltăm, să ne veselim, că deși numai Stăpînul nostru a biruit și a înălțat trofeul de biruință, totuși veselia și bucuria sînt și nouă comune”.

*

Pe lîngă cele arătate pînă aici, noi însă cu toții care viețuim pe aceste dragi plaiuri avem bucuria de a trăi într-o țară liberă și stăpîină pe soarta sa, într-o „țară frumoasă și bogată, cu un popor harnic și cutezător”

Avem bucuria de a trăi într-o țară în care „munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă”, într-o țară în care „întreaga activitate de stat are drept scop creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea multi-

laterală a personalității umane“, într-o țară în care „libertatea conștiinței este garantată tuturor cetățenilor“, în care „cultele religioase se organizează și funcționează liber“ — așa cum spune legea ei de bază: Constituția.

De aceea, bucuria noastră a tuturor crește cînd vedem înțelepciunea poporului nostru, forța sa uriașă de creație și de muncă, succesele pe care le obține în toate sectoarele lui de activitate, cînd vedem cartierele, orașele noi și satele reînnoite care răsar mîndre pe tot cuprinsul Patriei, cînd vedem uzinele și școlile de tot felul care se construiesc, șoselele frumoase care șerpuiesc lucioase peste cîmpii și dealuri, barajele puternice, generatoare de lumină, ridicate în munții noștri etc.

Prilej de bucurie sînt peisajele minunate ale țării noastre, comorile de artă vechi și noi ale Patriei noastre, unele din ele neîntrecute pe tot rotogolul Pămîntului, muzica și dansurile noastre populare și în general toată bogăția artistică a poporului nostru, care entuziasmează și cucerește nu numai la noi acasă, ci frumusețile ei sînt gustate și mult apreciate pînă departe peste hotarele Patriei.

Prilej de bucurie sînt totodată tendințele de apropiere între popoare, de frățietate între toate neamurile Pămîntului, de pace și viață mai bună nu numai pentru unii ci pentru toți, tendințe care în anii noștri se fac tot mai vădite în viața internațională.

Și, în sfîrșit, bucuria vieții sau bucuria de a trăi ne este aprinsă de tot ce este frumos și nobil, ziditor și înălțător și încă de alte multe asemenea fapte cu care viața aceasta este din plin binecuvîntată, realități pe care însă trebuie să le sesizăm, să le descoperim și să le apreciem după cuviință.

*

Privind în jurul nostru, în noi înșine și în tot ceea ce ne înconjoară, vedem, așadar, că viața este frumoasă, este minunal întocmită de Marele ei Ziditor. Vedem că tot ceea ce este în jurul nostru, mișcător sau nemișcător, plante și animale, aștri și bogățiile de tot felul sînt numai pentru noi, pentru toți oamenii, pentru bucuria de a trăi, aici și-n perspectiva deplinătății ei în veșnicie, căci, după cuvîntul Sf. Apostol Pavel, toate sînt ale noastre „și cele de acum și cele viitoare“ (I Cor. 3, 22).

Dacă totuși viața este pătată sau întunecată uneori, această se datorește exploatării și dorinței de stăpînire a altor popoare, cum vedem și astăzi în unele părți ale lumii, se datorește indolenței, răutății și altor josnice patimi.

Dar ceea ce întunecă mai mult viața este, desigur, războiul.

De aceea, împotriva acestui hidos dușman al vieții să luptăm cu toate forțele și mijloacele pe care le avem la îndemână.

Să condamnăm și să veștejim totodată manifestările care pătează seninălata vieții, cultivînd cu tot dinadinsul, în noi și în jurul nostru, ceea ce ajută la înfrumusețarea ei, dîndu-ne din plin apărul la biruința a tot ceea ce este bun, frumos și folositor, pentru ca, în felul acesta, bucuria de a trăi a noastră a tuturor să fie cît mai bogată și mai nestinsă.

Diacon GH. PAPUC

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

GINDURI DESPRE ROLUL CONȘTIINȚEI ÎN CHIVERNISIREA BUNURILOR BISERICII

Pentru a putea aprecia importanța exercitării unei supravegheri asupra felului cum se gospodăresc bunurile Bisericii, ca și a rolului conștiinței în cinstita agonisire a acestor bunuri, trebuie să subliniem de la început că problema administrării bunurilor Bisericii este o chestiune de permanentă actualitate, tocmai din pricina caracterului ei spiritual.

Biserica este un așezământ de origine divină întemeiată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos,¹ al cărui scop supranatural este mântuirea credincioșilor. Scopul acesta îl atinge Biserica prin mijloacele sale de ordin divin: Sf. Treime și propovăduirea Evangheliei.²

Intrucât Biserica este un organism viu în înțelesul cuvintelor Mântuitorului „Eu sînt vița, voi mlădițele”³ și întrucât mlădițele sînt toți oamenii care cred și vor să se mîntuiască, Mântuitorul nostru Iisus Hristos a dat Bisericii și un alt înțeles, acela de comunitate⁴ alcătuită din toți credincioșii care se hrănesc duhovnicește din darurile Bisericii asemenea vițelor care-și iau seva din buciom. „În calitate de comunitate de oameni pe pămînt, Biserica se aseamănă cu celelalte societăți omenești, posedînd ca și acestea elementele caracteristice oricărei societăți, adică: *un număr de membri, un scop* către care să fie conduși membrii, *o autoritate* care să asigure îndrumarea membrilor către adevăratul scop al societății, și anumite *mijloace*, cu ajutorul cărora să se poată ajunge scopul pentru care societatea a fost întemeiată”.⁵ Prin urmare, chiar dintru început, slujitorii Bisericii au fost puși în situația să se ocupe și de latura materială pe care le-o impunea însăși slujba lor de păstori ai unei comunități creștinești.

1 Matei 16, 18.

2 Marcu 16, 15; Matei 10, 14, 15, 40; Luca 10, 16.

3 Ioan 15, 5.

4 Matei 18, 16—17; I Cor. 1, 9.

5 Iorgu D. Ivan: Bunurile bisericesti în primele 6 secole, situația lor juridică și canonică. București 1937, p. 1—2.

În folosirea bunurilor materiale, Biserica nu-și pierde caracterul ei supranatural, după cum nici slujitorii ei, prin administrarea acestor bunuri, nu-și pierd rolul lor sacerdotal.

Ni se impune acum întrebarea: de unde își agonisea Biserica primară bunurile și cum erau ele administrate, cu ce conștiință, pentru a putea trage anumite concluzii?

Mijlocul cel mai de seamă prin care primele comunități creștine își strângeau cele necesare cultului și întreținerii clerului și ajutorării săracilor l-a format daniile credincioșilor, sub formă de *ofrande* și *colecte*. Mai era o formă de ajutorare prin mijlocirea agapelor, dar acestea n-au dăinuit din pricina unor abuzuri care s-au ivit. Mai târziu, apoi, prin v. III—IV, Biserica își sporește patrimoniul și prin donații.

Toate daniile se făceau de bunăvoie, respectându-se întru totul libertatea credincioșilor de a dispune de ceea ce au, potrivit răspunsului pe care l-a dat Mîntuitorul tînărului bogat.⁶ Aceste daruri erau socotite ca „patrimoniu al săracilor“, administrat numai de episcop, mai pe urmă avînd și ajutorul preoților și al diaconilor din cetatea sa de reședință. Patrimoniul acesta era administrat, la început, „fără prea multe reguli contabile, ci numai cu multă cinste“. ⁷ Potrivit Constituțiunilor apostolice și a canonului 38 apostolic, episcopul avea puterea de control asupra averii Bisericii, căci dacă Mîntuitorul i-a dat lui să stăpînească sufletele, tot lui i se cade a stăpîni și veghea și asupra bunurilor Bisericii, cum accentuiază și canonul 41 apostolic.⁸ Episcopul administrează patrimoniul Bisericii avînd atenție mereu ațintită spre săraci, ajutînd de multe ori chiar și pe păgîni.⁹ Mai târziu, la începutul v. IV, după ce iau ființă parohiile, acestea se organizează separat de episcopie, avînd fiecare proprietatea sa, de sine stătătoare.¹⁰ Episcopul exercita acum „control preventiv“, observînd ca preotul să administreze bunurile parohiale potrivit normelor sfintelor canoane, care, printre altele, nu îngăduie a se confunda bunul tău cu bunul parohiei.¹¹ Sfîntul Ioan Gură de Aur a sprijinit mult sistemul controlului, pentru a feri pe episcopi și pe clerici de orice bănuială. Cu toată cinstea celor mulți, existau totuși abuzuri, fapt care i-a determinat pe

6 Matei 19, 21; can. 41 apost.

7 Iorgu D. Ivan, o. c., p. 75.

8 Can. 38 ap.; 41, ap.; 7, 8 Gangra; 24, 25 Antiohia.

9 Iorgu D. Ivan, o. c., p. 54.

10 Dr. N. Milaș: Dreptul bisericesc, București 1915, p. 422.

11 Can. 3, 4 ap.; 26, IV ec.; 11, VII ec.; 10 Teofil al Alexandriei.

părinții din Cartagina să ia în canonul 32 hotărâri de disciplină financiară.

Pe măsură ce au sporit patrimoniile Bisericii, episcopii și-au luat loruși așa numiții „economi” pentru administrarea averii centrale, care dădeau socoteală atât episcopului cât și funcționarului Statului încredințat cu aceasta. Preoții și-au ales așa-numite organe parohiale, persoane morale bine verificate, care lucrează sub directa supraveghere a preotului.¹² Atât episcopii cât și preoții erau conduși de cea mai înaltă concepție morală, socotind orice neregulă ca „un furt din averea săracilor”.¹³ Faptul că „economii” trebuiau să dea socoteală de felul cum se chivernisesc veniturile averii bisericești pe de-o parte episcopului, iar pe de altă parte funcționarului Statului însărcinat în chip special cu această atribuție, a căpătat caracter canonic prin acceptarea în colecția generală de canoane a dispozițiilor acestora.¹⁴

În cursul vremurilor, apoi, pe măsură ce s-au încheșat, bisericile și-au întocmit îndreptare, statute, în care au cuprins — în baza canoanelor — felul de gospodărire a bunurilor lor. Astfel a procedat, firește, și Biserica noastră.

Apreciind cele de pînă aici, desprindem următoarele concluzii:

— Biserica, pentru atingerea scopului ei îndoit, a avut și are bunuri materiale strict necesare;

— Bunurile Bisericii au constituit și constituie obiect de preocupare a sfintelor canoane și a legiuirilor bisericești;

— Aceste bunuri, prin originea lor ca și prin destinația lor, sînt sfinte;

— Clerul veacurilor primare și post-primare a avut totdeauna o conștiință superioară în administrarea bunurilor Bisericii.

Urmează să vedem acum persoana preotului și rolul conștiinței sale în buna gospodărire a bunurilor bisericești.

Sfîntul Apostol Pavel spune că preotul este „un om luat dintre oameni și pus pentru oameni, spre cele ce sînt ale lui Dumnezeu”,¹⁵ ca „iconom al Tainelor lui Dumnezeu”.¹⁶ Din această caracterizare a preotului se desprind cele două elemente:

12 Milaș, Dreptul, p. 435.

13 Can. 4 ap.; Milaș, Dreptul, o. c., p. 445 u.

14 Iorgu D. Ivan, o. c., p. 159.

15 Evr. 5, 1; I Cor. 4, 1; Aceiași slujitori se numesc uneori și preoți și episcopi. A se vedea Prof. Iustin Moisesescu: Ierarhia bisericească în epoca apostolică. Ed. Mitr. Olteniei, p. 39.

16 I Cor. 4, 1; F. Ap. 20, 28.

elementul sacerdotal și elementul social-administrativ. Dar preotul, în înțeles paulin, nu este numai un „iconom al Tainelor lui Dumnezeu“, ci este și un iconom al bunurilor materiale ale Bisericii, fiindcă el este „un om luat dintre oameni și pus pentru oameni“, „să se îngrijească de cele bune nu numai înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor“, „purțând grijă de cele bune față de toți oamenii“. ¹⁷

Tot Sf. Apostol Pavel stabilește și catalogul calităților care trebuie să caracterizeze pe un preot. ¹⁸ Apostolul scoate în evidență calități care constituie o problemă de conștiință privind buna chivernisire a casei lui Dumnezeu. Expresia de bună chivernisire a casei lui Dumnezeu întrebuințată de Apostol, pune tocmai problema de conștiință cum *nu* trebuie să fie preotul în administrarea acestor bunuri. El să fie „neiubitor de argint“, dar să fie „drept“. Filarghiria și dreptatea vizează tocmai conștiința morală și conștiința juridică a păstorului de suflete. Acestea două, aplicate în raport cu legile Statului, desemnează conștiința civică, adică de cetățean. Conștiința cetățenească ne-o manifestăm prin atitudinea față de societate, față de muncă, față de oameni și față de avutul obștesc. Insuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos a fost cu mare luare aminte la plinirea îndatoririlor Sale cetățenești și a veghiat să se plătească dajdia. Se supune lui Pilat, căci acesta avea „puterea de sus“, ¹⁹ idee practică și de Apostoli. ²⁰ De aceea slujitorii Bisericii să se supună stăpînirii, disciplinei administrării bunurilor nu de frică, nici din ordin, ci din conștiință curată; să vegheze ca să i se dea stăpînirii ceea ce i se cuvine, nu de frică, nici din ordin, ci din conștiință cetățenească și preotească.

Actualele noastre Legiuri bisericești temeluite pe dragostea de Biserică și de Patrie — înmănunchiate și date la iveală în colecție de Prea Fericitul Patriarh Justinian, în 1953 — vin în ajutorul conștiinței preotului în toate problemele care privesc bunul mers al treburilor bisericești, inclusiv în administrarea bunurilor bisericii.

Statul acordă atenție felului cum își chivernisește Biserica bunurile. Felul cum s-a reglementat controlul financiar intern, privește și Biserica. Se face un repetat și binevoitor apel la cinste și conștiință.

¹⁷ II Cor. 8, 21; Rom. 12, 17.

¹⁸ I Tim. 3, 2—3; Tit 1, 7—9.

¹⁹ Ioan 19, 10—11.

²⁰ Rom. 13, 1—5; I Petru 2, 13—15; Cf. M. Bulacu: Conștiința creștină, București 1941, p. 39—40.

Să avem conștiința limpede de marel tezaur pe care îl chivernisim și de care trebuie să dăm seama în primul rînd lui Dumnezeu și apoi oamenilor, asemenea slugii cu talanții. În colecțiile de legi bisericești, bunurile Bisericii se întîlnesc sub denumirea de *sfinite* și *sfințite*. Sfinte sînt lucrurile destinate numai pentru serviciul divin și sînt consacrate de episcop sau de preot, cum sînt vasele liturgice, bisericile și antimisele; iar sfințite sînt lucrurile care se găsesc în afară de biserică și se folosesc numai indirect pentru scopul bisericii, numindu-se sfințite prin destinația lor. Așa sînt toate bunurile mișcătoare și nemișcătoare care stau în legătură directă cu lucrurile sfinte. Prin ele se fac față nevoilor bisericii, se cumpără vasele și obiectele de lipsă serviciului divin, se repară biserica și se întrețin clericii și ceilalți slujitori.²¹ Aceste bunuri sînt sfinte și sfințite prin obîrșia lor, luată în sens larg. Ele izvorăsc din vraga credincioșilor, din jertfa lor, din renunțarea lor. Este ceva înălțător în munca îngemînată cu rugăciunea după care preotul bisericii se ocupă și de chivernisirea sfințelor și sfințitelor bunuri cu care a slujit sau pe care are să le țină în evidență și bună stare în scopul realizării împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, mulțumind și pe Dumnezeu și obștea credincioșilor.

Mai trebuie să fim cu toată atenția la chivernisirea bunurilor Bisericii și pentru motivul că deși au un caracter specific, ele rămîn totuși bunuri obștești. Cu cît în conștiința oamenilor se va impune mai temeinic respectul averii obștești, cu atît vor interveni mai rar și mai blînd sancțiunile prevăzute de legi împotriva celor care vor cauza prejudicii acestor averi.

Să ai convingerea că bunurile nu sînt ale tale, ci ale tuturor și să le respecti.

Să te știi orienta în documentele acestor bunuri ca orice alt cetățean și să nu rămîi în urmă.

Să ai ocazia a te convinge că îngrijirea de bunurile Bisericii nu-ți întunecă cu nimic elementul sacerdotal.

Felul cum au fost chivernisite bunurile de către clerul veacurilor primare să ne fie o permanentă povață și ghid, împreună cu toate îndrumările și îndemnurile date, să lucrăm „cu bunăvoință, ca și cum am sluji Domnului, nu oamenilor” (Efeseni 6, 7).

Prot. NICODIM BELEA

²¹ Cf. Iorgu D. Ivan, o. c., p. 54.

SEMNIFICAȚIA ICONOGRAFIEI ORTODOXE¹

Adunatu-ne-am astăzi creștini de la această margine apuseană a Patriei Române, ca să sfințim acest sfânt și dumnezeiesc lăcaș de rugăciune, spre slava lui Dumnezeu și ajutorarea creștinilor noștri.

S-a împodobit această sfântă biserică cu pictură nouă, în stilul Sfintei Biserici a Răsăritului, stil cu o bogată tradiție și cu o largă răspândire în tot Orientul creștin.

Acest fel de pictură de veacuri face fața bisericilor lui Mircea cel Bătrîn, Neagoe Basarab, a lui Ștefan cel Mare, a domnitorului martir Constantin Brîncoveanu și a nenumăraților voievozi ctitori de biserici și mănăstiri.

Fiecare mod de pictură bisericească a avut și are și astăzi valoarea lui și va avea și-n viitor. Nimeni nu poate tăgădui emoția artistică ce o stimțim în fața operelor de artă picturală ale lui Michel Argelo, Leonardo-da-Vinci, Rafaël și alți titani ai picturii religioase.

Și creștinii răsăriteni și cei apuseni pictează chipul lui Dumnezeu, dar „pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut niciodată“, spune Scriptura.

N-avem nici un tablou, desen, pictură sau sculptură făcută din vremea Mîntuitorului, care să fi lăsat trăsăturile Sale autentice și sigure. Același lucru putem spune despre imaginea Maicii Sfinte și a Sfinților.

Neavînd modele sigure ale persoanelor sfinte, a rămas atunci ca artiștii să picteze chipurile sfinte din inspirația lor, bineînțeles cu aprobarea și controlul Sf. Biserici.

Neputîndu-se pune problema unei asemănări autentice cu originalul, s-a creat o imagine tradițională și oarecum unitară a chipului lui Dumnezeu, a Maicii Sfinte și Sfinților, imagine care a fost respectată în linii mari de toate bisericile creștine.

Biserica Răsăritului a socotit ca icoanele pictate în biserică să fie executate într-un stil care să impresioneze pe credincioși și care să le arate, dacă nu chipul autentic, așa cum a fost el, cel puțin prin icoane să se arate trădarea lor, suferințele lor, jertfa vieții lor în mucenicie.

Pe linia aceasta de gîndire, Biserica Răsăritului n-a reprezentat pe sfinți ca pe niște ființe cu trăsături frumoase, cu o sănătate înfloritoare

¹ Cuvîntare ținută la sfințirea catedralei din Carei.

și care fără îndoială ar fi fost în contradicție cu tot ceea ce se știe despre postirile și mortificările lor îndelungate, suferințele și mucenicia lor. Mai departe, s-a pus problema veșmintelor sfinților zugrăviți. Desigur că de s-ar fi fixat pe aceeași linie de reprezentare picturală, sfinții ar fi trebuit să fie pictați ca ființe zdrențoase, asemenea cu aceea a cerșetorilor. Acest procedeu exagerat, însă, ar fi făcut din bisericile noastre niște lăcașuri groaznice, cu priveliști apocaliptice, care ar fi risipit și ar fi distrus sentimentele de seninătate, de evlavie și de reculegere pe care trebuie să le provoace un lăcaș de rugăciune și de reculegere.

Aici a intervenit trăsătura de geniu a picturii care arătând chipurile ascetice și transfigurate de suferință și nădejde, le îmbracă imaginile din icoană în haina de slavă a mântuirii veșnice, a izbînzii celei din urmă și a vieții cerești celei fără de sfârșit.

De asemenea, noi zugrăvim pe sfinți în haine frumoase și îmbrăcați în veșminte strălucitoare, asemănătoare cu epoca în care au trăit ei și ca un prinos de omagiu sau cuvioasă atitudine față de sfințenia lor. Deci intenția picturii răsăritene nu este aceea de a arăta omenescul din personalitatea sfinților, ci cuvioșia și evlavia acestora.

Creștinul, intrînd în sf. biserică și privind chipurile din icoanele sfinților, trebuie să vadă cu totul altceva decît o reeditare a chipurilor, a scenelor și a priveliștilor pe care le-a lăsat la intrarea în locașul Domnului. Am putea spune că unul din rosturile icoanelor este acela de îndemn al sufletelor către meditație, reculegere și căutarea căilor către sînul lui Dumnezeu, de unde ele au căzut asemenea puiului de orăbie care cade din cuibul mamei sale.

Cunoscînd toate aceste lucruri, meditănd adînc și căpătînd înțelegere pentru acest fel de zugrăvire a icoanelor, căpătăm o adîncă înțelegere a frumuseții și strălucirii icoanelor Bisericii noastre răsăritene.

Omul, spre deosebire de celelalte viețuitoare, simte nevoia ca lucrurile din jurul lui să fie nu numai folositoare ci și frumoase. Arta este astfel o necesitate adînc omenească și nu un simplu lux pentru ființa umană, făcînd parte din însăși firea noastră. De aceea omul își îmbracă trupul, dar dorește ca haina lui să fie plăcută la vedere, își construiește casă, dar o vrea frumoasă și arătoasă.

Cînd, însă, casa este lăcașul menit unei adunări de rugăciune, atunci la frumusețea înrădăcinată în firea noastră, se adaugă măreția cuvenită lui Dumnezeu. Așa a fost în toate religiile lumii, în toate timpurile și așa va fi în vecii vecilor. Arhitectura bisericilor este o adevărată rugăciune în piatră, care exprimă umilința și traduce în liniile ei simțămintele de adorație către Divinitate. Dacă arhitectura bisericească sugerează numai — ca și muzica — ideile despre Divinitate ale creștinului, în schimb pictura bisericească traduce într-un limbaj mai direct simțămintele noastre

despre Dumnezeu. Altit în arhitectură cît și în pictura bisericească se exprimă în chip simbolic idei religioase și virtuțile creștine: credința, nădejdea și dragostea.

Pictura răsăriteană nu este artă de agrement, ci o artă care exprimă idei religioase. Este deci o artă tezistă în înțelesul bun al cuvîntului și prin aceasta ea își manifestă caracterul ei propriu.

Artă bisericească răsăriteană nu face nici un pact cu naturalismul. De exemplu Maica Domnului din adevăratele icoane răsăritene nu reprezintă femeia, ci ideea de sfințenie întruchipată în felul cum este pictat chipul feminin în iconografia răsăriteană și această afirmație este valabilă pentru toate icoanele din răsărit.

De aici caracterul simbolic al artei picturale-iconografice, răsăritene, fiecare chip pictat fiind un fel de scară a lui Iacov, care ridică pe închinător la înălțimile cerești nevăzute.

Pictura aceasta este deci un suport de meditație și de concentrare a sufletului în sferele suprapămîntene. În felul acesta ea nu ajunge în competiție cu arta de orientare laică și umanistă. Adică este același fenomen în pictura religioasă ca și în toate celelalte manifestări spirituale ale Ortodoxiei, pentru că noi răsăritenii nu intrăm în competiție cu filozofia, cu artele în general, pentru simplul motiv că manifestările noastre sînt de o sferă care nu împieteză celelalte manifestări umane, dovedind înțelegere pentru toate valorile culturale omenești.

Pictura religioasă răsăriteană nu exclude manifestările sufletești naționale, ba chiar mai mult, ea a promovat sufletul popoarelor în aria Bisericii Răsăritene. Ea apare astfel, pentru un ochiu obiectiv, universală în conținut și națională în tehnică de execuție. Ne mărturisește acest lucru verdele din pictura mănăstirii Sucevița, prelungire a peisajului înconjurător, albastrul din pictura Voronețului și luciul lacurilor profunde din pictura de la Vatra Moldoviței.

Aceeași afirmație este valabilă pentru xilografiile în lemn din Țara Oașului și a Maramureșului voievodal, unde bisericile din lemn, menținînd ideea spirituală inițială a picturii răsăritene, nu sînt mai puțin o manifestare a geniului poporului român din toate provinciile noastre naționale.

Astfel, ca să ne menținem pe această linie, putem afirma, că bisericile maramureșene reprezintă o formulă arhitectonică unică în lumea creștină, prin această împletire de stil gotic și motive arhitectonice din îndepărtata Indie. Turlele ascuțite din Maramureș reprezintă rivna duhovnicească a constructorilor maramureșeni creștini ortodocși, care se înalță ca o flacără vie către cer, chemînd mila Domnului pentru poporul oarecînd așa de asuprit. Aceasta se datorește selecției pe care a operat-o geniul poporului român, care nu s-a simțit — în felul acesta — deloc stingherit

de spiritul ortodox răsăritean. Prin aceasta omagiul trebuie să-l aducem atît Bisericii Răsăritene, cît și poporului nostru, care prin aceste biserici din Maramureș și-a exprimat liber esența lui creatoare în pictura și arhitectura bisericească răsăriteană.

Biserica Ortodoxă Română nu a exclus folclorul, ci dimpotrivă îl incuraja și-l promova, dînd posibilitatea unei manifestări artistice naționale libere.

Dacă acest lucru a fost mai puțin cunoscut în trecut, astăzi toți privesc cu admirație monumentele arhitectonice și picturale bisericești din Biserica Răsăriteană.

Un cunoscător de mare competență din Apus — Van der Zele — vorbește chiar de „un suflet al icoanelor ortodoxe“ pe care nu-l poate identifica în arta religioasă a altor creștini, care avînd meritul lor artistic reprezintă însă cu totul altă idee. (Icoanele duse la Londra din Hărniciești).

Ioan al XXIII-lea, papă al Romei, nu de mult decedat, a simțit o lipsă a artei bisericești occidentale, sugerînd corectarea unor expresii picturale bisericești din Roma, prin indicarea și recomandarea unei orientări mai duhovnicești.

Despre Biserica Ortodoxă Română se spunea că n-ar fi pus la înde-mîna credincioșilor Biblia. Această afirmație ignora istoria și modul în care se putea propovădui o învățătură în trecut.

Intr-un moment cînd tipărirea unui singur exemplar al Bibliei necesita sacrificarea a zeci de animale cornute, din ale căror piei se lucra materialul de copiat pentru o singură Biblie și cînd de abia cîteva sate adunate puteau strînge suma necesară pentru a avea o Biblie, nu numai Biserica Ortodoxă, ci chiar nimeni în toată lumea de atunci nu-și putea permite luxul răspîndirii Bibliei în cantități mari. Cu atît mai mult cu cît potențaii zilelor de atunci aveau interesul ca masele să nu știe carte.

Deci condițiile istorice și politice vitrege au împiedicat răspîndirea Bibliei în mase.

Totuși, Biserica Ortodoxă Română a făcut tot ceea ce se putea face în aceste vremuri pentru a oferi poporului cunoașterea conținutului Bibliei prin iconografia ei exterioară, care reproduce tot conținutul Sfintei Scripturi de la crearea lumii și pînă la judecata viitoare.

Astăzi, cunoscătorii psihologiei popoarelor sînt de acord în a mărturisii că acest mod de predare a Scripturii este mai conform scopului urmărit decît simpla literă scrisă. Astfel, într-o Evanghelie cu desene se redă mai plastic ideea scripturistică, decît în Evanghelia redusă la litera scrisă. Aceasta din urmă dă în timp, deci succesiv ceea ce desenul — respectiv icoana — dă simultan.

Așadar, pictura răsăriteană, pe lîngă că îndeplinește o funcție artistică, în același timp ea îndeplinește și o funcție didactică, adică de

invățătură; prin pictura bisericească, norodul credincios avînd permanent în fața toată istoria mîntuirii.

Mai adăugăm la aceste constatări și faptul că orice icoană și monument arhitectonic din Biserica răsăriteană îndeamnă direct la rugăciune.

Sînt unii care susțin că ei se pot pune în legătură directă cu Dumnezeu, cu spiritul, fără a avea nevoie de lucruri văzute: icoane, sfînte taine, preoți, liturgie, etc., ei spunînd că omul credincios comunică cu Dumnezeu de la spirit la spirit, fără nici o mijlocire. Ar fi bine să fie așa, însă în realitate lucrurile stau cu totul altfel: între cel care pretinde că se pune în legătură directă cu Dumnezeu, dacă lipsește icoana, se interpun preocupări prozaice și dacă credinciosul nu vede spiritul divin exprimat de icoană, vede în schimb cum pisica mănîncă laptele, cum vitele îi strică grădina sau își aduce aminte cum s-a certat cu vecinii. Dacă nu ațintești icoana, te ațintește Necuratul. Cunoașterea și pretinsul contact — fără intermediari — este un act de mîndrie luciferică, ea n-are nimic de împărțit cu umilința creștină, care ne cere — așa cum ne-a spus Domnul în Scriptură — că cel nevăzut se descoperă nouă prin lucruri văzute. Spiritul este parfumul cel fin, care se evaporează, dacă nu-i pus în vase ermetic închise. Icoana, arhitectura religioasă, sfintele taine ne mențin la temperatura umilinței creștine.

Fiți deci siguri, iubiți creștini, că ceea ce am făcut noi astăzi la Carei, este un act profund creștin. Adevăratul creștin, nu spune niciodată că el singur are drept la existență și că el este centrul pămîntului, dar el afirmă că are dreptul la garanția că îndeplinește o funcție utilă în marea familie a confesiunilor religioase. Este exact același fenomen ca într-un covor, în care dacă o culoare ar spune că este singura plină de valoare, ar greși, dar nu greșește atunci cînd își cere dreptul și-și afirmă utilitatea și valoarea printre celelalte culori din covor. Astfel toți contribuim la marea simfonie a umanității, a cărei realizare o dorește societatea de astăzi.

Ortodoxia — și acest lucru este astăzi cunoscut în toată lumea — oferă un prielnic climat pentru toleranță.

De la acest crez nu ne vom abate niciodată și această biserică, pe care o sfințim astăzi în Carei, este întruchiparea concretă a acestui stil de viață, în această arie geografică în care Dumnezeu a binevoit să ne așeze pe toți.

Plecînd de la d-stră, după ce v-am sfințit această catedrală, ca ierarh al acestor plaiuri, răspunzător în fața lui Dumnezeu pentru sufletele ce mi s-au încredințat, vă aduc încă odată aminte să respectați toate confesiunile religioase, dar mai presus de toate trebuie să iubiți, să respectați și să vă jertfiți pentru Patria noastră: Republica Socialistă România și pentru Biserica Ortodoxă Română.

EPISCOP

† VALERIAN AL ORADIEI

SFINTA EUHARISTIE ȘI ROADELE EI (Lc. 14, 16—24)

1. Trimițind pe ucenicii Săi la propovăduire, Mântuitorul îi asigură că va fi neconținut alături de ei, prin cuvintele „Iată eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor“ (Mt. 28, 20).

Mîntuitorul nu se desminte în dumnezeiasca Sa făgăduință. Încă în lume fiind, cu prilejul înmulțirii pîinilor, vorbește despre Sine ca pivotul și substanța vieții celei adevărate, pentru toți credincioșii de pretutindeni și de totdeauna. „Eu sînt pîinea vieții; cel ce vine la mine nu va flămînzii și cel ce crede întru mine nu va înseta niciodată... Eu sînt pîinea cea vie care s-a pogorît din cer... Iar pîinea pe care eu voi da, trupul meu este, pe care-l voi da pentru viața lumii... Cel ce mîncîncă trupul meu și bea sîngele meu întru mine petrece și eu întru el“ (In. 6, 35. 51. 56).

La auzul celor afirmate de Mîntuitorul, iudeii se scandalizează, zicînd: „Cum poate acesta să ne dea trupul său, ca să-l mîncăm? Grea este această poruncă, cine poate să o asculte?“ (In. 6, 52. 60). Mîntuitorul dezleagă însă enigma, tîlmăcindu-le sublimitatea cuvintelor Sale, care sînt „duh și viață“. Ideea o lămurește deplin la Cina cea de taină, în Joia Paștilor, cînd dumnezeiescul Învățător instituie Taina Sf. Euharistii. Avînd pe Sfinții Apostoli alături de Sine, într-un moment de tainică reculegere, Mîntuitorul se ridică în picioare, ia o bucată de pîine, rostește o rugăciune, binecuvîntează pîinea, o frînge și o dă ucenicilor Săi zicînd: „Luați, mîncăți, acesta este trupul meu, carele se frînge pentru voi, spre iertarea păcatelor. Apoi ia paharul cu vin, mulțumește și-l dă Apostolilor zicînd: „Beți dintru acesta toți“. acesta este sîngele meu al legii celei noi, carele pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor... Aceasta s-o faceți întru pomenirea mea“ (Mt. 26, 26—28; Mc. 14, 22—24; Lc. 22, 19—20).

2. Cina cea de taină este un moment crucial, o piatră de hotar în orientarea religioasă și morală a sufletului. Cu acest prilej, prăznuirea Paștei iudaice rămîne în umbră, păstrîndu-și doar caracterul prefigurativ, luîndu-i locul marea taină creștină a Sfintei Euharistii, în care Iisus este de față — viu, — sub forma pîinii și a vinului. Aici, se temeluiește legătura cea nouă între Dumnezeu și noul Israel. Mana, mielul pascal și jertfa lui Melchisedec sînt înlocuite cu trupul și sîngele Mîntuitorului, sub forma pîinii și a vinului, cîmpul este înlocuit prin realitate. Iubirea Mîntuitorului preschimbă pîinea și vinul în trupul și sîngele Său, spre a fi hrană tuturor creștinilor, în vecii vecilor.

Sf. Apostol și Evanghelist Ioan cuprinde pe Dumnezeu într-un singur cuvînt: iubire (I In. 4, 2). Această iubire s-a manifestat prisoselnic prin trimiterrea Fiului Său ca jertfă de ispășire pentru păcatele noastre (I In. 4, 8). Dar, crinul acestei iubiri va rodi neconținut în taina de nepătruns a Sf. Euharistii, în care noi adorăm și primim pe Iisus Hristos întreg, Dumnezeu și om, Cel ce ni se dăruiește cu aceeași sfîntă și neprecupețită

lăpădare de sine cu care s-a dăruit pe Golgota. În Sf. Euharistie este prezent însuși Răscumppărătorul cel întrupat din Fecioara Maria, botezat în Iordan, Iisus cel răstignit pe Golgota în zilele lui Pilat din Pont, Mielul cel ipostatic și substanțial. Pe drept cuvânt, Sfânta Euharistie a fost considerată o prelungire a misterului Răscumppărării, constituind împreună cu dogma Sf. Treimi și a întrupării misterul cel mai înalt și mai sfânt al religiei creștine.

Desfătare fără seamăn avem în dumnezeiasca taină a Sf. Euharistiei! În ea nu se împușinează niciodată dragostea lui Dumnezeu pentru noi. Prin ea ni se deschide cerul și încă pe pământ fiind, noi anticipăm sălășluirea noastră în corturile cele veșnice și bucuria petrecerii împreună cu Dumnezeu-Cuvîntul. Se înțelege că pentru a fi părtași acestei bucurii îngeresti, e de neapărată trebuință credința că Sf. Prestol, unde se aduce jertfa, este jilțul marelui Dumnezeu și că vinul euharistic este unul și acelaș cu Iisus Hristos cel din ceruri. „Cine nu crede că prîmînd Sf. Împărtășanie, se face trup și sînge cu Hristos, primește aroma nemuririi, ia parte lîngă sfinți și fericiți, acela nu înțelege nimic din uniunea mistică cea întru Hristos, acela rupe solidaritatea dintre Biserica de pe pământ și cea din ceruri (dintre Biserica luptătoare și cea biruitoare) și se smîntește în rugăciunile pentru morți“. (Gala Galaction: Piatra din capul unghiului, p. 38).

Patriarhul Iacob din Vechiul Testament a văzut în vis o scară pe care îngerii Domnului urcau și coborau. Pentru noi, creștinii, Sf. Euharistie este scara pe care ne urcăm la Dumnezeu și Dumnezeu coboară la noi, izvorul legăturii noastre cu Mîntuitorul, legămîntul, grație căruia devenim părtași firii celei dumnezeiești (II Petru 1, 4). Intrînd în unire strînsă cu Domnul prin taina Sf. Euharistiei, sufletul creștinului se curăță de miasmele ucigătoare ale păcatelor, rodește în virtute și saltă simțitor spre desăvîrșire. Despre un cregător din Pont cu numele Mitridat se spune că lua zilnic un medicament care-l făcea imun la încercările dușmanilor de a-i lua viața și-i întărea atît de mult trupul, încît încercînd odată să se sinucidă, n-a reușit. O țarie similară asigură Sf. Euharistie sufletului creștinilor în lupta pe care trebuie s-o ducă cu ispitele diavolești. Concomitent cu sporul în virtute ce rezultă din împărtășirea cu trupul și sîngele Domnului, se realizează îndumnezeirea sufletului, în sensul că noi nu murim decît în arătare, căci așteptăm ziua învierii trupurilor și a unirii lor cu sufletele nemuritoare, spre a ne înfățișa înaintea dreptului Judecător, al cărui trup și sînge l-am primit din Sf. Potir al mîntuirii. „*Cel ce mănîncă trupul meu și bea sîngele meu, are viață veșnică și eu îl voi învia în ziua cea de apoi*“ (In. 6, 54).

Oricît de minunate și de bogate ar fi darurile acestei înfricoșătoare taine, ele nu rodesc în ogorul sufletesc al omului păcătos, ci numai în inimile scîldate în lacrimile pocăinței, deprinse cu săvîrșirea postului, antrenate în iubirea aproapei și în rîvna izbăvirii unui păcătos de la pieire. Fără pregătirea cuvenită, în loc să culegem roade izbăvitoare, recoltăm buruiana infernală a osîndeii. Sf. Apostol Pavel ne relatează cazuri de creștini osîndiți la grele suferințe, din cauza nevredniciei cu care s-au apropiat de Sf. Taine, cu osebite de taina Sf. Împărtășanii. „Oricine cu nevrednicie va mîncă pîinea aceasta sau va bea paharul Domnului, vinovat va fi de trupul și sîngele Domnului. Ispitească-se deci omul pe sine și

așa să mănânce din piine și să bea din pahar. Pentru că cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osîndă lui-și mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului" (I Cor. 11, 27—29).

„Ispitească-se omul pe sine" în fața tainei celei cutremurătoare, cerceze-și fiecare conștiința, stăpînească-și limba și rînduiască-și creștinește purtarea. Altfel taina devine prilej de aspră și dureroasă osîndă. Pe Golgota, Iisus s-a jertfit pentru răscumpărarea tuturor. În Sf. Euharistie, însă, se jertfește numai pentru cei ce sînt vrednici de răscumpărare. În ioți aceștia, dacă o primesc „cu credință și cu dragoste", El lucrează neconținut aceeași curățire de păcate, aceeași iertare dumnezeiască și aceeași desăvîrșită împăcare pe care a săvîrșit-o pe crucea Golgotei.

3. „Cină mare" a făcut Domnul, zice Sf. Evanghelie de astăzi, chemînd pe mulți. Dar aceștia nu răspund chemării Domnului, prețuind mai mult interesele mărunte decît paharul mîntuirii. Ferecați în lanțul deșertăciunilor, nu văd nici măcar ca prin oglindă sau ghicitură (I Cor. 13, 12).

Chemarea la „Cina Domnului", la Sf. Taină a Trupului și Singelui Mîntuitorului se repetă neconținut creștinilor. Concludente sînt în această privință, înseși cuvintele Mîntuitorului: „Iată, eu stau la ușă și bat: de va auzi cineva glasul meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu mine" (Apoc. 3, 20). „Agonișiți-vă mîncarea ce rămîne spre viața veșnică, pe care vă va da-o Fiul Omului" (In. 6, 27).

Să desferecăm, deci, ușile sufletului nostru, ca să între Împăratul slavei, Cel ce împărtășește din adîncul înțelepciunii și bunătății Sale toate cele de trebuință spre iertarea păcatelor și arvunirea vieții și împărăției celei veșnice.

Pr. ION BUNEA

IMUNI CONTRA PACATULUI

Se pune întrebarea: Este oare cu putință ca un om credincios să ajungă imun față de păcat? Este cu putință ca un asemenea om să reziste la presiunea și momelile tentațiilor?

Acest lucru este într-adevăr cu putință. De cînd Iisus Hristos Domnul a venit în lume și a primit să trăiască printre noi după modul nostru omenesc, rezistența față de tentații și față de păcat a intrat în sfera lucrurilor la-ndemîna oricărui credincios.

Prin atitudinea Lui față de ispititorul, Iisus ne-a dat pentru todeauna o măreață pildă de biruință asupra tentațiilor. După ce a postit patruzeci de zile și patru zeci de nopți, Hristos Domnul a flămînzit. Și apropiindu-se de El ispititorul i-a zis să prefacă pietrele în piini. Dar, deși flămînd, Domnul a respins îndemnul diavolului, arătîndu-ne că de ispititorul nu trebuie să ascultăm nici chiar atunci cînd nu ne poruncește ceva rău. Iisus respinse și a doua ispitire, învățîndu-ne prin aceasta că diavolul nu trebuie biruit prin minuni ci prin lupta răbdătoare, stăruitoare pe de o parte; pe de alta, că nu trebuie să facem nimic din motive de slăvă deșartă, din egoism, ci pentru binele altora. Nici la a treia încercare ispititorul nu obține nimic. Și de data aceasta Domnul îl respinge dîndu-ne învățătura că, în calitate de credincioși, să nu absolutizăm nici un bun din lumea aceasta. Lumea ne pune la-ndemîna atîtea frumuseți, atîtea plăceri, atîtea satisfacții. Cu toate acestea nu trebuie s-o idolatrizăm pentru că ea este creatură a lui Dumnezeu.

Și de câte ori n-a mai fost ispitit Iisus? Dar El a rămas mereu curat, bun, sfânt, plin de putere.

În Iisus Hristos lumea credincioșilor a primit un izvor nesecat de energie. Prezența Lui a însemnat și înseamnă prezența unui centru din care iradiază tărie, o forță spirituală.

În contact cu El atîția și-au văzut schimbată în mod radical viața. Matei vameșul devine Matei Apostolul. Magdalena cea păcătoasă se convertește și îi urmează lui Iisus pretutindeni. Saul, înverșunatul prigonitor al creștinilor, devine Pavel smeritul și înflăcăratul Apostol al neamurilor. Maria Egipteanca, Fericitul Augustin și atîția alții după ce și-au adus sufletul în apropierea lui Hristos sau după ce Domnul s-a apropiat de inima lor au devenit cu totul alți oameni. Au devenit exemple de tărie pentru cei din jur, modele de puritate, statornici luptători pentru promovarea luminii și a vieții îmbunătățite.

Dar întîlnirea cu Hristos nu e rezervată numai unora. Fiecare credincios poate avea această adîncă bucurie.

Pe ce căi ne putem întîlni cu Mîntuitorul?

Îl putem întîlni cînd îi auzim cuvîntul rostit de către preot în cadrul slujbelor sfinte. Cînd preotul citește Sfînta Evanghelie, Hristos însuși ne adresează cuvîntul Său care „e viu și lucrător, mai ascuțit decît orice sabie cu două tăisuri, și pătrunde pînă la despărțitura dintre suflet și duh, dintre încheieturi și măduvă...” (Evr. 4, 12).

Îl putem întîlni pe Iisus în rugăciune. Dacă prin Sfintele Evanghelii ni se adresează El nouă, prin rugăciune ne adresăm noi Lui. Prin adunarea noastră din împrăștiere prin concentrarea și înălțarea sufletului, prin îndreptarea întregii noastre ființe, cu smerenie și stăruință, spre El, nu se poate să nu ne iasă în întîmpinare. Nici nu am apucat să ne-ndreptăm în direcția Lui, și El a și venit lîngă noi, gata să ne stea într-ajutor.

Concentrarea în rugăciune e ocazia pe care noi o dăm lui Dumnezeu de a ne arăta că El e lîngă noi. Dar pe Hristos îl întîlnim și în poruncile Sale. Cine nu-i împlinește poruncile așteaptă zadarnic să-l întîlnească. Zice Sfîntul Marcu Ascetul: „Domnul e ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-l caută pe El, îl întîlnesc în măsura împlinirii lor” (Filoc. I. Sibiu 1946, p. 249).

Dar pe Domnul și Mîntuitorul nostru îl întîlnim mai ales în Sf. Euharistie. Prin Sf. Împărtășanie noi primim în adîncul ființei noastre pe însuși Iisus Hristos cel ce moare și învie pentru noi. Mișcarea aceasta dublă: a morții și a învierii, angajează pe fiecare dintre primitorii Tainei. Acceptînd să ne împărtășim, acceptăm de bună voie să fim prinși în procesul morții pentru trecut, în procesul omorîrii omului vechi. Și în procesul învierii la viața cea nouă, la viața împreună cu Hristos.

Prin primirea lui Hristos întreaga noastră ființă e adusă în legătură cu ordinea duhovnicească, cu însuși centrul vieții duhovnicești din care voința poate asimila destulă energie ca să poată rezista oricărei tentații.

Ca credincioși, numai în comuniune, în perseverență comuniune cu Mîntuitorul putem deveni imuni contra tentațiilor, a păcatului, a viciilor.

Am să amintesc aici o povestire care poate ilustra în mod pregnant adevărul acesta.

Undeva, într-un luminiș — o căprioară. Sta, acolo, liniștită, bucurându-se în felul ei de frumusețea codrului, de limpezimea ochiului de cer, de strălucirea și căldura învăluitoare a razelor solare...

Și cum sta așa în liniștea celui luminiș, un lătrat de ciine, venind din spate, o făcu să se-nfioare.

Instinctiv o rupse la fugă spre stînga. Dar abia făcu cîteva salturi și auzi și din partea aceasta lătrat de ciine. Se opri brusc și, tremurînd, se răsuci împungînd fuga în sens contrar. N-a fost nevoie de prea multe clipe pentru ca ea să-și dea seama că și din partea aceasta o amenința aceeași primejdie. Ciinii de vînătoare strînsesă repede cercul în jurul ei. Dincolo de acest cerc, nu prea departe, aștepta vînătorul... Căprioara, într-un suprem efort, sări peste cercul copoilor și-ntr-o fracțiune de secundă zvîcni spre vînător și se plecă supusă înaintea lui. Vînătorul o luă în brațe. Căprioara fu salvată. Toată viața a trăit liniștită sub ochiul ocrotitor și plin de iubire al vînătorului.

Cînd haitele ispitelor ne încolțesc, cînd păcatele și viciile ne dau tir-coale, să procedăm precum căprioara din poveste. Să alergăm fără zăbavă la Hristos. Pentru noi, credincioșii, Hristos Domnul este singura putere care ne poate întări și imuniza cu adevărat împotriva ispitelor, păcatelor, viciilor.

Pr. Prof. D. BELU

IUBIRE ȘI JERTFA

În vremea Sfîntului Post al Paștilor, Sfintele Evanghelii și rugăciunile Bisericii nu mai fac pomenire despre minunile Mîntuitorului, nici despre învățăturile dumnezeiești pe care le-a propovăduit mulțimilor însetate de adevăr. Ele ne îndreaptă privirea și luarea aminte mai ales spre toate acele întîmplări care s-au petrecut cu El în vremea pămîririi Sale celei de bună voie, pentru mîntuirea noastră.

De pildă, în acest timp, auzim din Sfintele Evanghelii cum Iisus vestește de trei ori Apostolilor că va pămîri, va trece prin focul suferințelor și începe să-i pregătească pentru vremea în care îl vor vedea prins, batjocorit, scuipat, răstignit pe cruce, îngropat și apoi înviat.

Să ne oprim o clipă la prima dintre aceste vestiri, la împrejurările în care a făcut-o, pentru că din ea putem învăța, pe de-o parte, înțelesul și roadele jertfei Domnului nostru Iisus Hristos; pe de altă parte, ne dăm seama de ce Apostolii n-au înțeles de la început măreția acestui drum și au încercat să-l abată de a porni pe el, sau au cerut, tocmai acum, lucruri care nu erau după voia lui Dumnezeu.

Aflîndu-se Iisus în părțile Cezareii lui Filip, la numai cîteva clipe după ce Apostolul Petru mărturisise, în numele tuturor, adevărul că Iisus este „Fiul lui Dumnezeu celui viu” (Mt. 16, 16), a început să le spună că „trebuie să meargă la Ierusalim și acolo să sufere multe din partea bătrînilor, cărturarilor și mai marilor preoților, apoi va fi dat morții și a treia zi va învia” (Mt. 16, 21).

Dar ce s-a întîmplat după această primă vestire a patimilor? Ce ecou a avut ea în inimile Apostolilor?

Petru, cel care fusese atît de grabnic și de bucuros să vestească dumnezeirea lui Iisus, de data aceasta este foarte mîhnit, auzind această veste.

Foarte tulburat și nemulțumit de programul pe care i-l înfățișase Hristos și de drumul pe care voia să meargă, bătrînul Apostol se grăbi să-i spună Domnului: „Fii milostiv cu mine, Doamne, să nu ți se întîmple una ca aceasta“ (Mt. 16, 22). Sau, cu alte cuvinte, mai aproape de înțelegerea noastră: Doamne, nu-i bine să mergi pe acest drum. Fă tot ce poți, să nu suferi, să înlături jertfa, să fie aceasta fără jertfă.

Din pricina păcatului, nu sîntem în stare să vedem în cea mai sublimă jertfă decît veșmîntul sau latura durerii, fără să înțelegem jarul puternic al iubirii de oameni, care a însoțit și din care a izvorît această pătimire și al cărei rod este însăși izbăvirea lumii din păcat!

Iisus a răspuns acestei intervenții a Apostolului, îndată și hotărît: „Mergi înapoia mea, satano. Smînteală îmi ești tu, că nu cugești cele ce sînt ale lui Dumnezeu“ (Mt. 16, 23).

Cuvinte de dojană grea. Pentru ce oare? De ce Mîntuitorul, care i-a lăudat pe Apostol nu cu mult înainte, cînd făcuse mărturisirea divinității, îl mustră acum așa de aspru, cînd încearcă să-l abată de pe acest drum? Doar știe că Petru face aceasta din dragoste pentru El! Acest lucru ni-l lămurește Sf. Evanghelie. Prima mărturisire o făcuse Petru luminat de Duhul lui Dumnezeu, iar pe cea de a doua mînat de îndemnul firii lui pămîntene, care nu cugeta „cele ce sînt ale lui Dumnezeu“.

Două lucruri nu a înțeles, la început, Petru din programul pe care îl anunțase Iisus, prin vestirea patîmilor. Mai întîi, el n-a înțeles că acest drum al jertfei de sine a Domnului izvorăște dintr-o dragoste dumnezeiască față de oameni și de mîntuirea lor, că el este împlinirea voii lui Dumnezeu. În al doilea rînd, el n-a luat seamă la sfîrșitul acestui drum, la roadele lui. Mișcat de vestea că Iisus va pătimi, poate nici n-a ținut seamă de ultimele cuvinte ale Domnului: „a treia zi va învia“.

Era o greșală a lui Petru de a nu fi văzut în patimile Mîntuitorului decît durerea, fără iubirea care a transfigurat-o și fără a întrezări roadele ei. El a despărțit suferința de iubire și de aceea s-a îngrozit de ea și nu i-a înțeles pentru o clipă rostul. Lăsînd să răzbată în inima și graiul lui mentalitatea din vremea sa despre jertfă, care o despărțea de orice iubire și deci o făcea fără rost, avînd și o părere greșită despre întemeierea unei împărății lumești de către Mesia, după chipul celor ce erau în acel timp, Petru voia, desigur, din dragoste pentru Iisus, să-l abată de pe acest drum.

Dar Iisus a respins ispita lui Petru, după cum avea să respingă în Grădina Ghetsimani ispita de a înlătura „paharul morții“, atunci cînd a zis: „Facă-se voia Ta“. Prin aceasta ne-a arătat că drumul crucii Lui pornește din plinul dragostei Sale dumnezeiești față de noi și ținta acestui drum este mîntuirea noastră.

De aceea, ori de cîte ori propovăduim crucea Domnului, sau ne închinăm ei, ca înaintea unui altar de jertfă, ne apar înaintea ochilor cuvintele de foc ale Evangheliei: „Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Unul născut Fiul Său l-a trimis în lume, pentru ca oricine crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan 3, 16). Iar El „fiind chipul lui Dumnezeu, n-a ținut ca la o pradă la egalitatea sa cu Dumnezeu. Ci s-a deșertat pe sine, a luat chip de rob, făcîndu-se asemenea oamenilor și la înfățișare dovedindu-se ca un om, s-a smerit pe sine ascultător făcîndu-se pînă la moarte și încă moarte pe cruce“ (Filipeni 2, 6—8).

Prin jertfa de pe cruce a Mîntuitorului s-a arătat iubirea fără margini a lui Dumnezeu, s-a descoperit puterea cea neajunsă a lui Dumnezeu, care s-a coborît în „slăbiciune” ca să aducă biruința asupra morții.

Propovăduind pe „Hristos cel răstignit” noi nu ne lipsim și nu aprobăm orice suferință, ci vestim binefacerile dăruirii de sine pentru binele semenilor și arătăm pe Hristos ca pe Modelul divin al acestui drum.

Drumul patimilor Mîntuitorului este asemenea unui riu în care apar puternic valurile și adîncul dragostei lui față de lume.

Iisus a primit moartea pentru ca noi să moștenim viața veșnică.

De la cea dintîi vestire a patimilor Domnului noi, creștinii, avem multe de învățat. Învățăm mai întîi, că Iisus s-a jertfit pentru noi din iubire nesfîrșită, că jertfa Sa de pe cruce, împreună cu suferință, ne-a adus roadele mîntuirii.

Dar mai învățăm de la El că adevărata valoare a vieții noastre crește și se împlinește în măsura în care se leagă de oameni printr-o dăruire din dragoste pentru binele lor.

Un picur de sînge curge totdeauna dintr-o viață care se restrînge, se dăruiește, care nu se leagă de vanități și ambiții egoiste, ci se jertfește pentru binele semenilor.

Acest sînge nevăzut, unit cu sîngele Mîntuitorului, este un mijloc de mîntuire care trebuie pus în lucrare.

Prot. Dr. VASILE COMAN

MARILE MOMENTE

Biblioteca Mitropolitană Sibiu „Doamne, bine este nouă să fim aici”
(Mt. 17, 4)

Schimbarea la față a Domnului Iisus Hristos este un moment de răscruce în orientarea creștină și deschide pentru toți credincioșii perspectivele unei vieți noi, a unei vieți transfigurate și deci certitudinea unei vieți veșnice.

Deși Iisus a străbătut, vreme de 3 ani, „toate orașele și satele, ...propovăduind Evanghelia împărăției și vindecînd toată boala și toată neputința în popor” (Mt. 9, 35), deși a săvîrșit lucruri care nu numai la aparență, ci în profunda lor realitate au depășit puterea omenească, înviind morți, ca tînărul din Nain (Lc. 7, 11ss) și fiica lui Iair (Mt. 9, 18ss), vindecînd orbi și muți (Mt. 9, 27ss), izgonind duhurile — cei doi demonizați — (Mt. 12, 22ss), poruncind vînturilor — furtuna pe mare (Mt. 8, 18ss) și săturînd mulțimile (Mt. 13, 14ss), deși toate acestea au fost săvîrșite nu dintr-un exces de afirmare, ci cu o deplină smerenie și dumnezeiască modestie (Mt. 9, 30), din cea mai desăvîrșită milă (Mt. 14, 14; 15, 32) și dragoste pentru cei nenorociți (Mt. 18, 11), deși toate acestea le-a săvîrșit între oameni și sub privirea Apostolilor Săi, totuși fiind deprinși cu vechea cugetare iudaică și cu o palidă și trecătoare speranță mesianică, ei nu s-au putut ridica la înțelegerea autentică a prezenței lui Iisus între oameni și la sensul adevărat al lucrării Sale.

De aceea, e semnificativă identificarea lui Iisus la Cezareea lui Filip, prin mărturisirea lui Petru, că este Fiul lui Dumnezeu celui viu (Mt. 16, 16), dar nu mai puțin și lipsa de întuire neșovăielnică a dumnezeirii lui Iisus, din partea aceluiași Apostol, atunci cînd se înfioară în expresie la gîndul că Marele Biruitor nu poate evita propria suferință (Mt. 16, 23).

Toate faptele Domnului au fost minunate și au stîrnit bucurie și entuziasm, toate au satisfăcut pe Apostoli pînă în clipa cînd ele au alcătuit un itinerar neîntrerupt de biruințe. Dar cînd Hristos Domnul le face cunoscută înțîia vestire a patimilor Sale, între ei s-a produs o adevărată derută, nedumerire și o mai accentuată întîrziere a cunoașterii lui Iisus în ipostaza de Om adevărat și Dumnezeu adevărat, iar nu numai un om deosebit sau cel mult un prooroc, cum credeau unii despre Fiului Omului.

S-au scurs după aceasta șase zile de mari frămîntări în conștiința învățăceilor Săi, zile de întrebări lăuntrice, de gînduri și griji, de nelămuriri și dor de cunoaștere.

Pentru a-și ajuta Apostolii, din nou — de astă dată pentru un urcuș desăvîrșit — „Iisus ia cu sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan fratele lui — am zice pe cei mai reprezentativi, pe care i-a avut alături de Sine și în alte împrejurări culminante — și îi duce pe ei într-un munte înalt, în singurătate. Și se schimbă la față, înaintea lor, așa încît fața Lui străluci ca soarele, iar veșmintele Lui se făcură albe ca lumina. Și iată că Moise și Ilie se arătară lor, vorbind împreună cu Iisus. Atunci, începînd Petru zise lui Iisus: „Doamne, bine este nouă să fim aici; dacă voiești, face-vom aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una. Pe cînd el vorbea încă iată un nor luminos i-a umbrît pe ei și iată o voce din nor a rostit: Acesta este Fiul meu cel iubit, întru care bine am voit: pe acesta să-l ascultați. Și auzind ucenicii au căzut cu fața la pămînt și s-au spăimîntat foarte“ (Mt. 17, 1—6).

Ce s-a putut petrece pe Muntele Taborului, atît de impresionant și decisiv, încît unul din Apostoli să exclame memorabilele cuvinte: „Doamne, bine este nouă să fim aici!“? Cum de n-au rostit asemenea cuvinte în primele impresii, după Predica de pe Munte (Mt. 5, 1ss), sau în atmosfera de bucurie a pescuirii minunate (Mt. 4, 18ss și Lc. 5, 1—11), ori cu prilejul celorlalte fapte dumnezeiești pe care le-a săvîrșit Iisus? Pentru că toate celelalte le-au văzut sub unghiul unor nădejdi vremelnice, strict omenesti, circumscrise ocaziilor respective. Și atît! Și pentru că „Cel ce, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a ținut ca la o pradă la egalitatea sa cu Dumnezeu, ci s-a golit pe sine, a luat chip de rob, făcîndu-se oamenilor asemenea și la înfățișare dovedindu-se ca un om...“ (Fil. 2, 6—7). Pînă aici toate le-au privit ca oameni și mai degrabă de la un Om, între oameni.

De acum, ei trec printr-o zguduitoare transformare sufletească. Taborul, a cărui frumusețe o cîntase poezia Vechiului Testament, nu mai este un simplu munte, într-o anumită parte a pămîntului, ci primește o semnificație duhovnicească, pentru ei și pentru toți credincioșii. Lumina spirituală a Taborului marchează, în geografia sufletească a omului creștin, calea aceștia spre Iisus Hristos, Om adevărat și Dumnezeu adevărat. Iar un asemenea moment din Marile Momente, nu se poate prinde decît cu fața la pămînt!

Nu ne cere Dumnezeu o asemenea umilință, ci puținătatea firii noastre se ascunde de focul Dumnezeirii celei netrupești, arătată în lumina cea neînserată. Micșorarea lui Iisus între semenii noștri, printr-o desăvîrșită smerenie, despre care scrie Sf. Apostol Pavel către Filipeni, a fost mai degrabă concentrarea luminii dumnezeiești în Hristos, din momentul întrupării Sale ca Om adevărat și Dumnezeu adevărat. Sf. Grigorie Palama spune că „lumina Schimbării la față a Domnului n-a început și n-a sfîrșit;

ea a rămas nemărginită de timp și de spațiu și cu neputință de înțeles pentru simțuri, deși a fost văzută cu ochi trupești..., ci printr-o schimbare a simțurilor lor, ucenicii Domnului au trecut de la trup la Duh" (P.G., t. 151, col. 433 B). De aceea și îndeamnă una din cântările bisericești: „Să ne curățim simțurile și să vedem pe Hristos strălucind, cu neapropiata lumină a învierii..." (Can. Paști, ps. 1). Cu alte cuvinte se exprima un învrednicit al lui Dumnezeu de-a vedea lumina cea neînserată, neschimbată și nestricată, Sf. Simeon Noul Teolog (sec. XI), că: „Dumnezeu este lumină și cei pe care-i învrednicește să-l vadă, îl văd ca lumină; cei ce l-au primit, l-au primit ca lumină. Căci lumina slavei Sale merge înaintea feței Sale..."

Cînd citim sau cîntăm fericirea a 6-a: „...,cei curați cu inima, ... aceia vor vedea pe Dumnezeu", ne aducem aminte de-o stihuire care spune că „pe Dumnezeu a-l vedea nu este cu puțință oamenilor..." (Can. înmorm., ps. 9), se înțelege, în esență Sa, dar în lumina Sa multora s-a arătat. Iar razele luminii dumnezeiești nu sînt ființa lui Dumnezeu, ci energiile Lui, necreate și veșnice revărsări ale firii dumnezeiești.

Așa a văzut Moise proorocul, pe muntele Horeb, această lumină, în rugul ce ardea și nu se mistuia (Eș. 3, 2 ss). Acest foc a ridicat pe Ilie proorocul, de pe pămînt la cer, sub forma unui car de foc (II Reg. 2, 11 ss), iar Psalmistul David scria: „Tu faci vînturile trimișii Tăi și flăcările focului sînt slugile Tale" (Ps. 103, 4).

Pătrunși de sublimitatea liturgică a marilor momente, pe care le primim în genunchi, ca: ieșirea și citirea Sf. Evanghelii — Cuvîntul viu și întrupat al Domnului, ieșirea cu Sf. Daruri — drumul pătimirii lui Iisus, spre jertfa cea de bunăvoie, și Pre Tine Te laudăm — cînd Duhul Sfînt se pogoară asupra jertfei aduse ca prinos la Sf. Altar, pentru a o prefăce în trupul și sîngele Domnului Hristos, cîntăm de încheiere: „văzut-am lumina cea adevărată; luat-am Duhul cel ceresc; aflat-am credința cea adevărată, nedespărțitei Treimi închinîndu-ne, că aceasta ne-a mîntuit pe noi."

Nu e o simplă întîmplare că la Schimbarea la față a Domnului Hristos au fost de față cei trei Apostoli: Petru, Iacov și Ioan, deosebiți unul de altul și ca vîrstă și ca simțăminte personale față de Iisus Omul — Dumnezeu. Pornind de la cel mai tînăr, Ioan, și pînă la bătrînul Petru, am vedea în aceștia trei cele trei vîrste omenești ale credincioșilor noștri, căci toți trei, deopotrivă, s-au împărtășit din lumina cea neînserată, făcîndu-ne să înțelegem că nu numai decît vîrsta, ci mila lui Dumnezeu și inima curată a omului determină îndulcirea sufletului cu harul lui Dumnezeu.

Dacă, din cele cunoscute, pe Iacov l-am putea socoti exponentul credinței curate, Petru ca apostol al nădejzii și Ioan al dragostei, atunci am înțelege că fără aceste trei virtuți, nu vom putea urca niciodată spre Taborul bucuriilor veșnice. Te vei întreba, iubite creștine, dacă într-adevăr există o viață veșnică și dacă a venit cineva de acolo, dintre cei care s-au dus?... Încearcă și urcă în smerenia sufletului tău, spre culmile în-sorite ale Taborului, împreună cu cei trei Apostoli, și acolo vei vedea „împărăția lui Dumnezeu, venind întru putere" (Mc. 9, 1), căci alături de Hristos, care s-a schimbat la față, arătînd ucenicilor Săi slava Sa pe cît li se putea (cf. Trop. Schimbării la față), vei întîlni pe Moise și Ilie,

împreună — vorbind cu Iisus, unul ce s-a mutat la vremea sa cu trupul în pământ și celălalt cu trupul a fost ridicat la cer, și totuși împreună fiind întru împărăția Tatălui! Numai pătruns de-o asemenea evidență și convingere nezdruccinată a putut un Apostol, prezent și-n alte împrejurări cuceritoare, să exclame, abia acum: „Doamne, bine este nouă să fim aici.“

De aceea, Taborul rămîne o probă hotărîtoare a dumnezeirii lui Iisus, a unei vieți veșnice și a unei încununări meritorii a oricărui cinstite și statornice osteneli duhovnicești. Transfigurarea lui Iisus pe Tabor, posibilitatea ucenicilor de-a vedea slava Domnului, e smerenie și mărire; e o încredințare a mării viitoare și a celor care se ostenesec a împlini voia lui Dumnezeu, cum zice Sf. Pavel: „suferința noastră, ușoară și de-o clipă, ne agonisește, mai presus de orice măsură, o cumpănă veșnică de mărire“ (II. Cor. 4, 17).

Taborul, în viața creștină, a rămas un ideal perpetuu. Ortodoxia, de la început, a căutat să-și plămădească ființa ei după înfățișarea lui Hristos Domnul nostru: mărire și smerenie! Curățenia adevărului de credință o ridică la marea lui Hristos, iar simplitatea ei socială o așează în Duhul smereniei Domnului. Creștinul ortodox nu face zgomot în jurul succesului duhovnicesc, ci mereu „sărac cu duhul“ (Mt. 5, 3), mereu ostentindu-se, mereu sîrguind în dragostea de semenii, spre înalt și niciodată zicînd că a isprăvit.

Drept aceea, cînd cunoaștem un Betleem al nădejdlor împlinite, un urcuș al Taborului spre luminile eterne, o Golgotă — zbucium și răscum-părare a durerilor din veac și un Ierusalim al învierii și înălțării spirituale — patru puncte cardinale ale Creștinismului, patru puncte de orientare în viața creștină, dar mai ales îndulcindu-ne din momentul sublim al praznicului, în preajma Dumnezeului revelat, să plecăm urechea la bucuria concretizată prin graiul Apostolului: „Doamne, bine este nouă să fim aici“ și să exclamăm și noi de-o potrivă. Amin.

Preot NICHIFOR TODOR

MAICA DOMNULUI ¹

„Bucură-te cea plină de dar care
întru adormirea Ta nu ne lași pe noi.“
(Acatist)

Iubiți creștini,

Biserica creștină, din care facem parte și noi, este o mare și sfîntă familie al cărei cap este Dumnezeu, iar Maica Domnului este mama noastră. Și după cum într-o familie aleasă se strîng copiii de pretutindeni la moartea unui părinte, ca să-i dea cîntecul și să-și arate recunoștința cuvenită, tot așa la praznicul de azi ne-am strîns și noi aici, ca să pomenim cu cîntări de laudă adormirea Maicii Domnului. Prin fapta aceasta mergem pe urmele Sf. Apostoli, care deși împrăștiați pe tot pămîntul, s-au adunat în chip minunat la îngroparea Ei, aduși de nor luminos. Așa am venit și noi, purtați de harul Sf. Duh, să aducem rugăciuni și cîntări evlavioase, împreună cu Ingerii, Patriarhii, Proorocii, Mucenicii, Cuvioșii și

¹ Predică la Sf. Adormire.

toți Sfinții, pentru că este palat al Împăratului în care s-a sălășluit Hristos Dumnezeu, Mântuitorul nostru.

Iubiți credincioși, moartea Maicii Domnului nu este propriu zis o moarte ca a tuturor oamenilor, creștinilor, ci este o „moarte fără de moarte” (I. Miniatis), o adormire în care s-a făcut mutarea Ei cu trupul la viața veșnică, pentru că n-a avut păcat după minunea din Nazaret, căci s-a umplut de harul Sf. Duh și s-a întrupat Fiul lui Dumnezeu. Iar acolo unde nu este păcat, nu este nici moarte care este plata păcatului (Rom. 6, 23). Moartea Ei este un somn dulce, o scurtă adormire odihnitoare la sfârșitul acestei vieți trecătoare, pentru ca dincolo să înceapă viața adevărată și veșnică lângă prea iubitul Său Fiu. Moartea ei este o lucrare minunată a dragostei atotputernice a Fiului care și-a luat Mama la Sine, ca răsplată a vieții Sale curate.

Tradiția spune că sfântul trup al Maicii Domnului și Pururea Fecioarei Maria n-a rămas în mormânt, pentru că a fost înălțat la cer în cântările Heruvimilor și Serafimilor. Această tradiție zice că Sf. Ap. Toma a întirziat de la adormirea Ei și se tînguia cu amar că n-a fost vrednic să vadă sînta Sa față în clipa plecării din lumea aceasta. Înduioșăți de plînsul său, l-au dus în grădina Ghetsimani, la groapa Sf. Maice și, ridicînd piatra, au văzut mormîntul gol. O minune a lui Dumnezeu! Mormîntul și moartea n-au putut cuprinde pe Maica Domnului și a vieții veșnice. Trupul ei n-a putut gusta putreziciunea, căci a fost cetatea curăteniei și a sfințeniei absolute întru care s-a coborît cu trupul și a petrecut Fiul lui Dumnezeu. Puterile îngerești au așezat-o de-a dreapta scaunului slavei Fiului Său. Prin petrecerea Sa pe pămînt și ridicarea la cer, pămîntul și văzduhul s-au luminat și s-au sfințit iar neamului creștinesc i s-au deschis porțile cerului și ușile raiului. Ea strălucește cu darul Său, ca cetate ce stă deasupra munților cerești și primește de la Fiul Său toate solirile noastre de bine, mijlocind mîntuirea credincioșilor, apărînd dreapta credință împotriva ereticilor și rugîndu-se Lui pentru pacea neîncetată a lumii și a popoarelor.

Iubiți credincioși, în Acatistul Adormirii se zice că fiind adunați toți Apostolii la masă și înălțîndu-se o parte din pîine în numele Domnului, au văzut pe Sf. Maică Fecioară înconjurată de îngeri și au auzit-o dîndu-le pace de la Fiul Ei. Aceasta însemnează că Dumnezeu a rînduit-o să fie Împărăteasa cerului și Doamna Ingerilor. Ei i se închină Arhanghelii ca la visteria descoperirilor dumnezeiești; Începătoriile, pentru că este izvorul mîntuirii noastre; Heruvimii, ca celei ce pătrunde tainele cele înalte ale cunoașterii lui Dumnezeu și Serafimii fiindcă este făclia dragostei dumnezeiești (I. Miniatis).

Sf. Evanghelist Ioan ne spune că Domnul Hristos a rostit pe cruce cuvintele „mari cît veacurile: „Iată mama ta!” (In. 19, 27). Prin aceasta El a dat în grija ucenicului Său iubit pe Sf. Sa Maică pentru ca s-o ocrotească la bătrînețe dar, în același timp, ne-o pune model de sfințenie.

Maica Domnului este mai sfință decît toți sfinții care s-au născut în ordinea firii. Sfinții care împodobesc cununa Soarelui-Hristos, sînt purtători de virtuți parțiale, dar ca Maică întrupează toate virtuțile la un loc, pentru că în Ea a locuit temporar Hristos Dumnezeu. De aceea noi

creștinii găsim în Ea icoana îndumnezeirii noastre, bogăția și pilda tuturor virtuților, pe care trebuie să le imităm începînd cu fecioria. Să facem să strălucească în viața noastră curățenia Ei trupească și sufletească, să fim fără de prihană, plini de har și de adevăr, să vieze în noi Duhul lui Hristos, cu dragostea și cu toate darurile Sale (Gal. 5, 22—26). Să ne slinșim neconținut.

Sf. Maică este model de smerenie, de supunere și ascultare desăvîșită de Dumnezeu și de poruncile Lui, începînd de la ducerea Sa la templu ca fetiță pînă la peștera din Betleem și pînă la crucea de la Golgota. Se cuvine să imităm spiritul său altruist; dragostea jertfelnică, bunătatea și slujirea nemărginită față de Fiul Său și față de toți oamenii. Tuturora ne este exemplul de încredere în Fiul Său și Dumnezeuul nostru, începînd de la misiunea din Nazaret, fuga în Egipt, drumul Crucii, sf. Patimi, răstignirea, moartea și îngroparea Sa. Pretutindeni a rămas ca o stîncă neclintită în fața valurilor durerii, chiar cînd prin sufletul Său plăpînd de Fecioară-Mamă a trecut sabie, cum a proorocit dreptul Simion (Lc. 2, 35).

Frați creștini, același Evanghelist Ioan spune că Domnul a zis, tot pe Sf. Cruce: „Femeie, iată Fiul tău! (In. 19, 26). Prin aceasta Domnul ne-a dat în grija Mamei Sale care de acum este Mama noastră sufletească, sprijinitoarea și ocrotitoarea creștinilor împotriva celui rău. Ca o Mamă bună și milostivă, plină de dragoste curată, se îngrijește de noi, fiii Săi, ca nici unul să nu piară în păcate. Pentru noi stă pururea în genunchi înaintea Fiului Său, rugîndu-se să ne izbăvească de săgețile cele viclene, otrăvitoare și aducătoare de moarte ale diavolului. Se roagă pentru iertarea păcatelor și fărădelegilor tuturor; pentru binele, fericirea și mîntuirea sufletelor noastre. Celor ce aleargă la acoperemîntul Său, le este ușă de pocăință, năstrapă de aur, scară și turn de bucurie cerească, izvorul darurilor cerești. Dacă n-ar fi fost rugăciunile Ei, de mult am fi fost pierduți în păcat și în moarte, din cauza răutății noastre. De aceea, dacă rămînem lîngă ea să nu ne temem de nimic, căci ne izbăvește. Biserica ne îndeamnă în toate ecteniile ei și în toate rugăciunile să implorăm mila și ajutorul Ei, ca să ne sprijinească înaintea Fiului Său. Să ne rugăm, Ei ca să primim har de la El și să-I închinăm viața noastră, ca să dăm răspuns bun la înfricoșata judecată.

O, cît de multe și mari sînt binefacerile Sf. Maice cu fiecare din noi! Nimeni nu pleacă rușinat de la fața Ei, căci miluește și răsplătește rugăciunile curate și împlinește toate dorințele și toate cererile bune și folositoare ale celor ce adoră pe Fiul Său și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Ea ajută celor ce se închină Sf. Cruci și o cinstesc cu credință. Cultul Său, cinstirea Sa stă în Biserica mai presus decît a tuturor Sfinților; credincioșii o supravenează. Ea este mai cinstită decît Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît Serafimii, căpeteniile oștirilor cerești. Cultul acesta izvorăște din credința dreaptă că este Maica milei cerești și „fără sfîrșit este noianul darurilor Sale” și fără de fund este „fîntîna bogățiilor Ei” (I. Miniatis).

Iubiți credincioși, aceasta este Maica Domnului și a noastră. Să ne rugăm Ei neîncetat, cu smerenie și cu inimă curată, ca să ne ocrotească și pe noi, fiii Săi, cu harul și cu rugăciunile Sale înaintea Fiului Său și Dumnezeuului nostru, să întărească Biserica Sa, Patria și poporul nostru, să împace lumea și să mîntuiască sufletele noastre.

Cu un gînd și cuget curat să-i strigăm într-un glas: „Bucură-Te cea plină de dar, care întru adormirea Ta nu ne lași pe noi“, acum și-n ceasul morții noastre. Amin.

Prot. Dr. SIMION RADU

IERTAREA

„...milostivindu-se de el, i-a dat drumul și i-a iertat și datoria“ (Mt. 18, 27)

Intr-o vreme cînd relația între stăpîn și slugă stabilea distanțe amănunțite, cînd între om și om se cunoștea și aprecia prea puțin sentimentul de milă, de dragoste și de bunătate, sau chiar deloc; cînd mentalitatea, generală era de-a acapara, de-a strivi și înfrînge - *всё ап ꙗзупуе ꙗзупу* litate și drept la viață; cînd, peste tot, fapta umană era cuprinsă de febra mării deșarte; cînd pînă și ucenicii Domnului au pus întrebarea: „Cine e mai mare în împărăția cerurilor?“ (Mt. 18, 1), Iisus, Domnul nostru, prin învățătura deosebită pe care o aduce între oameni, prin pilde grăitoare și, nu mai puțin, prin propriul exemplu de viață, dă o nouă orientare ucenicilor Săi și oamenilor care-l ascultau și-l urmau.

La o întrebare a unuia din Apostoli asupra limitei de iertare față de semenii noștri, Mîntuitorul prezintă pilda unui datornic, căruia i s-a iertat colosala sumă de zece mii de talanți, fiindcă s-a rugat. Acesta, la rîndul său, contrar așteptărilor, a sugrumat pe un împreună-slujitor, neiertîndu-i mărunta datorie de 100 de dinari, atunci cînd acela i-a căzut în genunchi, rugîndu-l să-l îngăduie că-i va plăti. Faptul acesta a produs o înrîstare amară și a stîrnit o profundă indignare între colegii de slujbă, care sesizînd cazul stăpînului, acesta a revenit asupra milostivirii sale și pe omul viclean și incapabil de iertare față de semenii săi, „l-a dat pe mina călăilor, pînă va plăti toată datoria“ (Mt. 18, 23—35).

Cazul, în sine, de-o disproporție ca între pămînt și cer, angaja sub același raport, pe primul datornic, la o comportare asemănătoare, izvoirlă nu numai dintr-un simțămînt de milă și tovarășie de slujbă față de soțul său, dar și dintr-o obligație morală, de-a fi recunoscător stăpînului pentru nemărginita îndurare de care beneficiase. Ori, lucrurile, precum am văzut, s-au petrecut cu totul neașteptat și atitudinea lui a fost îngrozitor de tulburătoare.

Care e pricina? În tot cazul nu lipsa și nici imposibilitatea, ci pervertitul în care a înghețat orice sentiment uman. Și e îngrozitor să întilnești o asemenea ființă care desființează pe semenul său și dintr-un egoism feroce, împinge pînă la abuz minunatele daruri cu care ne-a înzestrat Creatorul.

Omul e într-adevăr, cea mai perfectă ființă din cîte se mișcă pe pămînt, în aer și sub apă. E profilul sublim al vieții, coroana creaturilor. Dar după cum nu o coroană definește demnitatea și valoarea unui om, ci mai degrabă capacitatea lui de muncă, orientarea sănătoasă și spiritul umanitar de care este călăuzit, la fel este și în ordinea morală a vieții. Credinciosul însuși sfințește sau degradează calitatea ființei sale, după cum e de conștient față de menirea sa și mai ales după cum înțelege sau nu să se comporte în relațiile cu semenii săi.

Atâtea daruri împodobesc ființa umană încît dacă le-am activa pe toate, măcar la nivelul posibilităților personale, am realiza pe omul virtuos — o adevărată binefacere pentru semenii. E suficient să ne gîndim numai la cele trei daruri esențiale ale firii omenestii: voința, sentimentul și rațiunea. Nu există om normal care să nu le aibă, dar există oameni care și le nesocotesc, le întrebuițează eronat, sau peste tot nu se silesc să dobîndească din ansamblul lor chipul unei personalități depline, chipul omului adevărat.

Și necuvîntătoarele au oarecare voință și minunate isprăvi săvîrșesc. Și ele au un fel de sentiment, căci le vezi cum se gudură și se iubesc între ele, arătînd chiar și omului un pronunțat atașament. Dar n-au mintea, n-au rațiunea, adică facultatea de-a judeca, de-a cumpăni echitabilul, acesta fiind un privilegiu exclusiv al omului. De aceea, ele nu sînt în stare să ierte. Indiciul unei rațiuni sănătoase este și această stare de-a ierta pe semen, cînd situația se impune și devine evidentă.

Pilda celor doi datornici este pentru noi, credincioșii, nu numai un exemplu profund grăitor, ci este totodată și o poruncă. Stăpînul care a iertat imensa datorie e Domnul Dumnezeu, rațiunea supremă, care a voit din dragoste și milă să ne ierte mulțimea greșelilor noastre, așa precum ne rugăm în „Tatăl nostru“. Noi avem îndatorirea de-a ierta pe semenii noștri, în limitele rațiunii sănătoase.

Iertarea, precum am văzut, e un semn de noblețe sufletească, e semnul distinctiv al măreției duhovnicești la care trebuie să se ridice un credincios. După cum omul fără rațiune este exclus de societate, ca fiind un primejdios, cel care nu știe să ierte își rupe personal legăturile sociale cu semenii săi și se exclude, singur, nu numai dintre oameni, ci și din împărăția lui Dumnezeu. De aceea, calea iertării e calea păcii, a bunei înțelegeri, a dragostei și-a toată facerea de bine, calea armoniei și puntea de înfrățire umanitară. Iertarea apropie pe credincios de Dumnezeu, care este iubire (Io. 4, 16).

Așa cum dragostea nu cunoaște hotar în curățenia ei și depășește orice lege, nu mai puțin și iertarea. Ea nu are și nu trebuie să aibă limite, căci unde vor să apară limitele iertării, se pune de-a curmezișul egoismul tradus în lipsa de milă și de înțelegere.

Cînd Apostolul a întrebat pe Iisus de cîte ori se cuvine a ierta, răspunsul a fost că pînă la de șaptezeci de ori cîte șapte (Mt. 18, 22) se cuvine a ierta, adică a lăsat a se înțelege, așa cum a ilustrat de-altfel prin impresionanta pildă amintită, că după cum nelimitate sînt greșelile omenestii, la fel se cuvine să fie și iertarea pe care ne-o acordăm în viață, unii altora: „Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri...“ (Mt. 6, 12).

Familia creștină, care are un obiectiv atît de minunat în desfășurarea programului său de viață, prin muncă și armonie, nu poate fi concepută fără reciproca iertare a membrilor ei. De aici începînd și pînă în marea familie a creștinătății și chiar dincolo, se cuvine ca iertarea să nu fie pîrtinitoare, ci integrală, desfășurată în amploarea inimii care se dăruiește.

Să fim vrednici de calitatea făpturii umane, de mila lui Dumnezeu și de iertarea cerească pe care orice credincios o dorește și o așteaptă. Amin.

„STARUIȚĂ“

(Col. 4, 2)

I

Care dintre noi credincioșii nu-și rezervă din ceasurile zilei măcar câteva momente de reculegere? Cine dintre noi nu-și are clipele lui de rugăciune? Cine n-a băgat de seamă că atîția dintre semenii credincioși procedează la fel? E greu să găsim vreunul dintre credincioși care să nu fi auzit sau să nu fi citit că imensa majoritate a creștinilor de pretutindeni practică rugăciunea cu multă tragere de inimă. Dacă am răsfoi paginile istoriei bisericești ne-am putea da seama că chiar de la început următorii Mîntuitorului au pus rugăciunea în centrul vieții lor de credință și evlavie.

Și-n trecut și astăzi credincioșii creștini au fost și sînt oameni ai rugăciunii. Oriunde întîlnim credincioși ai lui Hristos întîlnim și rugăciunea. Viața religioasă e legată și de rugăciune.

Dar ce înseamnă a ne ruga? La ce ne folosește rugăciunea? Cum să ne rugăm?

II

A ne ruga înseamnă a ne concentra, a ne aduna din împrăștiere, a ne înmănușia puterile sufletești, a le îndrepta spre Dumnezeu și a convorbi cu El.

Unii dintre Sfinții Părinți spun că rugăciunea este „o înălțare a minții către Dumnezeu“ (Sf. Ioan Damaschinul: De fide orth. 3, 24). Cuvîntul „înălțare“ vrea să exprime tocmai concentrarea puterilor noastre spirituale și îndreptarea lor către Dumnezeu.

Dar de ce în rugăciune ne îndreptăm sufletul către Dumnezeu? Cînd ne rugăm ne îndreptăm sufletul către Dumnezeu ca să-i aducem cinstirea cu care îi sîntem datori. Dumnezeu este Creatorul, noi sîntem creaturile Lui. El este atotputernic, noi sîntem limitați în puterile noastre. El este sfințenia absolută, noi sîntem supuși slăbiciunilor. El este iubirea desăvîrșită, iubirea noastră e supusă oscilațiilor.

Conștiința că Dumnezeu este temeiul ultim al existenței, al sfințeniei, al puterilor, al iubirii noastre, ne îndeamnă să ne apropiem de El, să ne plecăm înaintea Lui și să-i arătăm cinstirea noastră ca Ziditorului și Stăpînului a toate.

Precum în ordinea firească copiii se simt îndemnați să cinstească pe tatăl lor, la fel și în ordinea duhovnicească, credincioșii se simt îndemnați să cinstească pe Tatăl cel din ceruri. Și aceasta o fac în primul rînd prin rugăciune.

Dar noi nu ne rugăm numai pentru a ne manifesta cinstirea față de Dumnezeu, ci și cu scopul de a-i mulțumi pentru toate binefacerile primite de la El. De la El ne primim viața trupească și sufletească —; de la El — într-un anumit înțeles — „iarba pentru dobitoace și verdeața pentru trebuințele omului; pîinea, care întărește inima omului; untdelemnul care-i luminează fața“. De la El „copacii dumbrăvii și cedrii Libanului“; „munții cei înalți, luna, soarele, marea“ (Ps. 103). „El face să răsară soarele peste răi și peste buni și trimite ploaie peste drepti și peste nedrepți“ (Mt. 5, 45). El face să ia ființă în viața noastră credința, nădejdea; dragostea cea

către Dumnezeu și către oameni. El dă bucuria bunătații, a înțelegerii, a viețuirii în frăție și pace.

Pentru tot ceea ce primim de la El ne plecăm smeriți genunchii și-i mulțumim din adâncul inimii.

Cînd mulțumim celui ce ne dăruiește ceva o facem nu atît pentru valoarea darului, cît mai ales pentru dragostea care a determinat dăruirea.

Cînd mulțumim lui Dumnezeu pentru cîte ne-a dat și ne dă, îi mulțumim pentru bunătaatea și dragostea cu care ne-a făcut și ne face părtași de atîtea binefaceri.

Fără-ndoială că mai nu este un *dar* care să nu ne vină purtat pe umerii eforturilor și ai muncii proprii. Însă din pricina aceasta nu trebuie să împuținăm rugăciunile noastre de mulțumire pentru că în ultimă analiză tot de la Dumnezeu avem și puterea de-a face eforturi. Nu trebuie să slăbim în rugăciunile de mulțumire pentru ceea ce am primit atunci cînd sîntem chemați să dăm și noi ceva.

Dar ne rugăm nu numai pentru a ne arăta cinstirea față de Dumnezeu, și în scopul de a-i mulțumi pentru binefacerile ce primim, de la El, ci și pentru a-i cere ajutorul ca să devenim mai buni spre slava Lui, spre binele nostru și al semenilor. Lui Dumnezeu putem să-i cerem orice, cu o singură condiție: să fim alipiți cu toată ființa noastră de El. Cine e alipit de Dumnezeu niciodată nu-i va cere ceva ce n-ar fi în acord cu sfințenia dumnezeiască și cu demnitatea credinciosului. Cine și-a închinat viața lui Dumnezeu are deplină libertate în cererile ce vrea să-i adreseze.

Dar la ce ne folosește rugăciunea?

Rugăciunea adîncește și întreține legătura noastră cu Dumnezeu. Fără rugăciune credința își pierde din vitalitate. Evlavia scade, viața religioasă însăși se ofilește. Rugăciunea asigură respirația normală a vieții duhovnicești. „Cine nu rămîne în legătură cu Dumnezeu prin rugăciune se separă de El”. spune Sf. Grigorie de Nisa (De or. dom. 1).

Rugăciunea sporește partea bună din ființa noastră. Prin concentrare și legătură cu bunătaatea, sfințenie și iubire desăvîrșită ajutăm să se dezvolte în noi bunătaatea, sfințenia, iubirea și oricare altă virtute. „Nimic nu asigură creșterea în virtute — zice Sf. Ioan Gură de Aur — ca legătura noastră constantă cu Dumnezeu prin rugăciune”.

Rugăciunea nu face de prisos primirea Sfintelor Taine. Dimpotrivă, ea ne ajută să le primim cu vrednicie, și ne ajută ca puterea ce-o primim prin mijlocirea lor, s-o convertim în viața aducătoare de roduri duhovnicești. Rugăciunea încălzește Harul primit prin Sf. Taine și ne ajută să-l trecem în faptele de fiecare zi. Harul este puterea pe care ne-o dă Dumnezeu ca să biruim păcatul și să trăim după voia Lui. Rugăciunea ne ajută ca puterea Harului s-o convertim în fapte virtuose.

Rugăciunea ne aduce liniște și mîngîiere. Rugăciunea întărește în noi sentimentul că sîntem în mîna lui Dumnezeu și că El nu va îngădui să fim încercați mai mult decît putem, ci odată cu ispita ne va aduce „și scăparea din ea” (I Cor. 10, 13).

Cînd se afla în Ghetsimani, Domnul simți umbra rece a crucii învăluindu-i ființa. O luptă grea a-nceput să se dea în sufletul Său. Îngenunche și începu să se roage. Concentrarea și zbuciumul Său au fost atît de mari că „sudoarea lui ca picături mari de sînge, picura pe pămînt” (Lc. 22, 41—45).

Nu știm cît timp va fi stăruit Iisus în rugăciune. Dar știm că după aceasta își recăpătă liniștea deplină, acceptînd cu bărbăție cele ce urmară. Cu pas apăsător merse întru întîmpinarea neprietenilor și o neobișnuită stăpînire de sine radia din fața Lui. Astfel în cele mai grele clipe ale vieții Sale Fiul Omului ieși biruitor prin rugăciune.

Dar Sf. Apostol Pavel? Dar ceilalți Sf. Apostoli? Dar sutele și miile de Sfinți? Dar atîția și atîția credincioși știuți și neștiuți? Toți aceștia au fost oameni ai rugăciunii, toți aceștia și-au sorbit puterile evlaviei și ale eroismului din rugăciunile lor îndreptate statornic către Acela de la care ne vine „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit“.

„Rugăciunea, zice Tertullian, aduce mîngîiere în necazuri... Ridică pe cei căzuți; pe cei ce sînt gata să cadă îi sprijină să nu cadă. Pe cei ce stau drept îi ține neclătinați“ (De or. 29).

Cum trebuie să fie făcută rugăciunea? Rugăciunea se cuvine să fie făcută cu cel mai adînc respect. Prin rugăciune aruncăm o punte peste distanța dintre noi credincioșii și dintre Dumnezeu. Rugăciunea ne apropie de Creatorul nostru și ne așează într-o strînsă legătură cu El. Prin rugăciune sîntem transpuși în sfera divinului, așa cum a simțit aceasta Moise cînd se afla înaintea rugului care ardea și nu se mistuia. „Scoate-ți încălțămîntea din picioarele tale căci locul pe care calci este pămînt sfînt“ (Ex. 3, 5). Cuvintele acestea să vibreze adînc și în sufletul nostru cînd îngennunchem la rugăciune.

Se cuvine de asemenea ca rugăciunea să nu fie săvîrșită mecanic. Ci să participăm la ea cu gîndul, cu inima, cu voința, cu toată ființa noastră. „Tu, însă, cînd te rogi — ne învață Mîntuitorul — intră în camera ta...“ (Mt. 6, 6), adică adună-te din împrăștiere, înmănunchiază-ți puterile, concentrează-le în inimă, și îndreptă-le asupra lui Dumnezeu. Mai ales cînd ne rugăm împreună cu alții se cade să fim cu mare grijă, deoarece mai ales în asemenea împrejurări impresiile externe sînt multe și variate și ne pot abate gîndurile în altă parte.

La rugăciune să venim totdeauna cu inima curată. Cum l-am putea cinsti pe Dumnezeu cînd în inima noastră, foiesc tot felul de poftes urîte? Cum să-ndrăznim a-l lăuda cînd sufletul ni-i răvășit de sentimente murdare? Cum îi vom putea mulțumi sau cere ceva cînd nedreptățim pe alții și sîntem porniți cu ură și mînie contra lor? „Domnul este aproape de toți cei ce-l cheamă“, zice psalmistul; și anume este aproape „de toți cei ce-l cheamă cu inima curată“ (Ps. 145, 19). „Cînd stați de vă rugați, ne învață Mîntuitorul, iertați de aveți ceva împotriva cuiva...“ (Mc. 11, 25).

Pe Dumnezeu trebuie să-l lăudăm cu toate puterile noastre. Dar cînd sîntem cu sufletul atins de păcat, numai o parte din puterile noastre sînt disponibile pentru rugăciune, cealaltă parte fiind confiscată de păcat. Cînd ne rugăm, ne adresăm lui Dumnezeu ca unuia care este: *Tatăl nostru*. Cînd sîntem însă în ceartă cu unii și cu alții dintre semeni, nu mai putem numi de Dumnezeu *Tatăl nostru*.

Se cuvine de asemenea să ne rugăm cu cea mai deplină încredere în Dumnezeu. Să venim înaintea lui Dumnezeu cu nevinovăția și încrederea cu care fiul vine înaintea tatălui său. „Cine dintre voi tată fiind, dacă îi va cere fiul pîine, oare piatră îi va da? Sau pește dacă va cere, scorpie îi va da lui?“ (Lc. 11, 11—12). Cînd credinciosul are conștiința că e fiu al lui Dumnezeu, el nu mai poate veni la rugăciune cu neîncredere, cu în-

doială în atotputernicia și iubirea de oameni a Tatălui ceresc. Pe credinciosul care vine la rugăciune cu îndoială în suflet, Sf. Iacob îl aseamănă „cu valul mării, mișcat de vînt și aruncat încoace și încolo. Să nu gîndească omul acela că va lua ceva de la Dumnezeu” (Iacob 1, 6—7).

În sfîrșit, rugăciunea se cuvine să fie stăruitoare, perseverentă. Rugăciunea e ca o luptă. Și luptă — luptă pe care vrei s-o cîștigi — n-o porți la-nîmplare, ci cu concentrare și cu încordare, cu perseverență. Primejdia de a renunța la rugăciune e dată mai ales cînd cererile noastre nu se-implinesc imediat. Ne e cunoscută parabola cu văduva și judecătorul cel nedrept. Atît a stăruit văduva pe lîngă judecătorul cel nedrept ca să-i facă dreptate, încît, la urmă, acesta spuse: „îi voi face dreptate, ca să nu mă obosească, pînă la urmă, cu venirile ei”. La care Domnul adăugă: „Dar Dumnezeu oare nu va face dreptate aleșilor săi care strigă către el ziua și noaptea?” (Lc. 18, 5—7). Învățătura cuprinsă în parabolă e clară: Dumnezeu va da ascultare rugăciunii stăruitoare.

„Stăruiiți în rugăciune, ne îndeamnă și Sf. Pavel. Fiți treji în ea și mulțumiți lui Dumnezeu” (Colos. 4, 2).

Cineva ar putea pune întrebarea: Dacă Dumnezeu este atotștiutor, de ce mai are nevoie de rugăciunile noastre? De ce nu ne dă fără să-i mai cerem?

Dumnezeu ne dă atîtea lucruri fără să le cerem. El ne dă tărie sufletească, inimă curată, minte ageră, voință puternică, bucuria de viață. Dar multe alte daruri El le-a condiționat de cererea noastră. După cum tatăl dă copiilor unele lucruri numai după ce aceștia le cer, așa și Tatăl cel ceresc ne dă nouă credincioșilor unele daruri numai dacă le cerem prin rugăciunile noastre.

Pe de altă parte, Dumnezeu nu poate face nimic pentru credinciosul care stă cu inima închisă față de El. O inimă deschisă spre Dumnezeu este puntea de legătură între El și noi. Rugăciunea îi dă lui Dumnezeu ocazia de a pătrunde în viața noastră.

III

Mîntuitorul, Apostolii, Sfinții și atîția alți credincioși ai Bisericii ne-au dat strălucite pilde de stăruință în rugăciune. Să ne străduim a le urma pilda. Să ne rugăm cu clădură, cu credință, cu inimă curată. Să ne rugăm cu convingerea că prin rugăciune devenim și mai buni, spre slava lui Dumnezeu și spre binele semenilor. Amin.

Pr. Prof. D. BELU

O SCRISOARE A EPISCOPULUI VASILE MOGA CĂTRE NECTARIE PROIN MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Între achizițiile făcute de curind de Arhivele Statului din București am găsit următoarea scrisoare dintr-o corespondență care pare că a existat între acești doi ierarhi ai Bisericii românești.

Nectarie, căruia i se spune și Moraitul, adică originar din Morea, a fost unui din ultimii ierarhi greci care au încheiat șirul arhierilor străini din epoca fanariotă în Țara Românească.

Venit în țară de timpuriu, el ajunge arhimandrit al episcopului Filaret II de Râmnic, mai apoi mitropolit de scurtă durată al țării, ca apoi el însuși, Nectarie, să parvină înfi ca titular al Eparhiei Râmnicului — Noul Severin — conducându-i trebile timp îndelungat, adică douăzeci de ani, fapt nu prea des întâlnit (8 septembrie 1792—16 decembrie 1812) — și, apoi mitropolit al țării, în 1812, în al cărui scaun va sta pînă la 1 mai 1819, cînd trebui să se retragă. Această renunțare se datorește mai ales curentului naționalist din ce în ce mai viu la aceea vreme, în rîndul claselor conducătoare. Ca și înaintașul său, mitropolitul Dosoftei Filitis, — se pretinde că în vinele acestuia curgea și sînge românesc — Nectarie se retrage la Brașov; aici trăiește el pînă la 12 septembrie 1825, cînd se stinge.

La Brașov, locul de refugiu al bejenarilor din București în timpuri de restriște, se găsea ceva în plus care atrăgea pe acești arhierii greci. Era, adică, biserica „grecească” pe care o înălțase, chiar în cetate, marele ban Grigorie Brîncoveanu († 30 aprilie 1832), ultimul reprezentant autentic al acestei vechi și vestite familii românești.¹ Ei găseau în plus compania grecească de negustori, cît și posibilitățile materiale ale bisericii brîncovenești brașovene, care fusese înzestrată de puternicul ctitor cu moșii de la Poiana Mărului și Sîmbăta de Sus.² Ba mai mult, marele boier Grigorie Brîncoveanu lăsase acestei biserici și bogata sa bibliotecă.

Așadar, atîtea motive de atașament a ierarhilor noștri pentru biserica grecească de la Brașov; în decembrie 1826 însuși Dosoftei Filitis este în-

1 Amănunte asupra lui a se vedea: Em. Vîrtosu și Ion Vîrtosu, Așezămintele brîncovenești, București 1938, p. 423—467.

2 Aici se găsesc îngropați tatăl, mama și sora marelui ban Grigorie.

mormîntat aici, lângă biserică, și poate chiar și Nectarie Moraitul va fi fost înmormîntat acolo.

Aflîndu-se la Brașov, Nectarie era solicitat să slujească în bisericile ortodoxe de aici, însă, potrivit canoanelor, nu putea s-o facă fără aprobarea episcopului locului, care era Vasile Moga, întîiul episcop român nenumit (21 aprilie 1811—† 11 octombrie 1845) fără legături cu eparhia Budei.

N. Iorga spune despre acesta: „Vasile Moga, om cinstit, bun bisericos, dar cu totul lipsit de însușirile mai înalte ale preoților”.³ Prin aceste cuvinte episcopul Moga este fixat oarecum definitiv în cadrul istoriei. Nu trebuie să uităm însă că acesta, chiar cu studiile făcute la Cluj, a avut marea neșansă să fie în raza de strălucire orbitoare a genialului Andreiu baron de Șaguna, cu mintea lui aleasă, cu solida lui cultură, cu minunatul lui simț de a cunoaște și conduce mulțimile, avînd în plus și bunăvoința nelimitată a Curții imperiale. Iar bietul părintele Vasile, venit de la parohia Sebeș, era depășit de evoluția evenimentelor postnapoleoniene: el a făcut ceea ce a putut și cît l-au ajutat timpurile și oamenii din jurul său; deci, nu trebuie să fie condamnat cu ușurință.⁴

Scrisoarea despre care vorbim are un caracter amical. Mitropolitul mulțumise episcopului pentru voia ce i se dăduse să slujească „soroacele” pentru decedata soție a stolnicului Caracași, de care, de fapt, la rîndul său, se bucură episcopul.

Vlădica Vasile mulțumește mitropolitului, în vederea unui eventual ajutor pentru biserica episcopiei ardelenе, pe care-l aștepta de la serdarul Polihronie. În sfîrșit vestește că s-a dat poruncă arhidiaconului Verdeș să publice în bisericile din Brașov că mitropolitul are permisiunea să slujească „ori cînd va vrea”.

Această misivă pare că este scrisă — după anumite considerente — în cursul verii anului 1819.

Hris. au învîiat

Prea o sfințite întru Hris. iobit frate părinte Mitropolit al Ungrovalahiei.

Cu cea întru Xris, cu zmerită frățească dragoste mă închin Prea Sfinții tale.

Cu zmerită dragoste am priimit frățeasca scrisoare Prea Sfinții tale: di la 19 ale următoarei luni coprînzătoare mai întăi că te aflu sănătos Sfinția ta pentru care din tot sufletul m'am bucurat slăvind pre milostivul Dumnezeu, dintr-acăruia dar și bogată milă mă aflu și eu sănătos. Lângă aceasta văzui și mulțumita care faci Sfinția ta pentru voia care prin arhidiaconu nostru Rodorj să trimise Prea Sfinții tale ca să slujești soroa-

3 N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. I, vol. II, p. 257.

4 Socotim exagerată și puțin nedreaptă, aprecierea persoanei sale, făcută în *Maunul de istorie bisericească* pentru institutele teologice, vol. II, p. 444-449.

5 Arhivele Statului București A(chiziții) N(oi). Pachet CLXIM, 282.

cele răposatei soții stolnicului Costandin Caracași și foarte m'am bucurat ca și sufletul răposatei aceia să va pomeni după datorirea creștinească și Prea Sfinția ta ai fost mulțumit.

Iarăși pentru veviosul⁶ care mi se face în scrisoarea Prea sfinții tale pentru jăgăduiala ce mi s-au dat dă către fiul nostru duhovnicesc d-lui sărdar Polihronie, aceasta au fost dă prisos fiindcă bine cunosc caracteru de cinstea d-lui și cugetul Prea Sfinții tale, care îl ai a face o veșnică pomenire la o bisărică săracă a Episcopiei noastre pentru care vei avea ne-săvârșit și veșnică pomenire.

Filotimisindu-mă dar și eu și cinstiind bătrînețile Prea Sfinții tale, iată trimiț și altă poruncă către arhidiaconu nostru Verdeși, ca să publicarisească la bisăricile din Brașov, că are voe Sfinția sa, să slujească ori când va vrea.

Poftindu-vă a petrece zilele acestea cu toată bucuria sufletească și trupească întru mulți ani fericiți, și rugîndu-mă a-mi mai scrie câte o dată cum te afli sănătos

Săn:

al Prea Sfinții tale

întru Hris. smerit frate

și gata spre slujbă

E(piscop) Vasilie Moga

T. G. BULAT

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

POPA COSTAN DIN CRISCIOR

Popa Costan din Criscior a trăit în vremurile acelea învolburate, pline de disperare și în același timp și de nădejdi nemărginite, cînd „sînta troită” țărănească Horia, Cloșca și Crișan s-a ridicat să răstoarne, cu brațe și putere țărănească, orînduirea nedreaptă și silnică a „nemeșilor”, a grofilor lacomi, hapsîni, trufași și lipsiți de bunăcuviință și omenie.

Era o zi înnoirată și rece de toamnă tîrzie din anul Domnului 1784 cînd buciumul lui Horia a sunat puternic de pe înălțimile Munților Apuseni, vestind pretutindeni sosirea ceasului și împlinirea sorocului răspunderilor nemeșești. Cler și popor, toți deopotrivă de asupriți, auzind chemarea, au alergat ca un singur om la luptă pentru dreptate, pentru libertate, egalitate și pentru o viață mai bună.

Cea dintîi mare adunare s-a ținut în biserica din Mesteacăn, la 31 octombrie, în prezența mai multor preoți și a cîtorva sute de țărani, veniți din ținuturile Zărandului, Hunedoarei și munții Abrudului. Preotul din Mesteacăn a făcut slujbă și a rostit rugăciuni speciale pentru reușita acestui fericit început, îndemnînd mulțimea să aibă încredere în conducătorul Crișan, care era de față. De aici, oastea țărănească, sub conducerea lui Crișan, a trecut prin Curechi și în ziua de 2 noiembrie 1784 a dat primul atac împotriva nobililor din Criscior. Acești nobili, urmași ai voievodului român de odinioară, Boalia, catolicizați și apoi protestantizați și maghiarizați, au plătit acum cu viața trădările și fărădelegile lor.

Preotul Constantin Turcu (după alții, Turciu) era cunoscut pretutindeni sub numele de „Popa Costan“. Era tânăr. Avea atunci abia 32 de ani. El a înțeles însă să pună întreagă tinerețea lui tumultoasă și neprihănită în slujba poporului. De aceea a pășit de la început și fără nici o ezitare în rîndurile celor ce s-au ridicat să surpe orînduirea nedreaptă, tiranică și exploatare pînă la sînge, orînduirea grofilor și a baronilor lipsiți de orice simțămînte umanitare și de orice scrupule morale. El s-a identificat total cu revoluția țărănilor, devenind cel mai devotat și în același timp cel mai activ preot revoluționar din întreg ținutul Zarandului.

În repetate rînduri, vorbind în fața țărănilor răsculați, el i-a asigurat că dacă întreagă țărănimea din Ardeal va fi solidară și va lupta umăr la umăr din toate puterile ei, lanțurile iobăgiei se vor sfărîma cu certitudine și, pe viitor, țărani nu vor mai fi robi și lipsiți de drepturi, ci toți vor fi oameni liberi și stăpîni nestîmjenii de nimeni pe toate bunurile, pe întreaga muncă și viața lor. El a spus însă clar că drepturile și libertățile acestea nu se pot dobîndi pe altă cale decît aceea a luptei pe viață și pe moarte, pînă la biruința totală. De aceea, el a îndemnat mereu pe țărani să lupte din toate puterile pentru dobîndirea acestei strălucitoare biruințe.

Acest preot, atașat cu trup și suflet de țărani și de revoluția lor, a organizat în biserică din Criscior slujbe religioase speciale pentru revoluție și revoluționari. De două ori pe săptămînă — miercurea și vinerea — el săvîrșea aceste slujbe speciale, rugîndu-se în genunchi îndelung și stăruitor și cîntînd apoi cu voce clară, în auzul mulțimilor, cîntarea bisericească: „*Mintuiește, Doamne, poporul Tău...*“.

Țărani răsculați țineau la el ca la lumina ochilor. El era în vremea aceea cel mai iubit, mai prețuit și mai stimat preot din Zarand. În semn de stimă și prețuire, țărani îl numeau „*Popa Costan, vicarul românilor ortodocși din Transilvania*“.

Se știe că în vremurile acelea românii ortodocși din Transilvania n-aveau episcop. După trecerea la unirea cu Roma a mitropolitului Atanasie, românii ortodocși au rămas fără vlădică. Cel mai înalt demnitar bisericesc al lor, care se ocupa în acele vremuri de conducerea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania era vicarul ortodox. De aceea țărani răsculați, în dragostea lor nemărginită și în prețuirea lor curată, vedeau pe Popa Costan vrednic de a fi îmbrăcat în cea mai înaltă demnitate și în cea mai strălucitoare aureolă bisericească, în aceea de vicar al tuturor românilor ortodocși din Transilvania.

Cînd medicul român din Sibiu, oculistul Ioan Molnar — personalitate proeminentă, literat și om de știință arhicunoscut în vremurile acelea, om cu autoritate și de încredere nețărmurită în fața românilor a fost trimis ca delegat al comisarului guvernului, Mihail Brukenthal, și al episcopului ortodox, proaspăt numit, Ghedeon Nichitici, ca să trateze cu țărani răsculați, să afle motivele revoltelor lor și să-i înduplece la pace și bună înțelegere, aceștia și-au așternut în scris doleanțele lor și le-au predat apoi doctorului Molnar. Petiția aceasta, scrisă la Brad, la 17 noiembrie 1784, în fața unei mari adunări de țărani delegați ai tuturor comunelor din ținutul Crișului, este semnată de cinci țărani, conducători ai răsculaților și de șapte preoți, în fruntea cărora semnează Popa Constantin Turcu din Criscior. Este și acesta un semn care vădește stima, autoritatea și rolul pe care l-a avut acest preot în cadrul revoluției țărănești de la 1784.

Este îndeobște cunoscut sfârșitul dureros, chiar tragic al acestei revoluții, pornită din dorințe și idealuri atât de curate, drepte și umanitare. Răzbunarea nobililor a fost și de data aceasta pe măsura răutății și cruzimii lor de totdeauna. Neînțelegerea, neîndurarea și barbaria lor au întrecut însă și de data aceasta orice margini și orice închipuire omenească. Cu o plăcere sadică, de-a dreptul diabolică, au torturat pe prizonieri, i-au flămânzit, i-au ținut în cea mai cumplită mizerie și desconsiderare, i-au supus unor chinuri îngrozitoare, tăind părți întregi din trupurile lor încă în viață fiind, pe unii despicându-i de vii în patru părți, pe alții frângându-i pe roată, punând apoi capetele și uneori părți din trupurile sfirtecate în țeapă, iar țepile au fost puse la răscruci de drumuri, în orașe și sate, ca să înspăimînte pe toți aceia care ar mai îndrăzni să gîndească și să se mai ridice împotriva stăpînilor lor. Cruzimea, ura și imbecilitatea acestor nobili i-a făcut să profaneze și trupurile decedate ale răsculaților, cum a fost cazul lui Crișan.

Desigur, în fața unei asemenea cruzimi, a unei asemenea răutăți și a unei poște nemărginite de răzbunare, n-a putut să scape nepedepsit nici Popa Costan. Îndrăzneala lui de a se ridica împotriva nobililor, de a simpatiza și a ajuta pe răsculați, de a se ruga lui Dumnezeu pentru biruința lor, de a dori desființarea privilegiilor, abuzurilor și nedreptăților nemești, trebuia aspru pedepsită. De aceea, între cei 36 condamnați la moarte de către forul judecătoresc al Comitatului Alba a fost și preotul Constantin Turcu din Criscior. Sentința dată împotriva lui sună astfel: *Popa Constantin Turcu din Criscior, care a vestit țăranilor că de acum înainte n-au să mai fie iobagi, care a cununat pe fiica unui subprefect maghiar cu un țăran român și a ațîțat din nou poporul la răscoală, după ce îl liniștise întru cîntecul ocultistului Dr. Ioan Molnar, afirmînd că Molnar nu este un om de bună credință, se condamnă la moarte. Capul lui să fie pus în țeapă, spre înspăimîntarea altora, iar cadavrul să fie tras pe roată.*

În felul acesta au știut nemeșii să pedepsească vina celor ce au iubit poporul, au iubit dreptatea și au îndrăznit să se ridice împotriva împăraților, împotriva tiranilor și împotriva tuturor fărădelegilor și nedreptăților lor.

Pr. Prof. SP. CÂNDEA

† **ACADEMICIANUL PROFESOR PROTOPRESBITER**
Dr. ȘTEFAN ȚANCOV

La 19 martie 1965, a încetat din viață, în vîrstă de 84 de ani, iar în ziua de 21 martie a fost așezat la locul de odihnă veșnică, Academicianul profesor protopresbiter Dr. Ștefan Țancov, din Sofia. Moartea profesorului Țancov a prilejuit o grea încercare și o mare pierdere nu numai pentru Biserica Ortodoxă Bulgară, al cărei strălucit fiu credincios a fost, ci, deopotrivă, pentru Biserica ortodoxă întreagă, ale cărei adevăruri de credință le-a propovăduit, cu deosebită pricepere, în toată frumusețea și adîncimea lor, ca și pentru celelalte Biserici creștine ortodoxe, care — pentru pregătirea lui teologică înaltă, pentru obiectivitatea de care a dat dovadă, în opera sa bogată, și pentru spiritul ecumenic care i-a caracterizat întreaga activitate — i-au mărturisit, cu decenii în urmă, aleasa lor prețuire, prin conferirea de doctorate „honoris causa”.

Biserica Ortodoxă Română a participat la acest mare doliu al Bisericii Ortodoxe Bulgare din sentimentele de iubire constantă, pe care aceste două Biserici și le-au împărtășit reciproc de-a lungul veacurilor, dar și din motive speciale, rezultate din legăturile strînse pe care profesorul Țancov le-a stabilit încă din tinerețe cu ierarhii și teologii români.

Intr-adevăr, născut la 4 iulie 1881, după ce a terminat cu foarte frumoase rezultate, școala teologică din Samocov, Ștefan Țancov a intrat, în anul 1899, ca slujbaş la Centrul eparhial din Varna. Aci și-a cîștigat repede prețuirea tuturor și îndeosebi a mitropolitului Simeon, care apreciindu-i buna purtare, rîvna și aptitudinile pentru continuarea studiilor, l-a recomandat Sf. Sinod bulgar, pentru o bursă de studii în străinătate. Pentru prestigiul de care se bucura, în acel timp, Facultatea de Teologie din Cernăuți, Sf. Sinod a acordat tînărului Ștefan Țancov, cu începerea anului academic 1900—1901, o bursă de studii, la această Facultate. În timpul studiilor, pe care le-a terminat, prin obținerea titlului de doctor în teologie, în anul 1905, aci, la Cernăuți, a legat prietenii colegiale cu mulți români, îndeosebi din Ardeal. Aceste prietenii, profesorul Țancov le-a păstrat și le-a cultivat — lărgind mereu cercul lor — cu o pricepere și stăruință de care numai el era în măsură, încît n-a fost centru eparhial și școală teologică în Biserica Ortodoxă Română unde el s-a nu fie așteptat și cinstit, cu toată prețuirea și dragostea. De aceea și el venea des, cu multă plăcere, la acești prieteni, între care un loc deosebit a avut fostul mitropolit al Ardealului, Dr. Nicolae Bălan. Așa se explică faptul că ori de cîte ori venea în țară

noastră, profesorul Țancov ținea să treacă neapărat și pe la Sibiu, unde vizita nu numai pe Înaltul Ierarh, ci și Institutul Teologic Universitar din acest centru, cu al cărui profesori legase, de asemenea, prietenii, ca și cu profesorii Institutului Teologic din București, împărtășindu-și reciproc preocupările pentru promovarea Teologiei ortodoxe.

După ce în scaunul de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române a fost ales Prea Fericitul Patriarh Justinian, profesorul Țancov s-a bucurat de prețuirea și prietenia Prea Fericirii Sale, exprimată și prin invitația ca, ori de câte ori va veni la București, să locuiască în palatul patriarhal, ca distins oaspete al Prea Fericirii Sale. Asemenea legături explică dragostea și interesul pe care profesorul Țancov le-a arătat Bisericii Ortodoxe Române, despre ale cărei instituții și organizație s-a ocupat îndeaproape.

Pentru pregătirea teologică temeinică de care a dat dovadă după înapoierea de la studiile făcute la Facultatea de Teologie din Cernăuți — Ștefan Țancov a fost numit secretar al Sfântului Sinod bulgar, în anul 1908. Tot în acest an a fost hirotonit, de către mitropolitul Simeon al Varnei, diacon și preot.

În postul de secretar al Sf. Sinod, Ștefan Țancov și-a vădit — pe lângă pregătirea teologică — și un deosebit spirit practic administrativ. Îndatoririle acestui post l-au făcut să înțeleagă importanța pe care o au canoanele — alături de învățătura dogmatică — în viața Bisericii. De aceea, pe lângă studiile de conținut dogmatic și istoric pe care le publica, Șt. Țancov era preocupat îndeaproape de domeniul dreptului canonic. Din asemenea preocupare a ieșit lucrarea, — întocmită în colaborare — în două volume, cuprinzând canoanele Bisericii ortodoxe, cu scurte comentarii făcute după canoniștii clasici ai Bisericii ortodoxe de răsărit — Zonara, Balsamon și Aristen — și după canonistul sîrb, episcopul Nicodim Milaș, în anii 1912—1913. Tot din domeniul dreptului canonic era și studiul pe care l-a publicat în „Ziarul Bisericesc” (Țîrcoven Vestnic) în numerele 1, 6, 8, 10—12 și 19—23 din anul 1911, sub titlul: „Este Exarhul cap al Bisericii Bulgare”?

Pentru priceperea și sîrguința de care a dat dovadă în îndeplinirea îndatoririlor postului de secretar, Sf. Sinod l-a promovat, în anul 1912, în postul de șef al secției spirituale și al raporturilor externe. Din conștiințiozitatea cu care ținea să-și îndeplinească îndatoririle acestui post, ca și din convingerea pe care și-o făcuse studiind canoanele și organizația Bisericii, Ștefan Țancov a înțeles că ar putea aduce un mai prețios aport Bisericii sale, completîndu-și pregătirea și cu cunoștințe juridice. De aceea, deși candidat la catedra universitară, în 1915, Ștefan Țancov a fost trimis pentru pregătire juridică la Facultatea de drept a Universității din Zürich, obținînd — după strălucite examene — titlul de doctor în Drept, în anul 1918. În anul 1919 a făcut studii de specializare la Lozana. Cu începutul anului 1920 s-a înapoiat în Bulgaria, reintrînd în slujba Bisericii unde a fost promovat protopresbiter. În 1921 a fost numit secretar al Sfântului Sinod, iar în 1923 a fost numit profesor la catedra de Drept bisericesc de la Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Sofia, (Facultate care a fost transformată, în anul 1950, în Academia Duhovnicescă din Sofia). Pe lângă Dreptul bisericesc, el a predat mult timp și Istoria Bisericii pravoslavnice bulgare. Cursurile profesorului Țancov, cu toată bogata documentare cu care-și întărea orice afirmație, erau o adevărată desfătare pentru ascultători, datorită darului vorbirii cu care era înzestrat, ca și stilului ales pe care-l folosea deopotrivă în expunerea orală ca și în scris. Ca

decan al Facultății de Teologie, între anii 1922—1924 și 1938—1939, și ca rector al Universității în anii 1940—1941, profesorul Țancov s-a dovedit un bun organizator și administrator. Iar pentru bogata sa activitate științifică, atât în domeniul Teologiei cât și al Istoriei, profesorul Țancov a fost ales membru al Academiei bulgare.

Temeinica pregătire pe care și-a însușit-o din tinerețe, profesorul Țancov și-a îmbogățit-o mereu, printr-o neobosită muncă, ținându-se la curent cu toate publicațiile de specialitate și păstrînd o neîntreruptă corespondență de informare cu instituții și personalități științifice din bisericele ortodoxe surori ca și din celelalte biserici creștine, îndeosebi protestante.

Făcînd o privire de ansamblu asupra activității și lucrărilor publicate de profesorul Țancov, nu știi ce să admiri și să cinstești, după cuviință, mai întîi: extraordinara lui putere de muncă, cu care făcea față atîtor importante obligații, în același timp, de profesor, paroh, academician, membru în Comisia sinodală de lucru pentru traducerea și tipărirea Bibliei, redactor al revistelor bisericești: „Cultura teologică” (Duhovna cultura) și „Jurnalul bisericesc” (Țărcoven Vestnik) organul oficial al Bisericii pravoslavnice bulgare, colaborator la atîtea reviste străine ca: „Internationale Kirchliche Zeitschrift” (Bern); „Una Sancta” (Stuttgart); „Oecumenische Jahrbuch” (Zürich-Leipzig); „The Student World” (Geneva), conferențiar neobosit, în țară și în străinătate, unde era mereu solicitat, etc., sau pătrunderea cu care se orienta în problemele vremii, căuțiînd să determine prezența Bisericii în actualitate, fără a-i schimba specificul misiunii, prin arătarea clară a raporturilor pe care le poate avea Biserica cu Statul. Profesorul Țancov a publicat studii asupra Bisericii și Statului și a raporturilor dintre aceste două instituții, atât în limba bulgară, cât și în diferite limbi străine.

Amintim numai cîteva din aceste lucrări, a căror valoare a fost evidențiată, la vreme, în revistele străine. Astfel: „Dreptul bisericesc” — manual —; „Organizarea și conducerea Bisericii ortodoxe bulgare”; „Dreptul matrimonial bulgar”; „Biserica”; „Dreptul și Biserica”, în „Anuarul Facultății de Teologie”, tomul I din anul 1923—1924, pp. 65—106; „Statul și Biserica”, în „Anuarul Facultății de Teologie” din anul 1930—1931, pp. 307—340; „Biserica ortodoxă bulgară de la eliberare pînă azi”, în „Anuarul Facultății de Teologie” din anul 1938—1939, pp. 1—372. De o deosebită apreciere s-a bucurat în străinătate studiul său asupra raportului dintre Biserică și Stat, publicat în „Anuarul Facultății de Teologie din Sofia”, din anul 1936—1937, sub titlul: „Nation, Staat, Welt und Kirche in Orthodoxen Osten” (Națiunea, Statul, lumea și Biserica în Răsăritul ortodox). O parte din acest studiu — cap. I — a fost tradus în limba engleză cu titlul „Națiunea și Biserica” (Nation and Church) în colecția „Church and Community” (Biserica și Comunitatea), apărută la Londra, în 1937, pp. 128—168.

În timpul studiilor sale juridice la Zürich și Lozana (1915—1919), Ștefan Țancov a înțeles cît de puțin — și mai ales cît de puțin corect — este cunoscută Biserica ortodoxă, în lumea apuseană, în urma unor lucrări tendențioase publicate fie de autori protestanți — ca A. Harnack — fie de diferiți autori catolici. De aceea, el a socotit că nu trebuie precupețită nici o osteneală pentru a se îndrepta această situație. În acest scop, așa cum procedase și teologul român, marele dogmatist de mai tîrziu, I. Mihalcescu, pe cînd se găsea la studii de specializare în Germania, cu vreo 10 ani mai

înainte — publicînd „Simbolica“ pentru a scoate în evidență frumusețea și adevărurile doctrinei ortodoxe, în raport cu doctrina celorlalte confesiuni creștine, și „Tezaurul ortodoxiei“ (Θησαυρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας), cuprinzînd Mărturisirile de credință ortodoxă — la fel s-a străduit și Ștefan Țancov să facă cunoscută învățătura Bisericii ortodoxe și organizarea ei, publicînd întîi două lucrări asupra Bisericii ortodoxe bulgare: „Die Verfassung der Bulgarischen Orthodoxen Kirche“ (Constituția Bisericii ortodoxe bulgare), apărută la Zürich, în 1918, și „Die Verwandlung der Bulgarischen Orthodoxen Kirche“ (Transformarea Bisericii ortodoxe bulgare), apărută la Halle, în 1920, p. XXII+228. În urmărirea acestui gînd, de a prezenta lumii apusene adevărata învățătură — pe care a păstrat-o și o propovăduiește Biserica ortodoxă, așa cum a fost fixată de Sinoadele ecumenice ale primelor opt veacuri, cultul ortodox, în toată frumusețea lui impresionantă și principiile fundamentale care au fost rînduite la baza organizației Bisericii din primele veacuri, principii care o feresc de exagerări ca cele în care au alunecat Biserica romano-catolică, cu absolutismul ei monarhic, și Biserica protestantă, cu înlăturarea principiului ierarhic, profesorul Țancov a ținut la Universitatea din Berlin un ciclu de 6 conferințe, care formează o admirabilă sinteză a doctrinei, cultului și organizației Bisericii ortodoxe a Răsăritului. Aceste conferințe au fost publicate în limba germană, la Berlin, în anul 1928, sub titlul: „Das orthodoxe Christentum des Ostens — Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt“ (Creștinismul ortodox al Răsăritului — Esența și configurația sa actuală).

Această lucrare s-a bucurat de o apreciere dintre cele mai măgulitoare pentru un teolog ortodox, fiind tradusă, în afară de limba bulgară, în limba cehă și în limba engleză. Ea vădește, deopotrivă, erudiția autorului, profunzimea gîndirii lui și puterea de sinteză cu care a reușit să înfățișeze cele mai înalte principii care caracterizează doctrina și viața Bisericii ortodoxe. În aceeași ordine de preocupări poate fi menționat și studiul publicat în limba germană cu un rezumat în românește în volumul omagial închinat Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, în anul 1940, cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani de activitate ca mitropolit, sub titlul: „Die Katholizität der Kirche“ (Sobornicitatea Bisericii), pp. 793—804, ca și Conferința ținută la Facultatea de Teologie din București, în ziua de 14 mai 1943, cu titlul: „Aktuelle Probleme und Aufgaben der orthodoxen Theologie und Kirche“ (Probleme și teme ale Teologiei și Bisericii ortodoxe), în care accentuiază importanța pe care profesorii de teologie ortodoxă trebuie s-o acorde, în legătură cu preocupările și temele care vor fi dezbătute la cel de al doilea Congres al lor, Sfintei Tradiții și Tradiției bisericești.

Devotat, cu toată ființa și pregătirea lui, Bisericii ortodoxe, profesorul și preotul Ștefan Țancov n-a disprețuit celelalte Biserici creștine. Dimpotrivă, a militat cu neobosită stăruință la cultivarea raporturilor și inițiativelor menite să apropie aceste Biserici. Spiritul ecumenist în care a înțeles să-și desfășoare întreaga sa activitate l-a manifestat profesorul Țancov și prin participare activă la toate Conferințele, Congresele și Consfăturile inițiate în acest scop, indiferent din ce parte veneau, ortodoxă sau protestantă, ca și prin colaborarea substanțială la Colecții sau volume întocmite în colectiv, pe asemenea teme, care urmăreau apropierea Bisericilor în vederea unirii, sau stabilirea poziției Bisericii în actualitate, privită prin prisma raporturilor ei cu Statul. Astfel poate fi amintită colaborarea la volumul lucrărilor „Conferinței internaționale a Bisericilor de la Stock-

holm" (*Die Stockholmer Weltkirchen-Konferenz*), apărută la Berlin în 1926; la Colecția „Réunion chrétienne" (Reunirea creștină), Paris 1933; la lucrarea în colectiv asupra temei „Biserica și problema Statului în actualitate" (*Die Kirche und das Staatsproblem in der Gegenwart*), apărută la Berlin, în 1935, ș. a.

Temeinica sa pregătire teologică și-a vădit-o profesorul Țancov și cu ocazia Congresului profesorilor de teologie ortodoxă ținut la Atena, în anul 1936, ca și cu ocazia Conferinței Panortodoxe ținută la Rhodos, în toamna anului 1961. Prestigiul științific de care s-a bucurat profesorul Ștefan Țancov, deopotrivă, în cadrul Bisericilor ortodoxe și al Bisericilor eterodoxe, poate fi dedus și din doctoratele „honoris causa" cu care a fost cinstit. Astfel, în afară de doctoratul în teologie obținut la Facultatea de Teologie din Cernăuți, în anul 1905 și de doctoratul în drept obținut la Facultatea juridică a Universității din Zürich în anul 1918, i-au mai acordat doctoratul „honoris causa": Facultatea de Teologie de la Universitatea din Atena, în 1936, cea din Oxford, în 1937, cea din Berlin, în 1940, Academia duhovnicească din Sofia „Sf. Climent al Ohridei", în 1953 și Academia Bisericii reformate din Budapesta, în 1955. Cinstit cu aceste 7 doctorate, corespunzătoare celor șapte daruri ale Duhului Sfânt, de care s-a învrednicit profesorul Țancov și pe care le-a cultivat toată viața — el și opera sa nu mai aparțin Bisericii ortodoxe bulgare sau Bisericii ortodoxe, în general, ci întregii creștinătăți pe care a dorit-o și a slujit-o cu pricepere și devotament ca să devină iarăși una, așa cum a întemeiat-o Mîntuitorul Hristos, ca și întregii umanități, pentru a cărei ferire de ororile unui nou război a luptat cu toată convingerea și autoritatea sa, militînd pentru înfrățirea tuturor popoarelor, în scopul asigurării unei păci trainice și pentru crearea unor condiții, în orînduirea socială, care să asigure prosperitatea și fericirea tuturor oamenilor.

Acestea sînt meritele pe care și le-a cîștigat Academicianul și profesorul protopresbiter Dr. Ștefan Țancov, în fața Bisericii sale, al cărei prestigiu l-a ridicat, ca puțini alții dintre fiii săi, în fața Ortodoxiei, ale cărei adevăruri le-a prezentat în toată frumusețea și adîncimea lor, ca și în fața celorlalte Biserici creștine, pe care le-a prețuit în toată lucrarea lor bună și le-a iubit cu dragostea largă și sinceră, care poate netezi și topi multe din piedicile ce stau în calea refacerii unității Bisericii Mîntuitorului Hristos.

Aceste merite explică, îndeajuns, cinstirea pe care i-a arătat-o Biserica ortodoxă bulgară, pe cînd se găsea în viață, prin păstrarea în postul de paroh al Catedralei Sf. Alexandru Nevski din Sofia, pînă la încetarea din viață, prin păstrarea la catedră și după împlinirea vîrstei de 80 de ani, prin frumoasele sărbătoriri organizate cu ocazia împlinirii vîrstei de 75 și de 80 de ani — sărbătoriri la care Biserica Ortodoxă Română a participat cu alese colaborări la volumul omagial și cu o mișcătoare scrisoare omagială trimisă de însuși Întîistătătorul Bisericii, Prea Fericitul Patriarh Justinian — ca și cu ocazia tristă a încetării lui din viață — în ziua de 19. III. 1965 și a înmormîntării în ziua de 21 martie 1965. Slujba înmormîntării a fost oficiată ca cel mai înalt omagiu de însuși Prea Fericitul Patriarh Chiril, împreună cu Înalt Prea Sfîntînții Mitropoliți: Paisie al Vratei, Pimen al Nevrosopsului, Ștefan al Tîrnovei Mari și episcopul Nicolae al Macariopolului, Rector al Academiei duhovnicești din Sofia, în prezența academicienilor, profesorilor, clericilor, studenților și a unui mare

număr de credincioși, care au ținut să-și exprime astfel prețuirea și dragostea lor, ca și durerea pe care o încearcă în acest moment al despărțirii, cu mărturisirea că-i vor păstra neștearsă amintirea și în toată prețuirea opera.

Prin aceste rânduri, Scaunul mitropolitan al Ardealului și Institutul Teologic universitar din Sibiu țin să întărească sentimentele de frățască participare la durerea încercată de Academia duhovnicească din Sofia și de Biserica ortodoxă bulgară, prin pierderea ilustrului Academician Profesor protopresbiter Dr. Ștefan Țancov, asigurându-le că memoria lui va fi mereu vie în aceste două Instituții, pe care le-a cinstit, toată viața, cu aleasa lui prietenie.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească în pace, ca pe sluga vrednică a cărei luptă în viață a fost dreaptă, pentru binele tuturor, iar credința a păzit-o neclătinată și neîntinată.

Prof. Dr. IORGU D. IVAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ALMANAHUL PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE DIN VIENA PE ANUL 1965, (Viena, 1965), 290 p.

An de an am avut bucuria de-a înfățișa cititorilor revistei noastre rodnică activitate bisericească a Păr. Prof. Dr. Gheorghe Moisescu, așa cum se desprindea din Almanahurile parohiei pe anii 1962, 1963 și 1964.

Almanahul pe 1965 are același cuprins bogat și instructiv ca și cele din anii precedenți cuprinzând articole cu caracter religios, istoric și literar.

Șirul colaborărilor e deschis de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu o *Sfătuire duhovnicească*, adresată enoriașilor parohiei ortodoxe române din Viena (p. 5—7).

Urmează partea calendaristică propriu-zisă, avînd pentru fiecare lună și date asupra celor mai de seamă scriitori români, precum și date din istoria Patriei și a Bisericii noastre (p. 8—32). Păr. Prof. Gheorghe Moisescu semnează articolul *Mărturisire și legămînt* (p. 33—34), în care stăruie asupra rolului Almanahului în viața parohiei ortodoxe române din Viena și a strădaniilor depuse pentru ca el să apară în cele mai bune condițiuni.

Urmează apoi cîteva articole cu caracter religios (p. 35—40), sub titlul de „*Popas sufletesc*”: *Hristos, Domnul păcii și al dreptății*, de I.P.Sf. Mitropolit Iustin Moisescu (p. 35—37), *Făptura nouă*, de I.P.Sf. Mitropolit Nicolae Colan (p. 37—38) și *Împăcarea cu vrăjmașii*, de fostul episcop al Buzăului, Dionisie Romano, 1806—1873, (p. 38—40).

Sub titlul „*Insemnări și amintiri*” (p. 41—54), sînt cuprinse trei articole. Scriitorul Tudor Arghezi îl înfățișează pe *Eminescu student* (p. 41—42). Prof. Dr. C. Th. Gossen de la Universitatea din Viena se ocupă de *Filologia română la Universitatea din Viena* (p. 42—47), amintind pe cei care au predat aici limba română: Adolf Mussafia, Wilhelm Meyer-Lübke, Sextil Pușcariu și alții. Din 1963 s-a înființat o catedră de limba română în cadrul Institutului de filologie romanică al Universității, încredințată conf. Alexandru Niculescu de la Universitatea din București. Protos. Dr. Virgil Ciobanu deapănă cîteva *Amintiri...* (p. 47—54) din vremea înființării capelei române din Viena, în 1906—7, pe cînd era preot militar acolo.

Capitolul următor, intitulat „*Mărturii din trecut*” (p. 55—126), cuprinde un mănunchi de articole de istorie, mai ales asupra legăturilor pe care le-am avut cu Viena. Astfel, Prof. Alexandru Elian se ocupă cu *Pribeaga mitropolitului Ignatie al Ungrovlahiei la Viena* (p. 55—63). Acesta, după ce păstorise doi ani pe scaunul Ungrovlahiei (1810—1812), ca om de încredere al rușilor, după pacea de la București din 1812, a fost nevoit să părăsească Țara Românească, retrăgîndu-se la Viena, unde era pe atunci o puternică comunitate grecească. Aici a intrat în legătură cu Capodistria, unul din cei mai de seamă reprezentanți al Greciei în perioada luptelor ei

peniru independență. Împreună cu acesta și cu alți prieteni, a întemeiat la Viena, în 1815, o societate a „iubitorilor de muze“, în vederea ridicării poporului prin învățămînt. Tot aici a intrat în legătură și cu doi români, ambii de cultură grecească: Alexandru Sturza, stabilit mai tîrziu în Rusia și Zenovie Pop, fiul cunoscutului negustor sibian Hagi Constantin Pop. În 1815 mitropolitul Ignatie a părăsit Viena, stabilindu-se la Pisa.

Prof. Dan Simonescu prezintă *Notele de călătorie la Viena ale lui M. Kogălniceanu din anul 1844* (p. 63—74). Este vorba de un jurnal al unei călătorii făcute la Viena în mai—iunie 1844 (reprodus la p. 67—74).

Dr. Ștefan Iuhász, rectorul Institutului Teologic Universitar Protestant din Cluj, în articolul *Honterus și Viena* (p. 74—78) se ocupă cu perioada studiilor la Viena ale marelui reformator sas din Brașov.

Preotul Dr. Niculae Șerbănescu scrie despre *Mihai Viteazul la Viena* (p. 78—86). Marele domnitor, după pierderea celor trei țări românești, s-a îndreptat spre Viena, ca să ceară ajutorul împăratului. Aici a ajuns la 12 ianuarie 1601, stînd aproape șase săptămîni. De aici a adresat memoriile împăratului Rudolf II, arhiducelui Matei și ducelui de Toscana. A plecat apoi la Praga, pentru a fi primit de împărat, apoi s-a întors iar la Viena, unde a stat în tot cursul lunii aprilie 1601. S-a întors apoi în Ardeal unde au avut loc faptele cunoscute.

Prof. Dr. George Potra în articolul *Petrache Poenaru student la Viena* (p. 86—96), după ce arată numele celor mai de seamă tineri români care au studiat în Școlile superioare din Viena, se ocupă cu perioada de studii acolo a acestui însemnat reprezentant al învățămîntului românesc din secolul trecut. Elev al lui Gheorghe Lazăr, apoi profesor la școala sa, P. Poenaru a făcut studii de filozofie și matematică la Universitatea din Viena, din 1822 pînă în 1826, apoi în Franța și Anglia. De notat că în timp ce era la Paris tînărul român a inventat focul rezervor. Reîntors în țară în 1832, a fost numit profesor și director al Eforiei școalelor, trăsînd un drum nou învățămîntului din Țara Românească.

Viorel Cosma îl prezintă pe *Ciprian Porumbescu la Viena* (p. 96—107). Marile compozitor a trăit în capitala Austriei în anii 1879—81, studiînd la Conservatorul de aici. A avut legături cu marii muzicieni din Viena, cu societatea „România jună“, iar în 1880 și-a tipărit aici broșura de coruri intitulată: „Colecțiune de cîntece sociale pentru studenții români“.

George Bălan în articolul *George Enescu la Viena 1888—1894* (p. 108—116), prezintă episoade din viața trăită aici de marele compozitor, violonist și dirijor, de la vîrsta de 7 la 13 ani, ca elev al Conservatorului din Viena și al profesorului Iosef Hellmesberger.

George Alexe tratează tema: *Viena în folclorul românesc* (p. 116—121), reproducînd fragmente din poeziile populare românești în care este amintită Viena (sau Beci, cum i se spunea în trecut).

Asist. Mircea Păcurariu semnează articolul: *Un prieten al poporului român: pastorul sas Ștefan Ludwig Roth, 1796—1849* (p. 122—126). După studii în Germania și Elveția, St. L. Roth a fost profesor și director de gimnaziu în Mediaș, apoi pastor luteran în Moșna. A militat toată viața pentru acordarea de drepturi poporului român și pentru prietenia dintre români și sași. Participînd alături de români la revoluția din 1848, un tribunal din Cluj l-a condamnat la moarte, în 11 iunie 1849, fiind executat în aceeași zi.

În capitolul „Cuvinte din bătrâni” (p. 127—132) sînt cuprinse: *Viața Prea Cuviosului Macarie Romanul* de mitropolitul Dosoftei, *Cuvînt la suiirea în scaunul de mitropolit al Țării Românești* de Antim Ivireanu, *Începătura istoriei vieții luminatului domn Constantin Brîncoveanu* de Radu Greceanu.

În capitolul: „Spicuri literare” (p. 133—180), intră diferite fragmente din opera unor prozatori sau versuri ale poezilor români: *Amintiri* de Alecu Russo, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* de Mihail Eminescu, *Moș Ion Roată și Unirea* de Ion Creangă, *De sărbători* de Șt. O. Iosif, *Peluncii* de Emil Gîrleanu, *Mama* de George Coșbuc, *Bucureștii acum o sută de ani* de Ion Ghica, *Mama* de Panait Cerna, *Poveste de contrabandă* de I. L. Caragiale, *De parte de Octavian Goga*, *Valoarea de artă a bisericilor noastre* de N. Iorga, *Mănăstire* de Tudor Arghezi, *Filozofie* de Mihail Sadoveanu, *Călătorie prin Austria — Gmunden, Ischl, Hallstatt, Graz* — de Radu D. Rosetti, *Dor de țară* de Șt. O. Iosif.

În capitolul „Meieaguri românești” (p. 181—212) sînt înmănușiate mai multe articole care descriu frumusețile țării noastre și impresii de călătorie ale unor cetățeni austrieci la noi. Tot aici Prof. Grigore Ionescu se ocupă cu *Restaurarea monumentelor de arhitectură religioasă în România* (p. 181—187), înfățișînd cele mai de seamă restaurări din ultimii ani. Al. Bădăuș prezintă *Bisericile de lemn din Maramureș* (p. 187—194). Urmează apoi: *Țirgoviștea* de Alexandru Vlahuță (din România pitorească), *Grădina pămîntului de aur-Cluj* de Miguel Angel Asturias, *Ein Urlaub in Mamaia* (Concediu la Mamaia) de Ernst Iankowitsch, *Streifzüge durch das Donaudelta — Dem Vogelparadies Europas* (Incursiune prin Delta Dunării — Paradisul păsărilor Europei) de Ernst Dressler, *Ich war wieder daheim* (Eram din nou acasă) de Theresa Erker, *Bukarest* de Hanna Kindler și poezia *Singurătate* de Grigore Toma Grigoraș.

Ultimele articole sînt grupate sub titlul: „Pe firul vremii” (p. 213—254). Între acestea se numără: *La 75 de ani de la moartea poetului Mihail Eminescu* de Traian Sofonea (p. 213—214), *Centenarul Universității din București* de Teodor N. Manolache (p. 214—217), *Centenarul capelei române din Baden-Baden 1864—1964* de Preot Scarlat Porcescu (p. 217—221), capelă zidită de fostul domn moldovean Mihail Sturdza, *In memoriam: Paul Constantinescu, Tudor Vianu, George Georgescu* de Prof. Dr. Gheorghe Moisescu, toți trei decedați în cursul anului 1964. Preotul Prof. Ioan G. Coman înfățișează *Cronica Patriarhiei române pe anul 1964* (p. 224—230), cu faptele mai însemnate: întruniri ortodoxe și interconfesionale, vizite însemnate la Patriarhie ș. a. Pr. Prof. Gheorghe Moisescu înfățișează *Cronica parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1964* (p. 230—249). Sînt amintite aici și cele mai de seamă realizări ale parohiei din ultimii ani, pe care socotim potrivit să le arătăm și aici: „restaurarea capelei monument-istoric de la Tivoli-Viena, concertele de colinde și datini românești, pelerinajele din fiecare an la mormintele ostașilor români aflate în diferite cimitire din Austria, publicarea celor patru Almanahuri ale parohiei, așezarea unei troițe și a celor 12 cruci de piatră la mormintele ostașilor români din Viena și Tulln, împrejmuirea cimitirului celor 155 de ostași români din Zwentendorf, îmbunătățirile făcute locuinței parohiale și înzestrarea capelei cu diferite odoare și o catapeteasmă în curs de lucru...” (p. 231—232). În continuare, se stăruie asupra unor osteneli din

anul trecut: editarea Almanahului — reproducându-se și unele aprecieri făcute de diferite personalități din Austria, vizita I. P. Sf. Mitropolit Iustin între 26 februarie și 3 martie, pelerinajul la cimitirul ostașilor români din Zwentendorf la 14 iunie, pomenirea ostașilor români îngropați la Viena în 1 noiembrie, cel de al cincilea concert de colinde dat în sala Conservatorului de muzică și artă dramatică din Viena la 19 decembrie, precum și prăznuirea Anului Nou, a Sf. Paști și a Crăciunului.

În încheiere, G. Sereda înfățișează *Activitatea coloniei române din Austria în cursul anului 1964* (p. 249—244). Menționăm în primul rând tipărirea unei broșuri cu titlul: *Prinos întru aducerea aminte a poetului Mihai Eminescu. La 75 de ani de la moartea sa* (64 p.), care cuprinde un mănunchi de mărluri ale unor scriitori români asupra marelui nostru poet (N. Iorga, G. Galaction, M. Sadoveanu, T. Arghezi, G. Călinescu și Gh. Moisescu). La 13 iunie a avut loc o serbare comemorativă închinată lui Eminescu, în cadrul căreia a conferențiat Dr. Traian Sofonea, urmînd un concert de coruri și cîntece pe versuri ale marelui poet. La 22 august s-a organizat o festivitate culturală la Casa Sindicatelor din Viena, cu prilejul sărbătorii naționale a poporului român.

Urmează rezumatele în limba germană ale tuturor articolelor scrise în romînește, făcute de B. Beermann (p. 255—284). Almanahul cuprinde 69 de ilustrații, care înfățișează diferite orașe și peisaje din țară, biserici și mănăstiri, aspecte din lucrarea parohiei și coloniei în cursul anului 1964. Coperta înfățișează mănăstirea Voroneț (1488) și un detaliu din fresca ei exterioară (1547). Almanahul a apărut în aceleași condiții grafice excepționale ca și în anii precedenți.

Prin cuprinsul său bogat și interesant, Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1965 este una din cele mai de seamă realizări literare-bisericești din ultima vreme, făcînd cinste celui ce-a ostenit la alcătuirea sa.

M. PĂCURARIU

HRAMUL SFINTEI MĂNĂSTIRI DE LA SIMBĂTA DE SUS

La praznicul „Adormirii Maicii Domnului” s-a sărbătorit hramul mănăstirii „Brîncoveanu” de la Simbăta de Sus (prot. Făgăraș). Au participat: I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, P. Sf. Emilian Antal, P. C. arhim. N. Mladin, P. C. consilier arhiepiscopesc I. Vald, P. C. secretar arhiepiscopesc D. Călugăr, P. C. prot. I. Dragolea (Sighișoara), C. arhidiacon I. Bolog, slujitorii mănăstirii (P. C. stareț I. Dinu, P. C. arhim. Serafim, C. protosinCEL Veniamin, ș. a.), preoți și credincioși.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de P. Sf. Emilian Antal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, cu solemnitate și adîncă reculegere. Răspunsurile au fost date de corul bisericii din Sighișoara. La priceastă a cîntat corul bisericii din Groapă (Sibiu).

După Sf. Liturghie s-au rostit predicile. Luînd cuvîntul, P. C. Arhim. *Serafim Popescu* exprimă bucuria mănăstirii pentru acest praznic și face chemare la dragoste. Dragostea se revarsă de la Iisus Hristos, de la Maica Domnului, în inimile noastre, ca noi dragoste să avem unul către altul. Creștinismul e dragoste care se împărtășește. Ea se arată în lucrarea de fiecare zi pentru binele semenului, pentru Biserică, pentru popor.

P. C. consilier arhiepiscopesc *Ioan Vlad* vorbește despre Maica Domnului, maica sufletelor noastre. Mîntuitorul însuși, pe cruce, ne-a încredințat Maicii Sale ca pe niște fii, zicînd către Sf. Apostol Ioan: „Iată mama ta”, iar către Maica Sa: „Iată fiul tău”. Ea ne ajută în strădania noastră pentru mîntuire. Creștinul împletește datoriile sufletești cu datoriile vieții, este fiu bun al Bisericii și cetățean devotat patriei noastre minunate.

P. C. Arhim. Prof. *Nicolae Mladin* prezintă pe Maica Domnului ca pildă de rugăciune și muncă. Prin rugăciune ne înălțăm la Dumnezeu, dar îmbrățișăm și pe semenii noștri, patria, omenirea. Ne rugăm pentru toți și pentru toate. Ne rugăm pentru poporul nostru, pentru conducătorii patriei noastre, pentru pacea a toată lumea. Prin muncă producem bunuri materiale și spirituale pentru o viață din ce în ce mai bună, pentru înălțarea poporului pe noi culmi de bunăstare și fericire. Credincioșii împletesc rugăciunea cu munca. Ei își fac datoria cu însuflețire la locul de muncă, știind că în felul acesta împlinesc voia lui Dumnezeu și ajută la înflorirea patriei și la statornicirea păcii pe pămînt.

Prea Sfîntul *Emilian Antal* vorbește despre Congresul Mondial pentru Pace, care a avut loc în iulie la Helsinki (Finlanda), unde a participat și a adus contribuția sa și o delegație a țării noastre. Din delegație a făcut parte și I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, care a exprimat voința de pace a poporului nostru și a credincioșilor Bisericii

noastre. Sîntem chemați toți să sprijinim hotărîrile luate la acest congres, pentru dezarmare și independență, pentru întărirea păcii în lume. Mîntuitorul fericește pe făcătorii de pace. Izvorul păcii e în sufletele noastre. Biserica vrea ca în inima fiecăruia să fie un izvor de pace și de acolo să se reverse pacea pretutindeni. Pentru aceasta trebuie să avem dragoste, căci unde este dragoste acolo e și pace. Dragostea sapă înăuntrul nostru ca să izvorască pacea atît de înbelșugată încît să o poți da și altora. Să ne rugăm Maicii Domnului, mijlocitoarea cea mai plină de har, care duce rugăciunile noastre la Fiul Ei, ca să ne umple de dragoste și pace, să izvorască mai din plin dragostea și pacea în sufletele noastre și în lucrarea noastră.

Prea Sfinția Sa exprimă apoi bucuria că I. P. Sf. Mitropolit Nicolae este de față la Sfînta Liturghie și se roagă împreună cu noi. Roagă pe bunul Dumnezeu să-I dăruiască sănătate întru mulți ani și binecuvîntează cu binecuvîntare de pace pe toți credincioșii.

După Apolis, P. Sf. Emilian face sfințirea apei la fîntînă și ectenia la mormîntul mitropolitului Nicolae Bălan. La altar, soborul preoților slujește Sf. Maslu.

M.

SFINȚIREA BISERICII DIN RODNA

Frumoasa localitate Rodna din raionul Năsăud (Eparhia Clujului) a trăit, în ziua de 15 aug. a. c., clipe de neuitat, cu prilejul sfințirii bisericii celei noi, construite de credincioșii ei.

Rodna (vechi *Rudna*) este o veche așezare românească de mineri, din munții cu același nume, situată nu departe de izvoarele Someșului Mare, într-o regiune încîntătoare prin frumusețile ei naturale, care ne-a dat pe doi dintre cei mai mari scriitori ai neamului: Gheorghe Coșbuc și Liviu Rebreanu. Ea e cunoscută încă din epoca stăpînirii romane, prin minele de aur și argint, de unde vine probabil și denumirea, de origine slavă, a localității (*rudna*=mină de aur, vezi I. Todoran, *Toponimia românească*, Buc. 1963, p. 99), urmele acestor mine se văd pînă astăzi în apropiere (un vas mare de metal, întrebuintat în vechime pentru topirea minereului, a fost găsit pe locul uneia din aceste mine). Prin veacurile XII—XIII Rodna era un oraș înfloritor și întărit, cu o populație numeroasă și înstărită. Sașii catolici, colonizați prin aceste părți prin veacul XII (vezi *Istoria României*, ed. Acad. R.S.R., vol. II, Buc. 1963, p. 78), zidiseră aci, în a doua jumătate a sec. XII sau pe la începutul sec. XIII, o mare biserică de piatră, de stil romanic, cu întărituri de cetate și galerii subterane (catacombe) pentru refugiul populației în cazuri de primejdie, așa cum erau și în alte părți ale Ardealului (vezi G. Opreșcu, *Bisericile cetăți ale Sașilor din Ardeal*, Buc. 1957).

Dar marea invazie tătaro-mongolă din anii 1241—1242 (descrisă de cronicarul Rogerius, în *Carmen miserabile*, cap. XX—XXV) a pus capăt, pentru multă vreme, înfloririi orașului. O parte din oștile tătaro-mongole, sub comanda lui Kadan, plecate din Kiev, după ce pustiesc nordul Moldovei, prin martie 1241 pătrund în Transilvania prin Maramureș, distrug în întregime toate orașele, întărite sau neîntărite, din calea lor, dintre care cel dintîi era Rodna (vezi *Istoria României*, ed. și vol. cit., p. 119—120). La 31 martie 1241 — cînd creștinii sărbătoreau Sfintele Paști — după o scurtă încercare neizbutită, de împotrivire, a minerilor

de aci, năvălitorii pustiesc orașul și dărîmă biserica, din care nu se mai păstrează decît parte din fundamentele de sub pămînt (vezi Prof. V. Vătășanu și colab., *Șantierul arheologic Rodna — Raport 1955*, în *Materiala și cercetări arheologice*, vol. IV, Buc. 1957, p. 211 și urm.). Minerii înfrînți sînt puși în fiare și siliți să însoțească pe cuceritori, spre a le servi drept călăuze prin munți, iar parte din populația care se putuse refugia în subteranele bisericii a pierit sub dărîmături (în 1924, cu prilejul săpăturilor pentru subzidirea unui contrafort, au fost descoperite, într-o galerie subterană, circa 60 schelete umane — de bărbați, femei și copii — morți prin înfometare și asfixiere, probabil în urma prăbușirii căilor de acces și de ieșire din catacombe).

După înfricoșătoarea lovitură primită atunci, Rodna — ca toate celelalte orașe ardelenne pustiite de tătari — avea să-și revină foarte greu. Totuși, pe locul vechei biserici dărîmate, supraviețuitorii au zidit, poate chiar în a doua jumătate a secolului XIII, o altă biserică de piatră, de tip basilical, cu trei nave, care și ea s-a dărîmat cu vremea (descrișă de Prof. V. Vătășanu, în *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, Buc. 1959, p. 116—117). Din aceasta au mai rămas, înafară de grămezile de pietre de la suprafața pămîntului, zidul fațadei de apus, cu o parte din turnul de observație și de apărare din colțul de Nord-Vest, ziduri care se ridică încă, impresionante prin masivitatea și trăinicia lor, pînă la înălțimea de aproape 20 m, ca un monument simbolic și comemorativ al pustiirilor și suferințelor care au trecut peste aceste locuri. Pe locul corului acestei basilici credincioșii români au reconstruit, în anul 1859, o biserică cu navă unică (*Halle-Kirche*), lărgită și consolidată apoi prin anii 1924—1925, prin adăugarea unor contraforți masivi. Aceasta a devenit cu timpul neîncăpătoare; de aceea, dornici de a reînvia strălucirea de altădată a tîrului lor, Rodnenii s-au apucat, prin 1938, să construiască o nouă biserică, alături de cea veche. Survenind războiul, construcția începută a stagnat, pînă prin 1953—1954, cînd a fost reluată, prin stăruința preoților locali, Gh. Miulescu (azi pensionar) și Ilie Opreș, ajutați și de bătrînul preot Căpîlna Gherasim. În cursul anului 1965, visul rodnenilor s-a împlinit; după aproape 30 de ani de stăruințe, jertfe și muncă asiduă, construcția bisericii a luat sfîrșit. Înafară de contribuțiile și daniile benevole ale credincioșilor locali și din împrejurimi, au contribuit cu diverse sume și ajutoare materiale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Departamentul Cultelor și mai toate eparhiile Bisericii Ortodoxe Române. O contribuție remarcabilă a dat, de asemenea, protoieria Năsăudului, prin vrednicul ei protopop, Păr. Adrian Peter.

Biserica nou zidită din Rodna nu este întru nimic mai prejos decît vechea biserică de piatră, distrusă de tătari, acum aproape 724 de ani în urmă. Construită în stil ortodox (neo-bizantin), din piatră de extracție locală (andezit), pe baza planului alcătuit de arhitectul V. Smigelschi, ea este de dimensiuni impresionante, puțînd încăpea cîteva mii de credincioși, datorită interiorului larg, mărit prin cele două mari abside ale corului din pronaos și prin galeriile-etaj din cele două mari abside ale naosului. Absida altarului are lărgimea celor mai mari altare de catedrale, iar la intrarea principală, de la fațada de apus, se ridică un mare exonartex deschis, în formă de estradă semicirculară, mărginită de masive coloane cilindrice și avînd deasupra un încăpător balcon deschis. La impresia de

grandoare, pe care o lasă această falnică biserică a munților Rodnei, contribuie și soclul înalt (de circa 2 m) pe care este supraînălțată clădirea, precum și enorma turlă cilindrică ce se ridică deasupra naosului.

Frumusețea interiorului, bine luminat prin mulțimea și mărimea ferestrelor, e sporită alit prin pictura în culori vii, de stil neo-bizantin, cu care pictorii Cenan Cornel și prof. Munteanu C-tin au împodobit întreaga suprafață a pereților bisericii, cit și prin mobilierul somptuos de lemn, împodobit cu măiestrite sculpturi, în motive cunoscute ale artei noastre populare, datorite unor meșteri locali, săpători în lemn. Aproape întreaga manoperă a fost executată, prin muncă benevolă și gratuită, de către lucrători și meșteri din localitate și împrejurimi. S-au distins prin râvna și osteneala lor la ridicarea acestei monumentale biserici, consilierii-epitropi Gh. Spătaru și Maxim Grapini.

Slujba sfințirii a avut loc în ziua de 15 aug. a. c., ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului, care a fost adoptată și ca hram al bisericii. Încă din ajun, după ce se făcuseră toate pregătirile necesare, a sosit în localitate P. Sf. Episcop Teofil al Clujului, însoțit de Păr. cons. Onisie Moraru și diaconii Toaxen Petru și Suci Sever. După un scurt popas în comuna apropiată, Sîngeorz-Băi, unde P. Sf. Episcop a vizitat biserica și a vorbit credincioșilor din localitate adunați acolo. P. Sf. Episcop a fost primit de soborul preoților îmbrăcați în sfintele odăjdii; Păr. Protoiereu Adrian Peter a ținut o cuvîntare de bun-sosit, făcînd un scurt istoric al localității și al construcției bisericii celei noi. Intrînd cu toții în biserica nouă, a început apoi, după rînduială, slujba Vecerniei și a Litiei. După ce a slujit în fruntea soborului, P. Sf. Chirirah a vorbit despre însemnătatea locașului sfînt în viața religioasă a credincioșilor, lăudînd și binecuvîntînd pe cei ce au contribuit la ridicarea bisericii. La sfîrșitul slujbei P. Sf. Episcop a miruit personal pe toți credincioșii prezenți.

A doua zi, dis-de-dimineată, a început, în biserica veche, slujba Utre-niei și a sfințirii apei. La orele 8½ a început apoi slujba sfințirii bisericii noi urmată de Sfînta Liturghie. Soborul slujitorilor, condus de P. Sf. Teofil, a fost alcătuit din următorii preoți: Prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București, Consilier Onisie Moraru de la Episcopia Clujului, Protoiereu Peter Adrian (Năsăud), Prot. C. Vîrlan (Vatra-Dornei), Prot. Mircea Pop (Vișeu), Gh. Miulescu (pens.), Opriș Ilie și Gherasim Căpîlna (Leșu), T. Cureu și Val. Olariu (Sîngeorz), I. Bolog și I. Corutiu (Ilva Mare), E. Ciocîrlă (Parva), N. Chintăvan (Feldru), Iuliu Drăgan și Octav Irimieș (Maeru), Dumitru Nan (Biclingiu), V. Rusu (Ilva Mică), I. Buta (Șanț) și diaconii T. Toaxen și Sever Suci. Răspunsurile la sfînta slujbă au fost date de corul mixt alcătuit din credincioși locali și condus de cantorul Pamfil Pioraș. În cursul Sfîntei Liturghii s-a oficiat și hirotonia în preot a tînarului V. Tăutu, licențiat al Institutului Teologic din Sibiu, pe seama parohiei Cernuc din raionul Dej.

La sfîrșitul slujbei au vorbit preoții Gh. Miulescu și Ilie Opriș, care au făcut un scurt bilanț al lucrărilor efectuate, amintînd, în accente mișcătoare jertfele și strădaniile depuse de nenumărați ctitori, mari și mici, ai bisericii nou-zidite. A predicat apoi P. Sf. Episcop Teofil, relevînd frumusețea și însemnătatea faptei săvîrșite de cei ce au contribuit la zidirea și împodobirea bisericii și îndemnînd pe credincioși la rugăciune și muncă pentru fericirea Patriei și apărarea păcii. S-a dat citire unei frumoase te-

legrame trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian, care — reținut în Capitală de alte treburi mai importante — n-a putut participa la sfințirea bisericii ai cărei ctitor este. Ca și în ajun, P. Sf. Chiriarh a miruit apoi pe toți credincioșii, împărțându-le arhieresti binecuvântări.

La agapa tradițională care a urmat după aceea au luat cuvîntul preoții Ilie Opriș și Gh. Căpîlna, prot. Adrian Peter, prot. C. Vîrlan, Cons. O. Moraru, Prof. Pr. Ene Braniște și P. Sf. Episcop Teofil; toți vorbitorii au subliniat importanța acestei zile pentru viața religioasă a credincioșilor din Rodna, aducînd mulțumiri ostenitorilor cu pregătirile slujbei și ale agapei și toastînd în sănătatea conducătorilor Bisericii Ortodoxe Române și ai Patriei noastre dragi.

Ziua de 15 august 1965 va rămîne neștearsă în amintirea credincioșilor din Rodna și a tuturor celor care au participat la această solemnitate și care nu vor putea uita niciodată frumusețea slujbei arhieresti săvîrșite.

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

PARASTAS PENTRU MITROPOLITUL NICOLAE BĂLAN

La Praznicul Schimbării la Față (6 august a. c.) — cînd s-au împlinit 10 ani de la încetarea din viață a Mitropolitului Nicolae Bălan — s-a făcut pomenirea lui creștinească în cadrele Sfintei Liturghii săvîrșite la altarul din pădure al Mănăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus.

În predica rostită cu acel prilej, P. C. Preot Dr. Teodor Bodogae a vorbit despre personalitatea defunctului ierarh.

După aceea, în pridvorul bisericii mănăstirești, s-a săvîrșit un parastas, de către soborul slujitorilor mănăstirii, cărora li s-au adăugat P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu și P. C. Pr. Dr. Teodor Bodogae.

I. P. Cuv. Arhimandrit Ioan Dinu a rostit un pătrunzător cuvînt de cințire a memoriei neuitatului ierarh.

Aiut la Liturghie, cît și la parastas, a fost de față Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Împreună cu cei prezenți, I. P. Sf. Sa s-a înclinat și s-a rugat apoi la mormîntul Mitropolitului Nicolae Bălan, prezentînd condoleanțe membrilor familiei defunctului ierarh, aflați de față la pomenire.

*

În aceeași zi, la Catedrala mitropolitană din Sibiu, îndată după Sf. Liturghie, s-a săvîrșit de asemenea un parastas pentru Mitropolitul Nicolae Bălan.

Personalitatea și opera înaltului ierarh decedat au fost evocate pătrunzător, în predica duminicală, de către I. P. Cuv. Arhimandrit Prof. Dr. Nicolae Mladin.

RED.

ANIVERSAREA PARINTELUI PROFESOR IOAN LUPAȘ

La 9 august a. c., Părintele Profesor universitar pens. Ioan Lupaș a împlinit venerabila vîrstă de 85 de ani.

Viața P. C. Sale s-a împărțit între slujirea Bisericii noastre și slujirea Universității din Cluj.

Și-a început activitatea publică la 1/14 august 1905 — în aceeași zi cu neuitatul mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan — când a fost numit profesor la Institutul teologic-pedagogic „Andreian“ de-atunci, din Sibiu.

De-acî, a trecut la cîrma fostului protopopiat al Săliștei, post de însemnătate deosebită în organizarea de-atunci a Bisericii noastre din Ardeai, considerat superior funcțiunii de profesor de teologie.

Înainte de 1918, s-a distins ca luptător pentru unirea Ardealului cu Patria-Mamă, suferind rigorile asupririi habsburgice.

Îndată după primul răboi mondial a fost chemat ca profesor titular la Universitatea din Cluj, pe care a servit-o cu competență și avînt atît la catedră, cît și prin numeroasele sale lucrări de istorie românească ardeleană.

De la pensionare înceoace, viețuiește la Sibiu, orașul începuturilor activității sale deosebite.

La acest popas de seamă al vieții D-Sale, îi dorim multă sănătate și ani senini și buni, cu simțăminte de prețuire pentru om și operă deopotrivă.

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

O CONSULTAȚIE NEOFICIALĂ ÎNTRE ORTODOCȘI ȘI NECALCEDONIENI

Încă în cadrul sesiunii Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Paris (august 1962) a fost prevăzut un proiect de contribuție la reconcilierea divergențelor hristologice dintre Ortodoxie și vechile Biserici Orientale. Un pas în această direcție îl constituie o *consultație neoficială* care s-a ținut — sub auspiciile Consiliului Ecumenic al Bisericilor — între ortodocși și necalcedonieni (ziși „monofiziți”) cu ocazia Conferinței pentru Credință și Constituție de la Aarhus, din august 1964.

Această consultație a avut loc la Universitatea din Aarhus între 11 și 15 august 1964, deci tocmai înainte de Conferința însăși pentru Credință și Constituție. Ea fusese pregătită de N. Nissiotis, P. Verghese și L. Vischer, fiind la început programată a se ține în Cipru. Au participat la această reuniune opt ortodocși — dintre care cinci greci și trei ruși — și zece membri ai Bisericilor necalcedoniene. Participanții ortodocși greci sînt: P. Sf. Episcop Emilianos de Melloa, prof. I. Romanides (Brooklin) și profesorii I. Karmiris, G. Konidaris (Atena) și N. Nissiotis (Consiliul Ecumenic al Bisericilor), iar cei ruși: Prof. G. Florovski, V. Borovoi și J. Meyerdorf. Noncalcedonieni: episcopii armeni Tiran Niersonyan și Karekin Sarkissian; episcopul sirian Mar Severus Zakka Iwas, episcopul malabar Mar Thomas Dionysius; preoții: N. J. Thomas și P. Verghese; prof. copt. Karam Nazir Khella și preoții etiopieni Like Siltanet Habte Mariam Worquiner și W. C. Samuel și prof. Getachen Haile.

Ședința a fost deschisă în 11 august 1964 de către P. Sf. Episcop Emilian, apoi prof. N. Nissiotis și L. Vischer au făcut istoricul reuniunii și au comentat programul. În continuare, au fost citite și discutate o serie de referate, mai ales de caracter doctrinal, de către referenții celor două părți. Astfel, în 12 august 1964, s-au ascultat expunerile: J. Meyerdorff, Calcedonieni și monofiziți după Calcedon; V. Samuel, O singură natură a Cuvîntului întrupat al lui Dumnezeu; G. Konidaris, Influențe reciproce între factorii istorici și dogmatici în schisma Bisericilor Orientale față de vechea Biserică Catolică. În 13 august 1964: I. I. Karmiris, Problema unirii Bisericilor Ortodoxe Orientale cu Ortodoxia pe baza doctrinei Sf. Chiril de Alexandria, „mia physis”, și mai ales a hristologiei sale; I. Romanides, O natură sau ipostas; Th. L. s. și Karkin Sarkissian, Doctrina despre persoana lui Hristos în Biserica armeană, scurtă reprivire, cu considerare specială a unității celor două naturi. În 14 august: P. Sf. Tiran, Verdictul istoriei; prof. Karam, Introducere teologică în natura unică și în hristologia veacului V; V. Borovoi, Problema reconcilierii și apropierii vechilor Biserici Orientale de Biserica Ortodoxă.

Toate aceste referate vor apare în „Revista Teologică Ortodoxă Greacă” (Brooklin).

Impresia generală se desprinde din interviul acordat, după terminarea con-

sfătuirii, de către P. Sf. Sarkissian, observator la Conciliul II Vatican, care a declarat: „Concluziile au fost pozitive. În urma unei serii de conferințe urmate de discuții între teologi ortodocși și reprezentanți ai Bisericilor zise monofizite, s-a recunoscut că nu există diferență în substanța credinței. Există o diferență de expresie, însă ea este legitimă căci viața și gândirea Bisericilor au arătat că temerile care putuseră să fie exprimate în trecut în chestiunea anumitor expresii, s-au vădit ca zadarnice. N-a existat nici divizare în persoana lui Hristos, la bizantini, nici uitare sau ignorare a omenității Sale la aceia care au fost acuzați de monofizitism“.

O importantă *declarație comună* justificând judecata cuprinsă în interviul de mai sus, a fost dată publicității în 15 august 1964. Cuprinsul ei este următorul:

„În mai multe rânduri, începînd cu decada a doua a veacului nostru, reprezentanți ai Bisericilor noastre Ortodoxe, unii acceptînd șapte sinoade ecumenice, alții trei, s-au întîlnit în reuniuni ecumenice.

Dorința de a ne cunoaște mai bine unii pe alții și de a restaura unitatea noastră în unica Biserică a lui Hristos, a mers crescînd în cursul acestor ani. Întîlnirea noastră la Rhodos, la Conferința Panortodoxă din 1961, confirmă această dorință. De acolo reuniunea noastră neoficială de cincisprezece teologi ai celor două părți, în timpul celor trei zile de convorbiri spontane, în relație cu Conferința de Credință și Constituție, la Aarhus, Danemarca. Noi ne-am vorbit unii altora în sinceritatea iubirii și în convingerea adevărului, și toți am învățat unii de la alții. *Neînțelegerile noastre ereditare au început să se clarifice*. Noi recunoaștem în fiecare dintre noi unica credință ortodoxă a Bisericii. Cincisprezece vacuri de înstrăinare nu ne-au făcut să deviem de la Credința Părinților noștri. În studiul nostru comun al Sinodului de la Calcedon, expresiile celebre întrebuintate de Părintele nostru comun, Sf. Chiril de Alexandria, mia phisis (sau mia hypostasis) tou Theou Logou sesarkomene (unica phisis sau ipostas a lui Dumnezeu Cuvîntul întrupat) și implicațiile sale au fost în centrul conversațiilor noastre. Asupra esenței dogmei hristologice, ne-am găsit în acord deplin. Noi vedem același adevăr exprimat în terminologii diferite. Fiind dat că noi sintem de acord pentru a respinge fără rezervă învățătura lui Eutihie, precum și aceea a lui Nestorie, acceptarea sau nu a Calcedonului nu are ca urmare acceptarea uneia sau a celeilalte erezii. Cele două părți s-au găsit urmînd în mod fundamental doctrina hristologică a Bisericii unite nedespărțite, așa cum a exprimat-o Sf. Chiril. Sinodul de la Calcedon (451), noi ne dăm seama de acest lucru, poate fi înțeles numai ca reafirmînd deciziile de la Efes (431) și mai bine înțeles la lumina Sinodului ulterior de la Constantinopol (553). Toate sinoadele trebuiesc să fie înfățișate ca etape ale unei dezvoltări integrale, și nici un sinod sau document nu poate fi studiat în mod izolat. Rolul important al factorilor politici, sociologici și culturali, care au creat tensiuni între partide răzvrătitoare în trecut, ar trebui să fie recunoscut și studiat între noi. Aceștia n-ar trebui să mai continue atîta în a ne diviza. Noi vedem nevoia de a înainta împreună. Miza este de o importanță crucială pentru toate Bisericile Orientului ca și ale Occidentului și pentru unitatea întregii Biserici a lui Hristos. Sfîntul Duh care locuiește în Biserica lui Iisus Hristos ne va conduce împreună la plenitudinea adevărului și a iubirii. În acest scop, noi supunem respectuos Bisericilor noastre rodul muncii noastre comune din aceste trei zile. Multe probleme practice rămîn. Însă același spirit care ne călăuzește aici împreună, va continua să călăuzească Biserica noastră la o soluționare comună a acestor probleme ultime“.

Cu toate că este neoficială, considerăm că această consultație este de mare

însemnătate pentru Bisericele din Răsărit. Ea este una din manifestările care dovedesc interesul tot mai viu al Bisericii Ortodoxe față de Bisericile care s-au separat de ea în veacul V. Totodată, ea constituie o contribuție de seamă pe linia acțiunilor de înlăturare a acestei dezbinări din sinul Bisericilor de Răsărit, înlăturare care face obiectul unei sollicitudini deosebite din partea Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Athenagora.

C. SÎRBU

UN NOU CENTRU DE STUDII ECUMENICE: STRASBOURG

Ideea că Biserica lui Hristos a fost una și trebuie să fie una constituie în teologia de astăzi o temă din cele mai frecvente. În ultimul timp, această problemă a devenit de o actualitate imperativă, impusă de conștiința unită a credincioșilor de pretutindeni. Năzuințe, încercări, strădanii se depun din toate părțile — ortodocși, protestanți și ceva mai puțin de la romano-catolici — căutându-se diferite forme pentru a se ajunge, pe o cale sau alta, la o apropiere, spre unitate, la refacerea „cămășii” lui Hristos.

Această încercare de refacere a unității Bisericii se încadrează în Mișcarea ecumenistă, care nu se găsește la începuturile ei, ci a dat rezultate în scopul urmărit. Bazele ei au fost puse cu ani în urmă, dar astăzi ea și-a intensificat activitatea. Creșterea activității și forței Mișcării ecumeniste se datorește numărului mare de Biserici naționale care au aderat la ea, apoi seriozității cu care e privită de către credincioși această strădanie de apropiere a Bisericilor, precum și datorită seriozității și numărului mare și variat de teme ce intră în sfera ei de activitate, atingând cele mai diferite probleme legate de activitatea și însăși viața credincioșilor. Sînt minăți spre această unitate de convingerea că împlinesc în felul acesta rugăciunea Mîntuitorului: „Ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

Preocupați de atingerea acestui scop, teologi aparținînd diferitelor Biserici au propus înființarea unor centre de studii ecumenice. Unul dintre cele mai recente centre, de acest fel, a luat ființă în primele zile ale lunii februarie (1 și 2) 1965, în orașul Strasbourg. (Vezi „Le Monde”, 3 februarie 1965, p. 7, articol de care ne-am folosit în informațiile prezente).

Strasbourgul, capitala Alsaciei, este un centru vestit prin viața culturală și universitară ce pulsează intens alături de cea comercială și politică. De asemenea, viața religioasă desfășurată în acest centru este puternică, atrăgînd atenția Federației luterane mondiale care și-a fixat aici Centrul ei de studii ecumenice.

Se pare că ideea unui astfel de centru a fost mult mai veche, după cum ne mărturisește Aimé Savard, trimsiul special al ziarului „Le Monde” la festivitățile de deschidere de la Strasbourg. Ea a fost acceptată de adunarea plenară a Federației luterane mondiale de la Minneapolis (S.U.A.) încă din 1957. Era foarte greu, însă, de prevăzut atunci, spune Dr. Schiotz — președintele Federației luterane mondiale — că abia după doi ani papa Ioan XXIII va deschide porțile Bisericii romane prin anunțarea conciliului, a cărui pregătire și început au oferit „noi perspective dialogului ecumenic”. Nu mult timp după ivirea acestor noi perspective, Adunarea plenară a Federației luterane mondiale din Helsinki (1963) hotărîa crearea unei „fundatii luterane pentru cercetarea ecumenică”, însărcinată cu administrarea și susținerea, din punct de vedere financiar, a unui institut de cercetări ecumenice.

Conform hotărîrilor de la Minneapolis (1957), institutul exista deja într-o formă embrionară la Copenhaga, condus de Dr. Skydsgaard și Dr. Lindbeck, amîndoi observatori ai Federației luterane mondiale la Conciliul II Vatican. Aici, însă,

și în forma aceasta, institutul nu mai putea să-și continue viața, el avînd nevoie de o formă precisă și de un loc care să răsfrîngă în viața lui o eficacitate maximă. Ținînd seama de poziția geografică, de rolul economic și cultural pe care-l deține, precum și de poziția lui în istoria Reformei, Strasbourgul a fost ales ca centru al acestor studii ecumenice. Spre această alegere au dus și relațiile frumoase în care-și desfășoară activitatea comunitatea luterană și catolicii din oraș — în frunte cu cei doi episcopi din localitate, Mgr. Weber și Mgr. Elchinger — creîndu-se în felul acesta o atmosferă prielnică dialogului ecumenic.

Institutul are menirea să favorizeze dialogul ecumenic între luterani și toate Bisericile creștine — protestante, ortodoxe sau romano-catolice. În intențiile promotorilor săi, acest dialog trebuia îndreptat în special spre Biserica romano-catolică, aceasta fiind singura Biserică mare pe care luteranii nu o întîlnesc în Consiliul Ecumenic. De fapt, Biserica luterană a manifestat un interes deosebit pentru dialogul cu Roma oferit de Conciliul II Vatican, căutînd să folosească toate posibilitățile ivite în ultimul timp. Ele nu au fost puține, pentru că, după cum spune Dr. Vajta, actualul conducător al Institutului și observator la Conciliul II Vatican, „fiecare schemă adoptată de Conciliu ne ridică numeroase probleme teologice”.

La deschiderea noului centru de studii ecumenice, Biserica romano-catolică a răspuns prin participarea Mgr. Elchinger și uneori și a Mgr. Weber la manifestările și serbările care au avut loc Duminică 1 februarie și luni 2 februarie. Luni seara, la sfîrșitul ceremoniei inaugurării localului, făcută de către episcopul luteran Dr. Dietzfelbinger, Mgr. Elchinger a dat citire unui mesaj în care Mgr. Willebrands, în numele Secretariatului roman pentru unitate, regreta că n-a putut lua parte la manifestările de la Strasbourg, dar asigura pe animatorii noului institut de simpatie, dorindu-le o muncă încununată de succese. La serbările de deschidere a Centrului de studii ecumenice au mai participat Dr. Wolf, în numele Consiliului Ecumenic, exarhul Antonie al Patriarhiei din Moscova, un reprezentant al vechilor catolici și alții, toți manifestîndu-și dorința de colaborare cu institutul.

Caracterul acestui Centru de cercetări ecumenice se va baza pe un studiu de teologie comparată a diferitelor Biserici. Acesta fiind deci scopul lui, Institutul nu se va ocupa cu mențineri de contacte în numele Federației luterane mondiale cu alte Biserici — pentru că acest rol este deținut de un secretariat al Federației — și nici nu va organiza întîlniri ecumenice, ci va avea un caracter eminentemente documentar.

Institutul din Strasbourg nu este primul de această natură: un institut asemănător funcționează la Bensheim și se așteaptă ca un alt institut, cu rol similar, să fie deschis la Ierusalim.

Noul centru de studii ecumenice preconizează o reevaluare critică și constructivă a tradițiilor și dogmelor diferitelor Biserici. În această direcție Dr. Vajta a oferit, într-o conferință inaugurală la Facultatea de teologie protestantă, un remarcabil exemplu de studiu, comparînd evoluția ideilor teologice catolice și luterane pe tema „participarea la mîntuire, sacrament și credință”. Cercetarea ecumenică, în felul de a vedea al Dr. Vajta, constă „într-o renunțare care afectează exegeza, istoria Bisericii și pe aceea a dogmelor, printr-o valorificare a rezultatelor sale într-o perspectivă ecumenică, iar aceasta în vederea unei reevaluări critice a propriilor ei tradiții bisericești și dogmatice. Înțelegă în acest fel, cercetarea ecumenică nu va forma o ramură nouă în sinul lucrării teologice, care merge spre o specializare din ce în ce mai adîncită, ci o măsură nouă a cercetării teologice în totalitatea ei”.

În cadrul acelorasi festivități de deschidere, prof. Cullmann, de la Faculta-

tea de Teologie din Basel, și-a exprimat încrederea că Conciliul II Vatican — în ciuda crizei prin care a trecut la sfârșitul sesiunii a III-a și prin care va mai trece — va efectua o reînnoire a Bisericii romane, care se poate întrevedea deja de acum. Totuși, această reînnoire nu se poate încadra decât în limitele unei reforme adevărate, pe de o parte, iar pe de altă parte, în limitele unei reforme catolice, „fără de care Biserica romano-catolică ar înceta de a fi catolică, ceea ce noi nu avem dreptul de a aștepta. Cu toate acestea, spune prof. Cullmann, dacă de o parte și de alta, noi sintem inspirați de același duh, putem și trebuie să urmăm dialogul asupra dogmelor însăși care constituie limitele“.

A urmat apoi o meditație asupra condițiilor reînnoirii oricărei Biserici și în mod special a Bisericii luterane, prezentată de episcopul luteran de Bavaria, Dietzfelbinger.

*

Nu putem decât să ne bucurăm în fața unor porniri sincere și trainice de apropiere spre care se tinde în zilele noastre. Oricare poate fi calea pe care ajungem la unitate și încercările pot fi dintre cele mai felurite, atâta timp cât sint străbătute de duhul dragostei în Hristos. Trebuie să ne debarasăm, însă, de tot ceea ce constituie în noi pasiuni personale și să facem loc tot mai mult în sufletele noastre duhului evanghelic, duhului păcii și al unității, necesar misiunii care ne e încredințată. Întrebarea: „este oare Hristos împărțit?“ (I Cor. 1, 13) trebuie să stea în fața oricărui teolog și într-un consens unanim să găsească fiecare răspunsul în voia și rugăciunea Mîntuitorului: „Ca toți să fie una“ (Ioan 17; 21). În acest duh dialogul ecumenic va da rezultat, va apropia din ce în ce mai mult pe cei ce mărturisesc și cred în dumnezeirea lui Iisus Hristos, îi va ajuta să înțeleagă cu adevărat misiunea Bisericii Lui. Numai o atmosferă pătrunsă de dragostea față de Iisus Hristos, de duhul păcii și al unității va da dialogului ecumenic eficacitatea urmărită, va reuși să-i dea impulsul necesar pentru a depăși stadiul de studiu.

MIRCEA BASARAB

CONFERINȚA BISERICILOR MINORITARE LUTERANE

În stațiunea balneară Sliaci, din R. S. Cehoslovacă, a avut loc, între 26 aprilie și 2 mai 1965, o conferință a bisericilor luterane minoritare, organizată de Alianța Mondială Luterană (AML), în care participă 71 de biserici locale din toate continentele, cuprinzînd aproximativ 70 mil. suflete. Președinte al acestei conferințe, care este a 5-a la rînd, a fost episcopul A. Wantula din Varșovia, vicepreședinte al AML. Cu organizarea ei a fost însărcinat secretarul secțiunii pentru bisericile minoritare, pastorul Paul Hansen. Au fost prezenți 100 delegați din 30 biserici luterane, din 20 de țări. De la noi au participat 3 delegați și anume doi din partea Bisericii evanghelice C.A. de limbă germană și unul din partea Bisericii evanghelice sinodal-presbiterale de limbă maghiară.

Conferința a început cu o slujbă ecumenică în vechea biserică de lemn din Hronsek; vicarul episcopesc Dr. H. Binder de la Sibiu a fost programat cu predica. După deschiderea conferinței, inspectorul general. A. Ziak de la Bratislava a salutat oaspeții, amintind că actualitatea este o epocă a unirii bisericești, exprimată prin AML, prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor, prin Conferința Creștină pentru Pace, care a luat ființă tocmai în Slovacia, la Modra. Toate lucrările din cadrul acestei reuniuni creștine se desfășoară în cadrul răspunderii față de Dumnezeu și față de om.

Au mai rostit cuvîntări pastorul Dr. Paul Empise din S.U.A., în numele cen-

tralei Alianței de la Geneva și episcopul Bisericii reformate din Slovacia, Dr. Varga Imre, vicepreședinte al Federației mondiale reformate.

Tema principală a conferinței a fost: „Luteranismul și Catolicismul“. Tematica principală a fost discutată în patru grupe de lucru, pe baza celor patru referate, și anume: 1. Dr. M. Palfy din Ungaria: „Mijloacele harului — cuvîntul și sacramentele“; 2. Protopop E. Salumaa din U.R.S.S.: „Justificare și sfințire“; 3. Pastor Dr. G. Pedersen din Danemarca: „Sf. Scriptură și tradiția“; și 4. Prof. Dr. P. E. Persson din Suedia: „Biserica și noțiunea de biserică“.

Cele discutate se pot rezuma astfel: Biserica luterană este îndemnată prin evenimentele ecumeniste contemporane să-și dea seamă de poziția ei; ea nu poate fi o „biserică a cuvîntului“ decît dacă în același timp este și „biserică sacramentală“; ea nu poate să negligeze, pe lângă învățătura despre justificare, și pe cea de sfințire; ea trebuie să recunoască că azi nu se mai pune problema învechită despre: „Sf. Scriptură sau tradiția“, ci trebuie susținută legătura: „Sf. Scriptură și tradiția“. Astfel, ea trebuie să-și găsească o nouă poziție eclesiologică, plecînd de la punctul de vedere al misiunii și al slujirii creștine.

Toți participanții au fost de părere că fidelitatea față de tradiția reformatoarelor nu trebuie să ducă la o absolutizare a propriului punct de vedere confesional; azi toate bisericile trebuie să tindă spre înnoire a întregii Biserici creștine și să fie deschise pentru tot ce vrea să le dăruiască azi Domnul Bisericii. Nu s-au putut însă neglija părerile acelor delegați care pe baza propriilor experiențe contrastează cu Catolicismul oficial și cu cel inoficial și „vulgar“, manifestînd o anumită rezervă de „dialog“; această poziție au luat-o mai ales reprezentanții protestanți din Franța, Austria și Polonia.

Dacă în raportul rezumativ despre Conciliul II Vatican prof. Dr. V. Vajta a arătat că trebuie să se spună „da“ față de faptul că Biserica romano-catolică vrea să înceapă un dialog ecumenic, apoi trebuie să se spună și un „nu“ foarte clar față de diferitele tendințe și practici ale catolicismului. Nu este deci voie a se cădea într-un irenism greșit. De aceea a fost inclusă în raportul de încheiere și rugăciunea către AML „de a asculta și glasul bisericilor luterane minoritare, cînd va începe dialogul și colaborarea cu Biserica romano-catolică, pentru că aceste biserici minoritare simt zilnic în situația lor asperitățile provocate de majoritatea catolică“.

Apoi reprezentanții bisericilor evanghelice din Slovacia, episcopul-general J. Chabada și seniorul Fukala, au oferit informații despre istoria și viața bisericii lor; unele aspecte din acest trecut istoric i-a privit și pe delegații din România, deoarece acest trecut este în multe privințe asemănător. Astfel insp. gen. A. Ziak a menționat faptul, că dacă voievodul Transilvaniei Gabriel Bathory a fost primit în Sibiu în 1610, venind cu forța, în schimb intrarea în orașul slovac Banská Bystrica i-a fost zădărnicită, prin întinderea unor lanțuri peste străzi.

De asemenea au impresionat mult monumentele victimelor fascismului, care au fost ridicate prin frumoase regiuni slovace.

Apoi prof. J. L. Hromadka, președintele Conferinței Creștine pentru Pace, a atras atenția asupra vremurilor prezente și a lansat o chemare puternică spre împăcarea lumii de azi, încă despărțită și fără o pace deplină.

Conferința s-a încheiat cu ruga către Domnul Păcii, care este izvorul împăcării și al dragostei, să-și pogoare harurile Sale peste omenire, potrivit făgăduinței: „Iată, eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor“, și „Eu sînt Păstorul cel bun, eu îmi cunosc oile mele și ele mă cunosc pe mine“, precum s-a accentuat aceasta la slujbele comune de la Banská Bystrica și Zvolen.

O dare de seamă despre Conferința bisericilor luterane minoritare de la Sliaci, precum și Comunicatul final, au fost publicate în: Informații ecumenice din Cehoslovacia, nr. 4—5, pe 1965, p. 29—32.

Prof. Dr. H. BINDER

PUBLICAȚIILE MITROPOLIEI ORTODOXE CEHOSLOVACE

Sub noua arhipăstorie a I. P. Sf. Mitropolit Dorotei de Praga, editura mitropoliei ortodoxe cehoslovace a dat la lumina tiparului, spre informarea și îndrumarea credincioșilor ei, următoarele publicații:

Ejegodnik — *Anuarul Mitropoliei* pe anul 1964, pe 160 pagini, care cuprinde: Cuvîntul introductiv al I. P. Sf. Mitropolit Dorotei și cuvîntul: „Pentru pace“, al Mitropolitului Ioan, care s-a retras din scaun pentru motive de boală. Seria articolelor începe cu articolul I. P. Sf. Mitropolit Dorotei: Despre pietatea ortodoxă. Apoi P. Sf. Episcop Parfenie din Sofia scrie despre: Autocefalia Bisericii ortodoxe bulgare; Păr. vicar J. Novak subliniază: Lucrarea biblică a Pancreștinei a 2-a pentru pace; Decanul Facultății de teologie ortodoxă de la Prešov, A. Michalov, se ocupă cu Scopul vieții creștinului; prof. L. Berezovski precizează: Problemele teologiei morale contemporane; Păr. prot. J. Leixner evocă: Personalitatea lui Ieronim de Praga în lumina documentelor istorice (Ieronim a fost prieten intim cu Ioan Hus); Păr. prot. P. Aleš expune: Metodele lucrării noastre pastorale; Păr. prot. L. Dosedel analizează teza actuală despre: Război și Pace; Păr. P. Aleš descrie: Biserica ortodoxă rusă din Marianske Lazne, o construcție artistică deosebită, și volumul se încheie cu articolul prof. I. Pošmourny despre: Școlile bisericești din Moravia, din timpul cirilometodian, în urma cercetărilor arheologice.

A doua publicație este: *Calendarul ortodox*, pe anul 1965, pagini: 182. În seria de articole de zidire sufletească, la temele despre: Eliberarea Patriei, Pacea Mîntuitorului, Stilul nou calendaristic, Liturghia ca îndrumare duhovnicească, Hristos ne învață moralitate, Misiunea omului pe pămînt, Învățămintele pastorale, Misiunea femeii azi și altele, se cuprind numeroase chestiuni de cirilometodism, precum, Acatistul Sf. Ciril și Metodie, Călătoria Sf. Metodie la Constantinopol în iarna 881-2; Atitudinea lui Ioan Hus față de Ortodoxie, Pentru cine a compus Sf. Metodie legea: Zakon sudnyi liudem; Unele probleme cirilometodiene, în care sînt îndeosebi subliniate momentele fundamentale ortodoxe, ocolite foarte mult de presa neortodoxă, chiar în cadrul aniversării a 1100 ani de la venirea Fraților Constantin-Ciril și Metodie în Moravia. Ce privește: Poziția lui Ioan Hus față de Ortodoxie, tema se impune în centrul atenției, pentru că odată cu aniversarea împlinirii a 550 ani, la 6 iulie 1965, de la arderea lui Ioan Hus pe rug, ca eretic, după avizul conciliului de la Constanța-Elveția, se depun și străduințe pentru revizuirea condamnării sale; chiar în cadrul conciliului de la Vatican, în sesiunea din 1964, s-a discutat despre „cazul“ lui Ioan Hus, care necesită o revizuire, precum s-a întîmplat aceasta, mai înainte, și cu revizuirea condamnării lui Girolamo Savonarola, ars mai întîi pe rug, și apoi declarat fericit.

În fine revista periodică: *Hlas Pravoslavi-Glasul Ortodoxiei*, prezintă în primele două numere pe 1965 următorul cuprins: Binecuvîntare Arhipăstorească pentru anul 1965; Vestirea anului plăcut Domnului (Luca 4, 19); Arătarea Domnului-Teofania: Iisus Hristos și Biserica Lui; Ce înseamnă economie în Biserica ortodoxă; rezumat după articolul păr. prof. D. Stăniloae din rev. Ortodoxia 2, 1963; Rezoluțiile conferinței panortodoxe de la Rhodos III, 1964; Mergem pe cale corectă? din cuvîntarea președintelui J. L. Hromadka la Pancreștina 2-a pentru Pace; Problema „coexistenței pașnice, ca legămînt pentru viață și pace“, după

conferința pâr. prof. V. Borovoi la Pancrășina a 2-a pentru Pace (nr. 1, 1965). — Întreaga lume este aproapele meu (Luca 10, 37); Din Scriptură: Cît mai este timp (Gal. 6, 10); Dragostea nu încetează niciodată (1 Cor. 13, 8); Vino și vezi (Ioan 1, 46); Fericiți sint făcătorii de pace, informații din activitatea Mitropoliei ortodoxe pentru pace. — În partea recenziilor sint prezentate cu amănunte: Calendarul cirilometodian pe 1965, publicat de „Charita” catolică cehă; apoi Calendarul evanghelic, al Bisericii Fraților cehi; Calendarul Blahoslav al Bisericii cehoslovace, Calendarul ortodox pe 1965 și Anuarul Mitropoliei ortodoxe cehoslovace pe 1964. În partea informațiilor este menționată vizita secretarului M. Pradervand de la Alianța Mondială reformată în Patriarhia Română (nr. 2, p. 42).

DIN VIAȚA BISERICII ORTODOXE SÎRBE

Revista Patriarhiei sîrbe: „Glasnik-Vestitorul”, aduce vești despre viața și problemele creștinilor ortodocși sîrbi. Astfel este descrisă vizita canonică a P. F. Patriarh Gherman — în grija pentru „biserica svetosavică” a Sf. Sava care a întemeiat Mitropolia ortodoxă sîrbă în 1219 — în regiunea Bacica. Apoi prof. D. Kasici face „pomenirea martirilor sîrbi din 1914”, condamnați la Sabaț de autoritățile austriace; prof. I. Radovanovici comemorează: 425 ani de la înființarea tipografiei din mănăstirea Gracianița (1539), încadrînd-o între tipografiile sîrbe înființate între 1493 și 1563, la Cetinie, Ipek, Ruina, Mîleșevo, Belgrad și Scodra. St. Lazarevici analizează: Muzica bisericească a lui St. Mokranef (—1914); Vl. Popovici continuă expunerea cu privire la: Psihologia monahului Valerian (1907); M. Todorovici prezintă descrierea: Manuscriselor de la Marea Moartă (Qumran). În cadrul cronicii, prof. Br. Cisarz aduce vești despre ședința Pancrășinei a 2-a pentru Pace de la Praga din 1964 (nr. 10—11, și 12 pe 1964, 1 pe 1965).

Apoi este descrisă cu amănunte vizita P. F. Patriarh Gherman în Patriarhia Bulgară, și primirea frățească din partea P. F. Patriarh Kiril la Sofia. Vizita a început la 3 septembrie 1964. Au fost vizitate Sofia, cu catedralele ei; Plovdiv, măn. Bacikovo cu vestite fresce; măn. Kazanlic, monumentul de la Șipka în amintirea eroilor ruși căzuți în 1877-8 pentru independența bulgarilor față de turci; vechea cetate Tîrnova, măn. Troian și în fine Academia duhovnicească a Sf. Climent din Ohrida, de la Sofia. Au fost slujite sf. liturghii arhieresti, s-au rostit cuvîntări și predici ziditoare de suflet.

În comunicatul din 12 sept. s-a precizat, că s-au purtat discuții cu privire la Biserica ecumenică ortodoxă a lui Hristos, la mișcarea ecumenică a bisericilor creștine, la pace și bunăstare în omenire și la relațiile dintre cele două biserici surori; s-a propus ca să fie mai activă colaborarea panortodoxă și să se inițieze un dialog pe bază de egalitate cu Biserica romano-catolică și în dragoste cu celelalte biserici creștine (nr. 1, 1965, p. 4—37). În partea cronicii, foarte bogată, se menționează despre a 6-a întrunire a asociației de tineret ortodox „Syndesmos”, care s-a ținut în Finlanda.

DIN PRESA PROTESTANȚILOR CEHI

Stăruitoare pentru un creștinism trăit real, care duce neapărat la lucrarea păcii, confesiunile protestante cehi își expun învățătura și îndemnul în publicațiile proprii.

Astfel, Biserica Fraților Cehi, în frunte cu seniorul sinodal Dr. V. Hajek, președinte al comisiilor de studii unite ale Conferinței Creștine pentru Pace, dă atenție următoarelor probleme de conținut creștin: Doamne, mărește-ne credința

(Luca 17, 5); Creștinul între biserică și lume, prezentat în calitate de martor față de ambele; Predicator și martor, este preotul care explică Sf. Evanghelie și mărturisește prin viața sa adeziunea sa la cele propovăduite; Predica în codru, se referă la activitatea neobosită a renumitului medic, teolog și muzician Albert Schweitzer din Lambarene-Gabon, pentru a îndruma la pace cu Dumnezeu și deci și cu făptura și cu natura, căci fiecare creștin „este o scrisoare” a lui Hristos către lume. (Rev. Cesky Bratr-Fratele ceh, nr. 1, Praga 1965).

Problemele continuă prin: Despre pietism, care este o atitudine personală, o experiență proprie de a se apropia de Hristos; Lauda adunărilor parohiale, unde se trăiește aievea îndrumarea Mîntuitorului despre cei 2—3 care se întrunesc întru numele Său (Mat. 18, 20); Înțelegem căile Domnului? (Ps. 25, 10), cu răspuns la problema că multe din viață rămîn neînțelese de credinciosul creștin; Cronica este bogată. (Cesky Bratr, nr. 2, Praga 1965).

Biserica evanghelică cehoslovacă, în frunte cu patriarhul Dr. Miroslav Novak, însuflețit activist ecumenist și pentru pace în lume, susține mai multe publicații. Astfel în revista: Nabozenska Revue — Revista religioasă, nr. 1, Praha 1965, se scrie despre: 45 de ani de existență ai Bisericii cehoslovace, care se consideră a urma tradițiile lui Ioan Hus. În continuare, prof. Trtik Zđ. tratează problema: Subestimarea ca problemă teologică, arătînd că în creștinism fiecare suflet este chemat la mîntuire, fără deosebire de talanții primiți și înmulțiți. Urmează o dare de seamă despre Congresul Alianței Mondiale a Bisericilor libere, care a avut loc în 1964 în Olanda, cu tema: Religia pentru lumea de mîine. E menționată prezența prof. Kovacs de la Institutul reformat din Cluj, care a predicat în biserica luterană din Haga. Apoi se dau îndrumări cu privire la predică, spre a fi corespunzătoare scopului de lămurire a credincioșilor. Este bogată partea cu scheme pentru predici.

În calendarul: Blahoslav pe anul 1965, plin de articole de zidire sufletească, se dă atenție comemorării a 550 de ani de la arderea pe rug a lui Ioan Hus, la conciliul de la Constanța-Elveția. Se dau date biografice din viața lui, este explicată „tradiția husită” și sensul războaielor husite; este citat un fragment din piesa de teatru: Ioan Hus, scrisă în 1948 de cunoscutul scriitor maghiar Laszlo Nemeth, care s-a inspirat și din baladele lui V. Alecsandri (p. 70).

În fine, săptămînalul Bisericii cehoslovace: Cesky Zpas-Lupta cehă, oferă cititorilor lămuriri despre „husitismul” din trecut, care voia să slujească adevărului, și despre „ecumenismul” modern, care vrea să slujească binelui comun și înfrățirii (nr. 1—15, pe 1965). Se face elogiul marelui umanist Albert Schweitzer de la Lambarene (nr. 3), se insistă asupra stăruinței pentru pacea lumii și asupra lucrărilor Conferinței Creștine pentru Pace (nr. 12), se regretă că pregătirile pentru aniversarea conciliului de la Constanța (1415) din partea Vaticanului tind să sublinieze tocmai primatul papal, evitînd să amintească despre promisa revizuire a procesului lui Ioan Hus, făcută la începutul sesiunii a 3-a chiar de papa Paul VI (nr. 14). Apoi se dau informații din lumea creștină, cu multă atenție pentru Biserica ortodoxă în genere, și astfel se oferă cititorilor posibilitatea cunoașterii intercreștine spre colaborare ecumenistă.

M. ȘESAN

DIN POLONIA

La aniversarea a 20 de ani de la eliberarea poporului polon și înființarea Republicii Populare Polone, în urma manifestului din 22 iulie 1944; Consiliul Ecumenist al Bisericilor (necatolice) din Polonia a publicat, în numărul său festiv

3-4 pe 1964, o serie de articole comemorative. Seria articolelor începe cu expunerea prof. W. Benedyktowicz despre „Experiențele polone din ultimii 20 de ani”, în care, alături de rectorul Academiei creștine de la Varșovia, prof. W. Niemczyk, subliniază succesul deplin al efortului însuflăit, depus de întregul popor polon, de a îndepărta urmările grozave ale războiului trecut mondial și ale stăpînirii silnice hitleriste. Din ruine a renăscut Varșovia și împreună cu ea au fost refăcute nenumărate lăcașuri de închinare creștine. De aceea prof. R. Trenkler scrie despre: „Slujirea creștină a păcii”, în care a justificat cu argumente de ordin biblic și uman, că fiind războiul o negație a vieții, singura alternativă ce se pune întregii omeniri este lupta pentru pace, pentru o pace durabilă, din care să dispară orice armă nucleară și chiar așa zisele arme clasice; de aceea este întru totul meritorie activitatea Conferinței Creștine pentru Pace (CCPP) care urmărește să atragă atenția oricărui creștin asupra datoriei sale, dacă în adevăr se simte ucenic al Mintuitorului Hristos, să fie împreună luptător pentru pacea lumii. Toți creștinii trebuie să contribuie la această străduință, și nu numai prin cuvînt, ci și prin fapta concretă a fiecăruia, spre a fi înlăturate: războiul rece, militarismul, rasismul și revanșismul, și a fi realizată dezarmarea reală, spre binele omenirii.

Revista informează apoi, că popularizarea acestor gînduri și concluzii, obligatorii pentru orice credincios, le-a realizat Consiliul Ecumenist al Bisericii polone la festivitatea din 21 iulie; și apoi la marele miting popular din 16 septembrie, cu care ocazie au fost citite Mesajul către biserici și Apelul către guverne, emise de Pancreștina a 2-a pentru Pace de la Praga, din iulie 1964. La fel ele au fost difuzate și în cadrul Academiei creștine, care cuprinde secțiile: evanghelică, veterocatolică și ortodoxă, cu care ocazie s-a mai vorbit de către profesori și despre: Esența Creștinismului ortodox, Esența Veterocatolicismului și Esența și perspectivele protestantismului.

M. ȘESAN

VASILE ALECSANDRI — 75 DE ANI DE LA MOARTEA SA

În șirul comemorărilor mai de seamă din ultimul timp se numără și aceea a poetului Vasile Alecsandri. Împlinindu-se, în 22 august anul în curs, trei pătrare de veac de la stingerea sa din viață, poporul nostru a adus marelui bard de la Mircești un ales omagiu.

Asemenea marilor comemorări din anul trecut închinat lui M. Eminescu și I. Creangă, sărbătorirea lui V. Alecsandri a avut și ea un caracter național, fiind organizată prin hotărîre de stat. S-au instituit astfel „Zilele Vasile Alecsandri”, în cadrul cărora s-au desfășurat, în toată țara, diverse manifestări consacrate acestui eveniment, ca de pildă: conferințe, recitaluri, seri literare, expoziții etc. Înainte și după eveniment o sursă de inspirație a fost cea a lui G. Călinescu și cu deosebire ampla lucrare: „Viața lui Vasile Alecsandri” a d-lui G. C. Nicolescu, apărută în a doua ediție. Cele 1.128.600 exemplare, reprezentînd tirajul global tipărit din opera lui Alecsandri din 1949 pînă astăzi, arată și ele interesul și prețuirea de care poetul mereu „tînăr și ferice”, cum l-a numit Eminescu, se bucură în sînul poporului nostru.

De altfel, același Eminescu, ca nici unuia altul, îi închină lui Alecsandri, în „Epigonii”, trei strofe, declarîndu-l „rege al poeziei”. Marele Eminescu îl punea desigur cu deplin temei în fruntea cîntăreților de pînă atunci, căci, după cum po-

trivit spune dl acad. V. Eftimiu, V. Alecsandri „a trecut prin viața patriei ca o diră de lumină și de voieșie, însuflețind generații întregi, contribuind cu marea lui personalitate la ridicarea poporului român”.

De aceea, din această „diră de lumină”, pe care a lăsat-o în urma sa, noi toți avem de învățat multe de la el, căci, mai întâi, Vasile Alecsandri a fost „o figură umană vrednică de stimă”, un om adevărat, „atrăgător, de o mare bogăție lăuntrică, echilibrat (cumpătat) în toate ale sale, delicat, bun, serios, sincer, generos în tot ce simțea, în tot ce gândea, în tot ce făcea” — după cum îl caracterizează un biograf din zilele noastre. Față de marea masă a poporului din vremea aceea, față de țărănime, Alecsandri avea o dragoste fierbinte, sinceră, dezinteresată. Poporul simțea și el, desigur, razele acestor calde simțăminte, din care motiv sătenii din vremea sa vorbeau despre Alecsandri cu multă recunoștință, spunând că „era milos tare”, că în sărbători mai ales mergeau la el și ospătau. Împreună, peste vară „ne chema la horă în ograda dumnisale și ne privea” etc.

Din dragostea aceasta pentru cei mulți a izvorât patriotismul său sănătos, căci V. Alecsandri a iubit cu multă ardoare plaiurile minunate ale țării, ca și poporul nostru cu marea sa bogăție sufletească, ceea ce rezultă din scrisul său, din vorbele și faptele sale. Era atât de îndrăgostit de comorile artistice ale poporului nostru, încât în fața lor orice alte produse asemănătoare păleau. „Pentru cine înțelege poezia țării noastre — spunea el cu un anumit prilej — toate amintirile Apusului se șterg c-o fenomenală repeziciune” — cuvinte care au o mare importanță, ținând cont că în vremea aceea clasele avute își făceau o mare fală din a se închina străinismului. Alecsandri adună cu migală și cu adevărată evlavie aceste comori, le retușează pe ici pe colo cu pana sa și le publică pentru prima dată în 1852—1853 în două volume intitulate: *Balade sau cintece bătrânești*.

„Iubirea de țară” — spunea Vlahuță — este ceea ce „s-a auzit mai tare și mai deslușit” din „mina măiastră a poetului de la Mircești”. Această iubire de țară, patriotismul său se vede și din aceea că V. Alecsandri participă cu toată ființa sa la cele trei mari evenimente care au transformat țara noastră în veacul trecut: Revoluția din 1848, Unirea Țărilor Române și războiul pentru scuturarea jugului otoman din 1877—1878. Pe lângă contribuția personală, versuri ca: *Deșteptarea României*, *Hora Ardealului*, 15 Mai 1848, *Hora Unirii*, *Moldova în 1857*, *Cuza Vodă* și ciclul *Ostașii noștri* sint doar o parte din ecurile pe care aceste evenimente le-au avut în opera sa.

De reținut și amănuntul, că în 9 octombrie 1877, căsătorindu-și fiica, nu dă nici o amploare acestui eveniment familial, motivând că „nu vreau ca în casa lui Alecsandri să se petreacă în vreme ce soldații noștri mor la Plevna”.

Ajutorarea poezilor săraci și ajunși în suferință din vremea sa, ca de pildă aceea a lui D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu și M. Eminescu, prin conferințe ținute în folosul acestora și pe alte căi, constituie o altă latură a patriotismului bardului de la Mircești.

V. Alecsandri a fost apoi un poet fecund, versurile sale având ceva din mi-reazma versurilor populare, pe care le-a urmat în bună parte. Cunoaștem cu toții cicluri ca: *Doine și lăcrămioare* (1853), *Mărgăritărele* (1852—1862) și *neîntrecutele sale Pasteluri* (1868—1878), tablouri minunate ale peisajului țării noastre.

Alecsandri a scris, de asemenea, peste 50 piese de teatru, din care reținem ciclul „*Chirițelor*” și cu deosebire piesele sale cu caracter istoric: *Despot Vodă*, *Fântâna Blanduziei* și *Ovidiu*, prima din ele fiind jucată de curînd, cu mult succes, și de Teatrul de Stat din Sibiu.

Astfel glasul libertății
 Va suna în ziua dreptății
 Pentru biata țara mea,
 Și din umbrele durerii
 Steaua mîndră-a învierii
 Răsări-va pentru ea!

— spune poetul nostru în poezia: Păsărica Mărei, oglindind o parte din doririle sale de bine pentru poporul și țara sa. „Steaua mîndră” cea mult visată de el a răsărit abia acum, în anii noștri, cînd Patria învie cu adevărat sub mîinile harnice și pricepute ale poporului, primind o față plină de lumină pe care n-a cunoscut-o niciodată în trecut.

Sărbătorirea amintirii lui Vasile Alecsandri să ne fie deci un nou imbold spre muncă pentru prosperitatea și continua înflorire a Patriei noastre, spre patriotism luminat, spre dragoste de țară și popor.

GH. PAPUC

SĂ FIE STINSE FOCARELE DE RĂZBOI!

Pacea lumii este din nou pusă la încercări — de astă dată, în Asia de Sud și Sud-Vest.

În Sudul Asiei — între India și Pakistan, s-au produs ostilități.

În Sud-Vestul Asiei, intervenția militară a imperialismului american împotriva poporului vietnamez este extinsă din ce în ce mai mult, în chip primejdios. Trimiterea de noi trupe intervenționiste ca și intensificarea bombardamentelor asupra orașelor și satelor din Vietnamul de Nord arată că în ciuda declarațiilor de intenții pașnice, Statele Unite ale Americii — încălcînd normele elementare ale dreptului internațional — intensifică războiul fățiș împotriva unui stat independent și suveran, Republica Democrată Vietnam, împotriva poporului vietnamez care-și apără libertatea și dreptul său sacru și inalienabil de a dispune de propria sa soartă.

Opinia publică de pretutindeni cere stingerea focarelor de război din acele părți ale lumii pînă ce ele nu evoluează în primejdii și pentru alte state și popoare. O.N.U. și numeroase guverne fac demersuri energice în același sens. Organizații obștești și personalități de mare suprafață militează pentru același scop. O impresie deosebită a făcut apelul dat publicității de opt laureați ai Premiului Nobel care cer să se pună capăt războiului agresiv din Vietnam. Acest război — spun semnatarii, între care apar Albert Schweitzer, pastorul Martin Luther King, Dr. Linus Pauling, Philip Noel Baker, Albert Luthuli, ș. a. — „reprezintă o sfidare la adresa conștiinței lumii”.

Luînd poziție față de extinderea intervenției militare americane împotriva poporului vietnamez, guvernul român, „dînd glas gîndurilor și sentimentelor întregului popor, condamnă cu cea mai mare fermitate aceste acțiuni agresive. Porînd de la principiul că fiecare popor are dreptul de a-și hotărî în mod liber destinul, fără nici un amestec din afară, poporul nostru își exprimă încă o dată, cu toată tăria, solidaritatea și sprijinul său deplin față de lupta dreaptă a poporului vietnamez” și cere ca acesta „să fie lăsat să-și rezolve singur problemele sale interne în conformitate cu interesele și voința sa proprie”.

RED.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu